

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**XVI. YÜZYILDA ŞEYHLÜ KAZÂSÎ'NDA
YERLEŞME VE NÜFUS**

Yüksek Lisans Tezi

HÜSEYİN ÇALIŞ

İZMİR – 2018

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**XVI. YÜZYILDA ŞEYHLÜ KAZÂSİ'NDA
YERLEŞME VE NÜFUS**

Yüksek Lisans Tezi

HÜSEYİN ÇALIŞ

DANIŞMAN: PROF. DR. CAHİT TELCİ

İZMİR – 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı’nda Yerleşme ve Nüfus” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Hüseyin ÇALIŞ

05.10.2018

 TS EN ISO 9001:2015	T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü	
	TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU	Dok. No: FR/604/21
		İlk Yayın Tar.: 03.10.2017
		Rev. No/Tar.: 00/..
		Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN :*Tarih*.....Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / Doktora-Programı öğrencisi*Hüseyin Galı*..... ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:*Tarih*..... Anabilim Dalı Başkanı
Sayı :
İmza

SINAV TUTANAĞI
Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenen*XVI. yüzyılda Seyhül Kerasi'nde Yaratılma ve Nüfus*..... başlıklı yüksek lisans ile ilgili olarak jürimiz...*3.10.2018*...tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında ~~ÖYKÜLE~~/ÖYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

i) Bilime yenilik getirmiştir
ii)Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii)Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED
 DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı
Tez Danışmanı	<i>Prof. Dr. Cahit Telci</i>
Üye	<i>Prof. Dr. Özer Köpeli</i>
Üye	<i>Dr. Öğr. Üyesi Alpay Bigberlik</i>
Üye	
Üye	

Ekl : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı'nda Yerleşme ve Nüfus

Hüseyin ÇALIŞ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Günümüzde Işıklı olarak bilinen Şeyhlü, XVI. yüzyılda Kütahya Sancağı'na bağlı bir kazâ merkeziydi. XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı ise günümüzde Denizli İline bağlı Çivril, Çal, Bekilli ve Baklan ilçelerini kapsamaktaydı. Milattan önceki yıllardan itibaren yerleşime sahne olan Şeyhlü'nün, kökeni ilkçağa kadar inmektedir. Bergama Krallığı döneminde II. Eumenes tarafından veya kardeşi II. Attalos tarafından kurulduğu tahmin edilen şehir, Eumenes'in anısını yaşatmak için Eumenes Yurdu anlamına gelen Eumenia diye adlandırılmıştı. Eumenia isminin kullanımı bölgedeki Roma ve Bizans hâkimiyeti sırasında da devam etmiştir. XVI. yüzyılda Şeyhlü olarak anılan kazâ merkezi günümüzde Işıklı adıyla anılmaktadır.

Kazâ coğrafyası, Miryokefalon Savaşı sonrasında kesin olarak Türk hâkimiyetine girmiştir. 1429'da Germiyanogulları topraklarının nihai olarak Osmanlı egemenliğine girmesiyle de Osmanlı idari yapılanmasında Kütahya Sancağı'na bağlı bir kazâ olmuştur. Kazânın merkezini oluşturan nefsi-i Şeyhlü II. Bayezid devrinde 7, 1520'den itibaren ise XVI. asır boyunca 6 mahalle yerleşimine sahipti. Kazâ merkezi, II. Bayezid devrinde tahmini 660 kişinin, 1571 tarihinde ise tahmini 1135 kişinin yaşadığı küçük bir kasaba konumundaydı. Önemli yol ağlarının uzağında kalan XVI. yüzyılda Şeyhlü kasabası, çevresinde yer alan kazâ merkezleri içerisinde en az nüfusa sahip merkezdi.

XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı ise günümüzdeki Çivril, Çal, Bekilli ve Baklan ilçelerini kapsayan geniş bir coğrafyayı kapsamaktaydı. Kır iskân birimlerinin büyük çoğunluğu, bu geniş coğrafya içerisindeki ovalarda ve su kaynaklarının çevresinde yer almaktaydı. II. Bayezid döneminde 123 köy ile 66 köy altı iskân birimi bulunmaktaydı.

XVI. asır sonlarına doğru köy sayısı 154'e yükselirken köy altı iskân birimlerinin sayısı da 91 olmuştu.

Şeyhlü Kazâ merkezi ve kırlarında söz konusu asır boyunca zaviye sayısı 30'un üzerindeydi. Şeyh unvanı taşıyan birçok kişiye ait vakıf çiftlikleri bulunmaktaydı. Bu durum sadece kazâ merkezinin değil kazâ dairesinin her köşesinin ismiyle müsemma olduğunu göstermektedir.

Kazâ genelinde buğday, arpa yulaf, burçak, darı, mercimek, nohud, pirinç, pamuk ve susam gibi ürünlerin ziraati yapılmaktaydı. Bağcılık önemli bir yere sahipti ve buna bağlı olarak ciddi miktarda kuru üzüm ve pekmez üretiliyordu.

XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı verimli fakat önemli yol ağlarından uzak topraklarda bulunmasından dolayı şehirleşmeden uzak küçük ve orta ölçekli kırsal yerleşmelerin bulunduğu bir idari birimdi.

Anahtar Kelimeler: Şeyhlü, Işıklı, Çivril, Çal, Yerleşme, Nüfus.

ABSTRACT

M.A Thesis

**The Settlement and the Population of the Şeyhlü District
in the XVI Century**

Hüseyin ÇALIŞ

İzmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of History Program

Şeyhlü, known as the modern Işıklı, was a district centrum attached to the County (Sancak) of Kütahya in the XVI. century. The county back then comprised the modern settlements of Çivril, Çal, Bekilli and Baklan, all within the administration zone of today's Denizli province. The origins of Şeyhlü, which had housed settlements even before the Christ, can be traced back to the antiquity. The city was assumedly built for the first time by Eumenes II or his brother Attalos II during the period of the Kingdom of Pergamon; and it was hence called Eumenia (meaning the Land of Eumenes) in order to perpetuate the memory of Eumenes. The usage of the toponym Eumenia also prevailed during the Roman and Byzantine hegemony over the region. However, it was called Şeyhlü as the district center in the XVI century, which is presently known as Işıklı.

The geographical location of the district became under complete Turkish control following the Battle of Myriokephalon. After the eventual incorporation of the Germiyanoğlu territory to the Ottoman State in 1429, the settlement became a district of the Kütahya County within the Ottoman administrative system. The district center, nefsi Şeyhlü, housed seven quarters (mahalle) during the reign of Sultan Bayezid II, and six quarters after 1520 and throughout the whole XVI. century. The district center was a small town populated by approximately 660 people during Bayezid II's reign,

and by around 1135 people in 1571. As it was located far away from the busy networks of transportation in the XVI. century, the Şeyhlü town was the least populated settlement among the surrounding district centres.

The District of Şeyhlü was situated on a spacious geography which stretched over the modern sub provinces (ilçe) of Çivril, Çal, Bekilli and Baklan in the XVI. century. Most of the country settlements were located on the plains and around the water masses within this large geography. During the reign of Sultan Bayezid II, there were 123 villages and 66 hamlets; whereas the number of villages rose to 154 and that of the hamlets to 91 towards the end of the sixteenth century.

The number of the zaviyes within the Şeyhlü District (inside the town and in the country) were all together over thirty. There were also farms of pious foundations (vakıf çiftlikleri) which belonged to numerous personalities bearing the title sheikh. This suggests that not only the district center, but also each and every corner of the district's geography were true to the name of the district.

The prevalent articles of cultivation within the district were wheat, barley, oat, vetch, maize, lentil, chickpeas, rice, cotton and sesame. Viticulture also played an important part of agricultural activity, as a result of which a considerable amount of raisins and molasses were produced.

In short, the Şeyhlü District of the XVI. century was an administrative unit housing agriculturally productive small and middle-sized country settlements, which fell short of urbanisation due to their location far away from the important road networks.

Keywords: Şeyhlü, Işıklı, Çivril, Çal, Settlement, Population.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ.....	XIII
KAYNAKLARA DAİR	XIV
GİRİŞ	1
I. KAZÂNIN ADI.....	1
II. KAZÂNIN KONUMU VE COĞRAFİ ÇEVRE	3
III. BÖLGENİN TARİHÇESİ.....	6
A) Türk Hâkimiyetinden Önceki Dönem	6
B) Türk Hâkimiyeti Dönemi	9
IV. OSMANLI İDARİ TEŞKİLATINDA ŞEYHLÜ KAZÂSİ.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

KAZÂ MERKEZİ NEFS-İ ŞEYHLÜ'DE YERLEŞME,

NÜFUS, FİZİKİ VE EKONOMİK YAPI

I. MAHALLELER VE NÜFUS DURUMLARI	16
II. KASABA NÜFUSUNU OLUŞTURAN İÇTİMAİ ZÜMRELER	26
III. VAKIF KAYITLARINA GÖRE ŞEHRİN FİZİKİ UNSURLARI	30
A) Cami ve Mescitler.....	30
B) Zaviyeler.....	31
C) Diğer Yapılar	36
IV. KASABANIN İKTİSADİ DURUMU	37

İKİNCİ BÖLÜM
ŞEYHLÜ KAZÂSİ KIR İSKÂN MERKEZLERİNDE
YERLEŞME VE NÜFUS

I. KAZÂNIN GENEL İSKÂN ÖZELLİKLERİ	40
A) Kır İskân Merkezlerinin Kuruluş ve Gelişmesine Dair Bazı Bilgiler	40
B) Kır İskân Merkezlerinin Özellikleri.....	45
II. KIR İSKÂN MERKEZLERİ	49
A) Köyler	49
B) Köy Altı İskân Birimleri	84
III. ŞEYHLÜ KAZÂSİ PİYADE VE MÜSELLEM TEŞKİLATI (PİYADE VE MÜSELLEM ÇİFTLİKLERİ)	98
A) Şeyhlü Kazâsı Piyade Teşkilatı ve Çiftlikleri	99
B) Şeyhlü Kazâsı Müsellem Teşkilatı ve Çiftlikleri.....	102
IV. KONAR-GÖÇER ZÜMRELER: YÖRÜKLER.....	106
V. KAZÂNIN GENEL NÜFUS DURUMU	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYHLÜ KAZÂSİ'NDA ZİRAİ HAYAT

I. ÇİFTÇİ RAİYYET VE ZİRAİ ALAN	113
II. ALINAN VERGİLERE GÖRE YETİŞTİRİLEN MAHSULLER	124
A) Hububat ve Bakliyat	124
B) Pamuk ve Diğer Sinâî Bitkiler.....	129
C) Bostan, Bağ ve Bahçe Mahsulleri.....	130
III. DEĞİRMENLER VE PAZARLAR	131
IV. HAYVANCILIK	134
SONUÇ.....	137
KAYNAKLAR.....	139
EKLER.....	146
ÖZGEÇMİŞ.....	179

TABLolar LİSTESİ

Tablo I: II. Bayezid Devri (1481-1512) Tahririne Göre Şeyhlü Mahalleleri Nüfusu.....	20
Tablo II: 1520 Tahririne Göre Şeyhlü Mahalleleri Nüfusu	20
Tablo III: 1530 Tahririne Göre Şeyhlü Mahalleleri Nüfusu	21
Tablo IV: 1571 Tahririne Göre Şeyhlü Mahalleleri Nüfusu.....	21
Tablo V: Tahrir Defterlerine Göre Şeyhlü Kasabasının XVI. Yüzyıldaki Nüfus Durumu.....	23
Tablo VI: 1530 Senesinde Şeyhlü ve Çevresindeki Kasabaların Nüfus Durumu	25
Tablo VII: 1571 Senesinde Şeyhlü ve Çevresindeki Kasabaların Nüfus Durumu	25
Tablo VIII: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kasabasında Bulunan Muaflar	28
Tablo IX:XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Kır İskân Birimlerinde Bulunan Zaviyeler	42
Tablo X: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Kır İskân Birimlerinin Sayısı.....	46
Tablo XI: XVI. Yüzyılda Tasarruf Şekillerine Göre Şeyhlü Kazası Köyleri	46
Tablo XII: XVI. Yüzyılda Nefer Sayısı İtibariyle Şeyhlü Kazâsı Köyleri	83
Tablo XIII: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Mezraları	88
Tablo XIV: II. Bayezid Devrinde Mezraların Nüfus Durumu.....	89
Tablo XV: 1520 Senesinde Mezraların Nüfus Durumu	90
Tablo XVI: 1530 Senesinde Mezraların Nüfus Durumu.....	91
Tablo XVII: 1571 Senesinde Mezraların Nüfus Durumu.....	92
Tablo XVIII:II. Bayezid Dönemi Vakıf Çiftlikleri	94
Tablo XIX: 1520 Senesinde Tımara Tahsis Edilen Çiftlikler	95
Tablo XX: 1520 Senesinde Vakıf Çiftlikleri	95
Tablo XXI: 1571 Senesinde Tımara Tahsis Edilen Çiftlikler.....	96
Tablo XXII: 1571 Senesinde Vakıf Çiftlikleri.....	97
Tablo XXIII: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Piyade Çiftlikleri	99
Tablo XXIV: 1466 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Piyadeleri	100
Tablo XXV: 1530 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Piyadeleri.....	100
Tablo XXVI: 1571 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Piyadeleri	101
Tablo XXVII: 1530 Senesinde Na-reside Yaş Grupları	101
Tablo XXVIII: 1571 Senesinde Na-reside Yaş Grupları.....	101
Tablo XXIX: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Müsellem Çiftlikleri	102
Tablo XXX: 1489 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Müsellemleri.....	103
Tablo XXXI: 1520 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Müsellemleri.....	104

Tablo XXXII: 1545 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Müsellemleri	104
Tablo XXXIII: 1560 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Müsellemleri	105
Tablo XXXIV: 1571 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Müsellemleri	105
Tablo XXXV: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Müsellemlerinde Bulunan Na-residelerin Yaş Grupları	106
Tablo XXXVI: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsında Bulunan Yörük Cemaatleri ve Nefer Sayıları	110
Tablo XXXVII: XVI. Yüzyılda Kazâda Bulunan Zümrelerin Nefer Sayıları.....	111
Tablo XXXVIII: XVI. Yüzyılda Kazânın Genel Nüfus Durumu	112
Tablo XXXIX: Zümrelerin Genel Nüfusa Oranı	112
Tablo XL: Çiftçi Reayanın Statülere Dağılımı	116
Tablo XLI: II. Bayezid Dönemi Şeyhlü Kazası Zeminleri	117
Tablo XLII: 1520 Senesi Şeyhlü Kazası Zeminleri	118
Tablo XLIII: 1571 Senesi Şeyhlü Kazası Zeminleri	119
Tablo XLIV: II. Bayezid Döneminde Ziraat Yapılan Arazi Miktarı	120
Tablo XLV: 1520-28 Senesinde Ziraat Yapılan Arazi Miktarı.....	121
Tablo XLVI: 1571 Senesinde Ziraat Yapılan Arazi Miktarı	122
Tablo XLVII: Ziraat Yapılan Arazi Miktarının 1520-28 ve 1571 Arası Değişim Oranı	123
Tablo XLVIII: Hububat ve Bakliyatın Tahrir Kıymeti (Akçe).....	124
Tablo XLIX: Hububat ve Bakliyat Mahsullerinin Üretim Miktarları (Kile olarak)	125
Tablo L: Hububat ve Bakliyat Mahsullerinin Öşür Miktarları	126
Tablo LI: Şeyhlü Kazası Çeltik Argları	128
Tablo LII: Çeltik Üzerinden Alınan Öşür Miktarı	128
Tablo LIII: Pirinç Üretim Miktarı (Kile)	129
Tablo LIV: Sinâi Bitkilerden Alınan Öşür Miktarları	130
Tablo LV: Bostan, Bağ ve Bahçe Mahsullerinden Alınan Öşür Miktarları	130
Tablo LVI: Kuru Üzüm ve Pekmezden Alınan Öşür Miktarı.....	131
Tablo LVII: XVI. Asırda Şeyhlü Kazasında Bulunan Değirmenler	132
Tablo LVIII: Değirmenlerin Çalışma Süreleri.....	133
Tablo LIX: Köylerde Bulunan Koyun Sayıları.....	134
Tablo LX: Koyun Sayılarının Dağılımı.....	135
Tablo LXI: Köylerde Bulunan Kovan Sayıları.....	135

KISALTMALAR

age.	adı geçen eser
agm.	adı geçen makale
agt.	adı geçen tez
Bkz.	Bakınız
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
İA.	İslâm Ansiklopedisi
İÜEF.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
MAD.	Mâliyeden Müdevver Defterler
müc.	Mücerred
s.	sayfa
S.	sayı
TD.	Tahrîr Defteri
TDİ.	Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi
TKGM., KKA.	Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kâdime Arşivi
v.	varak
vd.	ve devamı

ÖNSÖZ

Günümüzde Işıklı olarak bilinen Şeyhlü, XVI. yüzyılda Kütahya Sancağı'na bağlı bir kazâ merkeziydi. XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı ise günümüzde Denizli İline bağlı Çivril, Çal, Bekilli ve Baklan ilçelerini kapsamaktaydı. Bölge üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla Şeyhlü'nün kökenlerini oluşturan Eumenia kenti ve bölgenin Türk hâkimiyetine geçiş süreci üzerinedir. Osmanlı dönemindeki duruma ilişkin çalışmalar ise XVI. yüzyıl sonrasına yoğunlaşmıştır ve arada kopukluk söz konusudur. XVI. yüzyıldaki duruma ilişkin yapılmış en önemli araştırmalar ise, Turan Gökçe'nin Şeyhlü Zaviyeleri ve Çal-ili Nahiyesi üzerine yaptığı çalışmalardır. Söz konusu çalışmamızda da Şeyhlü Kazâsı'nın yerleşme ve nüfus durumu ortaya konmaya çalışılmış ve bu kopukluğun giderilmesi amaçlanmıştır.

XVI. asırda Osmanlı yönetimindeki bir bölgenin iskân ve nüfus yapısını ortaya koymamızı sağlayan kaynaklar tahrir defterleri olduğundan dolayı çalışmamızın başlıca kaynağını da tahrir defterleri olmuştur. Çalışma, giriş kısmıyla birlikte dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında; bölgenin coğrafi konumu ve yapısı ile Osmanlı hâkimiyetine geçmeden önceki tarihsel durumu genel olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde; Şeyhlü Kazâsı'nın merkezi olan kasabanın yerleşim ve nüfus yapısı ile nüfusu oluşturan içtimai zümre ele alınmıştır. Ardından şehrin fiziki yapısını oluşturan vakıf yapıları ve kasabanın ekonomik yapısı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde kazânın kır iskân birimlerinin yerleşim yapısı ve nüfusu, kaynakların izin verdiği ölçüde tespit edilmeye çalışılmıştır. Köyler ve köy altı iskân birimleri ele alınarak burada hayatını sürdüren nüfusun durumuna değinilmiştir. Son bölümde ise tahrir defterlerindeki verilerden hareketle kazâdaki zirai hayat ve buna bağlı unsurlar ele alınmıştır.

Konu tercihi ile çalışmanın hazırlanmasında büyük destek ve yardımlarını gördüğüm danışman hocam Prof. Dr. Cahit TELCİ başta olmak üzere Prof. Dr. Turan GÖKÇE ile Prof. Dr. Özer KÜPELİ'ye, tüm bölüm hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

KAYNAKLARA DAİR

XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı yönetimi altındaki bir bölgenin sosyal ve ekonomik yapısını aydınlatmada en önemli kaynaklar tahrir defterleridir. Bilindiği üzere tahrir defterleri üzerine Ömer Lütfi Barkan ve Halil İnalıcık'ın öncülük ettiği önemli çalışmalarla birlikte yurtiçinde ve dışında yüzlerce çalışma yapılmıştır.¹ Tahrir defterleri esas alınarak Osmanlı coğrafyası içerisinde yer alan sancak ve kazâların büyük bir çoğunluğunun durumu ortaya konmuştur. Tahrir işleminin nasıl gerçekleştiği ve tahrir defterinin ne tür bilgiler ihtiva ettiği konusu şüphesiz yüzlerce çalışma içerisinde tekrar tekrar ele alınmıştır². Bu sebeple bu kısımda sadece çalışmamıza kaynaklık eden Kütahya Sancağı tahrirleri üzerinde durulmaktadır. İlerleyen sayfalarda idari taksimat bahsinde de görüleceği üzere Şeyhlü Kazâsı XVI. asırda Anadolu Eyaletinin Kütahya Sancağına bağlı idi. Buna bağlı olarak mezkûr kazâ için kullandığımız kaynaklar Kütahya Sancağı tahrirleridir.

MUFASSAL DEFTERLER

BOA. TD 45 (1481-1512)

Kütahya Sancağına ait üçüncü tahrir defteri olması gerekirken diğer defterlerin mevcut olmamasından dolayı elimizde bulunan ilk mufassal tahrir defterdir. XV. asır sonları veya XVI. yüzyıl başlarında tutulmuş olan defter II. Bayezid dönemine aittir. Defter, baştan ve sondan eksik olup toplam 403 sayfadır. İlgili sancağa bağlı Kütahya merkez kazâsı ve Denizli Kazâsı defterde bulunmazken, defter doğrudan Simav Nahiyesi'yle başlamaktadır. Aynı defter üzerinde çalışma yapmış olan Özer Küpeli, defterin eksikliğini kabul etmekle beraber bu dönemde tutulan diğer defterlerin de benzer özellik gösterdiği belirtmektedir. Defterin eksikliği ile ilgili aynı dönemde Karahisar-ı Sahip Sancağı için tutulan defterde de merkez kazânın olmadığına dikkat

¹ Bkz.; Erhan Afyoncu, "Türkiye'de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. I, (2003), s.267-286.

² Tahrir işlemi ve tahrir defterleri için bkz.; Ömer Lütfi Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Arazi ve Nüfus Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (I)", *İFM*, C. 2, S. I (1941), s. 29-59; Aynı Yazar, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *TM*, C. 10, (1953), s. 1-26; Halil İnalıcık, *Hicrî 835 Tarihli Süret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1954, s. XVIII.

çekmiştir.³ Tımar esaslı tutulduğu için Şeyhlü'ye ait bazı köyler diğer nahiyelerin içerisinde yazılsa da Şeyhlü Nahiyesi 299. ve 362. sayfalar arasında kayıtlıdır.

BOA. TD 49 (1520)

Mevcut ikinci mufassal tahrir defteridir. Defterin muhtevassından Yavuz Sultan Selim dönemi sonlarında tutulmaya başlandığı ve Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk saltanat yılı olan 1520'de tamamlandığı anlaşılmaktadır. 1004 sayfa olan defterde nefis-i Şeyhlü 26-29, Şeyhlü Nahiyesi ise 802-892 sayfaları arasında kayıtlıdır.

TKGM-KKA. TD 47-48 (1571)

Defter iki cilt halinde tertip edilmiş olup, Kütahya Sancağı'nın eksiksiz kaydedildiği tek defterdir. Aynı zamanda sancağın son mufassal defteri özelliğini taşımaktadır. II. Selim zamanında tahrir emini Mehmet Rahimi ve kâtip Kasım tarafından 1568'de yapılmaya başlanan tahrir işlemi 1571'de tamamlanmıştır. 47 ve 48 numaralı defter sancağın has, zeamet ve tımara tahsis edilen kısmını kapsamaktadır. Aynı döneme ait evkaf, piyade ve müselleme defteri de mevcuttur. Şeyhlü Nahiyesi, 48 numaralı ikinci ciltte kaydedilmiştir ve 237b-315a varak numaraları arasında yer almaktadır.

İCMAL DEFTERLER

BOA. MAD 72 (1520)

Maliyeden Müdevver katalogunda yer alan bu defter 49 numaralı mufassal defterin icmalidir. Bu defterde sadece sancakta yer alan has ve zeametler yer almaktadır. Sadece iskân birimlerinin hâsıllarının kaydedildiği tımar icmalidir. Şeyhlü Nahiyesi'ne ait kayıtlar 75b ve 86b numaralı varaklar arasındadır.

BOA. TD 438 (1530)

Aynı arşivde yer alan 166 numaralı defterle birlikte *Muhasabe-i Vilayet-i Anadolu* olarak isimlendiren bu defterler Anadolu Eyaleti'nin muhasebe icmal kayıtlarını içerir. Kütahya Sancağı 438 numaralı defterde yer almaktadır. 1530

³ Özer Küpeli, *Tahrir Defterlerine Göre XV. ve XVI. Yüzyıllarda Homa ve Geyikler Kazâsı*", Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2000, s. XVI.

senesine tarihlenen bu ayrıntılı icmalde Şeyhlü Kazâsı'nın has, zeamet ve tımara tahsis edilen kısmı 56 ve 62. sayfalar arasında vakıfları ise 128 ve 129. sayfalarda kayıtlıdır.⁴

EVKAF DEFTERLERİ

BOA. MAD 262 (II. Bayezid Dönemi)

Katalogda tarihsiz olarak kaydedilen bu defter Kütahya Sancağı'na ait mevcut ilk evkaf defteridir. Defterde yer alan atıflardan daha önce iki evkaf defterinin daha bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu defter üzerinde çalışma yapmış olan Turan Gökçe ve Özer Küpeli'nin tespitlerine göre, II. Bayezid devrinde hazırlandığı kesin olmakla birlikte XV. yüzyılın sonlarında düzenlenmiş olmalıdır.⁵ Sancağa ait en eski tarihli vakıf ve mülk defteri olan MAD 262 toplam 478 sayfadır ve baş kısmında eksikler bulunmaktadır. Şeyhlü Nahiyesi'ne ait vakıf kayıtları ise defterin 301-348. sayfaları arasında yer almaktadır.

BOA. TD 369 (1528-1530)

Kütahya Sancağına ve ona bağlı olarak Şeyhlü'ye ait mevcut ikinci mufassal evkaf defteridir. Kanuni dönemine ait olan bu defter 1530 icmalindeki vakıf kayıtlarına kaynaklık etmiş olması nedeniyle 1530'dan önceye ait olmalıdır. Defter toplam 460 sayfa olup, Şeyhlü Nahiyesi vakıfları defterin 282-319. sayfaları arasında yer almaktadır.

TKGM-KKA. TD 560 (1571)

Aynı arşivde bulunan 47 ve 48 numaralı mufassal defterleri de düzenleyen tahrir emini Rahimi ve kâtip Kasım tarafından hazırlanmıştır. Yani bu evkaf defteri, 1571 tarihli iki ciltlik mufassal defterin tamamlayıcısıdır. Toplam 285 varak olan defterde Şeyhlü Nahiyesi'ne ait vakıflar 256b-284a varakları arasında bulunmaktadır.

⁴ 438 Numaralı Muhasebe-i Vi'ayet-i Anadolu Defteri (93711530) I. Kütahya, Karahisar-i Sahib, Sultan-önü, Hamid ve Ankara Livaları, BOA yay., Ankara, 1993.

⁵ Turan Gökçe, Özer Küpeli, "Germiyanogulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu III: Germiyanogulları Beyliği, Kütahya, 8-10 Mayıs 2014*, (yay. haz. Mehmet Ersan, Mehmet Şeker), Ankara 2017, s. 473, 474.

PİYADE VE MÜSELLEM DEFTERLERİ

AK. MCY. 093 (1457)

İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığında bulunan bu defter Kütahya Sancağı'na ait mevcut en eski defterdir. Müsellem defteri toplam 203 varaktır sayfadır ve Şeyhlü'ye ait müsellem çiftlikleri 46a-51b varakları arasında kayıtlıdır.

AK. MCY. 072 (1489)

Şeyhlü Kazâsı sınırlarındaki müsellemelerin kayıtlı olduğu mevcut ikinci defterdir. II. Bayezid dönemine ait olan defterde Şeyhlü müsellemeleri 47a-54b varakları arasında kaydedilmiştir.

BOA. TD 3m(1466)

Sancağın en eski tahrir defterlerinden birisi olan bir piyade defterdir ve 1466 tarihlidir. Kütahya piyadelerinin kaydedildiği bu defter toplam 362 sayfadır. İdari taksimat olarak tımar defterlerinden farklılık arz eden bu defterde kazâ coğrafyası içerisinde Şeyhlü ve Çal-ili Nahiyeleri kaydedilmiştir. Şeyhlü Nahiyesi 55-81. sayfalar arasında Çal-ili ise 294-318. sayfalar arasında yer almaktadır.

BOA. TD 103 (1520)

Toplam 344 sayfa olan bu defter, Kütahya Sancağı'na ait üçüncü müsellem defteridir. 1520 tarihli bu defterde Şeyhlü müsellemeleri 72-111. sayfalar arasında yer almaktadır.

BOA. TD 447(1530)

Katalogda Kanuni dönemine ait olduğu belirtilmekle birlikte bu piyade defterinin, 62. sayfada Şeyhlü Nahiyesi ile 111. sayfada Eğrigöz Nahiyesi'ndeki açıklamada düşülen tarihler neticesinde Hicri 938 (1530-1530) tarihli olduğu anlaşılmıştır. Şeyhlü piyadeleri 30-56. sayfalar arasında Çal-ili piyadeleri ise 214-234. sayfaları arasında kaydedilmiştir.

BOA. TD 242 (1545)

1545 tarihli bu müsellem defteri toplam 168 sayfadır ve Şeyhlü müsellemeleri 31. ve 59. sayfalar arasında bulunmaktadır.

BOA. TD 328 (1560)

Toplam 155 sayfadan oluşan 1560 tarihli müselleme defteridir. Şeyhlü müsellemleri 34-55. sayfalar arasında bulunmaktadır.

TKGM-KKA. TD 510- TKGM-KKA TD 511 (1571)

Bu defterler aynı arşivde bulunan 47 ve 48 numaralı mufassal tahrir ve 560 numaralı evkaf defterinin tamamlayıcı konumundadır. 510 numaralı defter Kütahya piyadelerini içermektedir ve toplam 438 sayfadır. Şeyhlü piyadeleri defterin 66. ve 104. sayfaları arasında Çal-ili piyadeleri ise 322-352. sayfaları arasında yer almaktadır. 511 numaralı defter ise müselleme defteri olup toplam 196 sayfadan ibarettir. Şeyhlü müsellemleri 47-73. sayfalar arasında bulunmaktadır.⁶

⁶ Kütahya Sancağına ait tahrirler için bkz.; Mustafa Çetin Varlık, "XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", *Türklük Araştırmaları Dergisi* S. II, (1989) s. 225-239; Turan Gökçe, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazâsı*, Ankara, 2000, s. 1-14.

GİRİŞ

I. KAZÂNIN ADI

Günümüzde ışıklı olarak bilinen yerleşim merkezinin kökeni ilkçağa kadar inmektedir. Bergama Krallığı döneminde II. Eumenes tarafından veya kardeşi II. Attalos tarafından kurulduğu tahmin edilen şehir, Eumenes'in anısını yaşatmak için Eumenes Yurdu anlamına gelen Eumenia diye adlandırılmıştı.⁷ Eumenia isminin kullanımı bölgedeki Roma ve Bizans hâkimiyeti sırasında da devam etmiştir.⁸ Bölgede Türk hâkimiyetinin başlamasıyla birlikte bu ismin terk edildiği görülmektedir. Selçuklu ve Germiyanogulları dönemine ait kaynaklarda bölgenin adı zikredilmemiş olsa da II. Bayezid dönemine ait olan ve Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Maliyeden Müdevver Kataloğunda yer alan 262 numaralı mufassal evkaf defterinde Germiyanogullarından intikal eden kadim vakıflara ilişkin bilgilerde bölge Şeyhlü ismiyle zikredilmiştir.⁹ Osmanlı döneminde kasaba ve kazâ coğrafyasının adı resmi belgelerde¹⁰ ve *Münşeatü's-Selâtin*'de Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos seferi güzergâhı içinde belirtilirken شیخلو imlasiyle Şeyhlü olarak anılmaktaydı.¹¹ Mustafa Çetin Varlık bölgeye ait çalışmalarında kazânın ismini yerel ağızlara daha yakın olan Şıhlı biçimiyle kullanmıştır.¹² Tahrir defterlerinde olduğu gibi XVII. yüzyıl avarız

⁷ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993, s.260; Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara 2013, s. 206.

⁸ W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (trc. Mihri Pektaş), İstanbul 1961, s. 89, 147; Erdal Ünal, *Eumenia Tarihi ve Sikkeleri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, s. 5.

⁹ Turan Gökçe, Özer Küpeli, "Germiyanogulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu III: Germiyanogulları Beyliği, Kütahya, 8-10 Mayıs 2014*, (yay. haz. Mehmet Ersan, Mehmet Şeker), Ankara 2017, s. 477, 478.

¹⁰ BOA. TD. 45, s. 299; BOA. TD. 49, s. 26; BOA. TD. 438, s. 56; TKGM., KKA. TD. 48, v. 239b.

¹¹ Feridun Ahmed Bey, *Münşeatü's-selâtin*, C. I, İstanbul 1275, s. 529.

¹² Mustafa Çetin Varlık, "XVI. yüzyılda Kütahya Sancağında Yerleşme ve Vergi Nüfusu", *Belleten*, Cilt: LII, Sayı: 202, (1988), s. 141.

defterlerinde de kazânın ismi Şeyhlü olarak adlandırılmaktadır.¹³ Aynı yüzyılın meşhur seyyahı Evliya Çelebi kazânın adını Işıklı olarak vermektedir.¹⁴ Kâtip Çelebi ise kazânın adını Işıklı nam-ı diğer Şeyhlü diye belirtmektedir.¹⁵

Bu durum kazânın resmi adının Şeyhlü olmasına rağmen halk arasında kullanılan yaygın ismin Işıklı olduğunu göstermektedir.¹⁶ Evliya Çelebi ve Kâtip Çelebi'nin de zikrettiği ve günümüzde de kullanılan Işıklı adı resmi olarak 1873 yılında anılmaya başlamıştır.

Bölgenin isminin neden Şeyhlü olduğu konusunda yer adları üzerine yapılan bir çalışmada Şeyhlü adı, aynı ismi taşıyan bir cemaatin bölgedeki varlığına bağlı olarak açıklanmıştır.¹⁷ Anadolu'da Türklerin feth ettikleri bölgelerin yeni aldıkları isimlere baktığımızda genel olarak eski isimleri Türkçeye uygun şekilde telaffuzla kullanıldıkları veya Türkmen cemaatlerinin ismini taşıdıkları görülür.¹⁸ Türklerin yer adı verme geleneklerine baktığımızda bu açıklama akla yatkın gelmektedir. Diğer taraftan daha önceki çalışmalarda da ortaya konulduğu ve bizimde bu çalışma içerisinde belirttiğimiz gibi Şeyhlü Kazâsı bünyesinde hem kasaba merkezinde hem de kır sahasında çok sayıda tekke ve zaviye bulunmaktaydı. Bu tekke ve zaviyelerin yanı sıra Şeyhlere tahsis edilmiş birçok arazinin geçmişi Germiyanogulları dönemine kadar uzanmaktadır.¹⁹ Bu durum göz önünde bulundurulduğunda bölgenin fetih dönemi ve sonrasında manevi bir cazibe merkezi olduğu gayet açıktır.²⁰ Bundan dolayı bölgenin Şeyhlü ismini almasında bu manevi yapının etkili olduğu ve ismiyle müsemma bir iskân sahası ve idari birim olduğu rahatlıkla söylenebilir.

¹³ Mehmet Yaşar Ertaş, “Avarız Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Şeyhlü (Işıklı) Kazâsı”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 259.

¹⁴ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, IX. Kitap*, (haz. Yücel Dağlı vd.), İstanbul 2005, s. 103.

¹⁵ Kâtip Çelebi, *Cihannümâ*, İstanbul, 1145, s. 633.

¹⁶ Mehmet Yaşar Ertaş, “Avarız Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Şeyhlü (Işıklı) Kazâsı”, s. 277.

¹⁷ Levent Kurgun, *Denizli İli Yerleşim Yerleri Adları*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 1997 s. 62.

¹⁸ Bkz. Bahaeddin Yediyıldız, “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, 11-13 Eylül 1984 Ankara*, Ankara 1984, s.25-41.

¹⁹ Turan Gökçe, Özer Küpeli, “Germiyanogulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri”, s. 477, 478, 482.

²⁰ Turan Gökçe, “XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Tespitler”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 276.

II. KAZÂNIN KONUMU VE COĞRAFİ ÇEVRE

XVI. yüzyılda Şeyhlü olarak anılan kazâ merkezi günümüzde Işıklı adıyla anılmaktadır. XIX. yüzyıl sonlarında bölgeye ulaşan tren yolu hattının Işıklı'ya bağlı bir köy konumunda olan Çivril'den geçmesiyle bölgenin merkezi artık Çivril olmuştur.²¹ Işıklı günümüzde ise Denizli ilinin bir ilçesi olan Çivril'e bağlı bir kasaba-mahalledir.²² XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâ merkezini oluşturan bugünkü Işıklı, Akdağ'ın uzantısı olan Sarı Baba Tepesi yamaçlarından ovaya doğru uzanmaktadır. Işıklı kasabasının batısında Çivril, kuzey batısında Sivaslı (Uşak ili), kuzeydoğusunda Sandıklı (Afyon ili), güneyinde Işıklı Gölü, güneybatısında Denizli'nin Çal ve Baklan ilçeleri ve güneydoğusunda 20 km mesafede Gümüşsu (eski Homa) ve onu takip eden yol güzergâhında Dinar (Afyon ili) bulunmaktadır.

XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsını oluşturan coğrafya ise günümüzde Denizli'ye bağlı Çivril, Baklan, Çal ve Bekilli ilçelerini kapsamaktaydı. Bu alan etrafı dağlarla çevrili geneli ovalık bir bölgedir. Bölgeyi çevreleyen büyük yükseltiler batıda Büyük Çökelez Dağı (1840 m) ve doğuda Ege bölgesinin ikinci en büyük dağı olan Akdağ'dır (2446 m). Kuzeyde Burgazdağı (1739 m) ve Ortadağ ile çeşitli plato ve tepeler, güneyde Beşparmak Dağı (1646 m) ve Bozdağ (1329 m) bulunmaktadır.²³ Bu yüksek dağlar arasında Çivril Ovası, Baklan Ovası ve Çal (Erenler) Ovası bulunmaktadır. Çivril Ovası, doğuda Akdağ, kuzeydoğuda Ortadağ, kuzey ve kuzeybatıda Burgaz Dağı, güneyde Işıklı Gölü ve Büyük Menderes Nehri ile sınırlanmaktadır ve tahmini 303,1 km² yüz ölçümüne sahiptir.²⁴

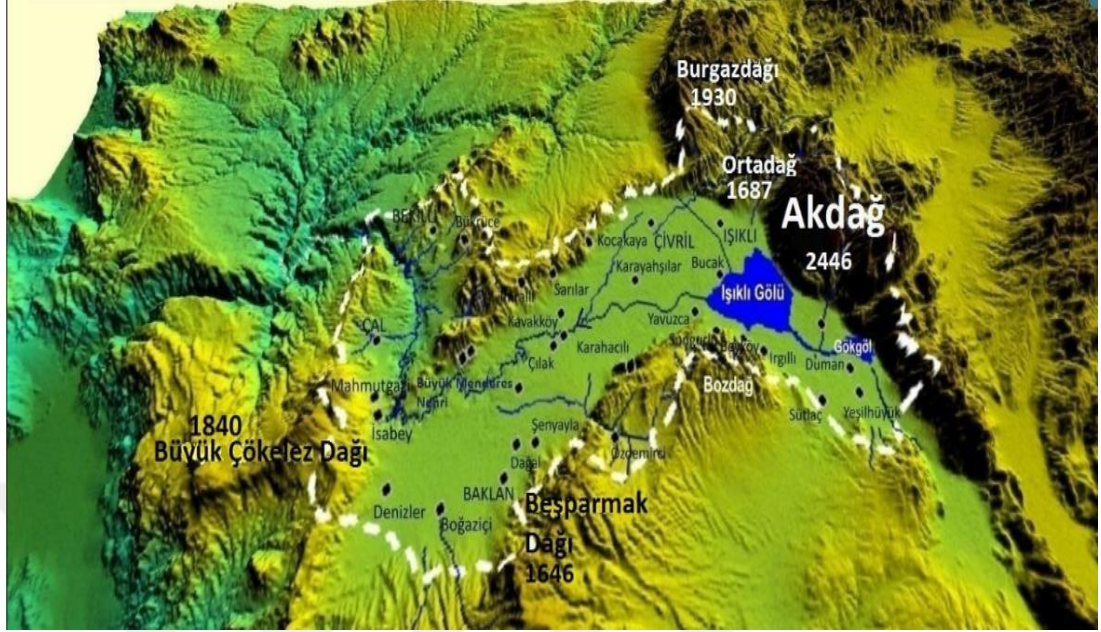
²¹ Turan Gökçe, "XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Tespitler", s. 215.

²² 6360 sayılı Kanununun 12.11.2012 tarihinde TBMM'ye tasarısı olarak sunulması ve 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak kanunlaşması sonucu Denizli Belediyesi, Büyük Şehir Belediyesi olmuştur. Buna göre 6360 Sayılı Kanun ile Denizli ilinde yerel yönetim yapılanması değişmiş, köylerin ve belde belediyelerinin tüzelkişilikleri olan muhtarlıklar ve belediye başkanlıkları kapatılmıştır. **Köy ve beldeler mahalleye dönüştürülmüş** ve büyükşehir belediyesinin hizmet sınırları il mülki sınırları olarak belirlenmiştir. Bkz. Mehmet Ali Çamdere, *6360 Sayılı Kanunun Kamu Hizmetlerinin Sunumuna Etkisi: Denizli Büyükşehir Belediyesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2017.

²³ Sevgi Tatar, *Çivril Ovası ve Yakın Çevresinde Arazi Kullanımı*, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2016, s. 31.

²⁴ Mehmet Akif Ceylan, *Baklan-Çivril Havzası ve Yakın Çevresinin Hidrojeomorfolojik Etüdü*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998, s. 151.

Görsel I: Şeyhlü(Işık) Bölgesinin Dağları

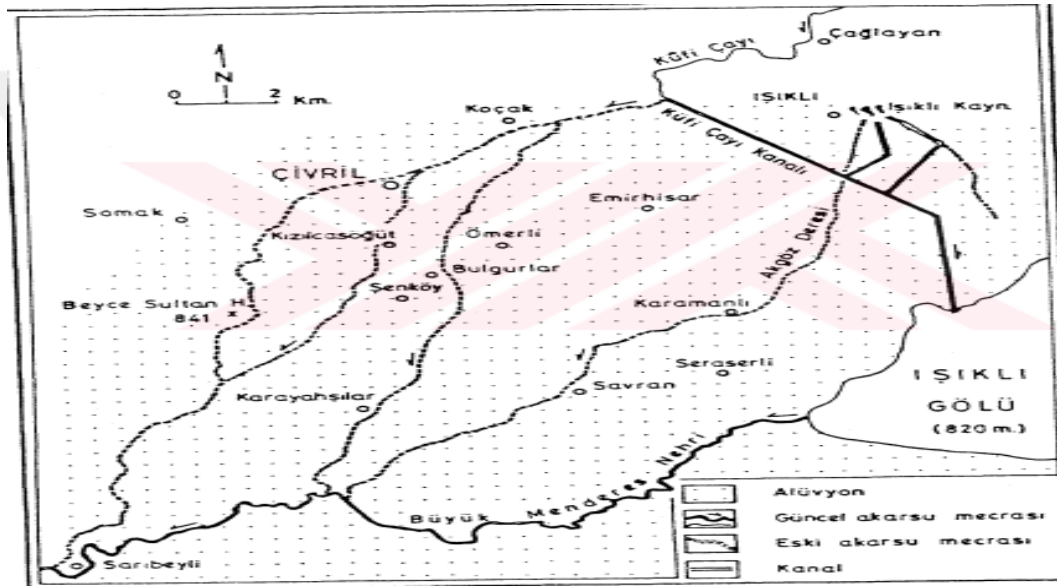
Kaynak: Sevgi Tatar, 2016, s. 34.

Çivril Ovası'nın denizden yüksekliği genelde 430-680 metreler arasında bulunmakla birlikte, yer yer 930 metrede yer alan kesimleri de vardır. Çivril Ovası'nda bulunan Işık Gölü ve Gökgöl Türkiye'nin önemli sulak alanlarından biridir. Işık Gölü, Çivril Ovası ile Akdağ kütleleri arasında bulunan tektonik kökenli bir tatlı su gölüdür. Tektonik faaliyetler gölün oluşumunda etkili olmuştur. Bu dönemde Kufi Çayı'nın taşıdığı malzeme gölün bulunduğu çukur alanın batısında birikerek dışarı akışı engellemiş bu alanda Işık Gölü oluşmuştur. Baklan-Çivril havzasının sulamasında kullanılan bir baraj gölü niteliği kazanmıştır. Yükseltisi ortalama 818-819 m ve en derin yeri 7 m olan gölün yüzey alanı mevsimsel olarak yağış durumuna göre değişmekle birlikte yaklaşık olarak 73 km²'dir.²⁵ Çivril Ovasında yer alan Işık Gölü'nün en önemli kaynağı Kufi Çayıdır. Sandıklı Ovası'nın kuzey ve doğusundaki dağlardan doğan çay, Kufi boğazı olarak adlandırılan dar ve derin bir boğaz içinden akarak Çivril Ovası'na ve göle ulaşır. Işık kasabasından çıkan su kaynaklarının oluşturduğu Akgöz deresi de hem Kufi Çayının hem de Işık Gölü'nün kaynakları arasındadır. Çivril Ovası'nın güneybatı kesimi Baklan Ovası adını almıştır. Büyük Menderes Nehri tarafından doğu- batı yönlü olarak parçalanmış düzlük saha, doğudan

²⁵ Sevgi Tatar, *agt.*, s. 43-44.

Beşparmak dağları ile çevrilidir. Batısında bulunan Büyük Çökelez Dağı, daha batıda bulunan nispeten arızalı bir topografyadan ovayı ayırır. Baklan Ovası'nın en önemli akarsuyu ovayı baştanbaşa kat eden Büyük Menderes Nehri'dir. Ege bölgesinin en büyük akarsuyu olan Büyük Menderes Nehri 584 km uzunluğundadır.²⁶ Çal Ovası ise Çal ilçesi civarında, uzunluğu 12 km genişliği yer yer 2 km'yi bulan bu vadi boyu ovası Büyük Menderes Nehri'nin terk edilmiş eski bir yatağıdır. Büyük Menderes Nehri ve kolları olan Örençay, Tavşan, Alibey, Akçay, Kocaçay ve Keçioğlu dereleri gibi çok sayıda mevsimsel akarsuların yoğun faaliyeti görülür.²⁷

Görsel II: Çivril Ovasının Su Kaynakları

Kaynak: Mehmet Akif Ceylan, 1988, s 153.

XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı'nın kapsadığı bugünkü Çivril, Çal ve Bekilli ilçelerinin bulunduğu saha 1941 senesinde I. Coğrafya Kongresinde belirlenen bölgeler coğrafyası tasnifine göre Ege Bölgesi coğrafyası içerisinde kalmaktadır.²⁸ Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer alan coğrafya, İç Anadolu'nun Karasal İklimi ile Akdeniz İklimi arasında geçiş iklimine sahiptir. Yükselti ve karasallığın etkisiyle kış mevsimi Ege kıyılarına göre daha soğuk ve uzun, yaz

²⁶ Mehmet Akif Ceylan, *agt.*, s. 154, 158.

²⁷ Sevgi Tatar, *agt.*, s.46,50.

²⁸ Besim Darkot, "Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Hakkında" *Türk Coğrafya Dergisi*, S. XIII, (1955), s.147.

mevsimi kısadır. Yaz ve kış mevsimleri arasındaki sıcaklık farkı yüksektir.²⁹ Ege Bölgesi'nde dağlar denize dik uzandığı için bölge batıdan gelen hava akımlarından etkilenmektedir ve İç Anadolu'daki bazı yerlere göre daha fazla yağış almaktadır. Bununla birlikte makro iklim özellikleri görülen yörede, kısa mesafeler dâhilinde büyük yükselti farklılıkları görüldüğünden havza tabanı ile yüksek kesimler arasında 7–8 °C'ye kadar sıcaklık farklılıkları görülmektedir.³⁰

İklim çeşitliliğine bağlı olarak Çivril'in doğal bitki örtüsü çeşitlilik göstermektedir. Hem Akdeniz hem de Karasal İklimin etkisine bağlı olarak yazların kurak ve nemsiz oluşu, yüksek yapılı örtüyü engeller. Doğal bitki örtüsü, hayvan otlatma, tarla açma ve çeşitli yangınlar sonucu büyük ölçüde tahrip olmuştur. Ova çevresindeki alçak tepelik alanlar bozkır görünümündedir. Dağ yamaçlarında, önce maki, sonra karışık orman ve yükseklerle çıkıldıkça iğne yapraklılar karşımıza çıkar. Kuzeybatıdaki yağışlı yörelerde ormanlar geniş bir alan oluşturmaktadır. Akdağ üzerinde karaçam, Burgaz Dağı üzerinde karaçam ve kızılçam ormanları yaygındır. Güneye bakan yamaçlarda kızılçam ormanı yaygınlık kazânır. Çam ormanı seyrek olmakla beraber Akdağ ve Beşparmak Dağlarında görülür.³¹

III. BÖLGENİN TARİHÇESİ

A) Türk Hâkimiyetinden Önceki Dönem

Şeyhlü Kazâsı'nın kapsadığı Çivril Ovası antik dönemde Lampe Ovası olarak adlandırılmaktaydı. Su kaynaklarının ve zengin ovanın bulunduğu bu verimli coğrafyada yerleşme tarihi Kalkolitik Dönem'e (MÖ. 5500-3000) kadar dayanmaktadır.³²

İlkçağın klasik dönemindeki anlayışa göre Frigya (Phrygia) adı verilen bölge içerisinde yer alan bu coğrafyanın toprakları, doğu-batı ve kuzey-güney yönünde bir

²⁹ Besim Darkot, Metin Tuncel, *Ege Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul 1978, s. 13; Yahya Kadioğlu, *Şehir Coğrafyası Açısından Çivril*, Uşak 2008, s. 13.

³⁰ Nuri Çorbacıoğlu, *Çivril'de Eğitim Coğrafya İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2007, s. 5.

³¹ Yahya Kadioğlu, *Şehir Coğrafyası Açısından Çivril*, s.45, 46; Çivril Kaymakamlığı, *Bütün Yönleriyle Çivril*, Çivril 1985, s. 39, 40.

³² Eşref Abay, "Tarih Öncesi Dönemlerde Işıklı", *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s.13-18.

geçiş bölgesiydi. Günümüzdeki sınırlar üzerinden baktığımızda Frigya bölgesi, hemen hemen Eskişehir, Kütahya, Uşak, Afyonkarahisar ve Denizli, illerinin tamamını Konya, Isparta ve Burdur illerinin ise kuzey bölümünü kapsıyordu.³³ MÖ. 2 binde Hitit egemenliği altında bulunduğu bilinen bölge, ismini MÖ. X. yüzyılda Trakya üzerinden Anadolu'ya gelen Frigler'den almıştır. Frigler, devletin başkenti Gordion'a adını veren ilk kralları Gordios döneminde MÖ. VIII. yüzyılda Orta Anadolu merkezli güçlü bir devlet kurmuşlardı. MÖ. VII. yüzyıl başlarına gelindiğinde Friglerin başkenti Gordion ve çevresi Kuzey Anadolu üzerinden gelen Kimmerler'in yağmalarına maruz kaldı. Kimmerler'in akınlarını önleyemeyen Frigler bölgeyi terk etmek zorunda kaldı ve böylece söz konusu coğrafyada Frig hâkimiyeti son bulmuş oldu. Aynı tarihlerde Ege kıyılarında Frig hâkimiyetinden kurtulan Lidya halkının bağımsız hareket etmeye başlaması ve Kimmerlerin saldırılarına karşı koymaları sonucunda Frigya bölgesinin Kızılırmak Nehri'ne kadar olan kısmı Lidya egemenliğine girmiştir.³⁴ Pers İmparatorluğu'nun doğuya yayılarak MÖ. 547 tarihinde Lidyalıları mağlup etmeleri neticesinde ise bölgede Pers egemenliği başlamıştır. Pers egemenliği, MÖ. 333 tarihinde Büyük İskender'in bölgeye gelmesine kadar sürmüştür. İskender İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla birlikte İskender'in kumandanları arasındaki çekişme sonucunda Frigya bölgesi önce Antigonos, MÖ. 301 yılındaki İpsos Savaşı'ndan sonra Lysimakhos, M.Ö 281'deki Kurupedion Savaşı'nın ardından ise Selefkoslar'ın eline geçmiştir. Bu dönemde bir Kelt boyu olan Galatlar, Balkanlar üzerinden bölgeye gelerek bölgenin özellikle Yukarı Sakarya ve Orta Kızılırmak kesimine yerleşmişlerdir. Frigya bölgesinin büyük bir kısmını oluşturan bu mntika ise zamanla Galatya adıyla anılmaya başlamıştır ve Frigya topraklarına egemen olmak isteyen Bergama ve Bitinya Krallıkları Galatlar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Selefkoslar'ın hâkimiyetinden sonraki süreçte Frigya topraklarında Bergama, Pontus ve Bitinya Krallıkları söz sahibi olsa da MÖ. I. yüzyılda söz konusu bölge Roma İmparatorluğu'nun yönetimine girmiştir.³⁵

³³ Bilge Umar, *İlk Çağda Türkiye Halkı*, İstanbul 1999, s. 168; Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara 2013, s.194.

³⁴ Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, C. 2, (çev. Ali Suat; Latin Harflerine Aktaran: Kâzım Yaşar Kopruman), Ankara 2002, s. 37; Umar, *İlk Çağda Türkiye Halkı*, s. 244,256.

³⁵ Sevin, *age.*, s.195, Hakkı Dursun Yıldız, "Kütahya Tarihçesi", *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan*, İstanbul 1981, s. 35.

Şeyhlü (Işıklı) kasabasının temellini oluşturan Eumenia kentinin kuruluşu ise yukarıdaki süreç içerisinde zikrettiğimiz Bergama Krallığı döneminde olmuştur. Şehir, II. Attalos Philadelphos (MÖ. 159-138) tarafından kurulmuş ve kardeşi II. Eumenes'in ismi verilmiştir.³⁶ Bergama Krallığı tarafından Anadolu'da kurulan on üç koloniden birisi olan Eumeneia, Yukarı Menderes Vadisi'ni batı ve güney doğrultuda iki yönde kontrol eden Sarıbaba tepesi üzerinde kurulmuştur.³⁷ Tepe üzerindeki yamaçta Bergama kent geleneğine uygun olarak kurulan bu antik şehir, Roma döneminde su kaynağı etrafında ovaya doğru yayılmaya başlamıştır. MÖ. I. yüzyılda Eumeneia, Roma İmparatorluğu Küçük Asya eyaletine bağlanmıştır³⁸

MS. 200'lere kadar tek büyük güç olmayı başaran Roma İmparatorluğu dönemi, Frigya Bölgesi için de barış ve refah dönemidir. MS. 395'te Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı olarak ikiye bölünmesiyle birlikte bölge, Bizans olarak isimlendirdiğimiz Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde yer almıştır. Eumeneia'nın çevresinde yer alan şehirlerin değer kazanmasında 800 yıl kadar süren Bizans hâkimiyeti dönemindeki gelişmeler önemli yer tutmaktadır. Bizans İmparatorluğu'nun başkentinin İstanbul olmasıyla birlikte yol ağının değişmesi ve Arap ordularının akınları bu gelişmelerin en önemlileridir. VII. yüzyılda Arap akınları Frigya bölgesinin hudutlarına kadar uzanmıştır. Sürekli saldırılara maruz kalan Anadolu'nun güvenliğini sağlamak için İmparator Herakleios (610-641) döneminde yeni bir askeri sistem geliştirilerek imparatorluk idaresindeki toprakların yeniden taksimatı yapıldı. Bu dönemde Anadolu'nun idari sistemi savunma odaklı olarak değiştirilmiş ve temel özelliği piskoposluk olan şehirler de kale-kentlere dönüşmeye başlamışlardır.³⁹ Bölgeye yayılan Türk akınları neticesinde Apameia (Homa), Chonai (Honaz) ve Eumenia Bizans döneminde birer askeri yerleşim birimi haline gelmişlerdir.

³⁶ Bilal Söğüt, Celal Şimşek, "Eumenia" *Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildirileri*, Çivril 2001, s. 301.

³⁷ Erdal Ünal, *agt.*, s. 39, 40.

³⁸ Celal Şimşek, "Eumeneia'nın Coğrafi, Tarihi ve Siyasi Yapısı", *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 48, 49.

³⁹ Muradiye Öztaşkın, "Frigya (Phrygia) Bölgesi Bizans Dönemi Tarihi Coğrafyası", *Frigya (Phrygia) Bölgesinde Bizans Dönemi Kaya Mimarisini*, (edt., B. Yelda Olcay Uçkan), Eskişehir 2010, s. 20-25

Eumenia'da 1070 yılında Türk akınları sırasında bir kale bulunduğu ve tamir edildiği bilinmektedir.⁴⁰

B) Türk Hâkimiyeti Dönemi

Bilindiği gibi Anadolu coğrafyasında Türk hâkimiyeti ve iskânı Malazgirt Savaşı sonrasında başlamıştır. Selçuklular 1000'li yılların başlarında Horasan bölgesinde güçlenerek bir devlet kurmaya muvaffak olmuşlardır.

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Kutalmışoğlu Süleyman Şah ve mahiyeti Anadolu'nun merkezindeki Konya'yı ele geçirmiştir. Buradan da Bizans'ta yaşanan taht kavgaları ve siyasi krizi değerlendirerek İznik'e kadar uzanmıştır. 1071 ile 1080 yılları arasında gerçekleşen bu fetihler sırasında Şeyhlü (Eumenia) ve çevresindeki şehirlerin Kutalmışoğlu Süleyman Şah idaresinde olduğu söylenebilir. Bu akınlar sırasında Eumenia'daki kale tamir görmüştür. Haçlı seferlerinin başlaması ile Bizans'a destek veren Haçlı orduları, 1097 senesinde İznik'i ele geçirerek Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın oğlu I. Kılıç Arslan'ı Eskişehir'de yapılan savaşta mağlup etmişlerdir. Böylelikle söz konusu bölgeler tekrar Bizans egemenliğine girmiştir. Bizans egemenliğine geçen bölge artık Türkler ve Bizans arasındaki sınırı teşkil etmeye başlamıştır. Özellikle Denizli yöresinde yığılan Türkmen grupları Selçuklu komutanlarının idaresinde bölgeye sık sık akınlar düzenlemiştir. Bu tehlikeden kurtulmak isteyen Bizans İmparatoru Yuannis Komnenos, Denizli'de bulunan Selçuklu kumandanı Alp Kara üzerine yürüdü ve bölgede Bizans hâkimiyetini sağladı.⁴¹ 1162 yılında II. Kılıçarslan, Bizans İmparatoru Manuel'in yanına giderek 80 gün İstanbul'da kalmış ve burada barış antlaşması yapmasıyla birlikte 1174 yıllarına kadar Türk-Bizans ilişkilerinde uzun bir barış dönemi yaşanmıştır. Ancak Bizans Balkanlarda meşgul iken özellikle Denizli yöresinde yığılan Türkmen grupları yurt ve otlak bulmak amacıyla Bizans'a ait şehir ve köylere akınlar düzenlemişlerdir.⁴² Türkler tarafından bölgeye yapılan akınların sürekli devam etmesi üzerine Bizans

⁴⁰ Thomas Drew-Bear, "Eumeneia'da Bir Bizans Kalesi" *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 150.

⁴¹ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1984, s. 54, 55, 98-102; Tuncer Baykara, *Denizli Tarihi, İkinci Kısım 1070-1429*, İstanbul 1969, s. 14, 15.

⁴² Şaban Kök, "Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Şeyhlü ve Çevresinin Fethi", *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 170.

İmparatoru Manuel Komnenos Dorylaion (Eskişehir) istihkâmını kuvvetlendirmiştir. Konya'ya giden yol üzerinde önemli mevki olan Homa ise (Siblia, Soublaion) yeniden inşa edilip içine bir garnizon yerleştirilmiştir. 1176'da Selçuklu başkenti Konya'yı zapt etmek üzere yola çıkan I. Manuel, çok güvendiği ordusuyla Denizli içinden geçerek Homa'ya oradan da etrafı yüksek tepelerle çevrili dar bir geçidin girişinde yer alan Miryokefalon denilen yıkık bir kalenin bulunduğu mevkiye ulaştı. Bizans ordusu İmparator Manuel tarafından ihtiyatsızca sokulduğu bu boğazda Selçuklu kuvvetlerince pusuya düşürüldü ve ordunun büyük bir bölümü imha edildi. Eumenia (Işıklı) yakınlarında gerçekleşen bu savaş sonucunda hayatını kurtarabilen imparator İstanbul'a dönmüştür.⁴³ Savaş sonrasında yapılan antlaşma gereği Bizans Homa (Soublaion) kalesini yıkmak zorunda kalmıştır. Manuel Komnenos'un 1180 yılında ölümünü takip eden yıllarda Bizans'ın içinde bulunduğu karışıklıklar Selçuklu hâkimiyetinin yayılmasında önemli bir rol oynadı. 1182 yılında Uluborlu ve Kütahya'yı ele geçiren Selçuklu kuvvetleri Denizli ve Alaşehir çevresinde de hâkimiyetlerini arttırdılar. Öyle ki 1190 senesinde Denizli'den geçen Haçlılar bu bölgede Türkmenlerin saldırılarına maruz kaldılar.

Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan ülkesini oğulları arasında paylaştırdığında Kütahya ve Uluborlu bölgesi Gıyaseddin Keyhüsrev'e verilmiştir. Selçuklu şehzadeleri arasında yaşanan taht kavgaları döneminde iki kez tahta çıkan Gıyaseddin Keyhüsrev 1207 senesinde Denizli ve çevresini nihai olarak fethetmiştir.⁴⁴ Buna göre

⁴³ Kudret AYTEKİN, "Myriokephalon Savaşı Nerede Olmuştur", *VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 11-15 Ekim 1976*, II, Ankara 1981, s. 689-701, bunun yanı sıra bazı tarihçiler savaşın yeri konusunda farklı bölgeleri kabul ederler. Bkz., Osman TURAN, *Selçuklular Zamanında Türkiye* s.208; M. Abdülhaluk ÇAY, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası: Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamikbeli (Miryokefalon) Zaferi (17 Eylül 1176)* İstanbul 1984, s. 79-80; savaşın yeri konusunda Türk Tarih Kurumu 8-9 Mayıs 2017 tarihinde 34 akademisyenin katıldığı bir çalıştay düzenlemiştir. Çalıştayda Miryokefalon Savaşı'nın yaşandığı öne süren Küfî Çayı, Eğirdir Gölü ve çevresi, Düzbel Mevkii, Karamık Beli ve Bağirsak Boğazı gibi yerler konusunda yeni değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuç olarak savaşın yaşandığı öne sürülen yerlerde kazı ve yüzey araştırmalarının devam ettirilmesi, coğrafya ve arkeoloji başta olmak üzere disiplinler arası işbirliğinin artırılması, savaş konu edinen ana kaynakların bir araya getirilmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır. (<http://www.ttk.gov.tr/haberler/miryokefalon-savasinin-yeri-calistayi-tamamlanmistir>). Ayrıca bu konuda son zamanlarda yapılan yeni çalışmalar mevcuttur. Mehmet AKİF CEYLAN, *Myriokephalon Savaşı (17 Eylül 1176) Açısından Konya Bağirsak Boğazı'nın Coğrafi Özellikleri*, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, (2016) s. 202-244; Levent KAYAPINAR-BEYCAN HOCAOĞLU vd., "Miryokefalon Muharebesi'nin Mahalli Üzerine Mülâhazalar: Bizans Kaynakları", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, (2017) s. 105-124

⁴⁴ Osman TURAN, *Selçuklular Zamanında Türkiye* s.205-215, 216, 217, Mustafa ÇETİN VARLIK, "Kütahya", *DİA*, C. 26, İstanbul 2002, s.580.

Şeyhlü Kazâsı'nın kapsadığı coğrafya XIII. Yüzyıl başında nihai olarak Türk hâkimiyetine geçmiştir.

1246 yılında II. Gıyâseddin Keyhusrev'in ölümüyle birlikte oğulları arasında taht kavgaları başlamıştır. Üç şehzade arasında başlayan bu mücadeleler II. Alaaddin Keykubad'ın ölümüyle II. İzzeddin Keykavus ve IV. Kılıçarslan arasında uzun süre devam etmiştir. II. İzzeddin Keykavus'un veziri olan Sahip Ata olarak bilinen Fahreddin Ali ile IV. Kılıçarslan'ın veziri Muinüddin Süleyman Pervane bu dönemde ön plana çıkmışlar ve devlet idaresindeki asıl ağırlığı ellerine geçirmişlerdi. Bu süreçte Moğollarla olan ilişkilerinin de etkisiyle Sahip Ata Fahreddin Ali'ye Karahisar başta olmak üzere Kütahya, Sandıklı ve Akşehir bölgeleri ıkta olarak tevcih edilmiştir. Bölgenin idaresini de oğulları Taceddin Hüseyin ve Nasirüddin Hasan üstlenmiş durumdaydı. Bu coğrafyada yer alan Şeyhlü bu dönemde Sahip Ataoğullarının elinde olmalıdır.⁴⁵

XIII. yüzyıl sonlarında Sahip Ataoğullarının Kütahya ve çevresinde gücünü kıran Germiyanoğulları hâkimiyet kurmuşlardı. Denizli ve çevresinde ise Türkmen gruplarına liderlik eden İnanç Bey önderliğinde İnançoğulları hâkimiyeti bulunmaktaydı. İnanç Bey'in 1334'de ölümünden sonra oğlu Murad Arslan Bey beyliğin başına geçmiştir. İnançoğulları bölgesi için önemli bir beylik olsa da Germiyanoğullarına karşı duramadıkları beyliğinin merkezi Denizli ve çevresinin 1368 tarihinden evvelki bir tarihte Germiyan hâkimiyetine geçtiği anlaşılmaktadır.⁴⁶

XIII. asrın sonlarında Batı Anadolu hudutlarında güçlenen Germiyanoğulları I. Yakub Bey döneminde Batı Anadolu'nun Bizans'a ait sahil kesimlerine doğru fetihlere girişmişti. Zamanla Aydınolu Beyliği örneğinde olduğu gibi Germiyanoğullarına bağlı Türkmenler kendi liderleri etrafında bağımsız siyasi yapılar oluşturmaya başlamışlardır. Bu durumun etkisiyle Germiyanoğulları Beyliği, I. Yakub Bey'den sonra artık uç beyliği hüvviyetini yitirerek Mehmed Bey döneminde büyük bir beylik olma özelliğini kaybetmeye başlamıştı.⁴⁷ Mehmed Bey'den sonra beyliğin

⁴⁵ Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanoğulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara 1974, s. 19; Mükrim Halil Ynanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul 1944, s. 308; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 915.

⁴⁶ Tuncer Baykara, *Denizli Tarihi*, s.38-40; Varlık, *Germiyanoğulları Tarihi*, s. 64.

⁴⁷ M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara 2000, s. 70, 123; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (çev. Erol Üyepazarcı), İstanbul 2012, s.157.

başına geçen Süleyman Şah ise Karamanoğulları ve Osmanlılar arasında kendini tedirgin hissederek Osmanlılarla ittifak arayışına girişmiştir. Bunun sonucunda I. Murad'ın da Anadolu'daki durumunu kuvvetlendirmek fikrinde olmasıyla Süleyman Şah kızını I. Murad'ın oğlu Bayezid'e vermeye muvaffak olmuştur. I. Murad'ın kız isteme heyetine cevap vermek için İshak Fakih önderliğinde ki heyet, yanında pek çok hediyelerle Edirne'ye gitmiştir⁴⁸. Memleketini korumak amacıyla Süleyman Şah, çeyiz olarak Osmanlılara Kütahya, Tavşanlı, Simav, Eğrigöz,⁴⁹ Gediz, Selendi, Uşak, Şeyhlü ve Homa bölgelerini vermiştir.⁵⁰ Kendisi ise Kula'ya çekilerek 1387 senesinde burada vefat etmiştir⁵¹.

Süleyman Şah'ın ölmesiyle Germiyanlıların son hükümdarı olan II. Yakub Bey başa geçmiştir. Kosova Savaşı sırasında 1389 yılında diğer beylikler gibi II. Yakub Bey'in de yardımcı olmak için kuvvet gönderdiği bilinmektedir. Fakat I. Murat'ın savaşta şehit düşmesiyle Osmanlı yönetiminde karışıklığı fırsat bilen II. Yakub Bey, çeyiz olarak verilen topraklarını geri almaya başladı⁵². Babasının vefatı üzerine tahta geçen Yıldırım Bayezid öncelikle payitahtı ve Rumeli'yi güvence altına aldı ve Osmanlı'ya cephe alan Anadolu beyliklerine karşı sefere çıktı. Bu durum karşısında oldukça çekinen II. Yakub Bey hediyelerle eniştesini karşılamaya çıktıysa da Yıldırım Bayezid onu ve subaşı Hisar Bey'i İpsala kalesine hapsedtirdi. Tutsaklıktan tam olarak ne zaman ve nasıl kaçtığı bilinmeyen II. Yakub Bey 1399 senesinde Timur'un yanına sığınmış ve onu Osmanlılara karşı savaşa teşvik etmiştir.1402 tarihinde Timur'un Ankara Savaşı'nı kazânmasıyla Anadolu beylikleri topraklarını geri kazândılar. Bu sayede II. Yakub Bey'de beyliğine tekrar sahip oldu.⁵³

Fetret dönemi sırasında çeşitli ittifak arayışında bulunan Yakub Bey, umduğunu bulamamış ve Karamanoğullarının saldırısına maruz kalmıştır. Karamanoğulları Kütahya'ya kadar ilerleyerek, 1411 tarihinde şehri ele geçirmiştir. Karamanoğulları

⁴⁸ Varlık, *Germiyanogullari Tarihi*, s. 58.

⁴⁹ Varlık, *Germiyanogullari Tarihi*, s. 57-63; ; Halil İnalçık: "Murad I", *DİA*, C. 31. İstanbul 2006, s. 161.

⁵⁰ Turan Gökçe, Özer Küpeli, "Germiyanogullari Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri". s.478, 479.

⁵¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1937, s.45-46.

⁵² İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 47.

⁵³ Varlık, *Germiyanogullari Tarihi*, s. 71-72.

buradan Bursa üstüne yürümüş ve şehri yakmışlardır. Taht mücadelesinden başarıyla çıkan Çelebi Mehmet, Anadolu'da ilk olarak Karamanoğulları üzerine yürümüştür. Bunun üzerine geri çekilen Karamanlılar, Germiyan topraklarından da geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu olaydan sonra Yakup Bey'in Çelebi Mehmet'e meyli iyice artmıştır. Çelebi Mehmet'in Karamanoğlu'na karşı çıktığı seferde ordunun iase görevini üstlenmiş ve bu konuda oldukça başarılı olmuştur⁵⁴.

II. Yakub Bey ihtiyarlamış, yaşı sekseni aşmıştı ve hiç erkek çocuğu bulunmamaktaydı. Beyliğini kız kardeşinin çocuklarına bırakmak istemediğinden de Osmanlılara vasiyet etmiştir.⁵⁵ Edirne'ye giderek vasiyetini II. Murat'a bildirmiştir. Edirne'den dönüşünden bir yıl sonra ise 1429 senesinde vefat etmiştir. Bunun sonucunda bütün Germiyan toprakları Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve beylik resmen son bulmuştur⁵⁶. Batı Anadolu'daki diğer beylikler isimlerini sancak adlarında korumasına karşın, Osmanlı taşra teşkilatı içerisinde sancak statüsü kazânan eski Germiyan toprakları, resmi olarak Germiyan adıyla değil Kütahya Sancağı olarak anılmıştır.⁵⁷ Böylelikle Germiyan coğrafyasında yer alan Şeyhlü nihai olarak Osmanlı hâkimiyetine girerek Kütahya Sancağı altında kazâ statüsü kazânmıştır.

IV. OSMANLI İDARİ TEŞKİLATINDA ŞEYHLÜ KAZÂSI

Osmanlı taşra teşkilatına genel olarak baktığımızda; ilk başlarda birbirlerinin yerine kullanıldığı da görülen karye, nahiye, kazâ, sancak ve eyalet yapısı şeklinde teşkilatlandığını görmekteyiz. Osmanlı ülkesi, bir yandan eyalet ve sancaklarla askeri-idari birimlere ayrılırken, diğer yandan sancak toprakları içerisinde de kazâ adı verilen idari birimlere ayrılmaktaydı. Kazânın yöneticisi olan kadı, şer'i ve hukuki hükümleri tatbik ederdi. Yargılama görevinden başka kadının idari ve beledi bir takım görevleri de bulunmaktaydı.⁵⁸ Kadı hükümlerinde bağımsızdı ve doğrudan padişah'tan emir

⁵⁴ Varlık, *Germiyanoğulları Tarihi*, s. 75, 76.

⁵⁵ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 50.

⁵⁶ Varlık, *Germiyanoğulları Tarihi*, s. 77-79.

⁵⁷ Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2012, s. 102.

⁵⁸ Yusuf Halaçoğlu, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1991, s. 73.

olarak ona arzda bulunabilirdi. Sancakbeyi kadının hükmü olmadan hiçbir kimseyi cezalandıramayacağı gibi hükmün uygulanmasında kadıya yardımcı olmaktadır.⁵⁹

XVI. yüzyıldaki tahrir defterlerine baktığımızda Şeyhlü'nün II. Bayezid dönemine ait mufassal tahrir ve evkaf defterinde *nahiye-i Şeyhlü* olarak kaydedildiği görülür. 1520 tarihli mufassal defterde *nahiye-i Şeyhlü tabi-i liva-ı Kütahya*, 1530 icmalinde *kazâ-i Şeyhlü*, 1571 senesinde ise *nahiye-i Şeyhlü der liva-i Kütahya* şeklinde kaydedilmiştir. 1530 icmalı hariç Kütahya livasına bağlı diğer defterlerde Şeyhlü kazâ olarak değil nahiye olarak kaydedilmiştir.⁶⁰ Bu nedenle nahiye ile belirtilmek isteneni ortaya koymamız gerekmektedir. Nahiye terimi, anlam olarak taraf, cihet, yön, bölge anlamlarına gelmekle birlikte, kimi zaman vilayet, liva ve kazânın alt birimi olarak da kullanılmıştır. Nahiye, bazen bir yönetim ünitesini ve bölgeyi, bazen de coğrafi bakımdan küçük veya büyük bir çevreyi ifade etmekteydi. Genel olarak ise vilayet, sancak veya kazânın alt birimi olarak kullanılmıştır. Sancaklara ait tahrir defterleri tımar sistemi eksenli hazırlandığından kazâ birimi değil çoğunlukla nahiye birimi esas alınıyordu. Çünkü *kadılık mıntıkası* anlamındaki kazâ, bir iskân yerini değil kadının salahiyet bölgesi olan bir mıntıkayı belirtmekteydi ve sancağın bir alt birimi olarak gözüксе de yönetim olarak müstakil ayrı bir birimdi.⁶¹ Esas itibariyle Tımar sistemi içerisinde ortaya çıkan nahiyeler, coğrafi bütünlük gösteren bölgelerdi. Kazâ dairesi içerisinde idari ve coğrafi açıdan içinde muhtelif sayıda köy, mezra ve aşiret gruplarının bulunduğu bölgeler ayrıma tabi tutularak, bu bölgeler nahiye olarak adlandırılabilirdi. Kazânın alt birimi olarak kullanımı ise XVII. yüzyıldan sonra yaygınlaşmıştır. Bu açıdan nahiye ve kazâ birimleri askeri ve hukuki anlamda birbirini tamamlayıcı özellikler gösteriyordu.⁶²

1530 senesi icmalinde kazâ ve nahiye tabirleri tam manasıyla idari terim olarak deftere kaydedilmiştir.⁶³ XVI. yüzyılda Kütahya Sancağı'na ait diğer defterlerde ise livanın alt birimleri bölge manasında nahiye olarak adlandırılmıştır. Ancak bu

⁵⁹ Yaşar Yücel, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantrilizasyona Dair Genel Gözlemler", *Belleten*, C. 38, S. 152, (1974), s. 665.

⁶⁰ Mustafa Çetin Varlık, "XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", *Türklük Araştırmaları Dergisi* S. 2, (1989) s. 225-239.

⁶¹ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Ankara 1985, s. 33.

⁶² İlhan Şahin, "Nahiye", *DİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 306- 307; Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, s. 34.

⁶³ Mustafa Çetin Varlık, "XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", s. 232.

defterlerden kazâ ve onun alt birimi olarak nahiyeleri tespit etmek mümkündür. 1571 tarihli defterinde *Nahiye-i Kütahya der liva-i m. (Kütahya)*, *Nahiye-i Şeyhlü der liva-i Kütahya*, *Nahiye-i Lazıkıyye der liva-i Kütahya* şeklindeki kayıtlardan Kütahya, Şeyhlü ve Lazıkıyye'nin birer kazâ olduğu görülmektedir. Kazânın alt birimi olan nahiyeler ise *Nahiye-i Arslanapa tabi-i Kütahya*, *Nahiye-i Kalınviran tabi-i Kütahya*, *Nahiye-i Çengi tabi-i Simav*, *Nahiye-i İbsili tabi-i Lazıkıyye*, *Nahiye-i Kaş-Yenice tabi-i Lazıkıyye* şeklinde kayıtlıdır. Buradan da bu nahiyelerin ilgili kazâların alt birimi oldukları anlaşılmaktadır.⁶⁴

Bu açıklamalardan hareketle XVI. yüzyılda Şeyhlü'nün Kütahya Sancağı'na bağlı bir kazâ olduğu görülmektedir. Mufassal defterlerde alt birim olarak herhangi bir nahiye kaydedilmese de mevcut ilk mufassal defterde "... *Çal-ili dimekle ma'ruf nahiyede karye-i Saraycuk'da emr-i Padişahi ile bazar ihdas olub mezkûr bazar yeri ...*" şeklinde belirtilen kayıta Çal-ili Nahiyesi'nden bahsedilmektedir.⁶⁵ Ayrıca söz konusu Çal-ili nahiyesi Kütahya Yaya Sancağı içerisinde yer almaktaydı. Yaya ve müsellemler tımar sisteminden farklı olarak kendi ocaklarına ve idari teşkilatlanmalarına sahiptiler.⁶⁶ Bu idari yapılardan biriside Kütahya Yaya Sancağı'ydı. Bu sancağa ait ilk piyade tahrir defterinde "*Ta'allukât-ı Şeyhlü*" nün yanı sıra "*Ta'allukât-ı Çal-ili*" yer alırken 1530 ve 1571 tarihli defterlerde Çal-ili "*Nahiye-i Çal-ili*" biçimde kaydedilmiştir. Çal-ili, XVII. yüzyıl başında mülki idare bakımından Şeyhlü'den ayrılarak kazâ haline gelmiştir. XVI. yüzyıla ait mufassal defterlerde Şeyhlü Kazâsı'nın batı bölgesinde bulunan köyler, piyade defterlerinde Çal-ili Nahiyesi'nde kaydedilmiştir.⁶⁷ Mufassal tahrir ve evkaf defterlerinde kazânın alt birimi olarak belirtilmese de Çal bölgesi XVI. yüzyılda kendi içinde coğrafi bir bütünlük arz eden nahiye olarak görülebilir. XVII. yüzyılda müstakil bir idari ünite haline gelmesi de bunun bir göstergesidir.

⁶⁴ Anadolu Eyaletinde benzer örnek için bkz. Mustafa Karazeybek, "Osmanlı Taşra Teşkilâtında Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın İdâri Yapısı", *AKÜ. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. I, (2000), s. 105-107.

⁶⁵ Turan Gökçe, "Müstakil Bir İdari Birim Olarak Çal Kazâsı'nın Öncüsü: XV ve XVI. Yüzyıllarda Kütahya Sancağı Piyade Teşkilâtında Çal-ili Nâhiyesi", *21. Yüzyıla Girerken Geçmişten Günümüze Çal Yöresi Baklan Çal Bekilli, Çal Sempozyumu (01-03 Eylül 2006, Denizli) Bildirileri*, Denizli 2007, s. 243.

⁶⁶ Bkz., Muzaffer Arıkan, *XV. Asırda Yaya ve Müsellem Ocakları (Toprak Tasarrufu, Vergi Muafiyetleri ve Hizmet)*, Doçentlik Tezi, Ankara 1966.

⁶⁷ Turan Gökçe, "Müstakil Bir İdari Birim Olarak Çal Kazâsı'nın Öncüsü" s. 240-243.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAZÂ MERKEZİ NEFS-İ ŞEYHLÜ'DE YERLEŞME, NÜFUS, FİZİKİ VE EKONOMİK YAPI

Sarı Baba tepesi eteklerinde kurulu antik Eumenia şehrinin temelleri üzerinde ışıklı ovasına doğru uzanan nefs-i Şeyhlü, XVI. yüzyıl Anadolu'sunun küçük kasabalarından biriydi. Bu yüzyılda nefs-i Şeyhlü'nün yerleşme ve nüfus durumunu mevcut tahrir defterleri üzerinden ortaya koyabilmekteyiz. Yerleşme düzenine ilişkin bu kaynaklardan kasabanın mahalleleri ve vakıf kayıtlarına göre de şehirdeki belirli yapılar tespit edilebilmektedir.

I. MAHALLELER VE NÜFUS DURUMLARI

Şehrin temel birimi mahalle, terim olarak konaklanan yer anlamında şehrin bir semti manasında kullanılmaktadır.⁶⁸ Osmanlı şehrinde ise mahalle, birbirini tanıyan, aynı mescitte ibadet eden, belirli ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, dayanışma içerisinde olan kişilerin yaşadığı yer olarak tanımlanır.⁶⁹ Türk-İslam şehirlerinin başlıca unsuru olan mahallelerin genellikle bir cami veya mescidin etrafında ortaya çıktığı ve geliştiği belirtilir. Mahallelerin, bir mescit ya da cami etrafında teşekkül etmesi Türk-İslam şehirleşme geleneğinin bir yansıması olarak görülür.⁷⁰ Şeyhlü kasabasında da mahalleler, bir cami veya mescit etrafında yer almaktadır. Fakat cami veya mescitler, bu mahallelerin oluşmasını mı sağlamıştır

⁶⁸ J. H. Kramers, "Mahalle", *İA.*, C. VII, Eskişehir 1997, s. 144.

⁶⁹ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlevi ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, S. IV, (1984), s. 69.

⁷⁰ Doğan Kuban, "Anadolu-Türk Şehri Tarihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, S. VII, (1953), s. 60.

yoksa ihtiyaca binaen ortaya çıkarak mı mahalle ile bütünleşmişlerdir. Bu husus için kesin bir yargıya varmak zordur.

Mufassal tahrir defterlerine göre Şeyhlü kasabasında II. Bayezid döneminde 7 mahalle bulunmaktaydı. Sadece II. Bayezid döneminde mevcut olan Akgöz'ün mahalle özelliğini yitirmesiyle birlikte 1520 senesinden itibaren kazâ merkezinde XVI. asır boyunca Cami, Hacı Sadık, Hatip, İlyas Bey, Oğul Beyi Mescidi, Yengi/Bengi adıyla toplam 6 mahalle yerleşimi bulunmaktaydı.

Akgöz Mahallesi⁷¹: Sadece II. Bayezid devrine ait 45 numaralı defterde bulunan bu mahallede 5 hane bulunmaktaydı. Turan Gökçe'nin Akgün⁷² olarak belirttiği bu mahallenin varlığı Mustafa Çetin Varlık'ın çalışmasında ise okunmayarak boş bırakılmıştır.⁷³ Akgün, şeklinde de okunabilecek mahallenin ismini aydınlatmada tarihi kaynakların zikrettiği ve günümüzde de aynı isimle bulunan Akgöz mevki aydınlatıcı olmuştur. Sarıbaba tepesinin eteklerinde doğarak Kufi çayına karışan su kaynağı günümüzde Akgöz pınarı ve mevki olarak bilinmektedir. Işıklı Gölü'ne uzanan bu su kaynağı doğal olarak Işıklı Gölü'nden beslenen Büyük Menderes Nehri'nin de kaynakları arasında yer alır.⁷⁴ XVII. yüzyılda Evliya Çelebi, Şeyhlü ile ilgili bilgi verirken Akgöz Nehri'nden söz etmekte ve Akgöz'ü Menderes Nehri'nin kaynağı olarak nitelemekte ve bölgede bir tabakhane olduğundan söz etmektedir.⁷⁵ Ayrıca Akgöz mevkiinde değirmenler bulunması gündelik hayat açısından bölgeyi önemli kılmakta ve XVIII. asır vakıf kayıtlarına göre bölgede bir mescit ile misafirhane bulunmaktaydı.⁷⁶ Bu mevkiinin sadece II. Bayezid devrinde 5 hanelik bir mahalle olarak kayıtlı olmasından dolayı bölgenin sürekli bir iskân merkezi olmadığı veyahut diğer tahrir işlemlerinde bir başka mahallenin içerisinde kaydedilmiş olabileceği söylenebilir.

Cami Mahallesi⁷⁷ : II. Bayezid devrinde 20 hane, 2 mücerred, 1 imam, 1 müezzin ve 1 hatibin meskûn olduğu mahalle Şeyhlü kasabasının çekirdeğini oluşturan

⁷¹ BOA. TD. 45, s. 301.

⁷² Turan Gökçe, "XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Tespitler", s. 219.

⁷³ Mustafa Çetin Varlık, "XVI. yüzyılda Kütahya Sancağında Yerleşme ve Vergi Nüfusu", s. 141.

⁷⁴ Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, C. 2, s. 383.

⁷⁵ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, IX. Kitap, s.103.

⁷⁶ Yasemin Beyazıt, "XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Şeyhlü Kazâsı ve Vakıf Kurumları", *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 316, 317.

⁷⁷ BOA. TD. 45, s. 299; BOA. TD. 49, s. 26; BOA. TD. 438, s. 56; TKGM., KKA. TD. 48, v. 239b.

ve bir vakfı bulunan cuma camisinden ismini almaktadır. 1520’de 14 hane, 3 mücerred, 1 imam, 1 müezzin, 2 sahib-i zaviye ve 1 zaviyedar; 1530’da 16 hane, 1 imam, 1 sahib-i berat ve 1 pir bulunmaktaydı. 1571 senesinde ise mahallede toplam 30 nefer ile bu tarihte kasabada mukayyed yekûn neferin %13’ünü bünyesinde barındırmaktaydı.

Hacı Sadık Mahallesi⁷⁸ : Şeyhlü Kazâ merkezine dair ilk nüfus bilgilerini edinebildiğimiz II. Bayezid döneminden itibaren XVI. yüzyıl boyunca kasabanın en kalabalık mahallesi idi. Mevcut ilk tahrirde kasabanın bu kesiminde 27 hane, 2 mücerred, 1 imam, 1 muhassıl ve 2 sipahizade meskûndü. 1520 ve 1530 tarihlerine baktığımızda ilgili kayıtlar mahallenin nüfusunun hızla arttığını ortaya koymaktadır. 1520’de 40 hane, 11 mücerred, 1 imam, 2 muhassıl, 1 zaviyedar ve 4 seyyid; 1530’da ise 56 hane, 13 mücerred, 1 imam, 1 kethüda ve 1 divane mahallede iskân ediyordu. II. Bayezid devrinden 1530 yılına gelinceye dek bu kısa süre zarfında nefer sayısı %118’lik artış göstermişti. 1571 senesinde kasabanın hala en yüksek nüfusuna sahip olmasına rağmen mahalledeki nefer sayısında artış görülmemektedir. Bu tarihte 1 imam ve 2 şerifzade ile birlikte toplam 67 nefer mukayyetti. 1520’de mahallede mütemekkin 4 seyyidin neslinin 1571 senesinde Hızırlı köyünde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Hızırlı köyündeki 19 seyyid, 1571 tarihli defterde *Cemaat-i Sadat* adı altında yazılmış ve bu kişilere ilişkin dedelerinin ve babalarının nefsi-i Şeyhlü’de Hacı Sadık mahallesinde defter-i atikte kayıtlı oldukları zikredilmiştir. 1520 yılında kayıtlı olan 4 kişi Seyyid Ali’nin oğulları Abdulkerim, Naimullah, Şükrullah ve Nurullah’dır. 1571 senesindeki deftere baktığımızda Seyyid Naimullah ve Seyyid Abdulkerim’in hayatta oldukları bu zümreyi onların evlatlarının oluşturduğu görülmektedir.⁷⁹

Hatip Mahallesi⁸⁰ : XVI. yüzyılda nefsi-i Şeyhlü’yü teşkil eden mahallelerden bir diğeri olan yerleşim kesitinde II. Bayezid devrinde 15 hane, 1 imam, 1 müezzin, 1 muhassıl; 1520’de 22 hane, 4 mücerred, 1 muhassıl ve 1 pir-i fani mütemekkindi. 1530 ve 1571 defterlerinde mahallenin Emlüddin adıyla da bilindiği anlaşılmaktadır. İcmal

⁷⁸ BOA. TD. 45, s. 300; BOA. TD. 49, s. 27; BOA. TD. 438, s. 56; TKGM., KKA. TD. 48, v. 240a.

⁷⁹ TKGM., KKA. TD. 48, v. 134b.

⁸⁰ BOA. TD. 45, s. 299, 300; BOA. TD. 49, s. 26, 27; BOA. TD. 438, s. 56; TKGM., KKA. TD. 48, v. 239b-240a.

kayıtlarına göre 17 hane, 3 mücerred, 1 imam, 1 müezzin, 1 muhassıl ve 1 a'ma mevcuttu. Nihayet 1571 senesine gelindiğinde toplam 37 nefer bulunmaktaydı.

İlyas Bey Mahallesi⁸¹: Adını etrafında kurulup geliştiği İlyas Bey mescidinden⁸² alan mahallede II. Bayezid dönemi tahririnde 16 hane, 3 mücerred, 1 imam, 1 muarrif; 1520'de 15 hane, 11 mücerred, 2 imam, 1 müezzin, 1 hatip, 1 malul, 1 pir-i fani; 1530'da 24 hane, 9 mücerred, 2 imam, 1 muarrif ve 2 sahib-i berat yaşamaktaydı. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Şeyhlü kasabasının nüfusunun % 21'lik kısmını barından mahallede 7 piyade ve 1 muhassıldan oluşan toplam 47 nefer mevcuttu.

Oğul Bey Mescidi Mahallesi⁸³ : İsminden de anlaşılacağı üzere nefsi-i Şeyhlü'deki diğer mahalleler gibi ibadet merkezinin adını alan ve çevresinde gelişen bir mahalleydi.⁸⁴ İlk tahrirde 19 hane, 5 mücerred, 1 imam, 1 müezzinden oluşan 26 nefer mevcuttu. 1520'de hane ve nefer sayısında artış görülen mahallede 27 hane, 6 mücerred, 1 imam, 1 müezzin, 1 muhassıl, 1 pir-i fani ve 1 a'ma kayıtlıdır. 10 sene sonra hane ve mücerred sayısının değişmediği mahallede 2 imam ve 1'de müezzin meskûndü. 1571 tarihine gelindiğinde bir önceki tahrir kayıtlarına göre mahalledeki nefer sayısı neredeyse %50 azalış göstermişti. Söz konusu tarihte hiç muaf kayıtlı değildi ve sadece 19 nefer ile nefsi-i Şeyhlü'nün en küçük mahallesi konumunda idi.

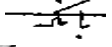

Yengi/Bengi Mahallesi⁸⁵ : Defterlerde yazım şeklinde istikrar bulunmayan ve Yengi veya Bengi olarak okumayı tercih ettiğimiz mahallede II. Bayezid devrinde 14 hane, 5 mücerred, 1 imam, 1 muhassıl mütemekkindi. 1520'de 20 hane, 8 mücerred, 1

⁸¹ BOA. TD. 45, s. 300; BOA. TD. 49, s. 27, 28; BOA. TD. 438, s. 56; TKGM., KKA. TD. 48, v. 240a-b.

⁸² BOA. MAD. 262, s. 341.

⁸³ BOA. TD. 45, s. 299; BOA. TD. 49, s. 26; BOA. TD. 438, s. 56; TKGM., KKA. TD. 48, v. 239b.

⁸⁴ BOA. TD. 369, s. 300.

⁸⁵ BOA. TD. 45, s. 301; BOA. TD. 49, s. 28; BOA. TD. 438, s. 56; TKGM., KKA. TD. 48, v. 240b; Mahalle ismi Başbakanlık Osmanlı Arşivi tarafından yayınlanan *438 Numaralı Muhasebe-i Vi'ayet-i Anadolu Defteri (93711530) I. Kütahya, Karahisar-i Sahib, Sultan-önü, Hamid ve Ankara Livaları*, adlı çalışmada Seki şeklinde okunmuş ve diğer çalışmalarda da bu isim kullanılmıştır. Mevcut ilk mufassal tahrirde şeklinde yazılan mahalle ismi 1571 tarihli mufassal ve evkaf defterlerinde   şekliyle yazılmıştır. Diğer kazâlarda aynı yazıma sahip Yengi/Bengi şekliyle okunan isimler için bkz. Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara 2013, s. 10; Cahit Telci, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazâsı*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999, s. 52; ilgili defterler BOA. TD. 8, s. 691; BOA. TD. 87, s. 33; BOA. TD. 148, s. 183.

imam, 3 muhassıl, 1 malul; 1530'da 20 hane, 5 mücerred, 1 muhassıl ve sahib-i berat bulunmaktaydı. Nihayet 1571 tarihine gelindiğinde toplam 27 neferin kaydedilmiş olduğu nefis-i Şeyhlü'ye ait küçük bir mahalle konumunda idi.

Mahallelerinin genel durumlarını belirttikten sonra tahrir yıllarına göre şehirli zümreyi bünyesinde barından bu iskân birimlerinin nüfus vaziyetlerine baktığımızda durum aşağıda bulunan tablolardaki gibidir.

Tablo I: II. Bayezid Devri (1481-1512) Tahririne Göre Şeyhlü Mahalleleri Nüfusu

Mahalleler	Hane	Mücerred	Muaf	T. nefer	Yüzdelik Dilim
Akgöz	5	-	-	5	3,4
Cami	20	2	3	25	16,8
Hacı Sadık	26	2	5	33	22,1
Hatib	15	-	3	18	12,1
İlyas Bey	16	3	2	21	14,1
Oğul Bey Mescidi	19	5	2	26	17,4
Yengi/Bengi	14	5	2	21	14,1
Toplam	115	17	17	149	

Tablo II: 1520 Tahririne Göre Şeyhlü Mahalleleri Nüfusu

Mahalleler	Hane	Mücerred	Muaf	T. nefer	Yüzdelik Dilim
Cami	14	3	5	22	10,4
Hacı Sadık	40	11	8	59	27,8
Hatib	22	4	2	28	13,2
İlyas Bey	15	11	6	32	15,1
Oğul Bey Mescidi	27	6	5	38	17,9
Yengi/Bengi	20	8	5	33	15,6
Toplam	138	43	31	212	

Tablo III: 1530 Tahririne Göre Şeyhlü Mahalleleri Nüfusu

Mahalleler	Hane	Mücerred	Muaf	T. nefer	Yüzdelik Dilim
Cami	16	-	3	19	8,6
Hacı Sadık	56	13	3	72	32,7
Hatib	17	3	4	24	10,9
İlyas Bey	24	9	5	38	17,3
Oğul Bey Mescidi	27	6	3	36	16,4
Yengi/Bengi	20	5	6	31	14,1
Toplam	160	36	24	220	

Tablo IV: 1571 Tahririne Göre Şeyhlü Mahalleleri Nüfusu

Mahalleler	Hane	Mücerred	Muaf	T. nefer	Yüzdelik Dilim
Cami	30	-	-	30	13,2
Hacı Sadık	64	-	3	67	29,5
Hatib	37	-	-	37	16,3
İlyas Bey	39	-	8	47	20,7
Oğul Bey Mescidi	19	-	-	19	8,4
Yengi/Bengi	27	-	-	27	11,9
Toplam	216	0	11	227	

Tahrir defterlerinden elde ettiğimiz rakamlarla hareket ederek nefsi-i Şeyhlü'nün gerçek nüfusu tespit etmemiz oldukça zor olsa da yaygın olarak kabul görmüş hesaplama yöntemleriyle nüfus hesaplaması yapmak mümkündür.

Nüfus hesabı yapmadan önce defter kayıtlarında dikkat çeken birkaç hususa değinmek gerekmektedir. İlk iki mufassal defter ve 1530 icmalinde şehirli nüfus hane ve mücerred esasına göre kategorize edilerek yazılmıştır. 1571 tarihli son mufassal defterde ise bu ayırım yapılmaksızın muaf olan kişilerin isimleriyle birlikte düşülen not haricinde şehirli nüfusun niteliğine dair bir ayırım söz konusu değildir. Ayrıca aynı defterde Kütahya Sancağı'nın kazâ merkezlerinden olan Denizli ve Uşak şehirlerinde de hiçbir mücerred kaydı bulunmamaktadır.⁸⁶ Son mufassal tahrir defterinde sadece Şeyhlü'de değil önemli diğer kazâ merkezlerinde de aynı durumun söz konusu olması tahrir işlemi sırasında vergiden muaf olan mücerredlerin yazımına önem verilmediğini ortaya koymaktadır. Çünkü sancak coğrafyasında nüfus bakımından Kütahya'dan sonra gelen Denizli ve Uşak şehirlerinde mücerred statüsünde hiçbir neferin olmaması neredeyse imkânsızdır.

Nüfusu belirliyelemek için defterlerde karşımıza çıkan *hane* kaydı yani bir ailenin kaç kişiden oluştuğu meselesi önem kazanmaktadır. Geniş imparatorluk coğrafyası farklı geleneklere sahip aile yapılarını içinde barındırmaktaydı. Bundan dolayı bir Osmanlı ailesinin büyüklüğünü bulmak için hangi katsayıyı kullanmak gerektiği konusunda bir fikir birliği söz konusu değildir.⁸⁷ Bugüne kadar yapılan çalışmalarda yaygın olarak Barkan'ın tarafından belirtilen 5 katsayısı kullanılmıştır.⁸⁸ Hane sayısını 4, 5 ve 7 olarak kabul eden çalışmalarda mevcuttur.⁸⁹ Bunu yanısıra XVI. asra ait son tahrir defterlerindeki mücerred belirsizliği ile hane ve neferlerin birbirine oranlılarının farklılığından dolayı nüfus miktarını toplam nefer sayısının üç katı olarak kabul eden çalışmalar da mevcuttur.⁹⁰

Kazâ ve sancak çalışmaları nüfus hesaplanmasında çoğunlukla hane X 5 formülüne mücerredler eklenmiştir. Esasında bu yöntemde bir hanenin yetişkin bekâr

⁸⁶ Turan Gökçe, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazâsı*, s. 88; Turan Gökçe, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Uşak", *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu (25-27 Ekim 2001 Uşak) Bildirileri, I*, İstanbul 2001, s. 213.

⁸⁷ Mehmet Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, S. XXII, s. 437; Oktay Özel, "Avarız ve Cizye Defterleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, ed. Halil İnalçık, Şevket Pamuk, Ankara 1999, s.40, 41.

⁸⁸ Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi" *Türkiyat Mecmuası*, S. X (1953), s. 12 vd.

⁸⁹ Nejat Göyünç, " 'Hane' Deyimi Hakkında", *İÜEF Tarih Dergisi*, S. 32 (1979), s. 332.

⁹⁰ Ronald C. Jennings, "Urban Population in Anatolia in The Sixteenth Century: A Study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon and Erzurum", *International Journal of Middle East Studies*, vol. VII, No: I, (1976), s. 21-57.

erkekler hariç 5 kişiden oluştuğu kabul edilmektedir. Eğer hane büyüklüğü 5 kişi olarak kabul ediliyorsa, bekâr erkekler zaten bir haneye mensup olduklarından bunları ayrıca nüfus hesabına eklemenin mantıklı bir tarafı olmaz.⁹¹

Şeyhlü kazâ merkezinin nüfusunun hesaplanmasında aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere “Nüfus I” kısmında hane sayısı 5 kabul edilmiş ve mücerredler hane içerisinde sayılarak hesaplama yapılmıştır. “Nüfus II” kısmında ise toplam nefer sayısının 3 katı hesaplanmıştır

Tablo V: Tahrir Defterlerine Göre Şeyhlü Kasabasının XVI. Yüzyıldaki Nüfus Durumu

	II. Bayezid	1520	1530	1571
Nefer Sayısı	149	212	220	227
Hane	132	169	184	227
Mücerred	17	43	36	
Nüfus I ⁹²	660	845	920	1135
Değişim %	-	28,0%	8,9%	23,4%
Nüfus II ⁹³	447	636	660	681
Değişim %	-	42,3%	3,8%	3,2%

Şeyhlü kasabasında II. Bayezid devrinden başlayarak XVI. asır boyunca her iki hesaba göre de nüfusun arttığı görülmektedir. Nefer x 3 yöntemine göre yapılan hesap yüzyılın başında nefis-i Şeyhlü’de büyük bir nüfus artışı söz konusu idi. 1530’dan 1571 senesine kadar olan süreçteki artış diğer tarih aralıklarıyla kıyaslandığında en küçük orana sahiptir. 1571 yılına ait verilerdeki toplam nefer sayısını hane olarak kabul ettiğimizde 1530’dan sonra yaşanan artış oranı %23,4’tür. Şeyhlü kasabasında diğer tarihlerde yaşanan artış oranları ve XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı şehirlerinde

⁹¹ Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999, s. 58.

⁹² Hane x 5

⁹³ Nefer x 3

yaşanan nüfus artışı⁹⁴ dikkate alındığında 1571 tarihli defterdeki nefer sayılarını hane olarak kabul etmek daha makul gözükmemektedir.

Tabloda belirttiğimiz nefer sayılarına ve tahmini nüfus hesaplamasına baktığımızda nefis-i Şeyhlü'nün en çok nefere sahip olduğu 1571 senesinde bile toplam 250 neferi bile bulamadığı görülür. Nüfus açısından XVI. yüzyılda Anadolu kentleri üzerine yapılan bir tasnifte 400-1000 arasında vergi nüfusu olanlar küçük şehir-kasaba, 1000-3000 vergi nüfusu olanlar orta büyüklükteki şehir ve bu sayının üzerindeki yerler ise büyük şehir olarak tanımlanmıştır.⁹⁵ XVI. yüzyılda nefis-i Şeyhlü'de bulunan vergi nüfusunun neredeyse 400 rakamının yarısı olması elbette nefis-i Şeyhlü'nün bir kasaba olarak nitelendirilmeyeceğimiz anlamına gelmez.

Şehir kavramı genel olarak, kırsal yerleşmelere oranla büyük tarımla uğraşan nüfusun azlığına karşı, tarım dışı faaliyetlerin daha fazla olduğu yer olarak tanımlanmıştır.⁹⁶ Osmanlı'da ise şehir ve kasaba “cuma kılınır ve bazarı durur” yer olarak belirtilmiş ve han, bedesten, hamam gibi yapıların gerekliliği vurgulanmıştır.⁹⁷ Ayrıca idari açıdan, şehirde bir sancakbeyi veya en azından bir kadı bulunmalıdır. Bu tarif ve sınırlamaların yanı sıra esasında kasabalar, üretim hayatı birbirinden farklı dağ ve ova köyleri ile konargöçer zümre arasında bir pazar olup, dini ve idari merkez vazifesi görmekteydi.⁹⁸ Belirttiğimiz bu hususlar dikkate alındığında XVI. yüzyılda nefis-i Şeyhlü kır iskân sahalarından farklı olarak şehrsel özelliklere haiz küçük bir kasaba olarak tanımlanabilir.

XVI. yüzyılda Şeyhlü kasabasının aynı bölgede yer alan şehir yerleşimi özelliklerine haiz diğer kazâ merkezleri ve kasabalarla kıyaslanması nüfus durumunun anlaşılması için faydalı olacaktır.

⁹⁴ Fernard Braudel, *II. Philip Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul 1989, s. 273; Ömer Lütfi Barkan, “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, s. 14-25.

⁹⁵ S. Faroqhi, *Osmanlıda Kent ve Kentliler*, (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), İstanbul 2000, s.12-15.

⁹⁶ Osman Gümüşçü, *XVI. Yüzyılda Larende (Karaman) Kazâsında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara 2011, s. 74.

⁹⁷ Özer Ergenç, “Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlevi ve Nitelikleri Üzerine”, s. 1265.

⁹⁸ H. Sadi Selen, “16. ve 17. Yüzyıllarda Anadolu'nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı”, *III. Türk Tarih Kongresi, Ankara 15-20 Kasım 1943, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1948, s. 594, 595.

Tablo VI: 1530 Senesinde Şeyhlü ve Çevresindeki Kasabaların Nüfus Durumu

	Hane	Muaf	Mücerred	Toplam Nefer	Nüfus I ⁹⁹	Nüfus II ¹⁰⁰
Şeyhlü	160	24	36	220	800	660
Denizli ¹⁰¹	645	97	264	1176	3225	3528
Honaz ¹⁰²	377	31	112	516	1885	1548
Homa ¹⁰³	151	19	24	194	755	582
Sandıklı ¹⁰⁴	334	91	16	441	1670	1323
Uşak ¹⁰⁵	412	42	38	492	2060	1476

Tablo VII: 1571 Senesinde Şeyhlü ve Çevresindeki Kasabaların Nüfus Durumu

	Toplam Nefer	Nüfus I	Nüfus II
Şeyhlü	227	1135	681
Denizli	1228	6140	3684
Honaz	-	-	-
Homa	440	2200	1320
Sandıklı	849	4245	2547
Uşak	513	2565	1482

Tablodan da anlaşılacağı üzere Şeyhlü, Homa ile birlikte çevredeki en az nüfusa sahip kasabalardı. Nüfus ve fonksiyonları açısından şehir özelliği gösteren Denizli'yi hariç tuttuğumuzda kasaba olarak nitelendirilen Uşak, Honaz ve Sandıklı'nın bile

⁹⁹ Hane x 5

¹⁰⁰ Nefer x 3.

¹⁰¹ Turan Gökçe, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası*, s. 90.

¹⁰² Turan Gökçe, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Honaz Kazasında Nüfus ve Yerleşme", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir 1999, s. 325.

¹⁰³ Özer Küpeli, "XV-XVI. Yüzyıllarda Homa Kazası'nın İdari, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Tarihi", *Eskiçağdan Cumhuriyet'e Homa (Gümüşsu) Tarihi*, (Edt. Mehmet Yaşar Ertaş-Süleyman Tüzün), Gümüşsu 2009, s. 59.

¹⁰⁴ Özer Küpeli, "XVI. Yüzyılda Sandıklı Kasabası", *Tarih İncelemeleri Dergisi* Cilt: 25, Sayı 2, (2010), s. 510.

¹⁰⁵ Turan Gökçe, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Uşak", s. 212, 213.

XVI. yüzyılın ilk yarısında Şeyhlü'den iki katından daha fazla nüfusa sahip oldukları görülmektedir. Nefer ve tahmini nüfus sayısında Şeyhlü'nün gerisinde olan Homa yüzyılın ikinci yarısında nefer sayısında %127, nüfus hesabında %183 oranında büyük bir atışla Şeyhlü kasabasının önüne geçmiştir. Aynı dönemde Şeyhlü'de ise nefer sayısında sadece % 3, nüfus hesabında ise %42'lik bir artış vardır. Çevresinde bulunan şehir merkezlerine göre XVI. yüzyıl içerisinde en az nüfus artış oranı nefsi-i Şeyhlü'dedir.

Bu durumun bir nedeni de yol ağı olmalıdır. Şeyhlü kasabasının temellerini oluşturan antik Eumenia şehri kurulduğu zamandan beri önemli ticaret güzergâhı üzerinde yer almış ve bu özelliğini Roma ve Bizans döneminde de kısmen sürdürmüştü. Türk fetihleri döneminde de sınır hattında kalan bölgenin öneminden daha önce bahsetmiştik. XV. ve XVI. asırlara baktığımızda ise Şeyhlü kasabası önemli yol ağlarından uzak konumdadır. Örneğin Denizli, bölgeyi Ege kıyılarına bağlayan yol şebekesi üzerinde mahalli sayılabilecek bir yol ağı üzerindedir.¹⁰⁶ Şeyhlü kasabası ise Denizli ve Honaz'ı Sandıklı kasabasına bağlayan oldukça mahalli bir yol ağı üzerindedir.¹⁰⁷ Bu durumda şehrin ticaret ve nüfus hacmini etkilemektedir.

II. KASABA NÜFUSUNU OLUŞTURAN İÇTİMAİ ZÜMRELER

XVI. yüzyılda nüfus ve şehir fonksiyonları açısından bir kasaba hüviyetinde olduğunu zikrettiğimiz nefsi-i Şeyhlü'de din farklılığı nedeniyle farklı bir statüye sahip olan gayrimüslim zümre bulunmamaktaydı.

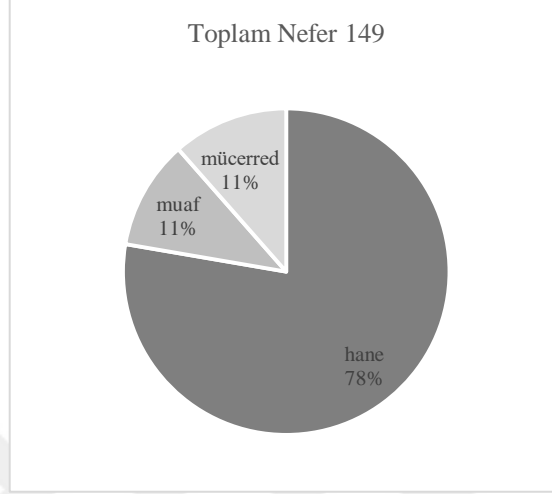
Şehirli reayanın defterlerde hukuki ve mali statüsünü belirtmek için hane ve mücerred olarak tefrik edilmesi, kasabadaki bekâr erkek nüfusu tespit etmemize olanak vermektedir. Aşağıda verilen grafiklerde görüleceği üzere bekâr nefer sayısı II. Bayezid dönemine ait mufassal defterde ve 1530 icmalinde toplam nefer sayısının %11'lik kesimine tekâmül etmekteydi. 1520 senesinde mücerred sayısı önceki tahrir dönemine göre iki buçuk kat artış göstermişti. 43 olan mücerred sayısı şehirli neferlerin %20'lik kısmını oluşturmaktaydı. XVI. asrın ilk yarısında bekâr nüfusun

¹⁰⁶ Turan Gökçe, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazâsı*, s.136.

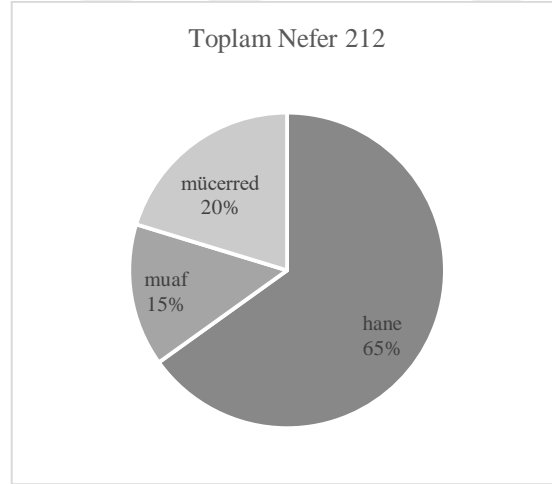
¹⁰⁷ Franz Taeschner, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yol Ağı*; (çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2010, s. 214.

durumu böyle iken 1571 tarihli defterde hane ve mücerred ayrımının olmaması yüzyılın ikinci yarısındaki durumu tespit etmemize engel teşkil etmektedir.

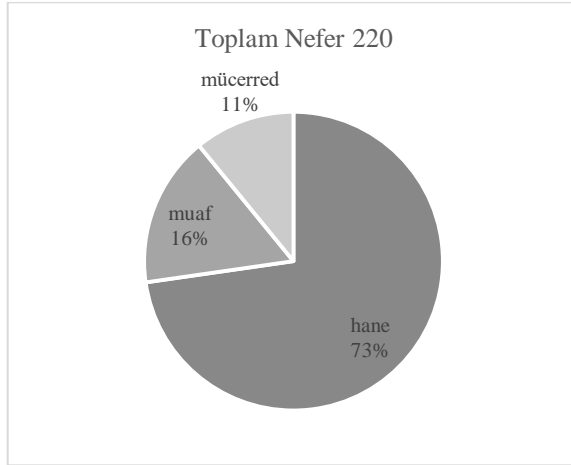
Grafik I: II. Bayezid Devrinde Kasaba Nüfusunun Hane-Mücerred-Muaf Dağılımı

Grafik II: 1520 Senesinde Kasaba Nüfusunun Hane-Mücerred-Muaf Dağılımı

Grafik III: 1530 Senesinde Kasaba Nüfusunun Hane-Mücerred-Muaf Dağılımı

Tahrir defterlerindeki vergi muafiyetine sahip zümreye ait kayıtlar XVI. yüzyılda Şeyhlü kasabasının içtimai yapısını ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Bu zümre ifa ettikleri vazife veya iş göremez durumda olmalarından dolayı avarız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiye vergilerinden muaf tutulmuşlardı.¹⁰⁸ Yukarıda nefer sayılarına göre yüzdeler nispetlerini gördüğümüz muafların durumu yıllara göre şu şekilde idi;

Tablo VIII: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kasabasında Bulunan Muaflar

	II. Bayezid	1520	1530	1571
İmam	6	6	7	1
Müezzin	3	3	2	
Hatip	1	1		
Muarraf	1		1	
Muhassıl	3	7	2	1
Kethüda	1		1	
Sahib-i zaviye		2		
Zaviyedar		2		
Seyyid		4		

¹⁰⁸ Halil İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü", *Bellekten*, C. 23, S. 92, (1959), s. 595.

Şerifzade				2
Sahib-i berat			8	
Pir		3	1	
Malul		2		
Divane			1	
Ama		1	1	
Sipahizade	2			
Piyade				7

XVI. yüzyılı kapsayan tahrir defterlerinde kaydedilmiş bu muaf zümre içerisinde kasabanın idari olarak yönetiminde yer alan vazifelilerden sadece kethüdayı tespit edebilmekteyiz. Halkın itimadını kazânmış ve ahaliyi temsil görevini üstelenen kethüda II. Bayezid döneminde ve 1530 icmalinde Hacı Sadık mahallesinde mütemekkindi.¹⁰⁹ Tabloda görüldüğü gibi muaf zümre içerisinde çoğunluğu dini vazifelerinin yanı sıra mahallenin bir nevi yöneticisi konumunda olan imamlar oluşturmaktaydı.¹¹⁰ Dini vazife ifa eden muaflar arasında müezzin, hatip ve muarriif de bulunmaktaydı. Söz konusunu bütün tarihlerde kaydedilmiş muhassıllar 1520 senesinde kasabada muaf zümre içerisindeki en kalabalık sınıf konumundaydı. Muhassıl, ehl-i muhassıl ve ser-muhassıl şeklinde kaydedilmiş bu kişiler Şeyhlü kasabasında devlete ait çeşitli vergileri tahsil etme görevini yürütmekteydi.¹¹¹ İlk ve son defterde görülmemekle birlikte, pir, malul, divane ve a'ma gibi sakatlığı veya yaşlılığından dolayı muaf tutulmuş neferler 1520'de 5 kişi, 1530'da 3 kişidir.

İlk mufassal defterde olmamasına rağmen 1520 senesinde kayıtlı zaviye sahipleri ve seyyidler ile 1530 icmalinde kayıtlı sahib-i beratlar dikkati çekmektedir. Çeşitli vakıf gelirlerine sahip ve vergiden muaf tutulan mürtezika sınıfı içerisinde yer alan bu kişiler kasabanın manevi yapısını göstermesi bakımından önemlidir. Öyle ki bu sınıfın temsilcileri mufassal defterlere tam anlamıyla yansımamış gözükmektedir. XVI. yüzyıl boyunca bünyesinde birçok zaviyeyi barındıran Şeyhlü kasabasında

¹⁰⁹ BOA. TD. 49, s. 27; BOA. TD. 438, s. 56.

¹¹⁰ Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri", *İslam Medeniyeti Dergisi*, C. 7, S. III, (1982), s. 29-36.

¹¹¹ Yücel Özkaya- Ali Akyıldız, "Muhassıl", *DİA*, C. 31, İstanbul 2006, s.18, 19.

zaviye sahiplerinin ve burada hizmet edenlerin sayısının çok daha fazla olduğu kesindir.

Kasabanın sosyal yapısına dair söylenebilecek başka bir husus ise *azade*, *itk* ve *mutak* şeklinde kaydedilen azadlı kölelerdir.¹¹² II. Bayezid devrinde bu kölelerin sayısı 15 iken 1520 senesinde sadece 2 nefer *itk* kaydedilmişti. II. Bayezid devrinde kasabada bulunan 15 azadlı köle, şehirde kayıtlı neferlerin %13'üne tekâmül etmekteydi. 1571 senesi kayıtlarında ise 7 *mutak* bulunmaktaydı.

III. VAKIF KAYITLARINA GÖRE ŞEHRİN FİZİKİ UNSURLARI

A) Cami ve Mescitler

Şeyhlü Cami¹¹³: Yapılış tarihi ve banisi hakkında bilgi sahibi olmadığımız cami bazı çalışmalarda günümüzde Işıklı içerisinde bulunan tek minare ile ilişkilendirilmiştir.¹¹⁴ II. Bayezid devrinde iki ayrı değirmenin gelirlerine sahip olan cami vakfı 740 akçe gelir yekûnuna sahipti. Cami görevlilerine dair evkaf defterinde bilgi bulunmasa da mufassal defter kayıtlarından anlaşılacağı üzere bu dönemde camide 1 imam, 1 müezzin ve 1 hatip görev yapmaktaydı. 1520'lerde cami vakfına resm-i asiyabdan muaf bir değirmenin, beş kıta bahçenin ve bir dükkânın kirasının daha eklendiği görülmektedir. Kanuni döneminde 1342 akçeye yükselen cami vakfının geliri 1571 senesinde 1498 akçeye ulaşmıştır. Ayrıca ashab-ı hayrata Kur'an okunması için 360 akçe nakit vakfedilmiştir. Paranın bir dönem zavi olması üzerine kadı tarafından Yusuf bin Yakub mütevellî tayin edilerek hafıza günlük 1 akçelik ücret ayrılmıştır.

Oğul Bey Mescidi¹¹⁵: Bulunduğu mahalleye de ismini veren mescitte imamlık görevini yerine getiren kişilere Sultan II. Bayezid nişanıyla Hatun Hamamından 240

¹¹² Halil Sahillioğlu, "Onbeşinci Yüzyılın Sonu ile Onaltıncı Yüzyılın Başında Bursa'da Kölelerin Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri" *ODTÜ Gelişme Dergisi, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar, II*, Ankara 1981, s. 67-138; Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, s. 61.

¹¹³ BOA. MAD. 262, s. 341; BOA. TD. 369, s. 284; BOA. TD. 438, s. 128; TKGM., KKA. TD. 560, v. 258a.

¹¹⁴ Abdullah Karaçağ, *Denizli - Gümüşsuyu ve Işıklı'daki Türk Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992, s. 18.

¹¹⁵ BOA. TD. 369, s. 284; 300; TKGM., KKA. TD. 560, v. 270b.

akçe, 1 dönüm bağdan gelen 50 akçe vakfedilmişti. XVI. yüzyıl boyunca bu miktar değişmeyerek 290 akçe kalmıştır.

Yengi/Bengi Mahallesi Mescidi¹¹⁶: 1571 senesinde hariç ez-defter olarak Yengi Mahallesinde bulunan mescide imam olanlara akçe miktarı belirtilmeden 1 pare bağın vakfedildiği belirtilmektedir.

Vakıf gelirlerine sahip olduğunu tespit ettiğimiz cami ve mescitler bunlar olmasına rağmen II. Bayezid dönemi vakıf defterindeki bir kayıt Şeyhlü kasabasında bulunan diğer mescitlere dair fikir edinmemizi sağlamaktadır. Bu kayıta *nefs-i Şeyhlü'de vakf-ı kadimdir, asıl üzere yevm on akçe verilirken suret-i tevzi' budur ki zikr olur* başlığı altında mescidler sıralanmış ve cihet-i imamet için verilecek herhangi bir miktar yazılmamıştır. II. Bayezid döneminde *nefs-i Şeyhlüde* olan Hatip, Oğul Bey, İlyas Bey, Yengi ve Hamza Hasan isimli mescitler belirtilmiştir. Hamza Hasan haricindeki diğer isimler *nefs-i Şeyhlü'de* bulunan mahallelere ait isimlerdir. Hamza Hasan Mescidi hakkında kesin bir bilgiye sahip olamasak da XVI. yüzyıl boyunca Şeyhlü kasabasında kesin olarak en az 1 cami ve 5 mescidin bulunduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki mufassal defterlere baktığımızda II. Bayezid devrinde kasabada 6 ayrı mahallede toplam 6 imam kaydedilmiştir. 1520'de ise yine 6 imam bulunmakta ve bu tarihte İlyas Bey mahallesinde kaydedilen 2 imamdan birisinin *mescid-i mahalle-i Hatip* notuyla hangi ibadethanede görevli olduğu belirtilmiştir.

B) Zaviyeler

Şeyhlü kasabası içinde XVI. yüzyılda varlığına en çok rastlanan yapılar zaviyelerdir. Ribat, hankah, dergâh ve tekve olarak da isimlendirilen bu yapılar, belirli bir tarikata mensup şeyh ve dervişlerin gelip geçen yolculara hizmet verdikleri yerlerdi.¹¹⁷ Şeyhlü kasabasında kökenleri XIV. ve XVI. yüzyıla kadar uzanan yapıların II. Bayezid dönemi vakıf kayıtlarında tekve olarak isimlendirildikleri diğer tarihlerde zaviye şeklinde ifade edildikleri görülür. Kasabadaki zaviyelerin tasavvufi eğilimlerine ve hangi tarikat bünyesinde faaliyet gösterdiklerini mevcut vakıf kayıtları üzerinden ortaya koymamız mümkün olmamıştır. Kaynaklarda sadece

¹¹⁶ TKGM., KKA. TD. 560, v. 272a.

¹¹⁷ Ahmet Yaşar Ocak, "Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S. XII, (1978), s.248.

Germiyanoğullarından Osmanlı'ya intikal eden Hacı Fatma Zaviyesi'nin bir Mevlevihane olduğu ve Mevlevilikle ilişkili olduğu belirlenebilmektedir.¹¹⁸

II. Bayezid devrinde kasabada faaliyette olan 12 zaviye bulunmaktaydı. Bunlardan Şeyh Salur, Şeyh Yahşı, Şeyh Tokadlu, Hacı Fatma ve Bayram Hacıoğlanları isimli 5 zaviye Germiyanoğulları zamanında kurulmuş olmakla birlikte XVI. yüzyıl başlarında da faaliyette olan vakıf yapılarıydı. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde 5 zaviyenin faaliyetlerini yitirmesiyle sayı 7'ye düşmüştür. 1571 senesine gelindiğinde ise 2 yeni zaviyenin hizmete başlamasıyla bu dönemde nefsi Şeyhlü'de faal zaviye sayısı 9'a yükselmiştir. Anadolu'nun genelinde olduğu gibi Germiyanoğullarının da hâkimiyet sahasında ahilerin kurduğu zaviyeler oldukça fazla idi.¹¹⁹ Bu coğrafya içerisinde bulunan Şeyhlü kasabasında ahiler tarafından kurulan ve XVI. asır boyunca faaliyette olan Ahi Eşref, Ahi Hayreddin ve Ahi Maruf isimli 3 zaviye bulunmaktaydı.

Büyük Osmanlı şehirlerinde cami ve imaretler ile inşa edilen zaviyeler bulunabilmekteydi. Küçük bir kasaba olan Şeyhlü'de bu yapıların günümüze ulaşamamasından ve düşük vakıf gelirlerinden hareketle kerpiç ve ahşaptan yapılmış basit yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Kasabada sadece Ahi Hayreddin Zaviyesi 2000 akçenin Şeyh Tokatlı Zaviyesi ise 1000 akçenin üzerinde vakıf gelinine sahipti. Diğer çoğu zaviyenin vakıf gelirleri 500 akçeyi bile bulmamaktaydı.

Zaviyelerin buldukları mahalleler hususunda kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Fakat Ahi Hayreddin ve Hacı Fatma Zaviyesini tasarrufunda bulduran kişilerin 1520 senesi mufassal defterinde Cami Mahallesinde kaydedilmiş olmasından dolayı sadece bu iki zaviyenin hangi mahallede bulunduğunu tespit edebilmekteyiz.

Ahi Eşref Zaviyesi¹²⁰ : II. Bayezid dönemine ait vakıf defterinde Ahi Eşref Tekyesi iken XVI. yüzyıla ait diğer vakıf defterlerinde Şeyh Eşref Zaviyesi olarak kaydedildiği görülür. XIV. yüzyıldan itibaren faaliyet gösteren zaviyenin ayende ve revendeye hizmet etmekteydi. Buna mukabil Kanuni dönemine kadar zaviyenin

¹¹⁸ Turan Gökçe, "XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Tespitler", s. 219.

¹¹⁹ Cevdet Yakupoğlu, "Germiyanoğulları Muhitinde Ahiler ve Zaviyeleri", *Turkish Studies*, C. 4, S. III, (2009), s. 2264-2284.

¹²⁰ BOA. MAD. 262, s. 334; BOA. TD. 369, s. 297; BOA. TD. 438, s. 128; TKGM., KKA. TD. 560, v. 268b; Turan Gökçe, "XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Tespitler", s. 221, 222.

herhangi bir vakıf geliri bulunmamaktaydı. 1530'da sadece 30 akçe gelire sahipti. 1571 senesinde ise 2 dönüm bağ ve 3 zemine ait 87 dönüm yerden elde edilen 150 akçe geliri bulunmaktaydı. II. Bayezid devrinde Seydi Ahmet Fakih'in tasarrufunda olan zaviyede ayrıca Ahmet Fakih'in oğlu Seydi Mahmud kayıtlıdır.

Ahi Hayreddin Zaviyesi¹²¹ : Ahi Hayreddin tarafından kurulan zaviyenin meşihat makamı sırasıyla Beşir oğlu İsa ve ardından Hacı Mahmud oğlu İsa Fakih bulunmaktaydı. II. Bayezid zamanında meşihat makamında bulunan İsa Fakih'in 4 oğlu Ali, Veli, Hacı Mahmud ve Mustafa'da zaviyede kayıtlıdır. Yavuz Sultan Selim dönemi sonlarında ve Kanuni döneminde meşihat makamında İsa Fakih'in oğlu Hacı Veli bulunuyordu ve mufassal tahrir defterinde Cami Mahallesi'nde kayıtlıydı. 1571 senesine gelindiğinde ise II. Selim döneminde Memice adlı kişi zaviyenin şeyhi konumundaydı. II. Bayezid devri evkaf defterinde 2046 akçe yekûnu olan zaviyenin gelir kaynaklarını 2 çiftlik, 17 dönüm bağ, 1 pare bahçe, 2 değirmen ve 4 dükkân oluşturmaktaydı. XVI. yüzyıla ait diğer defterlerde ise vakfın geliri 2148 akçedir.

Ahi Maruf Zaviyesi¹²² : Şeyhlü kasabasında XVI. yüzyılda mevcut olan üç ahi zaviyesinden biriside kayıtları Fatih dönemine kadar inen Ahi Maruf zaviyesidir. Fatih ve II. Bayezid devrinde zaviyenin şeyhlik makamında Salih bulunurken Yavuz Sultan Selim döneminde meşihat makamı Salih'in oğlu Hacı Beye geçmiştir. Zaviyeye ait önceki kayıtlar 1571 tarihli defterde tekrar edilmiş ve yeni durum hakkında bilgi verilmemiştir. 2 bağın gelirlerini tasarruf eden vakfın geliri II. Bayezid devrinde 175 akçe iken XVI. yüzyıla ait diğer defterlerde 150 akçe olarak kaydedilmiştir.

Bayram Hacı-oğlanları Zaviyesi¹²³ : Sadece II. Bayezid dönemine ait defterde rastladığımız zaviyenin geçmişi Germiyanoğulları Yakup Çelebi dönemine kadar inmektedir. Germiyanoğullarından Osmanlılara intikal eden vakıf özelliğini kuruyan zaviye II. Bayezid döneminde Hacı Bayram'ın neslinden Hamza Fakih ve Ali Fakih ile Hacı Mahmud ve Mehmed biraderler tasarrufundadır. XVI. yüzyıl boyunca diğer tarihlerde görülmeyen vakfa ait gelir kaynakları belirtilmemiştir.

¹²¹ BOA. MAD. 262, s. 326; BOA. TD. 369, s. 283; BOA. TD. 438, s. 128; TKGM., KKA. TD. 560, v. 257a-b; Turan Gökçe, agm., s.220, 221.

¹²² BOA. MAD. 262, s. 327; BOA. TD. 369, s. 284; BOA. TD. 438, s. 128; TKGM., KKA. TD. 560, v. 257a-258b; Turan Gökçe, agm., s. 221.

¹²³ BOA. MAD. 262, s. 229; Turan Gökçe, Özer Küpeli, "Germiyanoğulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri", s. 482.

Boyacı Yahşi Zaviyesi¹²⁴ : Hariç ez-defter olarak 1571 senesine ait kayıtlarda rastladığımız iki zaviyeden biridir. Kanuni döneminden sonra faaliyete geçen bu zaviyenin meşihat makamına ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 150 akçe gelire sahip zaviyenin tahsisatını hepsi 84 dönüm eden 4 parça zemin oluşturmaktaydı.

Firdevs Tekyesi¹²⁵ : Bir kadın adı taşıması nedeniyle dikkat çeken tekyenin ilgi vakıf kayıtlarından Fatih Sultan Mehmet döneminde faaliyete geçtiği ve II. Bayezid dönemi defterinde hariç ez-defter olarak kaydedildiği anlaşılmaktadır. Sadece II. Bayezid devrinde rastladığımız bu vakıf yapısının gelirleri arasında 7 dönüm yer ve 2 dönüm bağ bulunmaktaydı. Tekye Durmuş oğlu Mehmet tasarrufunda 365 akçelik gelire sahipti.

Hacı Fatma Zaviyesi¹²⁶ : XVI. yüzyıl boyunca faaliyet gösteren Hacı Fatma Zaviyesi daha önce belirttiğimiz Firdevs Tekyesi ile birlikte, Şeyhlü kasabasında kadın adı taşıyan ikinci zaviyedir. İlgili vakıf kayıtlarında vakf-ı kadim olarak nitelenmiş Germiyanoğlu Yakup Çelebi tarafından verilen mektupların olduğu belirtilmiştir. Zaviyenin Şeyhlü kasabasında Türk hâkimiyetinin tesisinden sonra kurulan ilk yapılardan birisi olduğu söylenebilir. Diğer zaviyelerin mensup olduğu tarikatlara dair vakıf kayıtlarında hiçbir bilgi zikredilmemesine rağmen Hacı Fatma Zaviyesinin bir Mevlevihane olarak faaliyet gösterdiği kayıtlıdır.¹²⁷ Bu husus İnançoğulları ve Germiyanoğullarının hâkim olduğu sahada Ulu Arif Çelebi'nin yarattığı etkiyi göstermesi açısından önemlidir.¹²⁸ Şeyhlü kasabasında diğer tarikatların yanı sıra Mevlevilik de tasavvufî yapı içerisinde kendine yer bulmuştur. Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid döneminde Lütfullah Fakih'in tasarrufunda bulunan vakıf yapısında bu dönemde Lütfullah'ın oğlu Cafer'de kayıtlıdır. Lütfullah Fakih'in vefatıyla Yavuz Sultan Selim döneminde onun oğlu Tur Ali'nin tasarrufuna geçmiş ve bu durum Kanuni döneminde de devam etmiştir. 1520 tarihli mufassal tahrir defterinde Tur Ali veled-i Lütfullah Cami Mahallesinde mütemekkindir.¹²⁹ İlgili zaviyenin gelirlerini 2

¹²⁴ TKGM., KKA. *TD.* 560, v. 281a; Turan Gökçe, agm., s. 223.

¹²⁵ BOA. *MAD.* 262, s. 338; Turan Gökçe, agm., s. 222.

¹²⁶ BOA. *MAD.* 262, s. 329; BOA. *TD.* 369, s. 283, 284; BOA. *TD.* 438, s. 128; TKGM., KKA. *TD.* 560, v. 257b; Turan Gökçe, agm., s. 219, 220.

¹²⁷ BOA. *MAD.* 262, s. 329

¹²⁸ Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri* II, (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1973, s.307; Varlık, Germiyanoğulları Tarihi, s.40-41.

¹²⁹ BOA. *TD.* 49, s. 26.

pare bağ ve 1 mezra oluşturmaktaydı. II. Bayezid döneminde 230 akçe geliri olan vakfin Kanuni ve II. Selim döneminde 185 akçeye düşmüştür.

Hacı İbrahim Çelebi Zaviyesi¹³⁰ : XVI. asır boyunca gelirlerini tespit edebildiğimiz zaviyenin gelir kaynakları 10 dönüm yeri bir dükkân ve zamanla harap olan 2 pare bağdan oluşmaktaydı. II. Bayezid döneminde 90, 1520'lerde 80 ve 1571'de 100 akçe yıllık gelire sahipti. Zaviyenin meşihat makamında Hacı İbrahim Çelebi'den sonra II. Bayezid döneminde Şeyh Saruhan bulunmaktaydı. Bu dönemde zaviyede Saruhan'ın oğulları Mustafa, Paşa Dede ve Ahmet de kayıtlıdır. Zaviyenin tasarrufu sonraki yıllarda sırasıyla Mustafa ve Veli'ye geçmiştir.

Kara Küçük Zaviyesi¹³¹ : Boyacı Yahşi zaviyesi gibi Kanuni döneminden sonra faaliyete geçen hariç ez-defter kayıtlı bir zaviyedir. 1571 yılında hâsıl yekûnu belirtilmemesine rağmen vakfin gelir kaynağını oluşturan 5 parça toplam 56 dönüm zemin kaydı mevcuttur.

Nalband İne Bey Zaviyesi¹³² : Sadece II. Bayezid dönemi evkaf defterinde rastlamaktayız. Fatih dönemine ait Mevlana Abdülkerim defteri olarak bilinen önceki evkaf defterindeki kayıt tekrar edilerek zaviyeye ait boş üç dükkânın bulunduğu belirtilmiştir. Herhangi bir gelir yekûnun kaydedilmediği zaviyenin II. Bayezid döneminde harap halde olduğu ve faal olmadığı anlaşılmaktadır.

Şeyh Tokatlı Zaviyesi¹³³ : Geçmiş Germiyanogulları dönemine kadar inen tekye, vakıf kayıtlarından anlaşıldığına göre Fatih Sultan Mehmet beratıyla meşihat makamında olan Seydi Mehmed'in bu görevi terk etmesinden dolayı bir dönem boş kalmıştır. Şeyhlü kadısının arzıyla Gül Abdal isimli derviş tarafından tekrar hizmet vermeye başlamıştır. Meşihat makamı 1520'lerde Gül Abdal'dan sonra Seydi Mehmed'in oğlu Seydi Ali'ye geçmiştir. II. Bayezid döneminde tekye olarak kaydedilen vakıf XVI. yüzyıla ait diğer evkaf defterlerinde Tokatlı Baba Zaviyesi olarak kayıtlıdır. 9 dönüm bağ, 2 dönüm bahçe, 4 dükkân ve 1 değirmenden gelir elde eden zaviyenin hâsılı II. Bayezid döneminde 877 akçe, diğer tarihlerde ise 1115 akçe

¹³⁰ BOA. MAD. 262, s. 328; BOA. TD. 369, s. 301; TKGM., KKA. TD. 560, v. 272a; Turan Gökçe, agm., s. 219.

¹³¹ TKGM., KKA. TD. 560, v. 281b; Turan Gökçe, agm., s. 223.

¹³² BOA. MAD. 262, s. 344; Turan Gökçe, agm., s. 223.

¹³³ BOA. MAD. 262, s. 328; BOA. TD. 369, s. 293, 294 ; BOA. TD. 438, s. 128; TKGM., KKA. TD. 560, v. 265a; Turan Gökçe, agm., s. 220.

idi. Zaviye bu geliri ile Şeyhlü Kazâsı merkezinde Ahi Hayreddin Zaviyesinden sonra en fazla gelire sahip olan ikinci zaviye konumundadır.

Şeyh Salur Zaviyesi¹³⁴ : Şeyhlü kasabasının Germiyanogulları döneminden Osmanlı'ya intikal eden en eski zaviyelerinden biridir. Zaviye vakfı 1 çiftlik ile 2 pare bağdan gelir elde etmekteydi. Bu gelirler Fatih döneminde İvaz, İsmail ve Şahkulu tasarrufunda iken vakıf nesh edilerek bir dönem tımara verilmiştir. Osmanlı dünyasında birçok yerde olduğu gibi II. Bayezid döneminde tekrar vakıf hüviyetini kazanmıştır. II. Bayezid zamanında kadı arzıyla İsmail'in oğlu Hüseyin tasarrufuna verilen zaviyede ayrıca Hüseyin'in kardeşleri Gücek ve Salur ile oğulları Mustafa ve Ramazan kayıtlıdır. Vakıf kayıtlarından Hüseyin'den sonra sırası ile Şaban, Mahmud ve ardından kadı arzıyla Yardım adlı kişinin tasarruf ettiği anlaşılmaktadır. Zaviyeye ilişkin II. Bayezid dönemi evkaf defterinde 460 akçe gelir kayıtlı iken XVI. yüzyıla ait defterlerde gelirin 430 akçeye düştüğü görülmektedir.

Şeyh Sinan Zaviyesi¹³⁵ : Zaviye sadece II. Bayezid döneminde vakıf olarak kayıtlıdır. Bu tarihte Hacı Mahmud'un oğlu Hacı Arif tasarrufundaki zaviyede ayrıca Arifin oğlu İlyas kayıtlıdır. 410 akçe gelire sahip olan vakfın varidat kaynakları 2 pare bağ ve 1 çiftliktir.

Şeyh Yahşi Zaviyesi¹³⁶: Şeyh Sinan zaviyesi gibi sadece II. Bayezid dönemi defterinde rastlamamıza rağmen Şeyh Yahşi Zaviyesinin geçmişi Germiyanogulları dönemine kadar uzanmaktadır. Şeyh Yahşi ve Yolbeyi'nin ardından Yolbey'in oğlu Mustafa'ya geçen vakıf tasarrufunda II. Bayezid döneminde Ahi Yahşi bulunmaktaydı. Ayrıca 3 pare bağ ve 1 çiftlikten gelen 600 akçelik gelire sahipti.

C) Diğer Yapılar

Şeyhlü kasabasında oluşturduğu manevi yapının yanı sıra vakıf kayıtlarında *ayende ve revendeye* hizmet ettikleri de belirtilen zaviyeler bölgeden geçen yolcular için birer konaklama merkeziydi. Bu yapıların yanı sıra Şeyhlü kasabasında XVI. yüzyılda esas amacı yolculara ve kervanlara konaklama hizmeti veren bir kervansaray

¹³⁴ BOA. MAD. 262, s. 325; BOA. TD. 369, s. 293; BOA. TD. 438, s. 128; TKGM., KKA. TD. 560, v. 264b-265a; Turan Gökçe, agm., s. 222.

¹³⁵ BOA. MAD. 262, s. 327; Turan Gökçe, agm., s. 222.

¹³⁶ BOA. MAD. 262, s.325; Turan Gökçe, agm., s. 223.

bulunmaktaydı. Süleyman Kervansarayını olarak bilinen bu yapı Fatih Sultan Mehmet beratıyla bir pare bağın gelirine sahip vakıf olmuştu. II. Bayezid döneminde İsa Fakih oğlu Ali'nin tasarrufunda olan kervansarayda Ali'nin kardeşi Veli de kayıtlıydı. Kanuni dönemine gelene kadar Ali tasarrufundan sırasıyla Abdülkerim ve Nebi'ye geçen kervansaray Kanuni döneminde en son Ramazan Fakih tasarrufuna geçmiştir. 1571 senesi kayıtları sadece eski kayıtları tekrar ettiği için bu dönemdeki yeni durum hakkında bilgi edinilememektedir. II. Bayezid döneminde 305 akçe geliri olan vakfın diğer tarihlerdeki geliri 270 akçe olarak kaydedilmiştir.

Osmanlı mahallerinin etrafında geliştiği cami ve mescitlerin yanı sıra bir şehir veya kasaba için klasik dönemde olmazsa olmazlardan olan hamam yapılarıdır. XVI. yüzyılda nefis-i Şeyhlü'de vakıf kayıtlarına yansıyan iki hamam bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Gedik Ahmet Paşa tarafından inşa ettiren ve gelirleri Karahisar'daki imaretine sarf olunan bir hamamdır. Senelik olarak hamamdan gelen II. Bayezid döneminde 1800 akçe ve Kanuni döneminden itibaren 1250 akçe imaret vakfına gitmekteydi. İkinci hamamda Oğul Bey Mescidi vakfının gelirleri içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Hatun hamamı olarak belirtilen bu yerden senelik 290 akçe mescid vakfına verilmekteydi. Işıklı kasabasının hamamları üzerine yapılan çalışmalarda günümüze iki hamam yapısının kaldığı tespit edilmiştir. XV. ve XVI. yüzyıllara tarihlenen hamamlar bunlar olmalıdır. Bunlar Büyük Hamam veya Gedik Ahmet Paşa Hamamı ile Donbey Hamamı olarak anılmaktadır.¹³⁷

IV. KASABANIN İKTİSADİ DURUMU

İlkçağda kurulduğu zamandan beri önemli ticaret güzergâhı üzerinde yer alan bölge, bu özelliğini Roma ve Bizans döneminde de kısmen sürdürmüştü. Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine geçtiği XV. yüzyıldan itibaren, şehrin iktisadi durumunu ortaya koyacak net verilere sahip olmamız, kasabanın iktisadi durumunu ortaya koymamıza engel teşkil etmektedir. Kasabanın iktisadi durumu hakkında bilgi alabileceğimiz mevcut en eski Osmanlı kaynağı II. Bayezid dönemine ait mufassal tahrir defteridir. XV. ve XVI. yüzyılda bölgeye ait sicil kayıtlarının mevcut olmamasından dolayı şehrin iktisadi yapısını tahrir defterleri üzerinden

¹³⁷ Saim Ciritil, "Işıklı (Şeyhlü) Türk Dönemi Eserleri", *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s.202-208.

değerlendirmemiz zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Fakat XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinde de şehrin vergi kayıtlarında sorunlar bulunmaktadır. Birçok vergi kalemi bu defterlerde toplu kaydedilmiş ve bazı vergi kalemleri de 1571 tarihli mufassal defterde kaydedilmemiştir. Tahrir defterleri üzerinden vergi gelirlerinden gerçekçi bir tahminin yapılması zor gözükmemektedir. Tahrir defterlerinden nefis-i Şeyhlü için kaydedilmiş vergi kalemleri ve gelirleri aşağıda bulunan tablodaki gibidir.

	II. Bayezid	1520	1530	1571
Hasıl-ı nefis-i Şeyhlü kıst-ı bac-ı bazar meyhane ve cürm-i cinayet ve arusiyye ve öşr-i bağat ve sabun hane	12000	-	15000	15000
Başhane nefis-i Şeyhlü	-	1285	985	1200
İhtisab-ı bazar	-	-	4000	6500
Asiyab 13 adet	780	-	660	660
Toplam	12780	1285	20645	23360

Buna göre Şeyhlü kasabasının üretim hayatı birbirinden köyler arasında bir pazar olduğu, sabunhane, başhane gibi temel işletmeleri bünyesinde barındırdığı anlaşılmaktadır. Su kaynakları açısından zengin olan kasabada 13 değirmen şehir vergilerinin içerisinde yer almaktadır. Ticari hayata dair han ve dükkânlara dair kesin bilgi sahibi olamamaktayız. Zaviyeler kısmında gördüğümüz vakfa verilmiş dükkânlar bulunsa da kesin bir sayı tespit etmemiz mümkün gözükmemektedir.

Kasaba çevresindeki şehir ve kasabalara ilişkin vergi rakamlarına bakıldığında Şeyhlü, Denizli'nin çok gerisinde olmakla beraber Homa ve Geyikler'in önündedir. Diğer kasabalar ile ise birbirine yakın vergi miktarlarına sahiptir.

	II. Bayezid	1520	1530	1571
Denizli	-	-	269475	269475
Geyikler	12127	11254	8089	8300
Homa	4472	6000	8188	9860
Sandıklı	27650	-	23920	-
Şeyhlü	12780	1285	20645	23360
Uşak	-	25000	25000	25000

Bazı bölgelerin erken tarihli mufassal tahrir defterlerinde meslek erbabları belirtilmesine rağmen bu nefis-i Şeyhlü için söz konusu değildir. Bundan dolayı XVI. yüzyılda Şeyhlü kasabasında bulunan esnaf teşekkülleri hakkında bilgi edinemiyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEYHLÜ KAZÂSİ KIR İSKÂN MERKEZLERİNDE

YERLEŞME VE NÜFUS

I. KAZÂNIN GENEL İSKÂN ÖZELLİKLERİ

A) Kır İskân Merkezlerinin Kuruluş ve Gelişmesine Dair Bazı Bilgiler

Yerleşme denince akla gelen ilk husus coğrafya ve insandır. Çok fazla tanıma ve kapsama sahip olan yerleşme, basit anlamda insanların oturduğu, olanaklarından faydalandığı ve diğer faaliyetlerde bulunduğu yerler olarak tanımlanabilir.¹³⁸ İnsanlar devamlı, geçici, münferit veya toplu bir halde yerleşmiş bulunsalar bile beşeri ihtiyaçları nedeniyle yerleştikleri sahaya ve çevresine belirli düzeyde bağlıdırlar. Yerleşme yerinin seçimi, yerleşmenin oluşumu ve gelişiminde bölgenin coğrafi şartları önemli bir faktördür.¹³⁹ Çünkü arazinin dağlık, ovalık, yayla, vadi boyu, yol güzergâhı olması, iklimi, toprak yapısı ve bitki örtüsü yerleşme düzeninde farklılıklar sağlamaktadır. Ayrıca fiziki ve sosyal yapıda ona göre şekillenmektedir. Bilindiği gibi Anadolu'da ilk yerleşmeler günümüzden en az 8000 yıl öncesine kadar dayanmakta ve yerleşme tarihinin en eski olduğu bölgeler arasında yer almaktadır. Anadolu konumu, çok zengin ve renkli coğrafi özellikleri nedeniyle hayat tarzı ve kültürü farklı çeşitli milletlere yerleşim sahası olmuştur.¹⁴⁰

¹³⁸ Osman Gümüşçü, *XVI. Yüzyılda Larende (Karaman) Kazâsında Yerleşme ve Nüfus*. Ankara 2001, s. 22.

¹³⁹ Ali Tanoğlu, "İskân Coğrafyası Esas Fikirler, Problemler ve Metod", *Türkiyat Mecmuası*, S. IX, (1954), s. 2

¹⁴⁰ İ. Atalay, "Türkiye'de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerine Etkileri" *Coğrafya Araştırmaları*, S. I, (1989), s. 92. ; Osman Gümüşçü, *age.*, 23.

Anadolu'nun bir parçası olan kazâ coğrafyası, su kaynakları açısından zengin ve bu kaynaklardan beslenen verimli geniş ovalara sahip bir bölge idi. Antik dönemde Frigya olarak isimlendirilen bölge ilk çağlardan itibaren önemli bir iskân sahası idi. Şeyhlü'nün (Işıklı) temellerini oluşturan Eumeneia şehri haricinde Çivril ovasında yapılan yüzey araştırmalarında geçmişi Erken Kalkolitik döneme kadar inen 30'dan fazla höyük tespit edilmesi de bunun en önemli göstergelerindedir.¹⁴¹

XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı'nda bulunan kır iskân birimlerinin kuruluş ve gelişim özelliklerini tespit edebilmek için XI. Asırdan itibaren başlayan Anadolu'nun ve bölgenin Türkleşme süreci önemli yer tutmaktadır. Bölgenin tarihi kısmında söz ettiğimiz gibi XII. Asrın başında kazâ coğrafyası bir uç bölgesi olmuştu ve çok sayıda Türkmen bu bölgeden Bizans toprakların akın yapmaktaydı. Bizans kaynaklarının da zikrettiği gibi Rum halkı, yöneticileri ve din adamları bölgeyi terk etmekteydi. XIII. ve XVI. asırda bu Türkmen gruplarının daimi iskânıyla bölge kuvvetli bir biçimde Türkleşmiştir.¹⁴²

Çivril-Çal hattı üzerinden Denizli bölgesine ilerleyen ve bu bölgelerde Türk yerleşmesinin başlamasında Türkmen gruplarının içerisinde yer alan gazi-dervişlerde önemli rol oynamışlardır. Ömer Lütfi Barkan'ın Kolonizatör Türk Dervişleri olarak isimlendirdiği bu kişiler kurdukları tekkelerin çevresinde oluşturdukları iskân yerleri ile daimi yerleşmeye önderlik etmişlerdi. XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı dairesinde Çivril-Çal hattında yer alan ve kökenleri XIII. yüzyıla kadar uzanan manevi niteliklerinin yanı sıra yerleşime öncülük eden birçok zaviye bulunmaktaydı. Mevcut vakıf kayıtlarına Şeyhlü Kazâsı kır iskân birimlerinde II. Bayezid döneminde toplam 28, 1530 ve 1571 tarihlerinde toplam 31 zaviye bulunmaktaydı.¹⁴³ Bu zaviyeler içerisinde Hüsam Dede köyü ve zaviyesinin birlikte nasıl oluştuğu vakıf kayıtlarına da yansımıştır;

“Karye-i Hüsam Dede tâbi’-i Şeyhlü Hüsam Dede nam seccade-nişin bir aziz Şeyhlü Nahiyesinde Beşparmak nam bir dağın zeylinde tahminen çabayla kendi vechinden otuz beş dönüm yer için ihtiyar edip mescid ve hankah bazı evler ve ahır

¹⁴¹ Eşref Abay, “Tarih Öncesi Dönemlerde Işıklı”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 14

¹⁴² Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye* s.304, 305; Tuncer Baykara, *Denizli Tarihi*, s29; XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazâsı, s. 157.

¹⁴³ Turan Gökçe, “XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Tespitler”, s. 217.

bina edip ve bir miktar yerine bağ dikip kendi hayatında ta'mir edip etrafından talibin ve ragibin gelip cem' olup evkat-ı hamsede bir cemaat-i kesire ile ikamet edip padişah-ı İslam'ın devam-ı devleti duasına iştilgal gösterip zikr olan evleri ve bağları ve fi'l-cümle ol mevzi'de bina ettiği emlâki hasbeten-lillah vakf edip âyendeye ve revendeye hıdmet olunur ..."¹⁴⁴

Bu kayıt günümüzdeki Baklan ilçe merkezinin temelini oluşturan Beşparmak Dağı eteklerindeki Hüsam Dede köyüne ait olsa da genel olarak zaviyelerin buldukları yerin iskânı açısından önemini ortaya koymaktadır. Kazâ dairesinde bir dağ eteğinde kurulan önemli bir zaviye köyü de Şeyh Elvan önderliğinde kurulan Küredağı olarak da isimlendirilen Elvan köyüydü. Ayrıca Şeyhlü Kazâsı içerisinde halk arasında bölgenin fatihleri arasında zikredilen ve menakıbnamelerde adı geçen Mahmud Gazi, Habib-i Acemi, Beyce Sultan ve Habib Hoca gibi zâtların kurdukları zaviyeleri de belirtmek gerekir. Şeyhlü Kazâsı kır iskân birimlerinde XVI. yüzyıl boyunca faaliyet gösteren tüm zaviyeler aşağıda bulunan listede gösterilmiştir.

Tablo IX:XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Kır İskân Birimlerinde Bulunan Zaviyeler

Zaviyeler	Bulunduğu Köy	Gelir Kaynakları	Gelir Akçe		
			II. Bayezid	1520-1530	1571
Ahi Bayezid	İğdir	4 pare bağ 10 dönüm yer(40)	300	430	430
Ahi İvaz	Haydan	1 çiftlik 3 pare bağ 1 dükkân	1080	300	300
Ahi Kıran	Kıran	1 çiftlik 5 dönüm bağ	375	177	177
Ahi Seydi	Bey	1 çiftlik 3 pare bağ	460	452	452
Akpınar	Akpınar	4 dönüm bağ 20 dönüm yer		260	260
Beyce (Sultan)	Beyceöyüğü	1 köy	2117	1885	2500

¹⁴⁴ BOA. TD. 369, s. 291; TKGM., KKA. TD. 560, v. 262b-263a.

Dülbendlü Baba	İnci	1 çiftlik	170	310	310
Eylancı Baba	Akpınar	2 pare bağ 15 dönüm yer	Yok	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
Habib Hacı (Habib-i Acemi)	Çivril	1 çiftlik 8 pare bağ 1 yarım değirmen	1744	360	1000
Habib Hoca	Dede	7 dönüm bağ 200 dönüm yer 1 değirmen	5501	4110	4110
Hacı Mustafa	Balçıkhisar	1 çiftlik 3 dönüm bağ	470	550	550
Hamidoğlu Tekyesi	Çomar	4 dönüm bağ	40		
Hüsam Dede	Hüsam Dede	35 dönüm yer	142	142	142
İde Vakfi	Mirac	1 çiftlik		125	125
Kara Sulak	Eymürcek	3 dönüm bağ 10 dönüm yer	315	Belirtilmemiş	199
Kızıl Şeyh Çiftliği Tekyesi	Savran/Milhan	1 çiftlik	254		
Mahmud Gazi	Mahmud Gazi	1 köy	Vakf-ı mensuh tımara verilmiş	1492	1492
Öküz Baba	Kozavdan	1 köy	360	340	340
Safa Dede	Karaca	1 çiftlik	155	138	138
Sevindik	Kısıkmış	2 dönüm bağ 8 dönüm yer 2 evlek bahçe		650	650
Şeyh Ahmed Fakih	Sökmen		166	192	192
Şeyh Ali Zaviyesi	Mükrimin	1 çiftlik 1 dönüm bağ	285	250	250
Şeyh Bekiri	Kısıkmış	3 dönüm bağ 10 dönüm yer	80		

Şeyh Elvan	Küredağı/Elvan	1 nıfs köy	200	388	388
Şeyh Eminlik	Akpınar	2 dönüm bağ 10 dönüm yer	195	500	500
Şeyh Emirhan	Yaka Somak	1 çiftlik 2 dönüm bağ		215	215
Şeyh Emirhan Tekkesi	Beg	1 çiftlik 2 dönüm bağ	Belirtilmemiş	232	232
Şeyh Hasan	Derecik	2 pare bağ 10 dönüm yer	300	400	400
Şeyh Hızır	Yaka Somak	1 dönüm bağ 50 dönüm yer	300	230	230
Şeyh Tokça	Tokca/Karaaağaç	1 köy		4262	4262
Şeyh Yunus	Haydan	1 çift (36 dönüm) 4 pare bağ	571		
Yenice Şeyh	Karitekke	1 köy	2227	2366	2320
Zehrab	Balçıkhisar	1 çiftlik 6 dönüm bağ		450	450
Zekerya	Sazak	Belirtilmemiş	275	300	300

Bu müstakil zaviyelerin yanı sıra Şeyhlü Kazâsı'nda her biri dini-tasavvufi bir kimliğe sahip olan şeyh unvanı taşıyan kişilere tahsis edilmiş vakıf çiftlikleri de oldukça fazladır.

Kazâ coğrafyasının fetih sürecinde ve sonrasında bölgenin iskânında Türkmenlerin/Yörüklerin etkisi yer adlarına da yansımıştır. Bazı köylerin Türk boyları ve aşiretlerinin isimlerini taşıdığı görülmektedir. Bayad, Bekillü, Bölücek, Bulgurlu, Çoğuşlu, Döğeri ili, Engerek, Emir Alilü, Firüzlü, Göç Beyi, Hamidlü, Hızırlu, İğdir, İncikli, Kara Arslanlu, Kara Hasanlu, Kara Hocalu, Kara Mihmadlu, Karamanlu, Kayı, Kılcan, Köselü, Mürsellü, Salur, Sandallu, Sarı Beyli, Sarı İsalu, Sülemişlü, Uğurlu, Umur Fakılu, Yalunlu, Yanallu ve Yazırlu köyleri bunun misalleridir.

Bölgenin Türk fetihleri sırasında ahalinin boşalttığı iskân sahalarının harabeleri üzerinde veya civarına kurulan Türk yerleşmeleri viran, ören, hisar gibi takılar

eklenerek isimlendirilmiştir. Ak-kilise, Beyce-öyük, Gelin-viran, Karaca-öyük, Kilisecik, Küçük-öyük ve Yassı-öyük köyleri bu tip yerleşmelere örnek olarak gösterilebilir.

B) Kır İskân Merkezlerinin Özellikleri

Şeyhlü kazâ merkezi nefsi-i Şeyhlü dışından kalan kır iskân merkezlerini genel olarak köy ve köy altı iskân birimleri şeklinde belirtmek mümkündür. Köy, genel tanıma göre, üzerinde yaşadığı ve geçimini sağladığı topraklar ile organik bir bağ kuran ve ziraatla meşgul olan insanların ikamet ettiği iskân birimidir.¹⁴⁵ Merkezi güç tarafından bir amaç ve plan dâhilinde kurulan şehirler hariç, bütün yerleşmeler başlangıçta birer küçük köy karakterindeydi. Bazı köyler, coğrafi, politik ve ekonomik şartların elverdiği ölçüde süreç içerisinde gelişerek önce kasaba, sonrada şehir özelliği kazanabilmektedir.¹⁴⁶ XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı köylerinden olan Çivril bu açıklamayı doğrulayacak bir örnektir. XVI. asırda Şeyhlü'ye (Işıklı) bağlı bir köy iken coğrafi imkânların yanı sıra XIX. asırda tren yolunun da Çivril'den geçmesiyle hızla yükselen bir kasaba olmuştur. Çivril bu denli gelişme gösterirken, kazâ merkezi Şeyhlü'nün ilerleme kaydedememesi neticesinde bölgenin merkezi Çivril olmaya başlamıştır. Çivril, Cumhuriyet döneminden itibaren ve günümüzde hala Denizli ilinin bir ilçesidir. XVI. yüzyılda kazânın merkezi olan Şeyhlü (Işıklı) ise Çivril'e bağlı bir kasaba ve bucak merkezi iken Denizli ilinin Büyükşehir Belediyesi olmasıyla birlikte Çivril'in bir mahallesi olmuştur.

XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı kır iskân birimlerini köy ve köy altı yerleşimler

- 1- Köyler
 - 2- Köy altı yerleşimler
 - a. Mezralar
 - b. Çiftlikler
- şeklinde sınıflandırabiliriz.

¹⁴⁵ Ali Tanoğlu, agm., s. 32.

¹⁴⁶ Osman Gümüştü, age., s. 98.

Tablo X: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Kır İskân Birimlerinin Sayısı

Köy ve köy altı yerleşimler	II. Bayezid Dönemi	1520-28	1530	1571
Köy	123	139	135	154
Mezra	18	19	22	27
Çiftlik	48	52	52	64

Bununla beraber XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde kayıtlı bulunan kır iskân birimleri tasarruf şekillerine göre de ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Farklı tasarruf şekline dolaylı *mufassal*, *evkaf*, *piyade* ve *müsellem* olmak üzere dört ayrı tahrir defterine kaydedilmiş olan iskân yerlerini başlıca üç grupta değerlendirmek mümkündür;

- a- Gelirleri has, zeamet veya tımara tahsis edilmiş olan iskân yerleri.
- b- Gelirleri tamamıyla vakfa tahsis edilmiş veya mülk olarak verilmiş olan iskân yerleri.
- c- Sadece piyade ve müsellem defterlerinde tespit edilebilen iskân yerleri.

Tablo XI: XVI. Yüzyılda Tasarruf Şekillerine Göre Şeyhlü Kazâsı Köyleri

Köy ve köy altı yerleşimler	II. Bayezid Dönemi				1520-28			
	(a)	(b)	(c)	Toplam	(a)	(b)	(c)	Toplam
Köy	101	6	16	123	115	8	16	139
Mezra	17	1	-	18	17	2	-	19
Çiftlik	3	45	-	48	8	44	-	52

Köy ve köy altı yerleşimler	1530				1571			
	(a)	(b)	(c)	Toplam	(a)	(b)	(c)	Toplam
Köy	112	7	16	135	128	8	18	154
Mezra	20	2	-	22	25	2	-	27
Çiftlik	8	44	-	52	10	54	-	64

Mufassal ve vakıf tahrir defterlerindeki zengin kayıtlar sayesinde büyük çoğunluğu oluşturan (a) ve (b) kategorilerine dâhil olan köyler hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olabilmekteyiz. Fakat sadece piyade ve müselleme defterlerinde kaydedilmiş bulunan köyler hakkında bünyesinde barındırdığı çiftlikler haricinde ayrıntılı bilgiye sahip olamadığımız için bunları teker teker ele almak mümkün olmayacaktır. Bu kategoride yer alan köylerin bazıları Uşak kazâsına bağlı tımar köyleridir. Bu durum tımar ve piyade teşkilatı arasındaki idari taksimat farkından kaynaklanmaktadır. Kara Halillü, Buğdaylı, Dumanlı, Çat, Kaykıllı, Söğüdü, gibi köyler mufassal tahrir defterlerinde Uşak kazâsına bağlı köylerdir.¹⁴⁷ Bu köylerde bulunan piyade çiftliklerindeki neferler Şeyhlü Kazâsı nüfusu içerisinde değerlendirildiğinden köy sayısına ilave edilmiştir.

Günümüzde ki Çivril, Çal ve Baklan ilçelerinin bulunduğu alanı kapsayan kazâ coğrafyasındaki iskân şekillerine baktığımızda iskân birimlerinin büyük çoğunluğunun Işıklı Gölü ve Büyük Menderes Nehri etrafında uzanan ovalarda kurulmuş olduğu görülür. Bey (Beydilli), Bucak, Yalınlı, Karamanlı, Genceli ve Bey köyleri Işıklı Gölü'nün etrafında kurulmuş köylerdi. Bekir, Sarı Beyli, Kavak, Çatak, Kıralan, Gelinviran ve Demirciler, Büyük Menderes Nehri etrafında bulunan köylerdir. Yuva (Akdağ), Bayad (Bozdağ), Tokça (Bozdağ), Hüsam Dede (Beşparmak), Elvan (Küredağı), Mahmud Gazi (Çökelez), İsa Beyli(Çökelez) ve

¹⁴⁷ Bu köyler için bkz.; Turan Gökçe, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Uşak Kazâsı: Kır İskân Yerleri ve Nüfus", *XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III/Kısım III*, Ankara 2002, s. 1367-1374.

Yazırlı (Çökelez) köyleri dağ eteklerindeki düzlüklerde bulunmaktaydı. Balçıkhisar, Koçak, İğdir, Çivril, Akpınar, Yaka Somak, Bulgurlar, Çöplü, Sökmen, Kızılcayer ve Yassıyük köyleri ise ova yerleşimleridir. Fiziki şartlar ve nüfus kır iskân birimlerindeki üretim yapısıyla yakından ilişkili göstermektedir. Yukarıda zikrettiğimiz farklı coğrafi hususiyetlere sahip araziler üzerine kurulu köylerin üretim yapıları da farklılık gösterebilmekteydi.

Kır iskân birimlerinin sayısının verildiği tablodan da takip edileceği üzere kırsal yerleşmelerin sayısı XVI. yüzyıl boyunca artış göstermiştir. İlgili asır boyunca özellikle kazâ kırlarında artış gösteren nüfus sadece yerleşim sayılarını değil ziraat yapılan arazi miktarının artışına da neden olmuştur. II. Bayezid döneminde 9165 olan çiftçi-köylü nüfusu 1571 senesine gelindiğinde iki buçuk misli artmış ve 23355'e ulaşmıştı. Köy ve mezralarda ziraat yapılan arazi miktarı da 2 kat artarak 88532 dönümden 193.863'e yükselmişti.

II. Bayezid dönemiyle 1520 senesi arasındaki kısa dönemde ise çiftçi nüfusu %38,5'lik artış göstererek 12690 olmuş idi. Köy ve mezralarda çiftçinin ziraat yaptığı toprak miktarı ise %17'lik bir artışla 104355 dönüm olmuştu. Kırlarda yaşanan nüfus artışı bu tarih aralığında köylerdeki üretim yapısını etkilemiştir. II. Bayezid dönemi ve 1520 arasında buğday ile arpanın üretim miktarında düşüş yaşanmıştır. Fakat pirinç üretimi ve hayvancılıkta büyük bir artış söz konusudur. Öyle ki pirinç üretimi 4660 kile iken %129,4 artarak 10690 kile olmuştur. 1571 senesinde ise üretim miktarı 13670 kiledir. Kazâ kırlarında II. Bayezid döneminde 14330 koyun mevcuttu. Koyun sayısı 1520'e kadar % 61 artmış ve 23138 olmuştur. Aynı zamanda koyun yetiştirilen köy sayısı da 55'den 70'e çıkmıştır. Bu tarih aralığında kır iskân merkezlerinde hayvancılığa yönelik söz konusudur. 1520 ve 1571 tarihleri arasında ise koyun sayısında ufak da olsa azalış söz konusudur. Bu tarih aralığında temel hububat mahsullerinin üretimi ciddi miktarda artmıştır. Pirinç üretiminde ise ufak çaplı bir artış mevcuttur. Bu hususlar ilgi kısımlarda ayrıntılı olarak ele alınmasına karşın burada kırlardaki üretim eğilimini göstermesi açısından değerlendirilmiştir.

II. KIR İSKÂN MERKEZLERİ

A) Köyler

Akkilise¹⁴⁸ : II. Bayezid devrine ait 1481-1512 tarihli mufassal tahrir defterinde köyde 17 hane, 6 mücerred ve 1 imam olmak üzere toplam 24 nefer kayıtlıdır. 1520 senesinde 32 hane, 4 kara, 7 mücerred ve 1 imamdan oluşan 44 nefer bulunurken, 1530 icmalinde 49 nefer mütemekkindir. Bunlardan 27'si hane, 19'u mücerred, 1 imam, 1 muhassıl, 1 pir şeklinde kayıtlıdır. 1571 tarihli son mufassal defter kayıtlarında ise köyde 1 mücerred, 1 muhassıl, 3 pirden oluşan toplam 76 nefer kayıtlıdır. II. Bayezid dönemi ve 1520 tarihinde buğday, arpa ve az miktarda bostan ile meyve üretimi yapılmaktaydı. 1571 senesinde yulaf, darı, nohut, mercimek ve bağcılığın vergi kalemleri içerisine girdiği görülmektedir. Ayrıca bu tarihte koyun yetiştiriciliğinin yanı sıra 3 kovan ile arıcılık da hayvancılık faaliyetleri içerisinde yer almaktaydı. II. Bayezid döneminde köyde 80 adet koyun kayıtlı iken 1520 senesinde 7 mislinden fazla artarak 600 olmuştur. 1571'de ise bu sayı 520'dir. Gelir kaynakları tımara tahsis edilmiş köyde vakfa verilmiş herhangi bir ziraat sahası bulunmamaktaydı.

Akpınar¹⁴⁹ : Günümüzde Çivril ilçesinin kuzey kesiminde yer alan merkez mahallelerinden birisidir. Akpınar köyünü Şeyhlü Kazâsı'nın bağlı olduğu Kütahya Sancağı'na ait 45 numaralı mevcut ilk mufassal tahrir defterinde tespit edememimize rağmen II. Bayezid döneminde tutulan ilk mufassal evkaf defterinde köye dair vakıf kayıtları mevcuttur. Adı geçen köyde bu dönemde Şeyh Eminlik Zaviyesinin yanı sıra muayyen sayıda vakıf arazisi bulunmaktadır. 1530 ve 1571 yıllarına ait vakıf kayıtlarında köyde Şeyh Eminlik Zaviyesiyle birlikte Eylancı Baba ve Akpınar adında toplam 3 zaviyenin faaliyette olduğu tespit edilebilmektedir. Bu bakımdan XVI. yüzyılda Akpınar köyü kazâ genelinde birden fazla zaviyenin bulunduğu az sayıdaki iskân birimi arasındadır.¹⁵⁰ Vakıf kayıtlarında yer alan “*Şah Çelebi'den ve Gazi Hüdâvendigar'dan bitileri vardır*” şeklindeki izahlar köyün XIV. yüzyılda mevcut

¹⁴⁸ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 831; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 252a-b.

¹⁴⁹ BOA. MAD. 262 s.312, 315, 320, 333, 339; BOA. TD. 49, s. 849, 850; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 242b-243a.

¹⁵⁰ BOA. TD. 369, s. 282, 303; TKGM., KKA. TD. 560, v.256b-257a, 273a.

olduğunu göstermektedir.¹⁵¹ 45 numaralı defterin eksikliğinden dolayı II. Bayezid devrinde köyün nüfus durumu belirsiz kalsa da 1520 tarihinde 32 hane, 5 kara, 6 mücerred ve 2 sahib-i berat bulunmaktaydı. 1530'da 35 hane, 15 mücerred, 3 sahib-i berat ve 1 pir meskûndü. 1571 senesine gelindiğinde 1 tane 1,5 çift, 10 nim çift, 44 bennak, 16 kara, 1 mücerred, 1 malul, statü belirtilmeden resm 3 ve resm 16 şeklinde kaydedilmiş sadece dönüm resmi ödeyen 2 kişiyle birlikte toplam 75 nefer kaydı mevcuttu. Köyde, buğday, arpa, soğan ve bostanın yanı sıra sınai bitkilerden pamuk ile keten yetiştirilmekteydi. Bağcılık faaliyetinin yoğun olduğu Akpınar'da, kuru üzüm ve pekmez de köyün vergi kalemleri arasındadır. Hayvancılık faaliyeti ise 300 adet koyun ve 12 kovan ile sadece 1571 senesinde görülmektedir.

Akçaşehir¹⁵² : XVI. asır boyunca devamlılığını takip edebildiğimiz köyde mevcut ilk tahririne göre 18 hane, 4 mücerred; 1520'de 19 hane, 3 kara, 2 mücerred, 1 imam, 1 muhassıl, 3 pir; 1530'da 18 hane, 9 mücerred, 1 pir bulunmaktaydı. Yaklaşık yarım asır içerisinde nüfus açısından büyümenin görülmediği köyde 1571 senesinde 1'i malul olmak üzere toplam 28 nefer mukayyettir. Hayvancılık ve ziraatın yapıldığı köyde 1571 senesinde ürün çeşitliliğinin arttığı görülmektedir. Buğday, arpa, yulaf, darı, nohut, mercimek ve bostan ziraatı ile küçük ölçekte bağcılık yapılmaktaydı. Köyde 1520 tarihinde 300 koyun bulunmaktaydı. Bu sayı 1571'de 44'e düşmüştür.

Alan¹⁵³ : II. Bayezid devrinde 7 hane, 1 mücerred olan köy; 1520'de 8 hane, 3 mücerred; 1530'da 8 hane, 4 mücerred; 1571'de ise 3 mücerred ve 1 hatip ile birlikte toplam 39 neferden müteşekkildi. XVI. yüzyılın ikinci yarısında nefer sayısında ciddi bir artış görülen köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, darı, bostan yetiştiriliyordu.

Ardıç¹⁵⁴ : İlk kayıtlarına 1520 senesinde ulaşabildiğimiz köyde bu tarihte 3 hane kaydı mevcuttur. 1530 ve 1571 tahrirlerinde Ardıç Ağıl şeklinde kaydedilen iskân biriminde 1530'da 3 hane bulunmaktaydı. 1571 senesine kadar nüfus bakımından büyük bir gelişme gösteremediği anlaşılmaktadır. Bu tarihte her biri vergi ödeyen 11 neferin yanı sıra aralarında piyade ve müsellemlerin de bulunduğu 17 zemin kaydı

¹⁵¹ Turan Gökçe, Özer Küpeli, "Germiyanogulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri", s. 447, 448.

¹⁵² BOA. TD. 45, s. 345; BOA. TD. 49, s. 834; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 251a-b.

¹⁵³ BOA. TD. 45, s. 351; BOA. TD. 49, s. 845,846; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v.286a-b.

¹⁵⁴ BOA. TD. 49, s. 815; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 278b-279a.

mevcuttur. Buğday, arpa, burçak ve pamuk ziraatı yapılmakla birlikte kazâ genelinde en çok palamut üretimi bu köyde idi.

Aşağı Yaka Somak¹⁵⁵ : Günümüzde Yakacık adını taşıyan bu kır iskân biriminde II. Bayezid devrinde sadece çift kayıtlı 2 hane bulunurken 1520 senesinde köy nüfusunda ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu tarihte 2 çift, 6 nim ve 9 bennakın teşkil ettiği 17 hane ile 3 mücerred mütemekkindi. 1530'da 16 hane, 4 mücerred, 1 imam, 1 pir ve 1 malulun olduğu 23 neferlik bir köy iken XVI. yüzyılın ikinci yarısında nefer sayısı 3 kat artarak 65 olmuştu. 1571'de kayıtlı 65 neferi, 3 çift, 12 nim (1 imam), 34 bennak, 8 kara, 4 mücerred ve 4 muaf oluşturmaktaydı. Ayrıca II. Bayezid döneminde sadece 2 hanelik köyün hâsılı 2674 akçe gibi yüksek bir rakamdır. 1520'de 3397'e yükselirken 1530'da 3136 akçeydi. 1571 senesine gelindiğinde ise 2500 akçeye gerilemiştir. Köyün vakıf defterlerinde aşağı ve yukarı ayrımı olmadan Yaka Somak olarak zikredilmesinden ve ilk tahrirdeki yüksek gelirinden hareketle, XVI. yüzyılın başında 2 hanelik nüfusun köyün güney kısımdaki ziraat sahasında iskân etmeye başlamasıyla birlikte Aşağı Yaka Somak adıyla yeni bir köyün daha ortaya çıktığı söylenebilir. Öyle ki zeminlerin de kaydedildiği 1571 tarihli defterde 63 zemin kaydı mevcuttur. Kazâ genelinde en fazla zemin kaydının olduğu iskân biriminin yukarı köydekiler tarafından da halen ziraat sahası olarak kullandığı görülmektedir. XVI. yüzyılda buğday, şair, yulaf, burçak, pamuk ve bostan ziraatı yapılmakta ve bağcılıkla da iştilig olunmaktaydı.

Balçıkhisar¹⁵⁶ : Günümüzde Çivril ilçesine bağlı mahalle olan eski Emirhisar kasabasının esasını teşkil eden iki köyden biridir. Emirhisar'ın kuzey kesitini oluşturan iskân biriminin tarihi XIV. yüzyıla kadar inmektedir. Mevcut ilk mufassal defterde 31 hane, 4 mücerred, 1 imam, 1 muhassıl, 1 ama mukayyettir. 1520 senesinde 25 hane, 5 kara, 8, mücerred ve 4 muafın mütemekkin olduğu köyde 1530 icmalinde 27 hane, 15 mücerred, 2 sahib-i vakf, 1 ama ve 1 pirden oluşan toplam 46 nefer kayıtlıydı. 1571 senesine gelindiğinde köyün nefer sayısı 28'e düşmüştü. Bu neferler 3 çift, 7 nim, 17 bennak ve 1 mücerredten müteşekkildir. Az miktarda buğday, arpa, burçak ve yulaf yetiştirilen köyde pekmez ve kuru üzüm üretilmekteydi. 1571 tarihinde toplam hâsılı

¹⁵⁵ BOA. TD. 45, s. 328; BOA. TD. 49, s. 829; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 254a-255b.

¹⁵⁶ BOA. TD. 45, s. 302; BOA. TD. 49, s. 29; BOA. TD. 438, s. 57; TKGM., KKA. TD. 48, v. 313b-314a.

3523 olan köyde kuru üzüm için 2400 akçe vergi verilmekteydi. Bu rakama göre Balçıkhisar kazâ genelinde kuru üzüm üretiminin en yüksek olduğu köy idi.

Bayad¹⁵⁷ : İlk kez 1571 tarihli defterde karşımıza çıkan köylerindedir. Günümüzde aynı isimle varlığını devam ettiren köy, Işık Gölü'nün güneydoğusunda Bozdağ eteklerine yakın bir düzlüktedir. Bayad'da 1571 senesinde Bu neferler 1 adet 1,5 çift, 3 çift, 6 nim çift, 7 bennak, 5 kara 4 mücerred olarak kayıtlı 26 nefer mütemekkindi. Ayrıca 18 zemin kaydının olduğu köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, bostan ve pamuk yetiştirilmekte, ufak çapta bağcılık yapılmaktaydı.

Bekilli¹⁵⁸ : Günümüzde Denizli-Uşak il sınırı yakınında Denizli'ye bağlı bir ilçe merkezidir. II. Bayezid devrinde bulunmayan köye ilişkin ilk kayıt 1520 tarihlidir. Bu tarihte 7 çift, 3 nim çift ve 5 bennaktan oluşan 15 hane, 2 kara, 4 mücerred, 6 sipahizade, 2 pir toplam 29 nefer bulunmaktaydı. 1530'da 15 hane, 13 mücerred, 8 sipahizade ve 2 pir kaydının olduğu köyde 1571 senesinde 1 tane 1,5 çift, 3 çift, 20 nim çift, 14 bennak, 7 kara ve 1 mücerredden oluşan toplam 46 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, yulaf, bostan ziraatının yapıldığı köyde ayrıca bağcılıkla uğraşılmaktaydı. Hayvancılıkla da uğraşan köy halkı 1520'de 300, 1571'de ise toplam 200 koyuna sahipti.

Bekir¹⁵⁹ : Günümüzde Bekirli adıyla Büyük Menderes Nehri'nin 1 km kuzeyinde bulunmaktadır. Çivril ilçesine bağlı köye ilişkin ilk bilgileri II. Bayezid dönemine ait mufassal tahrir defterinde bulmaktayız. Bu tarihte köyde 5 hane, 1520'de 4 hane ve 2 mücerred; 1530'da 5 hane mukayyetti. 1571 yılına gelindiğinde ise nefer sayısı artarak toplam 25 nefere ulaşmıştı. Mahsul çeşitliliğinin bol olduğu köyde buğday, arpa, yulaf, mercimek, çörek otu, soğan, pamuk ve bostan yetiştirilmekteydi. 1520'den sonra köyde hayvancılık da yapılmaya başlanmıştı. 1571 tarihinde köyde toplam 400 koyun kayıtlı idi.

Bey¹⁶⁰ : Günümüzde Beydilli adıyla Çivril ilçesine bağlıdır. Köyde II. Bayezid devrinde 1 çift ve 1 bennak toplam 2 nefer; 1520'de 9 hane, 1 mücerred, 1 muaf; 1530'da 7 hane, 2 mücerred mütemekkindi. 1571 senesine gelindiğinde ise sadece 2

¹⁵⁷ TKGM., KKA. TD. 48, v. 289b.

¹⁵⁸ BOA. TD. 49, s. 859, 860; BOA. TD. 438, s. 61.

¹⁵⁹ BOA. TD. 45, s. 338; BOA. TD. 49, s. 814, 815; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 250a-b.

¹⁶⁰ BOA. TD. 45, s. 330; BOA. TD. 49, s. 813; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 312a.

nim çift ve 2 bennaktan oluşan toplam 4 nefer meskûndü. Köyde üretilen tarım ürünleri içerisinde buğday, arpa, yulaf, burçak, bostan bulunmaktaydı.

Beyköy¹⁶¹ : II. Bayezid devrinde 6 hane; 1520'de 5 hane, 1 mücerred; 1530'da 3 hane, 3 mücerred ve 1 muaf mütemekkindi. 1571 senesinde ise 7 nim, 4 bennak ve 3 kara ve 1 mücerredten oluşan toplam 15 nefer kaydedilmişti. XVI. yüzyıl boyunca köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, mercimek ve pamuk yetiştirilmekte ve arıcılık yapılmaktaydı.

Beyceöyük¹⁶² : Beyce Sultan tarafından kurulan zaviye etrafında gelişen ve gelirleri zaviye vakfına giden bir köydü. Sadece evkaf defterlerinde rastladığımız bu köyde II. Bayezid devrinde vakfı tasarruf eden Elvan Seydi ve iki oğlu haricinde 14 çift, 5 nim çift, 11 bennak kayıtlı 30 hane bulunmaktaydı. 1530 senesinde ise köyde 25 hane, 2 mücerred ve 3 sahib-i berat kaydedilmişti. 1571 senesine gelindiğinde ise 1 sahib-i berat, 1 imam ve 1 kâtip ile birlikte toplam 11 nefer bulunmaktaydı ayrıca hariçten ziraat eden 10 bennak ile 48 aded zemin kaydı mevcuttu. Buğday, arpa, burçak, yulaf, ceviz, palamut ve bostan yetiştirilmekteydi.

Bölücek¹⁶³ : Şeyhlü Kazâsı'nın XVI. yüzyılda küçük köylerinden biri olan iskân sahasında II. Bayezid devrinde 9 hane 1 mücerred; 1520'de 7 hane 5 mücerred; 1530'da 8 hane, 2 mücerred ve 2 sahib-i berat mütemekkindi. XVI. yüzyılın ikinci yarısında da mevcut olan köyde 2 çift ve 5 nim kayıtlı toplam 7 nefer meskûndü. Bu köyde de diğer birçok köyde olduğu gibi buğday, arpa, yulaf, burçak ve bostan ziraatı yapılmaktaydı.

Bucak¹⁶⁴ : Denizli'nin Çivril ilçesine bağlı olan yerleşim birimi günümüzde de aynı isimle anılmaktadır. Işıklı Gölü'nün kenarında, Kufi çayına yakın olan köyde II. Bayezid döneminde 20 hane, 2 mücerred, 1 muhassıl ve 1 kötürüm mevcuttu. 1520 senesinde 32 hane, 1 kara, 5 mücerred ve 1 pir; 1530 icmalinde 32 hane, 5 mücerred mütemekkindi. II. Bayezid devrinden sonra sürekli nüfus artışı gösteren köyde 1571

¹⁶¹ BOA. TD. 45, s. 304; BOA. TD. 49, s. 863-864; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD.. 48, v. 296a.

¹⁶² BOA. MAD. 262 s. 323; BOA. TD.. 369, s. 285;TKGM., KKA. TD.. 560, v. 257b-258a; Turan Gökçe, agm., s. 227-229.

¹⁶³ BOA. TD. 45, s. 329; BOA. TD.. 49, s. 837, 838; BOA. TD.. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD.. 48, v. 298b-299a.

¹⁶⁴ BOA. TD.. 45, s. 313; BOA. TD.. 49, s. 836; BOA. TD.. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD.. 48, v. 257a-b.

senesine gelindiğinde toplam 75 nefer kayıtlıydı. Bu neferler 1 tane 1,5 çift, 7 çift, 16 nim çift, 38 bennak, 5 kara, 1 resm 8, 2 mücerred ve 5 muaftan oluşmaktaydı. Hububat ve bostan ziraatının yapıldığı köyde en önemli gelir kapısı pirinç yetiştiriciliğidir. Defterlerde köyle ilgili düşülen kayıt köy halkının eskiden beri çeltikçi olduklarını zikretmektedir. Köyde bulunan çeltik argı II. Bayezid döneminde 7700 akçe gelir getirirken bu rakam 1571'de 11400 akçeye yükselmiştir. Su kaynağı sayesinde verimli topraklara sahip köyde sadece çeltik üretimi değil, buğday ve arpa ziraatı da yoğun olarak yapılmaktaydı. Bu miktarlar kazâ genelinde kıyaslandığında köy pirinç yetiştiriciliğinde kazâ genelinde ikinci sırada yer alırken hububat ziraatında ilk beş köyün içerisindeydi. Vergi kayıtlarında koyun, çayır ve otlakların kayıtlı olması köyde sadece zirai hayatın değil hayvancılığında gelişmiş olduğunun göstergesidir. XVI. asırda köydeki koyun sayısı 100 ila 500 arasında değişmekteydi.

Bulgurlar¹⁶⁵ : Günümüzde aynı isimle bulunan köy Çivril ilçe merkezinin 4 km güneyinde bulunmaktadır. II. Bayezid devrinden itibaren devamlılığını takip edebildiğimiz köyün hâsılı iki ayrı tımara aitti. Bu köyde II. Bayezid devrinde 7 çift, 1 nim çift, 1 bennak, 2 ortaktan oluşan 11 hane ve 4 mücerred bulunmaktaydı. 1520'de 4 çift, 10 nim çift, 2 bennaklı 16 hane, 2 kara, 5 mücerred ve 1 muaf ile toplam 24 nefere yükselmişti. 1530'da 17 hane, 7 mücerred ile 24 nefere sahip köy 1571 senesinde 38 nefere yükselmiştir. Bu 38 nefer, 1 adet 2çift, 2 çift, 15 nim çift, 9 bennak, 9 kara, 1 mücerred ve 1 muaftan oluşmaktaydı. Buğday, arpa, burçak, yulaf, darı, bostan yetiştirilmekte, pekmez ve kuru üzüm üretimi yapılmı idi. 1571 senesinde yarım yıl faal olan bir değirmen mevcuttu.

Büyük Çallı¹⁶⁶ : XVI. yüzyılda Büyük Çallı olarak anılan bu köy, günümüzdeki Baklan ilçesi yakınlarındaki Boğaziçi'dir. 1571 tarihli mufassal defterde hariç ez defter kaydıyla karşımıza çıkan köyde, 5 çift, 23 nim çift, 66 bennak, 21 kara ve 2 mücerredin oluşturduğu toplam 117 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, yulaf, burçak ve bostan ziraatı yapılan köyde bağcılık önemli yer tutmaktaydı. Yarım yıl çalışan bir göz değirmen de bulunmaktaydı.

¹⁶⁵ BOA. TD.. 45, s. 218, 318; BOA. TD.. 49, s. 829, 868-869; BOA. TD.. 438, s. 60-61; TKGM., KKA. TD.. 48, v. 247a-b, 272b.

¹⁶⁶ TKGM., KKA. TD.. 48, v. 279b.

Canaş¹⁶⁷ : II. Bayezid devrinde 6 hane, 1 mücerred, 1 imam; 1520'de 11 hane 1 mücerred; 1530'da 13 hane, 5 mücerred mütemekkindi. Nefer sayısı azaldığı 1571 senesinde 3 nim, 2 bennak ve 2 karadan oluşan 7 nefer kaydedilmişti. XVI. yüzyıl boyunca köyde buğday, arpa, yulaf, palamut yetiştirilmekteydi.

Çam¹⁶⁸ : Sadece 1571 tarihli defterde hariç ez defter olarak kayıtlıdır. 1 çift, 2 nim çift ve 2 bennak ile birlikte toplam sadece 5 neferlik bir iskân sahasıdır. 10 zemin kaydının da olduğu köyün hâsılı 1500 akçedir. Padişah hassı olan köyde buğday, arpa, burçak, darı, nohud, pamuk, bostan yetiştirilmekte ve bağcılıkla işigal olunmaktaydı.

Çatak¹⁶⁹ : Günümüzde Çıtak adıyla Denizli Uşak yolu üzerinde Büyük Menderes Nehri'nin güneyinde yer alan köy, XVI. yüzyılda Savak köyünün ekinliği konumunda küçük bir yerleşim birimiydi. II. Bayezid döneminde hali kaydı bulunan köyde sadece 7 neferlik sipahizadegân zümresi kayıtlıdır. 1520 senesinde reaya iskânının görüldüğü köyde 2 hane, 1 kara, 1 imam ve 1 mücerred yaşamaktaydı. 1530'da 4 hane 1 mücerredin bulunduğu köy 1571 senesinde Savak köyüyle birlikte yazılmıştı. Bu tarihte ise 7 nim, 1 bennak kayıtlı 8 nefer Çatak köyünde kaydedilmişti. Köyde, buğday, arpa, burçak, darı, pamuk ziraatı yapılmakta ve kuru üzüm üretilmekteydi.

Çayağzı¹⁷⁰ : Küçük bir iskân merkezi olan bu köyde II. Bayezid devrinde 15 hane, 5 mücerred, 3 muaf mütemekkindi. Bu tarihten sonra nefer sayısı sürekli düşen köyde 1520'de 7 hane 1 kara, 2 mücerred ve 4 muaf; 1530'da 11 hane, 4 mücerred; 1571'de ise 9 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, burçak, yulaf, meyve yetiştirilmekte pekmez ve kuru üzüm üretimi yapılmaktaydı.

Çivril¹⁷¹ : Günümüzde Işıklı'nın bağlı olduğu bir ilçe olan Çivril XVI. yüzyılda Şeyhlü'ye bağlı bir köy idi. II. Bayezid dönemine ait mufassal defterde 15 çift, 9 nim çift, 10 bennak, 3 kara, 2 ortakdan oluşan 39 hane bulunmaktaydı. 1520'de 31 hane, 6

¹⁶⁷ BOA. TD.. 45, s. 69; BOA. TD.. 49, s. 832; BOA. TD.. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD.. 48, v. 244a-b.

¹⁶⁸ TKGM., KKA. TD.. 48, v. 259b.

¹⁶⁹ BOA. TD.. 45, s. 341; BOA. TD.. 49, s. 834; BOA. TD.. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD.. 48, v. 286b-287a.

¹⁷⁰ BOA. TD. 45, s. 344-345; BOA. TD. 49, s. 871; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 245b.

¹⁷¹ BOA. TD. 45, s. 249; BOA. TD. 49, s. 848-849; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 301b-302b.

kara, 4 mücerred ve 2 muaf; 1530'da 33 hane, 14 mücerred, 3 muaf mütemekkindi. XVI. asrın ikinci yarısında nefer sayısında artış yaşanan Çivril'de 1571 senesinde 19 nim çift, 32 bennak, 14 kara, 9 mücerred ve 4 muafın teşkil ettiği toplam 78 nefer mütemekkindi. XVI. yüzyıl boyunca Çivril'de buğday, arpa, burçak, yulaf, pamuk, bostan ziraatının yanı sıra pekmez ve kuru üzüm üretiminde yapılmakta idi.

Çoğuşlu¹⁷² : Şeyhlü Kazâsı'nın Çal-ili kesiminde yer alan köyde, II. Bayezid devrinde 12 hane, 3 mücerred bulunmaktaydı. 1520'de nüfus azalarak 4 hane, 1 kara, 1 mücerredten oluşan 6 neferlik bir köy olmuştu. 1530'da 5 hane, 1 mücerredin yaşadığı köy büyük bir nüfus artışı yaşayarak 1571 senesinde 31 nefer sayısına yükselmiştir. Bu tarihte yörüklerin de yerleştiği anlaşılan köyde Hoca Fakılı Cemaatinden 4 nefer bulunmaktadır. Bu kişiler göçerliliğini hala sürdürdüğü için sadece 16 akçe dönüm resmi veren Hızır veled-i Hacı Ali ve onun oğullarıdır. Diğer köylü reaya ise 2 çift, 6 nim, 13 bennak, 5 kara ve 1 mücerred kayıtlı neferler idi. Buğday, arpa, burçak, pamuk, bostan üretimi yapılmakta idi. Bunun yanı sıra Ardıç köyüyle birlikte kazâda en çok palamut resminin alındığı köy olarak gözükmektedir.

Çomar¹⁷³ : II. Bayezid devrinde bu köyde, 1 çift, 2 bennaktan oluşan 3 hane ile 1 imam, 1 mücerred ile kayıtlıydı. 1520 yılında nefer sayısı artmıştır. Bu yılda 1 çift, 4 nim çift, 3 bennaktan müteşekkil 8 hane ile 3 kara, 4 mücerred ve 1 imam, 1 derviş, 2 sipahizade toplamda 19 nefer ile mütemekkindi. 1530 yılında ise nüfusu azalan Çomar'da, 5 hane, 2 mücerred ve 1 malul kayıtlıydı. 1571 yılında ise 5 nim çift, 9 bennak, 1 kara olmak üzere toplamda 15 nefer mütemekkindi. Köyde buğday, arpa, burçak, bostan, armut ve az miktarda pirinç yetiştirilmekteydi. Bunların yanı sıra bağcılık yapılan köyde kuru üzüm ve pekmez vergi kalemleri arasındadır.

Çöplü¹⁷⁴ : Günümüzde Çivril ilçe merkezi yakınlarında Şenköy adıyla mevcut olan Çöplü köyünde elimizdeki ilk kayıtlara göre 7 çift, 1 nim çift, 3 bennak ve 1 ortak kayıtlı 12 hane, 3 mücerred ve 1 muhassıl bulunmaktaydı. 1520 yılında nefer sayısı iki katına çıkan bu köyde 7 çift, 4 nim çift, 4 bennakın teşekkül ettiği 15 hane, 2 kara, 6 mücerred ve 1 hatip, 5 muhassıl, 1 pir olmak üzere toplam 30 nefer mukayyetti. 1530

¹⁷² BOA. TD. 45, s. 351, 352; BOA. TD. 49, s. 877; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 264a.

¹⁷³ BOA. TD. 45, s. 315; BOA. TD. 49, s. 808; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 287a-b.

¹⁷⁴ BOA. TD. 45, s. 304; BOA. TD. 49, s. 863; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 295b-269a.

yılında 17 hane, 6 mücerred, 1 kadı, 1 müezzin, 1 hatib, 1 sahib-i berat, 3 muhassıl toplam 30 nefer kayıtlıydı. 1571 yılında ise köyde, 2 çift, 13 nim çift, 10 bennak, 7 kara, 2 mücerred ve 5 muaf olmak üzere toplam 39 nefer meskûndü. Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, bostan yetiştirilmekte ve kuru üzüm ile pekmez üretilmekteydi.

Çubuk¹⁷⁵ : Kazâ dairenin küçük köylerinden olan Çubuk'ta II. Bayezid devrinde 1 hane, 1 mücerred bulunurken nüfus artarak 1520'de 9 hane, 1 kara, 2 mücerred, 1 imam ve 1 muhassılın oluşturduğu 14 neferlik bir köy haline gelmişti. 1530'da 10 hane, 3 mücerred ve 1 sahib-i berat; 1571 senesinde ise toplam 19 nefer mütemekkindi. II. Bayezid defterinde mahsul olarak sadece buğday, arpa ve bostandan vergi alındığı görülürken 1520'den itibaren yulaf, burçak, darı, mercimek ziraatının da yapıldığı anlaşılmaktadır.

Çukurkuyu¹⁷⁶ : II. Bayezid dönemine ait mufassal defterde bulunmamaktadır. 1520'de 21 hane, 1 kara, 11 mücerred, 1 muaf; 1530'da 25 hane, 15 mücerred, 2 muaf mütemekkindi. Nefer sayısında ufak bir artışın olduğu köyde, 1571 senesinde 2 çift, 5 nim, 28 bennak, 9 kara, 1 resm 3 kayıtlı, 3 mücerre ve 1 muaftan oluşan toplam 49 nefer meskûndü. XVI. yüzyıl boyunca köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, mercimek, bostan ziraatı yapılmakta bağcılık önemli yer tutmaktaydı.

Çukurca¹⁷⁷ : Mevcut en eski mufassal tahrir defterinde 18 hane, 1 mücerred bulunmaktaydı. XVI. asır boyunca takip edilebilen köyde, 1520'de 21 hane, 1 kara, 11 mücerred, 1 muaf; 1530'da 40 hane, 17 mücerred, 2 muafdan müteşekkil toplam 59 nefer bulunmaktaydı. 1571 tahririnde ise nefer sayısında azalma yaşandığı görülmektedir. 7 çift, 21 nim, 7 bennak, 7 kara, Bozguş Cemaatinden 5 ve 15 resm ödeyen 2 neferle birlikte toplam 44 neferlik bir köy olmuştu. İlgili asırda 400 ila 610 adet koyun bulunan köyde hayvancılık faaliyetinin yanı sıra buğday, arpa, yulaf, pamuk yetiştirilmekte ve bağcılık yapılmaktaydı.

Derecik¹⁷⁸ : Sadece evkaf defterlerinde rastladığımız bu köyde mütemekkin reaya kaydedilmemişti. Köye ilişkin kayıtlar bünyesinde barındırdığı Şeyh Hasan

¹⁷⁵ BOA. TD. 45, s. 339; BOA. TD. 49, s. 858; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 181a.

¹⁷⁶ BOA. TD. 49, s. 879-880; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 275b-276a.

¹⁷⁷ BOA. TD. 45, s. 349; BOA. TD. 49, s. 822; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 250b-251a.

¹⁷⁸ BOA. MAD. 262 s. 301; BOA. TD. 369, s. 309; TKGM., KKA. TD. 560, v. 266a; Turan Gökçe, agm., s. 236.

Zaviyesine ilişkindir. Zaviye vakfı köyde 2 pare bağ ve 10 dönümlük vakıf gelirine sahipti. Vakıf kayıtlarından zaviyenin Fatih Sultan Mehmet zamanında harap duruma düştüğünü ve tasarruf eden kişinin ilgisizliğinden bir dönem kapalı kaldığı anlaşılmaktadır. II. Bayezid döneminde zaviye Yunus Fakih'e tevcih edilmiş ve onun tarafından tamir edilerek ihya edilmiştir. Kanuni dönemi başlarında ise Mürüvvet, 1571'de ise Emlüddin adlı kişilerin tasarrufunda bulunmaktaydı. Sonraki yüzyıllarda ilgili vakfın İğdir köyünde kaydedilmesi bu zaviye ve köyün İğdir yakınlarında olduğunu göstermektedir. Derecik köyünün önemli bir iskan sahası olmadığı zamanla İğdir köyü içerisinde kalan bir mevki olduğu anlaşılmaktadır.

Dede¹⁷⁹ : XVI. yüzyılda Dede diye anılan bu köy günümüzde Çivril'e bağlı Emirhisar'ın içerisinde kalmıştır. II. Bayezid devrinde kazâ geneline bakıldığında yüksek bir rakam olan 51 hane bulunan köyde ayrıca 9 mücerred de kayıtlıydı. 1520'de 34 hane, 8 kara, 12 mücerred, 5 muaf; 1530'da 42 hane, 18 mücerred, 7 muaf mevcuttu. 1520'den itibaren sürekli nüfus artışı gösteren köy 1571'de 95 neferli bir yerleşim birimi olmuştu. 95 nefer, 1 çift, 18 nim çift, 46 bennak, 20 kara, 1 mücerred ve içerisinde 4 şerifzadenin de olduğu 9 muaftan oluşmaktaydı. Buğday, arpa, yulaf, burçak ve bostan üretiminin yanı sıra bağcılık yapılmakta buna bağlı olarak pekmez ve kuru üzüm üretilmekteydi. Hayvancılık faaliyetinin de yoğun olduğu Dede köyünden 320 akçe ağnam resmi alınmakta idi. 1571 tarihinde kazâ genelinde 600'den fazla koyunun kaydedildiği 10 köyden birisiydi.

Delik¹⁸⁰ : II. Bayezid döneminde 2 çift, 4 nim, 1 bennaktan oluşan 7 hane bulunmaktaydı. 1520'de 2 çift, 2 bennak ile toplam 4 hanelik bir köy idi. 1530 tarihli icmal defterinde ise 5 hane, 1 mücerred; 1571 yılında ise 3 çift, 3 nim çift, 3 bennak, 2 kara, 1 muaf olmak üzere toplam 12 nefer bulunmaktaydı. Hayvancılık faaliyetinin yanı sıra köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, bostan yetiştirilmekteydi.

Demirciler¹⁸¹ : XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı içerisinde bulunan bu iskân birimi günümüzdeki Çal ilçe merkezidir. Demircilerde, II. Bayezid devrinde 23 hane ve 2 mücerred olmak üzere toplam 25 nefer mütemekkindi. 1520 yılında 16 hane, 5

¹⁷⁹ BOA. TD. 45, s. 355; BOA. TD. 49, s. 826-827; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 243b-244a.

¹⁸⁰ BOA. TD. 45, s. 341-342; BOA. TD. 49, s. 837; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 298b.

¹⁸¹ BOA. TD. 45, s. 317; BOA. TD. 49, s. 841; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 270a-b.

mücerred, 3 kara olmak üzere 24 nefer; 1530 yılında ise 20 hane, 6 mücerred toplamda 26 nefer meskûndü. 1571 senesinde nüfus artışı gördüğümüz köyde, 1 çift, 8 nim çift, 19 bennak, 4 kara, 3 mücerred ve 1 muaf olmak üzere toplam 36 nefer kayıtlıydı. Buğday, arpa, pamuk ve bostan yetiştiren köyde bağcılık ve hayvancılıkla da işgal olunmaktaydı.

Doğancı¹⁸² : II. Bayezid devrinde 8 hane, 3 mücerred; 1520'de 8 hane, 3 mücerred; 1530'da sadece 8 hane mütemekkindi. XVI. yüzyılın ikinci yarısında nüfus artışının görüldüğü köyde 1571 senesinde ise toplam 39 nefer bulunmaktaydı. Bunlar ise 2 çift, 8 nim çift, 28 bennak, 1 mücerredten oluşmaktaydı. Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, nohud, çörek otu, bostan yetiştirilmekte ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktaydı. Köy halkına ait koyun sayısı söz konusu tarihlerde 80 ila 340 arasında değişmekteydi.

Dögerili¹⁸³ : II. Bayezid döneminde 15 hane, 1 mücerred, 1 muaf bulunmaktaydı. 1520 tarihinde köydeki nüfus artarak 19 hane, 6 kara, 10 mücerred ve 4 muaftan oluşan toplam 39 nefere ulaşmıştır. Nüfus artışı devam ederek 1530 senesinde 28 hane, 19 mücerred, 3 muaf ile toplam da 50 neferlik bir köy olmuştur. 1571 tarihine geldiğimizde ise 1 tane 1,5 çift, 2 çift, 19 nim çift, 21 bennak, 14 kara, 1 mücerred ve 1 muaf toplam 59 neferin olduğu bir köy karşımıza çıkmaktadır. XVI. asır boyunca köyde buğday, arpa, yulaf, pamuk, soğan, bostan yetiştirilmekte pekmez ve kuru üzüm üretimi yapılmaktaydı.

Eğindepe¹⁸⁴ : Eğindepe köyü XVI. yüzyıl boyunca devamlılığını koruyan köylerden bir tanesiydi. II. Bayezid dönemine ait mufassal defterde sadece 16 hane kayıtlıdır. 1520 tarihinde nefer sayısında iki katı bir artış görülmektedir. Bu tarihte 23 hane, 2 kara, 6 mücerred ve 1 muaf ile toplam 32 neferlik bir köy olmuştur. 1530 tarihinde 33 hane, 14 mücerred ve 1 muaf mütemekkindir. XVI. yüzyıl boyunca nüfusu istikrarlı bir şekilde artan köyde 1571 senesine geldiğimizde toplam 73 nefer bulunmaktaydı. Buğday, arpa, burçak, yulaf, armut, nohud, pamuk, soğan ve bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık yapılmaktaydı.

¹⁸² BOA. TD. 45, s. 362; BOA. TD. 49, s. 885; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 291b.

¹⁸³ BOA. TD. 45, s. 312; BOA. TD. 49, s. ; BOA. TD. 438, s. ; TKGM., KKA. TD. 48, v. 249b-250a.

¹⁸⁴ BOA. TD. 45, s. 351; BOA. TD. 49, s. 846; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 265a-b

Eksenlü¹⁸⁵ : Mevcut en eski mufassal tahrir defterinde 4 hane, 1 imam ve 3 mücerred bulunmaktadır. XVI. asır boyunca takip edilebilen köyde, 1520’de 7 hane, 1 kara, 1 mücerred; 1530’da 8 hane, 1 mücerred, 1 pirden müteşekkil toplam 10 nefer bulunmaktaydı. 1571 tahririnde ise 1 mücerred olmak üzere toplam sadece 17 neferi bünyesinde barındırmaktaydı. Hayvancılık faaliyetinin yanı sıra buğday, arpa ve bostan yetiştirililen Eksenlü’de 1571 tahririnde pamuk ve bağcılık da vergi kalemleri arasına girmiştir. Ayrıca bu tarihte yıl boyu faal olan bir değirmen bulunmaktaydı.

Elvanoğlu¹⁸⁶ : Çal Ovasında yer alan iskân merkezi, günümüzde Çay ilçesine bağlı Kocaköy’dür. XVI. yüzyıldaki ismini köyde bulunan Şeyh Elvan Zaviyesinden almaktadır. Zaviyenin oluşturduğu çekirdek etrafında gelişen iskân yeri zamanla yörenin ağız özelliklerine uygun olarak Şalvan olarak anılmaya başlamış, yakın zamanlarda ise Kocaköy adını almıştır. Köyün tımara tahsis edilen kesiminde II. Bayezid döneminde, 1520’de sadece 2 hane mütemekkindir. 1530 yılında 2 hane, 1 mücerred toplam 3 nefer; 1571 senesinde ise 8 nefer mukayyeti. Bu küçük köyde buğday, arpa, yulaf, ziraatı yapılmakta ve ayrıca 1571 senesinde 160 adet koyun ile hayvancılık faaliyeti yürütülmekteydi.

Engerek-i Büyük ve Küçük¹⁸⁷ : Sadece 1571 tarihli defterde hariç ez defter kaydıyla bulunan köyde, toplam 59 nefer mütemekkindi. Köydeki 5 nefere *an Yörükân-ı Bursa* kaydı düşülmüştü. XVI. yüzyıl tahrir kayıtlarında Şeyhlü gibi Kütahya Sancağı’na bağlı Geyikler Kazâsı’nda Engerek adı taşıyan Yörük cemaati bulunmaktaydı. Günümüzde yerini tespit edemediğimiz köyün iskânı bu cemaatle ilişkili olmalıdır. 1571’de 59 nefer, 1 adet 1,5 çift, 1 çift, 11 nim çift, 30 bennak, 9 kara, 2 mücerred ve göçerliliği devam ettiği için sadece dönüm resmi ödeyen 5 kişiden oluşmaktaydı. Buğday, arpa, burçak, yulaf, darı, nohud, bostan yetiştirilen köyde bağcılık da yapılmaktaydı. 1571 senesinde 300 koyuna sahip olan köyde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktaydı.

Eskiköy¹⁸⁸ : II. Bayezid devrine ait mufassal defterde 1 çift, 2 nim, 1 bennaktan oluşan 4 hane ve 1 mücerredin kayıtlı olduğu köy, 1520 tarihinden itibaren XVI. yüzyıl

¹⁸⁵ BOA. TD. 45, s. 325; BOA. TD. 49, s. 878; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 304b.

¹⁸⁶ BOA. TD. 45, s. 351; BOA. TD. 49, s. 346; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 265b.

¹⁸⁷ TKGM., KKA. TD. 48, v. 274a-b.

¹⁸⁸ BOA. TD. 45, s. 350; BOA. TD. 49, s. 823; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 306a-b.

boyunca nüfustan halidir. Hariçten ekilen bu iskân biriminde buğday, arpa, yulaf, mercimek ve bostan yetirilmekteydi.

Emir Alili¹⁸⁹ : II. Bayezid devrinde 50 hane, 7 mücerred, 4 muaf toplam 61 nefer meskûndü. 1520'de 47 hane, 8 kara, 13 mücerred, 4 muaf toplam 72 neferlik bir köy idi. 1530 tarihinde nefer sayısında düşüş yaşayarak, 35 hane, 13 mücerred, 9 muaf toplam 57 neferlik bir yer olmuştu. 1571 yılında ise nüfus artış gösteren köyde 92 nefer kayıtlıydı. Bunlar 1 tane 1,5 çift, 12 çift, 48 nim çift, 22 bennak, 4 kara, 1 mücerred ve 4 muaftı. 1571 senesinde 400 akçe ağnam resmi alınan köyde 800 koyun tahrir edilmişti. XVI. yüzyılın ikinci yarısında kazâ genelinde en çok koyun bu köyde idi. Arıcılığın da yapıldığı köyde mahsul çeşitliliği dikkat çekmektedir. Buğday, arpa, yulaf, burçak, nohud, mercimek, pamuk, bostan yetiştirilmekteydi.

Eymürçük¹⁹⁰ : Günümüzde Çivril'e bağlı Emirhisar'ın güney kesitini oluşturan Eymürçük'de II. Bayezid devrinde 12 hane, 1 mücerred ve 1 muaf bulunmaktaydı. 1520 senesinde nefer sayısı artmıştı ve 28 hane, 4 kara, 3 mücerred ve 1 muaf mütemekkindi. 1530'da 28 hane, 6 mücerred ve 6 muaf ile toplam 42 nefer bulurken 1571 senesinde nefer sayısı 35'e düşmüştü. XVI. yüzyıl boyunca köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, bostan ziraatı yapılmakta pekmez ve kuru üzüm üretilmekteydi.

Firuzlu¹⁹¹ : Kazânın bu küçük iskân merkezinde elimizdeki ilk kayıtlara göre, 2 çift mukayyetti. 1520 senesinde, 4 çift, 2 bennaktan oluşan 6 hane, 1 kara, 1 mücerred; 1530 yılında, 5 hane, 2 mücerred meskûndü. 1571 yılında ise, 1 nim, 3 bennak, 1 mücerred mütemekkindi. Buğday, arpa, burçak, yulaf, mercimek, pamuk, bostan yetiştirilmekteydi.

Gençlü¹⁹² : Mevcut ilk mufassal deftere göre köyde 20 hane, 3 mücerred meskûndü. 1520 yılında, 19 hane, 1 kara, 9 mücerred; 1530'da 14 hane, 5 mücerred, 2 muaf bulunmaktaydı 1571 yılında ise, 2 çift, 4 nim, 7 bennak, 3 kara, 1 mücerred, 2 25 akçe resm kaydedilmiş ile birlikte toplam 19 nefer kayıtlıydı. Köyde yetiştirilen

¹⁸⁹ BOA. TD. 45, s. 356-357; BOA. TD. 49, s. 835-836; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 287b-288a.

¹⁹⁰ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 830; BOA. TD. 438, s. 58 TKGM., KKA. TD. 48, v. 247b-248a.

¹⁹¹ BOA. TD. 45, s. 341; BOA. TD. 49, s. 872; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 289b.

¹⁹² BOA. TD. 45, s. 359; BOA. TD. 49, s. 819-820; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 248b-249a.

tarım ürünleri içerisinde buğday, arpa, yulaf, burçak, pamuk, bostan bulunmakta ve pekmez ile kuru üzüm üretimi yapılmaktaydı. Ayrıca yarım yıl faaliyette olan 1 değirmen bulunmaktaydı.

Gelinvıran¹⁹³ : Bugün Çal ilçesine bağlı bu iskân merkezi Büyük Menderes Nehri kıyısında bulunmaktadır. Bu köye ait elimizdeki ilk nüfus bilgileri II. Bayezid devrine aittir. Bu dönemde 10 hane olan köyde, 1520 yılında 10 hane, 4 mücerred, 2 kara; 1530'da 14 hane, 2 mücerred, 2 muaf meskûndü. 1571 yılına gelinceye kadar nüfusu artmış ve bu tarihte 44 neferlik bir köy olmuştu. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf ve bostan yetiştirilmekteydi. İlgili yüzyıl boyunca köyde 164 ila 300 arasında koyun bulunmakta ayrıca 1571 yılında 125 kovan ile arıcılık yapılmaktaydı.

Gökbaşılu¹⁹⁴ : Kadim bir vakıf köyü olan Gökbaşılu'nun geçmişı Germiyanogulları dönemine kadar dayanmaktaydı. II. Bayezid devrinde Pir Mehmed tasarrufunda olan köyde 4 çift, 2 bennak, 2 mücerred ve 1 a'ma mütemekkindi. Köy, Yavuz Sultan Selim döneminde Süleyman tasarrufuna geçmişti ve 2 çift, 4 nim çift, 4 bennak, 1 mücerred ve 1 sahib-i berat toplam 12 nefer mütemekkindi. 1571 senesine gelindiğinde Bilal Fakih tasarrufunda olan köyde 1 çift, 3 nim çift, 3 bennak, 2 kara, 1 mücerred ve vakıf sahibi Bilal ile birlikte toplam 11 nefer meskûndü. Bu vakıf köyünde buğday, arpa, yulaf, mercimek, nohud üretimi yapılmaktaydı.

Gölcük¹⁹⁵ : II. Bayezid döneminde 11 hane, 1 muaf, 3 mücerred toplam 15 nefer meskûndü. 1520'de 11 hane, 4 mücerred, 3 kara toplam 18 neferlik bir köy idi. 1530 tarihinde, 14 hane, 3 mücerred, 1 muaf toplam 18 nefer; 1571 yılında ise 6 çift, 4 nim çift, 32 bennak, 11 kara, 2 mücerred olmak üzere toplam 55 nefer kayıtlıydı. Köyde buğday, arpa, yulaf, nohud ve bostan yetiştirilmekte ayrıca bağcılık ile iştiğal olunmaktaydı. Köyde 1520 senesinden itibaren koyun da yetiştirilmeye başlanmıştı. Bu tarihte 300 koyun 1571'de ise tam iki katı sayıda koyun bulunmaktaydı.

Gömce¹⁹⁶ : II. Bayezid devrinde 10 hane, 2 mücerred; 1520'de, 15 hane, 7 mücerred, 3 kara, 1 muaf; 1530'da, 29 hane, 12 mücerred, 1 muaf; 1571 yılında ise 3

¹⁹³ BOA. TD. 45, s. 331-332; BOA. TD. 49, s. 816; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 182b.

¹⁹⁴ BOA. MAD.. 262 s. 310; BOA. TD. 369, s. 308-309; TKGM., KKA. TD. 560, v. 276a.

¹⁹⁵ BOA. TD. 45, s. 344; BOA. TD. 49, s. 833; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 267a-b.

¹⁹⁶ BOA. TD. 45, s. 345-346; BOA. TD. 49, s. 814; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 275a-b.

çift, 14 nim, 20 bennak, 11 kara, 2 mücerredin oluşturduğu toplam 55 nefer meskûndü. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, mercimek, nohud, palamud, armut ve bostan yetiştirilmekte ve pekmez üretimi yapılmak idi.

Göçbeyi¹⁹⁷ : II. Bayezid döneminde 6 hane, 2 mücerredten oluşan toplam 8 nefer bulunmaktaydı. 1520 yılında, 8 hane, 2 mücerred ve 1 kara kayıtlıydı. 1530 senesinde, 8 hane, 4 mücerred, 1 muaf; 1571 yılında ise, nüfusu azalan köyde sadece 3 nim çift meskûndü. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, nohud, pirinç, bostan, soğan yetiştirilmekte pekmez ve kuru üzüm üretilmekteydi.

Hamidlü¹⁹⁸ : II. Bayezid devrinde 12 hane, 1 mücerred'in kayıtlı olduğu köy 1520 tarihinde köy halkı tespit Mamaklu köyüne ve başka bölgelere dağılmasından dolayı hali kalmıştır. Köyün hali kalma sebebini tespit edememekteyiz. Köyde 1530 ve 1571 yıllarında da mütemekkin nüfus bulunmamakta ve hariçten ekilmekteydi. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf ve pamuk yetiştirilmekte bağcılıkla uğraşılmaktaydı.

Haydan¹⁹⁹ : II. Bayezid devrinde 22 hane, 5 mücerred; 1520 senesinde 24 hane, 5 mücerred, 3 kara, 1 muaf; 1530 icmalinde 27 hane, 8 mücerred, 6 muaf kayıtlıdır. 1571 yılında ise bu köyde, 3 çift, 7 nim, 18 bennak, 8 kara, 3 mücerred, 8 sipahizade ve 1 pirden oluşan toplam 48 nefer mukayyetti. Günümüzde Çivril ilçe merkezine 1 km uzaklıktaki Yeşilyaka'nın kökenlerini oluşturan bu köyde buğday, arpa ve bostan ziraatı yapılmaktaydı. İlgili asırda 100 ila 500 arasında değişen koyun âdetiyle hayvancılıkla meşgul olunmaktaydı.

Hüsam Dede²⁰⁰ : Kuruluşunu ve Baklan ilçe merkezinin temellerini oluşturduğunu daha önce zikrettiğimiz köye sadece vakıf defterlerinde rastlamaktayız. Vakıf tahrirlerinde köyde zaviye hizmetlileri haricinde ra'yyet olarak kaydedilmiş hiçbir nefere rastlanılmamaktadır. 35 dönüm arazinin zaviye halkı tarafından işlendiği anlaşılmaktadır. İlk kez Yavuz Sultan Selim dönemi evkaf defterinde kaydedilen köy ve zaviyede “*Hüddam-ı Zaviye*” başlığı altında içlerinde 3 şeyh, 1 nazır, 1 müteveli,

¹⁹⁷ BOA. TD. 45, s. 360-361; BOA. TD. 49, s. 814; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 298a.

¹⁹⁸ BOA. TD. 45, s. 294; BOA. TD. 49, s. 809; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 265a.

¹⁹⁹ BOA. TD. 45, s. 319-320; BOA. TD. 49, s. 852-853; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 299b-300a.

²⁰⁰ BOA. TD. 369, s. 291; TKGM., KKA. TD. 560, v. 262b-263a.

2 muhassıl, 1 müezzin, 1 ferraş, 1 kayyım, 1 kilerci, 1 hizmetkar ve 1 çerakdarın bulunduğu toplam 25 nefer kaydedilmiştir. 1571 senesinde ise içerisinde 1 imam, 1 türbedar ve 1 çerakdarın da bulunduğu toplam 28 nefer kaydedilmişti. Defterlerde hâsıl yekûnu toplu kaydedildiği için köyde yetiştirilen mahsuller hakkında bilgi sahibi olamamaktayız.

Hızırlu²⁰¹ : II. Bayezid döneminde Hızırlu'da 9 hane, 1 mücerred, 6 muaf mütemekkindi. 1520 yılında, 23 hane, 7 mücerred, 9 kara, 2 muaf; 1530'da 27 hane, 21 mücerred, 2 muaf meskündür. 1571 yılında göç alan köyde nefer sayısı 50'den 67'e ulaşmıştı. Nefs-i Şeyhlü'de Hacı Sadık mahallesinin yazımında belirttiğimiz gibi Şeyhlü kasabasından ve farklı diyarlardan gelen *Cemaat-i Sadat* olarak kaydedilmiş²⁰² toplam 30 seyyid 1530'dan itibaren bu köye yerleşmişti. 1571 senesinde köyde ayrıca 16 nim çift, 12 bennak, 6 kara, 2 kara ve 1 sipahi bulunmaktaydı. Buğday, arpa, burçak, yulaf, darı, nohud ve bostan yetiştirilmekteydi. Köyde toplam 11 taştan oluşan 6 ayrı değirmen bulunmaktaydı.

İğdir²⁰³ : Günümüzde Çivril ilçe merkezine 4 km uzaklıkta bulunan İğdir köyünde II. Bayezid devrinde 35 hane, 2 mücerred meskundu. 1520'de nefer sayısında artış görülen köyde, 36 hane, 8 kara, 14 mücerred, 7 statü belirtilmemiş ve 1 pirden oluşan toplam 66 nefer mevcuttu. 1530'da 44 hane, 17 mücerred, 8 muaf bulunmaktayken nefer sayısı iki misli artış göstererek 147 neferlik bir köy olmuştu. Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, armut, kuru üzüm, bekmez ve bostan ziraatı yapılmaktaydı.

İnci²⁰⁴ : Köy, mevcut ilk mufassal defterde bulunmamaktadır. 1520 senesinde 16'sı kürekçi olan 27 hane ve 2 mücerred mütemekkindi. 1530'da 35'i kürekçi 44 hane, 5 mücerred ve 2 muaf bulunurken 1571 senesine gelinceye dek nüfusu büyük oranda azalmıştı. Bu tarihte 8 kürekçi ve 2 bennak toplam 10 nefer kayıtlıydı. Köyde buğday, arpa, yulaf, mercimek ve bostan ile kürekçilerden de anlaşılacağı üzerine pirinç yetiştirilmekteydi.

²⁰¹ BOA. TD. 45, s. 334; BOA. TD. 49, s. 825; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 273b-274a.

²⁰² BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 831; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 272a.

²⁰³ BOA. TD. 45, s. 322-323; BOA. TD. 49, s. 855-856; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 304b-305b.

²⁰⁴ BOA. TD. 49, s. 819; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 307b-308a.

İnciklü²⁰⁵ : XVI. yüzyıl boyunca devamlılığını takip edebildiğimiz köyde II. Bayezid devrinde 44 hane, 6 mücerred; 1520’de 41 hane, 6 kara, 12 mücerred, 1 muaf; 1530’da 51 hane, 21 mücerred ve 2 muaf mütemekkindi. Köy ilgili asrın ilk yarısında sürekli nüfus artışı göstermişken 1530’da 73 olan nefer sayısı 1571’de 68’e düşmüştü. Bu 68 nefer ise 4 çift, 16 nim çift, 32 bennak, 8 kara, 3 mücerred, 1 hatip, 1 yek-dest ve 1 çift miktarı toprak tasarruf ettiği için resm 32 kayıtlı 1 sipahi ile onun iki oğlundan müteşekkildi. Köyde buğday, arpa ve yulaf yetiştirilmekteydi. Hayvancılık da yapılan köyde koyun sayıları tarihlere göre sırasıyla 822, 500 ve 360 idi.

İnkaya²⁰⁶ : XVI. asır boyunca devamlılığını takip edebildiğimiz iskân birimlerindedir. II. Bayezid devrinde ve 1520 senesinde köy olarak kaydedilmişken diğer tarihlerde mezra olarak zikredilmişti. İnkaya tüm tarihlerde nüfustan hali ve hariçten ekilen bir yerdi.

Kara Alioğlu²⁰⁷ : II. Bayezid devrinde Pir oğlu köyüyle birlikte kaydedilirken Pir oğlu 1520’den itibaren ayrı mezra olarak kaydedilmiştir. Mevcut ilk kayıtlarda köyde 8 hane, 1 mücerred toplam 9 nefer mevcut iken diğer yıllarda köy hali yazılmıştır. Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak ve bostan yetiştirilmekte ve bağcılık yapılmaktaydı.

Kara Arslanlu²⁰⁸ : II. Bayezid döneminde 7 hane ve 1 mücerred ile Şeyhlü Kazâsı’nın küçük bir köyü idi. 1520 senesinde ise nüfusta büyük oranda bir artış görülmektedir. Bu senede 19 hane, 4 kara ve 7 mücerred ile toplam 30 nefer meskûndü. Bu artış kısmi olarak 1530’da da devam etmiştir ve 29 hane, 9 mücerred ve 1 muaftan oluşan 39 nefere ulaşmıştır. 1571 yılına gelinceye dek bu artış devam etmemekle beraber nefer sayısında ufak bir azalma yaşanmıştır. Bu senede toplam (10 çift, 14 nim çift, 11 bennak) 35 nefer köyde ikamet etmekteydi. Köyde buğday, arpa ve bostan ziraatı yapılmaktaydı. Küçükbaş hayvancılığın yapıldığı Kara Arslanlu’da 1520’de 320, 1571’de 120 adet koyun kaydedilmişti.

²⁰⁵ BOA. TD. 45, s. 307-308; BOA. TD. 49, s. 861-862; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 290a-b.

²⁰⁶ BOA. TD. 45, s. 331; BOA. TD. 49, s. 873; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 314a.

²⁰⁷ BOA. TD. 45, s. 332; BOA. TD. 49, s. 844; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 290b-291b.

²⁰⁸ BOA. TD. 45, s.384; BOA. TD. 49, s.827-828; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 290a.

Kara Hasanlu²⁰⁹ : II. Bayezid döneminde bu köyde, 11 hane 1 muaf meskûndü. 1520 tarihinde 7 hane, 1 mücerred, 7 muaf ile toplam 16 neferdir. 1530'da 7 hane, 4 mücerred, 3 muaf ile nüfus toplam 14 neferden oluşmaktaydı. 1571 tarihinde ise köy, 10 neferden mütemekkindi. Köyde buğday, arpa, burçak, pamuk ve bostan yetiştirilmekteydi.

Kara Hocalı²¹⁰ : Elimizde mevcut olan ilk mufassal deftere göre bu köyde 22 hane, 1 mücerred, 1 muaf ile toplamda 24 nefer mukayyetti. 1520 tarihinde köy halkının farklı köylere dağıldıkları ve orada kaydedildikleri belirtilmiştir. 1520, 1530 ve 1571 yıllarında köy nüfustan haliydi ve hariçten ekilmekteydi.

Kara Mihmadlı²¹¹ : II. Bayezid döneminde 15 hane, 3 mücerred, 1 imam; 1520'de 10 hane, 2 mücerred; 1530'da 10 hane, 4 mücerred mütemekkindi. 1571 tarihine gelindiğinde 1 çift, 2 nim çift, 3 bennak, 1 kara ve 3 muafdan oluşan toplam 10 nefer kayıtlıydı. Buğday, arpa, yulaf, burçak, pamuk, pirinç, bostan yetiştirilmekte pekmez ve kuru üzüm üretimi yapılmakta idi.

Karaca²¹² : Elimizde mevcut olan ilk mufassal deftere göre bu köyde 10 hane, 6 mücerred ve 3 muaf; 1520'de 23 hane, 4 kara, 4 mücerred ve 1 imam mukayyetti. 1530'da 21 hane, 6 mücerred, 1 muaf; 1571'de ise toplam 33 nefer bulunmaktaydı. Buğday, arpa, burçak, yulaf, palamud, nohud, armut, soğan ve bostan yetiştirili

Karacaöyük²¹³ : köyde 1520'de 11 hane, 2 kara, 4 mücerred, 1 muaf; 1530'da 14 hane, 8 mücerred mütemekkindi. 1571 yılına gelinceye dek nüfus oldukça artmıştı. 1571'de 8 çift, 17 nim çift, 37 bennak, 6 kara, 1 resm 40, 1 mücerred ve 1 muafdan oluşan toplam 71 nefer bulunmaktaydı. Köyde, buğday, arpa yulaf, burçak ve bostan ürünleri yetiştirilmekte ve bağcılık yapılmaktaydı.

Karamanlu²¹⁴ : Günümüzde aynı isimle Çivril ilçesine bağlı olarak varlığını devam ettiren köyde, II. Bayezid döneminde bu köyün nüfusu 16 hane, 2 mücerred

²⁰⁹ BOA. TD. 45, s. 326; BOA. TD. 49, s. 867; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 293b.

²¹⁰ BOA. TD. 45, s. 359; BOA. TD. 49, s. 821; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 258a.

²¹¹ BOA. TD. 45, s. 213; BOA. TD. 49, s. 877; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 246b-247a.

²¹² BOA. TD. 45, s. 332; BOA. TD. 49, s. 806; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 263b-264a.

²¹³ BOA. TD. 49, s. 815-816; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 283a.

²¹⁴ BOA. TD. 45, s. 358; BOA. TD. 49, s. 805; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 245b-246a.

meskûndu. 1520 tarihinde de nefer sayısı aynı kalan köyün ahalisi, 14 hane, 1 kara, 1 mücerred, 1 muaftan mütemekkindi. 1530 tarihli icmal defterinde köyün nüfusunda ufak bir artış olmuş ve 14 hane, 6 mücerred, 2 muaf ile toplam 22 neferden oluşmaktaydı. 1571 senesinde ise 12 nim çift, 5 bennak, 4 kara, 2 muaf ile toplamda 23 nefere sahipti. Buğday, arpa, burçak, yulaf, pamuk, pirinç yetiştirilmekte pekmez ve kuru üzüm üretimi yapılmaktaydı.

Karıtekye²¹⁵ : Geçmişî Germiyanogulları devrine dayanan Yenice Şeyh Zaviyesinin bulunduğu köydür. Gelirlerinin tamamı bu zaviyenin vakfıydı. II. Bayezid devrinde Yenice neslinden 6 nefer ile 14 çift, 4 nim çift, 8 bennak ve 2 mücerredten oluşan toplam 34 neferin meskûn olduğu bir yerleşim birimiydi. 1530'da 13 sahib-i berat, 9 çift, 7 nim çift, 14 bennak ve mücerred ile toplam 58 nefer meskûndu. 1571 senesine gelindiğinde 14 ü tekke halkı 26 sı reaya toplam 40 nefer mütemekkindi. Köyde buğday, arpa, burçak, nohud ve bostan üretimi yapılmaktaydı. Ayrıca 1571 senesinde toplam 5 değirmen bulunmaktaydı.

Kavak²¹⁶ : Günümüzde Kavakköy adıyla Büyük Menderes Nehri yanında ve Denizli-Uşak yolu üzerinde bulunan bir yerleşim birimidir. II. Bayezid döneminde, 3 çift, 3 nim çiftten oluşan toplam 6 nefer meskûndu. 1520 yılında, 13 hane, 3 mücerred, 2 kara kayıtlıydı. 1530 tarihli icmal defterinde ise, 16 hane, 12 mücerred; 1571 yılında ise, 3 çift, 6 nim çift, 3 bennak, 1 kara olmak üzere toplam 13 nefer kayıtlıydı. Buğday, arpa, yulaf, burçak, pamuk ve bostan bulunmaktaydı.

Piri Mehmet Paşa'nın 1521 tarihli vakfiyesinde “*Şeyhlü Kazâsı'na tabi Kavaklu köyünde Piri Mehmet Paşa'nın bina ettiği hamam, aynı köydeki pazar yeri ve buradaki dükkânlar*” şeklinde köye ilişkin kayıt bulunmaktadır. Vakfiyeden anlaşıldığı üzere Kavak köyünde Piri Mehmet Paşa'nın yaptırdığı bir hamam bulunduğu köyün pazar ve ilgili dükkân gelirlerinin Piri Mehmet Paşa Zaviyesine ait olduğu anlaşılmaktadır.²¹⁷

²¹⁵ BOA. MAD.. 262 s. 317; BOA. TD. 369, s. 291;TKGM., KKA. TD. 560, v. 262a-b.

²¹⁶ BOA. TD. 45, s. 361; BOA. TD. 49, s. 875-876; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 306-307.

²¹⁷ Yusuf Küçükdağ, “Konya’da Bir Mevlevî Manzumesi (Piri Mehmet Pa Zaviyesi ve Vakfiyesi)”, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Ankara 1992, s. 165.

Kaycık²¹⁸ : II. Bayezid döneminde 11 hane, 3 mücerred; 1520 yılında, 9 hane, 1 kara, 2 mücerred, 1 muaf; 1530 yılında, 11 hane, 1 mücerred mütemekkindi. 1571 yılında ise köyün göç aldığı görülmektedir. 8 bennak, 3 kara ve 1 mücerredin yanı sıra 47 seyyid²¹⁹ ile toplam 59 nefer bulunmaktaydı. Köyde yetiştirilen tarım ürünleri arasında buğday, arpa, pamuk, bostan ve soğan bulunmaktaydı.

Kayı²²⁰ : Elimizde mevcut olan ilk mufassal deftere göre bu köyde 13 hane, 3 mücerred ve 1 imam; 1520’de 29 hane, 6 kara, 10 mücerred, 3 muaf bulunmaktaydı. 1530’da 24 hane, 19 mücerred, 1 muaf mukayyetti. XVI. yüzyılın ikinci yarısında nefer sayısı iki kat artmıştır ve 1571’de köyde toplam 89 nefer bulunmaktaydı. Bu senedeki 89 neferi 1 tane 1,5 çift, 4 çift, 24 nim çift, 33 bennak, 22 kara, 4 mücerred ve 1 muaf oluşturmaktaydı. Buğday, arpa, nohud, sumak, palamud, pamuk ve bostan yetiştirilen köyde bağcılık ve küçükbaş hayvancılıkla da uğraşılmaktaydı. Köydeki koyun sayısı XVI. asır boyunca 120 ila 480 arasında değişmekteydi. Köyde ayrıca yıl boyu faal olan bir değirmen mevcuttu.

Kayran²²¹ : II. Bayezid döneminde bulunmayan köy 1520’de 11 hane, 1 mücerred ve 1 imam toplam 13 nefere sahipti. 1530’da 9 hane, 6 mücerred, 2 muaf; 1571’de ise 14 nefer mukayyetti. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, pirinç, soğan ve bostan yetiştirilmekte ve pekmez ile kuru üzüm üretilmekteydi.

Kepür²²² : II. Bayezid devrinde, 1520’de ve 1530 ‘da reyanın bulunmadığı köy hariçten ekilmekteydi. 1571 senesine gelindiğinde köyde 1 çift, 3 nim çift, 6 bennak, 1 kara, 1 mücerred ve 3 muaftan oluşan toplam 15 nefer mütemekkindi. XVI. yüzyıl boyunca köyde buğday, arpa, yulaf, burçak ve bostan yetiştirilmekteydi.

Kılcan²²³ : Mevcut ilk tahrire göre 7 hane; 1520 yılında, 8 hane, 2 mücerred; 1530’da 7 hane, 2 mücerred, 1 muaf mütemekkindir. XVI. yüzyılda Kütahya kazâsında kaydedilen Yörük cemaatiyle aynı ismi taşıyan köyde 1571 senesinde ise 3 çift, 5 nim

²¹⁸ BOA. TD. 45, s. 356; BOA. TD. 49, s. 827; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 242a-b.

²¹⁹ *Mezkuran kimesneler diyar-ı şarkdan gelüb seyyidleriz deyü başlarına yeşil alamet iderler ve ellerinde mühür-i temessükleri var eğer sahih seyyid değillerise bennaklarını karye-i mezbure sipahisine eda etmek üzere defter-i cedide kayd olundu.* TKGM., KKA. TD. 48, v. 242b.

²²⁰ BOA. TD. 45, s. 357; BOA. TD. 49, s. 803; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 266b-267a.

²²¹ BOA. TD. 49, s. 857-858; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 277a.

²²² BOA. TD. 45, s. 326; BOA. TD. 49, s. 866; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 274b-275a.

²²³ BOA. TD. 45, s. 331; BOA. TD. 49, s. 810; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 271b.

çift, 9 bennak, 3 karadan oluşan 20 nefer bulunmaktaydı. XVI. yüzyıl boyunca iskân biriminde buğday, arpa, burçak, yulaf ve bostan yetiştirilmekte, bağcılık ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktaydı. II. Bayezid döneminde köyde sadece 12 koyun kayıtlıken 1520 senesine gelindiğinde koyun sayısının aşırı arttığı görülmektedir. Bu tarihte 400 koyun bulunurken 1571'e gelinceye dek koyun sayısı aşırı azalış göstererek 40'a düşmüştür.

Kırka²²⁴ : II. Bayezid devrinde nüfustan hali olan köyde 1520 tarihinde 2 hane, 1 muaf mukayyetti. 1530 tarihli icmal defterinde 5 hane, 4 mücerred, 1 muaf olmak üzere toplam 10 nefer; 1571'de ise toplam 12 nefer bulunmaktaydı. Köyde buğday, arpa, yulaf, pamuk ve bostan ziraatı yapılmaktaydı.

Kıskamış²²⁵ : Bu köye dair ilk kayıtlara göre, II. Bayezid döneminde köyün nüfusu 26 hane, 1 mücerred ve 1 muaf ile toplam 28 neferden oluşmaktaydı. 1520 senesinde, 30 hane, 4 kara, 3 mücerred ve 1 muaf ile toplam 38 nefere ulaşmıştır. 1530 tarihli icmal defterinde nüfus artışının devam ettiği görülmektedir. Bu senede köy 34 hane, 12 mücerred, 2 muaf ile toplam 48 neferden mütemekkindi. 1571 senesinde köyün nefer sayısı bir önceki sene ile aynı olup 48 kişi meskûndü. Köyde buğday, arpa, pirinç, soğan, bostan ziraatı yapılmakta kuru üzüm ve pekmez üretilmekteydi. 1571 senesinde köyde hayvancılık faaliyetlerine yönelik söz konusudur. Bu tarihte 240 koyunun yanı sıra 55'de kovan kayıtlıdır.

Kızılçubuk²²⁶ : II. Bayezid devrinde 11 hane, 1 mücerred ve 6 sipahizade mukayyetti. 1520 senesinde nüfusu artan bu köy, 17 hane, 5 kara, 3 mücerred ve 1 pir kayıtlı 26 nefer mütemekkindi. 1530 tarihli icmal defterinde köyün nüfusunda özellikle mücerred sayısında büyük oranda bir artış görülmektedir. Bu tarihte 28 hane, 24 mücerred ve 1 imam bulunmaktaydı. Mütemadiyen nüfusu artış gösteren bu köyün 1571 senesindeki toplam nefer sayısı ise 75 e ulaşmıştır. 75 nefer 1 çift, 21 nim çift, 37 bennak, 14 kara ve 2 pirden oluşmaktaydı. Buğday, arpa, burçak, nohud, pamuk, meyve ve bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık yapılmaktaydı.

²²⁴ BOA. TD. 45, s. 335; BOA. TD. 49, s. 814; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 302b.

²²⁵ BOA. TD. 45, s. 302-303; BOA. TD. 49, s. 854-855; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 241b.

²²⁶ BOA. TD. 45, s. 316; BOA. TD. 49, s. 859; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 268b-269a.

Kızıldape²²⁷ : II. Bayezid döneminde 13 hane, 3 mücerred bulunmaktaydı. 1520 tarihinde de aynı nefer sayısına sahip olan köyde 14 hane, 2 mücerred kayıtlıydı. 1530'da 16 hane, 4 mücerred, 2 muaf mütemekkindi. Nüfus artışı devam eden köyde toplam 31 nefer meskûndü. Köyde buğday, arpa, pamuk, bostan ziraatı yapılmaktaydı.

Kızılcayer²²⁸ : Sadece XVI. asrın ikinci yarısında karşımıza çıkan bu köy 1571 senesinde hariç ez defter olarak kayıtlıdır. Bu tarihte mezkûr köyde 1 2 çift, 1 çift, 5 nim çift, 7 bennak, 1 kara, 1 mücerred ve 4 muaftan oluşan toplam 20 nefer ikamet etmekteydi. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, nohud, darı ve bostan yetiştirilmekte ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Köydeki koyun sayısı 170 idi.

Kızılcaşöğüd²²⁹ : Elimizde mevcut olan ilk kayıtlara göre köyde (19 çift, 14 nim, 22 bennak, 7 kara, 2 ortak) 64 hane, 5 mücerred ve 1 imam ile toplam 70 nefer vardı. 1520 tarihinde nefer sayısı artış göstermişti, 48 hane, 7 kara, 21 mücerred ve 19 muaf ile toplamda 95 kişi mütemekkindi. 1530 tarihli icmal defterinde ise köyde nüfus artışı kısmi oranda azalarak 63 hane, 14 mücerred ve 14 muaf ile toplam 91 nefer olmuştu. 1571 senesinde ise köyün nüfusu 1 çift, 25 nim çift, 48 bennak, 18 kara, 5 mücerred, 10 muaf ve 2 kişinin statüsü belirtilmemiş neferle birlikte toplamda 109 kişi mukayyetti. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, mercimek, nohud, darı, armut, pamuk ve bostan yetiştirilmekteydi. Bağcılık da yapılan köyde buna bağlı olarak pekmez, kuru üzüm üretilmekteydi. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılan köyde koyun sayısı sürekli artış göstermişti. İlgili tarihlere göre sırasıyla 100, 300 ve 500 koyun mevcuttu.

Kızılcaşehir²³⁰ : II. Bayezid döneminde 3 hane ve 1 imam; 1520 senesinde ise 5 hane ve 1 mücerred; 1530'da 6 hane, 6 mücerred mukayyetti. Nefer sayısında artışın görüldüğü 1571 tarihinde 7 nim çift, 22 bennak, 7 kara, 2 mücerred ve 1 imamdan oluşan toplam 39 neferin mukayyet olduğunu görmekteyiz. Buğday, arpa, burçak, nohud üretilen köyde bağcılık da uğraşılmaktaydı. Köyde 1571 senesinde hayvancılık da vergi kalemi içerisine girmiştir ve bu tarihte 464 koyun bulunmaktaydı.

²²⁷ BOA. TD. 45, s. 317; BOA. TD. 49, s. 840-841; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 260a.

²²⁸ TKGM., KKA. TD. 48, v. 272a-b.

²²⁹ BOA. TD. 45, s. 327; BOA. TD. 49, s. 856-857; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 265b-266a.

²³⁰ BOA. TD. 45, s. 250; BOA. TD. 49, s. 866; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 304a-b.

Kilisecik²³¹ : Bu köye dair ilk kayıtlarda baktığımızda köyde, 43 hane ve 4 mücerredin oluşturduğu toplam 47 nefer meskûndü. 1520 senesinde Kilisecik'te nüfus azalışı meydana gelmiştir. Bu tarihte köy, 30 hane, 1 kara, 5 mücerred ve 1 muaf ile toplam 37 neferli bir iskân birimi olmuştu. 1530 tarihli icmal defterine baktığımızda ise azalan nüfus yerini nüfus artışına bırakmıştır. Bu tarihte 32 hane, 12 mücerred ve 1 muaf ile toplamda 45 nefer bulunmaktaydı. 1571 tarihinde ise, nüfus artışı devam ederek köy toplamda 73 nefere ulaşmıştır. Buğday, arpa, burçak, yulaf, nohud, mercimek, pamuk, bostan ziraati ve bağcılık yapılmaktaydı. 1520'den sonra hayvancılık faaliyetlerinin de yoğun olduğu görülmektedir. 1571 senesinde 500 koyun ve 88 kovan bulunmaktaydı. Ayrıca bu tarihte vergi hâsılı içerisinde toplam 10 değirmen kaydedilmişti.

Koçak²³² : Günümüzde aynı isimle Çivril ilçe merkezine 4 km uzaklıkta varlığını devam ettiren bu köyde, II. Bayezid zamanında 10 hane, 2 mücerred, 1 muhassıl bulunmaktaydı. 1520 senesinde 32 nefere ulaşan köyde, 20 hane 2 kara, 9 mücerred, 1 muhassıl kaydedilmişti ve 1530 icmal defterinde ise 32 hane, 12 mücerred ve 1 muhassıldan oluşan 39 nefer meskûndü. Nefer sayısında sürekli artış görülen Koçak'ta 1571 yılında ise 6 çift, 12 nim çift, 23 bennak, 14 kara, 3 mücerred, 2 statü belirtilmemiş ve 2 pirden oluşan 62 nefer mukayyetti. Bu iskân biriminde buğday, arpa, burçak, darı, pamuk, bostan yetiştirilmekteydi.

Kozavdan²³³ : Mufassal tımar tahrirlerinde bulunmayan köy, sadece evkaf defterlerinde kayıtlı idi. Bunun nedeni köyün tamamının bünyesinde bulunan Öküz Baba Zaviyesin vakfı olmasıdır. Öküz Baba ismi zamanla Ekiz-İkiz Babaya dönüşmüştür ve köy bu isimle günümüzde Bekilli ilçesine bağlı bir iskan birimidir. Köyde, II. Bayezid devrinde toplam 7 nefer mütemekkindi. 1530'da 3 hane ve 1 mücerred ile 6 sahib-i berat mevcuttu. 1571 senesine gelindiğinde sahib-i berat a ilişkin kayıt yok iken 28 nefer raiyyet kaydedilmiştir.

²³¹ BOA. TD. 45, s. 347; BOA. TD. 49, s. 887-888; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 256b-266a.

²³² BOA. TD. 45, s. 315-316; BOA. TD. 49, s. 843; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 300a-301a.

²³³ BOA. MAD.. 262 s. 307; BOA. TD. 369, s. 291-292;TKGM., KKA. TD. 560, v. 263a-b; Turan Gökçe, agm., s. 245.

Kozağaçbayırı²³⁴ : II. Bayezid döneminde ve 1520 senesinde Eksenlü köyüne bağlı bir mezra olarak kaydedilmişken 1530 ve 1571 tarihlerinde köy olarak zikredilmiştir. II. Bayezid devrinde mütemekkin nüfus bulunmaz iken 1520’de 25 hane, 1 kara, 9 mücerred ve 3 muaf kayıtlıydı. Mütemadiyen nüfusu artan iskân merkezinde 1530’da 33 hane, 15 mücerred; 1571’de ise 15 nim çift, 32 bennak, 16 kara, 4 mücerred kayıtlı toplam 67 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, yulaf, darı, soğan ve bostan yetiştirilen köyde bağcılık da yapılmaktaydı.

Kozkuyu²³⁵ : II. Bayezid döneminde bu köyde, 13 hane, 2 mücerred ile toplamda 15 nefer meskûndü. 1520’de 11 hane, 1 kara, 3 mücerred ve 2 pir kayıtlıydı. Nüfusu sürekli artış gösteren köyde 1530 tarihinde, 21 hane, 6 mücerred ve 1 sahib-i berat meskûndü. 36 nefer sayısına ulaştığı 1571 senesinde ise köyde, 6 çift, 9 nim çift, 9 bennak, 10 kara ve 2 muaf kayıtlıydı. Köyde tarımı yapılan ürünler arasında buğday, arpa, yulaf, burçak, palamut ve bostan bulunmaktaydı. Bağcılık yapılan köyde kuru üzüm ve pekmez üretilmekteydi.

Köseler²³⁶ : II. Bayezid devrinde 25 hane, 4 mücerred kayıtlıydı. 1520’de 16 hane, 3 kara, 4 mücerred, 1 muhassıl, 2 göçer; 1530’da 18 hane, 6 mücerred, 2 muhassılın bulunduğu köy, 1571 senesinde nefer sayısında yaklaşık üç kat artış göstererek 67 nefer sayısına ulaşmıştı. Bu tarihte 1 çift, 18 nim çift, 27 bennak, 15 kara, 5 mücerred ve 1 imam mütemekkindi. Ürün çeşitliliğinin bol olduğu köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, mercimek, palamud, pamuk ve bostan yetiştirilmekteydi. Kuru üzüm ve pekmez vergi kalemleri arasında yer alan ürünlerdendi.

Kutluca²³⁷ : Köyde, II. Bayezid döneminde, sadece nim çift toprak tasarruf eden 1 hane meskûndü. 1520 yılında, 3 hane, 2 mücerred kayıtlıydı. 1530 yılında ise, 5 hane, 2 mücerred, 1 muaf olmak üzere toplam 8 nefer; 1571 senesinde ise, 2 nim çift, 8 bennak, 2 kara olmak üzere toplam 12 nefer kayıtlıydı. Buğday, arpa, burçak, yulaf, ziraatı yapılmaktaydı.

²³⁴ BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 269b-270a.

²³⁵ BOA. TD. 45, s. 352-353; BOA. TD. 49, s. 817; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 271b-272a.

²³⁶ BOA. TD. 45, s. 333; BOA. TD. 49, s. 806, 807; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 269a-b.

²³⁷ BOA. TD. 45, s. 334; BOA. TD. 49, s. 817; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 241a-b.

Kuyucak²³⁸ : İlk kayıtlarına 1520 senesinde ulaşabildiğimiz köyde bu tarihte 29 hane, 3 kara, 4 mücerred ve 2 muaf kayıtlıydı. 1530'da 32 hane, 20 mücerred ve 2 muaf toplam 54 nefer meskûndü. 1571 senesine gelindiğinde köyün nüfusu iki kattan daha fazla artmıştı ve 117 neferli bir yerleşim birimi olmuştu. Buğday, arpa, burçak, nohud, armut, pamuk ve bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık yapılmaktaydı.

Küçüköyük²³⁹ : II. Bayezid dönemi mufassal tahrir defterinde bulunmayan köyde, 1520'de 25 hane, 3 kara, 4 mücerred ve 5 muafdan oluşan toplam 37 nefer mukayyeti. 1530'da 20 hane, 7 mücerred, 1 muaf bulunurken köyde nüfus artış göstermiş toplam 1571'de 41 nefer olmuştur. Buğday, arpa, burçak, yulaf, üretilen köyde ayrıca bağcılık yapılmaktaydı. 1571'de 10 kovan ile arıcılıkla uğraşılmaktaydı. 1520'de 250 koyun bulunmaktayken 1571'de bu sayı 100'e düşmüştür.

Küçük Pınarbaşı²⁴⁰ : Sadece 1571 tarihli mufassal defterde rastladığımız hariç ez defter yeni bir iskân birimidir. Buna rağmen köyde 70 neferin kayıtlı olması önemli bir iskân merkezi olduğunun göstergesidir. 70 neferi, 1 çift, 20 nim çift, 34 bennak, 13 kara, 2 mücerred oluşturmaktaydı. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, mercimek ve bostan ziraatı yapılmaktaydı. Hayvancılığın gelişmiş olduğu köyde 660 koyun mevcuttu.

Mahmud Gazi²⁴¹ : Köy ile aynı ismi taşıyan zaviye etrafında gelişen bir iskân birimidir. Günümüzde de aynı isimle Çal ilçesine bağlı bir yerleşim merkezidir. Gelirleri zaviye vakfına giden köy Fatih devrinde tımara verilmiş ve II. Bayezid devrinde ise tekrar vakıf özelliği kazânmıştı. II. Bayezid döneminde mufassal tahrir defterinde kaydedilmiş köy sonraki tarihlerde vakıf defterleri içerisinde kaydedilmişti. Köyde II. Bayezid devrinde 12 hane, 1 mücerred ve 1 muaf mütemekkindi. 1530 senesinde 5 sahib-i berat haricinde raiyyet olarak 16 hane, 7 mücerred ve 1 muaf meskûndü. 1571 senesine gelindiğinde ise raiyyet olarak 61 nefer kayıtlıydı. Buğday ve arpa ziraatı yapılan köyde 2 değirmen bulunmaktaydı.

²³⁸ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 831; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 258b-259a.

²³⁹ BOA. TD. 49, s. 880-881; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 273a.

²⁴⁰ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 831; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 281.

²⁴¹ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. MAD.. 262 s. 347; BOA. TD. 369, s. 282; TKGM., KKA. TD. 560, v. 256b-257a; Turan Gökçe, agm., s. 243-244.

Mamaklu²⁴² : II. Bayezid döneminde bu köy, 22 hane, 1 mücerred ile meskûndü. 1520 senesinde 33 hane, 9 kara, 8 mücerred, 1 muaf kayıtlı olan köyde nüfus artışı meydana gelmiştir. 1530'da 41 hane, 5 mücerred ve 1 muaf; 1571 yılında ise bu köyde, 22 nim, 49 bennak, 10 kara, 2 mücerred, 3 muaf olmak üzere toplamda 86 nefer kayıtlıdır. Buğday, arpa, nohud, pamuk, soğan ve bostan ziraatı yapılmaktaydı.

Mancalu²⁴³ : II. Bayezid devrinde bu köyde, 33 hane, 4 mücerred, 4 muaf; 1520 senesinde 27 hane, 1 kara, 8 mücerred, 2 muaf; 1530 tarihli icmal defterinde ise 41 hane, 14 mücerred, 2 muaf bulunmaktaydı. 1571 yılına gelindiğinde ise, 8 çift, 14 nim çift, 15 bennak, 1 kara, 2 muaf olmak üzere toplam 40 nefer meskûndü. Köyde buğday, arpa, yulaf, bostan yetiştirilmekte ve kuru üzüm üretilmekteydi.

Medele²⁴⁴ : II. Bayezid döneminde bu köyde, 34 hane, 1 mücerred, 1 muaf mütemekkindi. 1520 senesinde 33 hane, 4 kara, 12 mücerred, 2 muaf bulunmaktaydı. 1530 tarihli icmal defterinde ise 43 hane, 15 mücerred, 1 muaf bulunmaktaydı. 1571 yılına gelindiğinde ise, 4 çift, 25 nim, 57 bennak, 23 kara, 7 mücerred, 1 muaf olmak üzere toplam 117 nefer mukayyetti. Bir pazarında bulunduğu köyde 14 değirmen bulunmaktaydı. Buğday, arpa, burçak, yulaf, nohud, darı ve bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık, arıcılık ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Hayvancılığın önemli bir faaliyet olduğu köyde II. Bayezid döneminde 684, 1520 senesinde 600, 1571'de ise 250 koyun mevcuttu. Aynı tarihlerde sırasıyla 45, 20 ve 42 kovan ile arıcılık yapılmaktaydı.

Menteş²⁴⁵ : Çivril ilçe merkezinin güneyinde 1 km uzaklıkta bulunan köy günümüzde de aynı isimle anılmaktadır. Köyde, II. Bayezid döneminde 7 hane, 1 mücerred; 1520 tarihinde 6 hane 1 mücerred; 1530'da 5 hane, 1 mücerred, 1 muaf mütemekkindi. 1571 yılına gelindiğinde ise, nüfus sayısı artmış 12 nefere ulaşmıştır. Bu yılda 2 çift, 1 nim, 6 bennak, 2 kara, 1 statüsü belirtilmeyen nefer kayıtlıdır.

²⁴² BOA. TD. 45, s. 320; BOA. TD. 49, s. 850-851; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 264b-265a.

²⁴³ BOA. TD. 45, s. 336; BOA. TD. 49, s. 847; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 291b-292a.

²⁴⁴ BOA. TD. 45, s. 68; BOA. TD. 49, s. 881; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 289b-290a.

²⁴⁵ BOA. TD. 45, s. 328; BOA. TD. 49, s. 828-829; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 255a.

Buğday, arpa, yulaf, burçak, bostan, pamuk ziraatı yapılmakta ve kuru üzüm üretilmekteydi.

Miraç/Moraca²⁴⁶ : XVI. yüzyıla ait elimizdeki ilk kayıtlara göre bu köy, 11 hane, 6 mücerred, 2 muaf meskûndur. 1520 senesinde ise 15 hane, 1 mücerred, 3 muaf; 1530'da 14 hane, 9 mücerred, 4 muaf; 1571'de ise 2 çift, 10 nim çift, 11 bennak, 1 kara, 3 muafdan oluşan 27 nefer bulunmaktaydı. Köyde buğday, arpa, burçak, nohud, palamud ve bostan yetiştirilmekteydi.

Mükrimin²⁴⁷ : II. Bayezid döneminde, 4 nefer mukayettir. 1520 yılında nüfusta artış görülmüştür. Bu yılda 13 hane, 5 mücerred, 3 muaf olmak üzere 21 nefer kayıtlıdır. 1530 tarihli icmal defterinde ise, 16 hane, 5 mücerred, 2 muaf bulunmaktadır. 1571 yılına gelindiğinde ise 18 neferlik bir köy idi. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf ve bostan yetiştirilmekteydi.

Mürselli²⁴⁸ : II. Bayezid döneminde bu köyde, 16 hane, 5 mücerred, mütemekkindi. 1520 ve 1530'da mezra olarak kaydedilmişti. 1520'de 8 hane; 1530'da ise 4 hane ve 1 mücerred bulunmaktaydı. 1571'de tekrar köy olarak kaydedilse de nüfustan hali olduğu ve hariçten ekildiği görülür. Köyde buğday, arpa, yulaf, darı, pamuk ve bostan ziraatı yapılmaktaydı.

Orta²⁴⁹ : II. Bayezid döneminde Orta köyünde 46 hane, 5 mücerred meskûndü. 1520 yılında köyün nüfusunda artış olmuştur. Bu yılda 51 hane, 13 kara, 26 mücerred, 1 pir ile toplam 91 nefer kayıtlıydı. 1530 yılında nüfus artışının devam ettiğini görmekteyiz. Bu senede 66 hane, 40 mücerred, 2 pir ve 1 divane mütemekkindi. 1571 yılına gelindiğinde ise nüfus sayısı 144 nefere ulaşmıştır. Buğday, arpa nohud, pamuk ve bostan yetiştirilen köyde bağcılık önemli bir vergi kalemiydi. İlgili asırda köydeki koyun sayısı 329 ila 610 arasında değişmekteydi.

Otaç²⁵⁰ : Elimizdeki ilk kayıtlara göre 16 hane, 3 mücerred, 3 sipahizade olmak üzere toplam nefer sayısı 22'dir. 1520 yılında 12 hane, 4 mücerred, 5 sipahizade, 1

²⁴⁶ BOA. TD. 45, s. 340-341; BOA. TD. 49, s. 868; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 294a-b.

²⁴⁷ BOA. TD. 45, s. 251; BOA. TD. 49, s. 865-866; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 304a.

²⁴⁸ BOA. TD. 45, s. 312-313; TKGM., KKA. TD. 48, v. 308b.

²⁴⁹ BOA. TD. 45, s. 318; BOA. TD. 49, s. 838-839; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 260b-261b.

²⁵⁰ BOA. TD. 45, s. 324; BOA. TD. 49, s. 824; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 249a-b.

muhassıl, 1 pir; 1530'da 15 hane, 8 mücerred, 4 muaf bulunmaktaydı. 1571 senesinde ise 1 çift, 6 nim çift, 13 bennak, 5 kara, 1 mücerred, 1 muaftan oluşan toplam 27 nefer ikamet etmekteydi. Köyde buğday, arpa, burçak ve bostan ziraatı yapılmakta pekmez ve kuru üzüm üretilmekteydi.

Oynağan²⁵¹ : II. Bayezid döneminde bu köyde 13'ü hane, 1'i mücerred 14 nefer mütemekkindi. 1520 yılında nüfusta azalmanın görüldüğü köyde, 6 hane, 3 mücerred, 1 muaf olarak toplam 10 nefer meskûndü. 1530 yılında bu azalmanın devam ettiği Oynağan'da 5 hane, 2 mücerred kayıtlıydı. 1571 senesinde nihai olarak 1 nim çift, 2 bennak ve 2 karadan oluşan 5 nefer kayıtlıydı. Buğday, arpa, yulaf, pirinç, bostan ziraatı yapılmakta pekmez ve kuru üzüm üretilmekteydi.

Ömeroğlu²⁵² : II. Bayezid devrinde bulunmayan köyde 1520'de 15 hane, 1 kara 3 mücerred; 1530'da 11 hane, 3 mücerred; 1571'de ise sadece 7 nefer meskûndü. Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, nohud, mercimek, pirinç ve bostan yetiştirilmekteydi.

Özdemir²⁵³ : XVI. yüzyılda ilk kayıtlara göre 16 hane, 1 mücerred olmak üzere 17 nefer meskûndür. 1520 yılında, 21 hane, 7 kara, 4 mücerred, 2 muaf nefer kayıtlıdır. Nüfusu mütemadiyen artan bu köyün 1530 tarihindeki nüfusu ise 29 hane, 13 mücerred, 1 muaf olmak üzere toplamda 43 neferdi. 1571 senesinde ise, toplam nefer sayısı 7 çift, 18 nim çift, 43 bennak, 21 kara, 5 mücerred, 7 muaf olmak üzere toplam 101 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, burçak, yulaf ve bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık ve 138 ila 560 arasında değişen koyun ile hayvancılık yapılmaktaydı.

Polad²⁵⁴ : II. Bayezid döneminde 48 hane, 8 mücerred ve 1 imamın bulunduğu köyde 1520 senesinde 62 hane, 6 kara, 18 mücerred ve 5 muaf ile toplam 91 nefere yükselmişti. 1530'da 88 hane, 41 mücerred, 13 muaf toplam 142 nefer mukayyetti. Nüfusu devamlı artan ve 1520'den itibaren kazânın en çok nefere sahip köylerin birisiydi. 1571 tahririne göre ise Şeyhlü Kazâsı köyleri içerisinde en çok neferin mütemekkin olduğu köy idi. Bu tarihte 1 tane 2 çift, 3 tane 1,5çift, 10 çift, 72 nim çift, 66 bennak, 25 kara, 3 mücerred ve 3 muaftan oluşan toplam 183 nefer mütemekkindi.

²⁵¹ BOA. TD. 45, s. 314; BOA. TD. 49, s. 879; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 246a-b.

²⁵² BOA. TD. 49, s. 818; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 305b.

²⁵³ BOA. TD. 45, s. 350; BOA. TD. 49, s. 844-845; TKGM., KKA. TD. 48, v. 265b-266b.

²⁵⁴ BOA. TD. 45, s. 343; BOA. TD. 49, s. 885-886; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 255b-256b.

Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, nohud ve sumak yetiştirilmekteydi. Nüfus oranı yüksek olan Polad köyünde 6 değirmen bulunmaktaydı. Hayvancılıkla da meşgul olunan köyde II. Bayezid devrinde 300 koyun, 15 kovan; 1520’de 500 koyun; 1571’de 600 koyun ve 75 kovan mevcuttu.

Saatlü²⁵⁵ : II. Bayezid devrinde 14 hane, 1 mücerred; 1520’de 18 hane, 3 kara, 6 mücerred, 11 sipahizade; 1530 tarihli icmal defterinde 20 hane, 14 mücerred, 8 muaf mukayyetti. 1571 yılında ise 3 çift, 11 nim, 6 bennak, 3 kara, 1 muaf toplam 24 nefer mütemekkindi.

Sakarigözü²⁵⁶: II. Bayezid devrinde 18 hane, 4 muaf; 1520’de 9 hane, 2 kara 4 mücerred, 2 muaf; 1530’da 12 hane, 7 mücerred meskûndü. Bu tarihten sonra nüfus artışı gösteren köyde 1571’de 1 çift, 8 nim çift, 18 bennak, 4 kara ve 1 mücerredten oluşan toplam 32 nefer kayıtlıydı. Buğday, arpa, yulaf ve bostan yetiştirilmekteydi.

Salur²⁵⁷: II. Bayezid döneminde bu köyde, 15 hane, 2 mücerred, 1 imam; 1520 yılında, 17 hane, 7 mücerred, 1 muaf mütemekkindi. 1530 tarihli icmal defterinde 19 hane, 15 mücerred, 1 muaf toplam 35 nefer kayıtlıydı. 1571 senesinde nüfus artışı görülen köyde toplam 51 nefer mütemekkindi. Köyde buğday, arpa, yulaf, nohud ve bostan ziraatı yapılmaktaydı.

Sandallu²⁵⁸ : XVI. asrın ilk yarısında bulunmayan köye ilişkin kayıtlar ilk kayıtlar 1571 senesine aittir. Bu tarihte köyde 11 çift, 16 nim çift, 17 bennak, 12 kara, 1 resm 9 ve 2 mücerredten oluşan toplam 59 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, burçak, yulaf, nohud ve bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık, arıcılık ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Köy halkı toplam 400 koyun ve 8 arı kovanına sahipti.

Saraycık²⁵⁹ : Bu köyde II. Bayezid döneminde 11 hane, 2 mücerred toplam 13 nefer mukayyetti. 1520 yılında, 11 hane, 6 mücerred, 3 kara, 11 muaf toplam 38 nefer bulunmaktayken 1530 senesinde nüfusta azalma yaşanmış 20 hane, 4 mücerred ve 1

²⁵⁵ BOA. TD. 45, s. 360; BOA. TD. 49, s. 841-842; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 279a-b.

²⁵⁶ BOA. TD. 45, s. 340; BOA. TD. 49, s. 816; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 265b-266b.

²⁵⁷ BOA. TD. 45, s. 349; BOA. TD. 49, s. 822; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 279a-b.

²⁵⁸ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 831; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 288b-299a.

²⁵⁹ BOA. TD. 45, s. 269; BOA. TD. 49, s. 874; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 258a-b.

muaftan oluşan toplam 25 nefere düşmüştür. 1571 tarihinde de köyde 25 nefer ikamet etmekteydi. Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, nohud, pamuk, bostan, meyve yetiştirilmekteydi.

Sarıklı²⁶⁰ : Sadece 1571 tarihli defterde hariç ez defter olarak kayıtlıdır. Akkilise yakınlarında olduğu belirtilen köy kazânın Çal kesiminde yer almaktaydı. 3 nim çift, 2 bennak, 1 kara ve 1 muaf ile toplam 11 neferin iskân ettiği küçük bir köy idi. Köyde sadece buğday, arpa ve bostan yetiştirilmekteydi.

Sarı Beyli²⁶¹ : 1571 senesi mufassal defterinde hariç ez defter olarak kayıtlı olan köyde 2 bennak, 6 sipahizade toplam 8 nefer mütemekkindi. Ayrıca 14 zemin kaydının olduğu köyün hâsılı toplu yazıldığından yetiştirilen tarım ürünlerini tespit etmemiz mümkün olmamıştır.

Servanşah²⁶² : II. Bayezid dönemine ait mufassal defterde olmayan köyde 1520 senesinde 21 hane, 9 kürekci, 3 kara, 5 mücerred, 2 muaf toplam 40 nefer bulunmaktaydı. 1530'da 13'ü kürekci 37 hane, 9 mücerred ve 1 muaf; 1571 senesinde ise nim çift kayıtlı 4 kürekci, 12 nim çift, 13 bennak, 9 kara ve 1 mücerredten oluşan toplam 40 nefer kayıtlı idi. XVI. asırda köyde üretilen tarım ürünleri içerisinde buğday, arpa, yulaf, burçak, mercimek, pirinç, darı, pamuk, soğan bulunmaktaydı.

Sarıcalar²⁶³ : II. Bayezid devrinde 5 hane bulunan köy 1520 tarihinde nüfustan hali idi ve 1530 icmalinde ve 1571'de ise Gelinviran köyüne bağlı bir mezra olarak kaydedilmişti.

Sarılar²⁶⁴ : Sadece 1571 senesi defterinde hariç ez defter olarak kayıtlı olan köyde yerleşik reaya bulunmamaktaydı. Ekinlik olarak kullanılan köyde 24 zemin kaydı mevcuttu. Köyde yetiştirilen tarım ürünleri ise buğday, arpa, yulaf, burçak ve palamuttu.

Sarı İsa²⁶⁵ : II. Bayezid döneminde bu köyde 9 hane, 1 imam ve mücerred bulunmaktaydı. 1520'de 6 hane, 1 mücerred; 1530'da 8 hane, 3 mücerred, 2 muaf kayıtlıydı. 1571 yılında ise 1 adet 1,5çift, 2 çift, 4 nim çift, 3 bennak, 3 karadan oluşan

²⁶⁰ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 831; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 252a.

²⁶¹ TKGM., KKA. TD. 48, v. 313a.

²⁶² BOA. TD. 49, s. 804; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 301a-b.

²⁶³ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 831; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 182b.

²⁶⁴ TKGM., KKA. TD. 48, v. 312b.

²⁶⁵ TKGM., KKA. TD. 48, v. 247b.

toplam 13 nefer mukayyetti. Köyde yetiştirilen mahsuller arasında buğday, arpa, yulaf, çeltik ve yulaf bulunmaktaydı. Bağcılık yapılan köyde pekmez ve kuru üzüm üretimi yapılmaktaydı.

Savak²⁶⁶: İlk kayıtlarına 1520 tarihinde ulaştığımız köyde, 9 hane, 2 mücerred, 2 kara, 1 muaf; 1530'da 11 hane, 7 mücerred meskûndü. 1571 senesinde ise, 2 çift, 6 nim, 22 bennak, 6 kara, 1 statüsü belirtilmeyen kişi ile toplam 37 nefer mütemekkindi. Köyde buğday, arpa, yulaf, pamuk, bostan yetiştirilmekteydi.

Sazak²⁶⁷ : Günümüzde Çal ilçesine bağlı olarak aynı isimle varlığını sürdüren iskân biriminde II. Bayezid devrinde 65 hane, 14 mücerred toplam 79 neferi bünyesinde barındırmaktaydı. 1520'de 77 hane, 12 kara, 26 mücerred ve 6 muaf ile toplam 121 nefer meskûndü. 1530 icmalinde 107 hane, 54 mücerred, 8 muaf toplam 169 nefer kaydedilmişti. Bu üç tarihte de kazâ geleninde en çok nefere sahip köy konumunda idi. Fakat 1530'dan 1571 senesine gelinceye dek nefer kaybı yaşamıştı. 1571'de toplam 136 nefer bulunan iskân birimi, hala kazânın yüksek nüfuslu köylerinden olsa da en fazla nefere sahip olan köy olma özelliğini yitirmişti. Buğday, arpa, burçak, yulaf, mercimek, nohud, darı, pamuk ve bostan yetiştirilen köyde ayrıca arıcılık ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Köyde yıl boyu faaliyet gösteren 3 değirmen bulunmaktaydı.

Sökmen²⁶⁸ : Günümüzde aynı isimle Bulgurlar ve Şenköy'ün güneyinde Çivril ilçe merkezine 7 km uzaklıkta bulunmaktadır. II. Bayezid döneminde Sökmen köyünde 16 hane, 1 mücerred ve 1 imam mukayyetti. 1520 yılında 15 hane, 3 mücerred, 1 kara, 1 muaf ile mütemekkindi. 1530 yılında ise 16 hane, 2 muafıdır. 1571 yılına geldiğimizde nüfus sayısında bir artış görülmeyen bu köyde toplam 18 nefer kayıtlıydı. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, pamuk, keten ve bostan yetiştirilmekteydi.

Sülemişlü²⁶⁹: Elimizdeki mevcut ilk kayıtlara göre bu köy, 10 hane ve 2 mücerred olmak üzere toplam 12 neferden mukayyetti. 1520 tarihinde nüfusu artan bu köyde 13 hane, 8 kara, 2 mücerred ile toplamda 23 nefer kayıtlıdır. 1530 yılında 21

²⁶⁶ BOA. TD. 49, s. 828; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 286b-287a.

²⁶⁷ BOA. TD. 45, s. 346-347; BOA. TD. 49, s. 811-812; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 261b-262b.

²⁶⁸ BOA. TD. 45, s. 303; BOA. TD. 49, s. 862-863; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 295a-b.

²⁶⁹ BOA. TD. 45, s. 352; BOA. TD. 49, s. 845; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 262a-b.

hane, 5 mücerred olmak üzere 26 nefer; 1571 yılında ise büyük oranda nüfus artışı görülmüştür ve bu köyde toplam 61 nefer meskûndü. Buğday, arpa, burçak, yulaf, bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık yapılmaktaydı.

Tatar²⁷⁰ : II. Bayezid döneminde köy 35 hane, 4 mücerred, 2 muaf toplamda 41 nefer mukayyetti. 1520 yılında nüfus artışı görülen köyde, 33 hane, 8 kara, 8 mücerred, 5 muaf toplam 54 nefer kayıtlıydı. 1530 tarihli icmal defterinde nefer sayısı artmaya devam etmiştir. Bu yılda 42 hane, 24 mücerred, 9 muaf ile toplam 75 nefer meskûndü. 1571 senesinde 98 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, yulaf, burçak, nohud ve bostan ziraatı yapılmaktaydı.

Timur²⁷¹ : II. Bayezid devrinde bu köyde 8 hane ve 3 mücerreden oluşan toplam 11 nefer ikamet etmekteydi. 1520 yılında ise bu rakamda büyük oranda bir artış meydana gelmiştir ve toplam nefer sayısı 31'e ulaşmıştır. 1530'da nefer sayısında değişiklik olmaz iken 23 hane, 6 mücerred, 2 muaf kayıtlıydı. 1571'de ise nefer sayısı düşüş yaşamıştı. 1 çift, 6 nim, 3 bennak toplam 10 nefer bulunmaktaydı. XVI. asırda köyde yetiştirilen ürün çeşitliliği fazla idi. Buğday, arpa, yulaf, burçak, mercimek, susam, pamuk ve bostan yetiştirilmekteydi.

Tokça²⁷² : Günümüzde aynı isimle Çivril ilçesine bağlı bir iskân birimidir. Tokça Baba tarafından kurulan zaviye etrafında gelişen köy defterlerde *nam-ı diğer Karaağaç* şeklinde kaydedilmiştir. Geliri zaviye vakfına sarf olunan köyde II. Bayezid devrinde 2 sahib-i berat dışında 3 hane raiyyet mütemekkindi. 1530'da 7 sahib-i berat ile birlikte 9 hane ve 5 mücerredden oluşan toplam 21 nefer mütemekkindi. Toplam 43 neferin bulunduğu 1571 senesinde 23 de zemin kaydı mevcuttu. Buğday, arpa, burçak, yulaf, ziraatı yapılmakta pekmez ve kuru üzüm üretilmekteydi.

Uğurlu²⁷³ : Sadece XVI. asrın ikinci yarısında karşımıza çıkan bu köy 1571 senesinde hariç ez defter olarak kayıtlıdır. Bu tarihte mezkûr köyde 3 çift, 7 nim çift, 2 bennak ve resm 16 ile resm 35 kayıtlı iki neferden oluşan toplam 20 nefer ikamet etmekteydi.

²⁷⁰ BOA. TD. 45, s. 362; BOA. TD. 49, s. 876; TKGM., KKA. TD. 48, v. 277a-278a.

²⁷¹ BOA. TD. 45, s. 338; BOA. TD. 49, s. 872-873; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 293b-294a.

²⁷² BOA. TD. 45, s. 69; BOA. MAD. 262 s. 347; BOA. TD. 369, s. 282; TKGM., KKA. TD. 560, v. 256b-257a; Turan Gökçe, agm., s. 243-244.

²⁷³ BOA. TD. 45, s. 69; BOA. TD. 49, s. 831; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 309a.

Ümran²⁷⁴ : Bu köyde II. Bayezid döneminde 30 hane, 6 mücerred mukayyetti. 1520 yılında, 34 hane, 8 mücerred, 6 kara, 5 muaf toplam 53 nefer, 1530 tarihli icmal defterinde ise 45 hane, 5 mücerred, 2 muaf kayıtlıydı. Nefer sayısında sürekli artış görülen köyde 1571 yılında 1 2 çift, 3 çift, 13 nim çift, 38 bennak, 16 kara ve 2 muaf toplam 73 nefer kayıtlıydı. Ürün çeşitliliğinin bol olduğu köyde buğday, arpa, pamuk, palamut ve bostan yetiştirilmekte, pekmez ve kuru üzüm üretilmekteydi. Köyde ayrıca 2 değirmen bulunmaktaydı.

Umur Fakılı²⁷⁵ : Bu köye ait elimizdeki ilk deftere göre köy, 12 hane, 1 mücerred mukayyetti. 1520 yılında, 10 hane, 2 kara, 5 mücerred ile toplamda 17 nefer bulunmaktaydı. 1530 tarihli icmal defterinde, 14 hane, 4 mücerred, 1 muaf mütemekkindi. 1571 yılında ise nüfus artışı görülen bu köyde 20 nefer meskûndü. Köyde yetiştirilen tarım ürünleri arasında buğday, arpa, yulaf ve bostan bulunmakta ayrıca bağcılık, arıcılık ve küçükbaş hayvancılıkla iştilal olunmaktaydı.

Yağlık²⁷⁶ : II. Bayezid dönemine ait elimizdeki ilk deftere göre bu köy, 5 hane, 1 mücerred mütemekkindir. 1520 ve 1530 tarihlerinde nüfustan hali olduğu görülmektedir. 1571 yılına gelindiğinde ise köyde 1 nim çift ve 1 bennak kayıtlıydı.

Yalınli²⁷⁷ : Günümüzde aynı isimle Işıklı Gölü yakınlarında yer almaktadır. İlk kez 1520 tarihli mufassal defterde rastladığımız köyde bu tarihte 6 hane, 6 kürekçi, 1 mücerred, 3 muaf meskûndü. 1530 senesinde 8 hane, 7 mücerred ve 6 muaftan oluşan 21 neferlik bir köy idi. 1571’de ise 2 çift, 12 nim çift, 12 bennak, 4 kara ve 2 muaftan oluşan 32 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, yulaf, burçak, bostan, soğan, pirinç, üretilmekteydi. 1571 senesinde kazânın en yüksek yekûn hâsılına sahipti. Buna en büyük etken köyde üretilen pirinç ziraatı idi. 1520’de 90 müdden 12.600 akçe 1571’de 190 müd pirinçten 27500 akçe vergi alınmaktaydı. Bu rakamlara göre her iki tarihte de kazâ genelinde en çok pirinç üretiminin yapıldığı köydü.

²⁷⁴ BOA. TD. 45, s. 354; BOA. TD. 49, s. 812-813; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 244b-245a.

²⁷⁵ BOA. TD. 45, s. 337; BOA. TD. 49, s. 861; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 278b.

²⁷⁶ BOA. TD. 45, s. 337; BOA. TD. 49, s. 835; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 299a.

²⁷⁷ BOA. TD. 49, s. 805; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 248a-b.

Yanallı²⁷⁸ : Bu köyde II. Bayezid döneminde 9 hane, 2 mücerred; 1520'de 12 hane, 1 kara, 3 mücerred; 1530'da 19 hane, 5 mücerred, 1 muaf; 1571'de ise 4 çift, 5 nim çift, 10 bennaktan oluşan toplam 19 nefer meskûndü. Köyde buğday, arpa, yulaf ve bostan yetiştirilmekteydi.

Yassıöyük²⁷⁹ : İlk kez 1520 tarihli mufassal defterde rastladığımız köyde bu tarihte 12 hane, 2 mücerred, 3 muaf; 1530'da 14 hane, 6 mücerred, 2 muaf; 1571'de ise 26 nefer mukayyeti. Buğday, arpa, burçak, yulaf, darı, nohud, bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık yapılmaktaydı

Yavuz²⁸⁰ : 1571 senesi defterinde hariç ez defter olarak kayıtlı olan köyde 1 çift, 8 nim çift, 11 bennak ve 1 karadan oluşan toplam 21 nefer bulunmaktaydı. Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak, nohud ve bostan yetiştirilmekte ve bağcılık yapılmaktaydı.

Yazıcılar²⁸¹ : Yavuz köyü gibi 1571 yılında köy olan yerleşim biriminde 1 çift, 9 nim çift, 7 bennak ve 3 karanın teşkil ettiği toplam 20 nefer bulunmaktaydı. Köyde buğday, arpa, yulaf, burçak ve bostan ziraati yapılmaktaydı.

Yazırlı²⁸² : II. Bayezid döneminde 38 hane, 4 mücerred; 1520 senesinde 45 hane, 9 kara, 15 mücerred ve 1 muaf; 1530'da 53 hane, 14 mücerred, 5 muaf meskûndü. 1571 senesi kayıtlarına bakıldığında köydeki nefer sayısı yaklaşık 2 kat arttığı görülür. Bu tarihte 5 çift, 53 nim çift, 42 bennak, 25 kara ve 5 mücerredten oluşan 130 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa, burçak, yulaf, darı, mercimek, nohud, bostan yetiştirilen köyde ayrıca bağcılık yapılmaktaydı.

Yukarı Yaka Somak²⁸³ : Günümüzde Somak ismiyle Çivril ilçesine bağlı iskân birimidir. Aşağı Yaka Somak köyünde belirttiğimiz gibi bu köy iskân biriminin yukarı kesimini oluşturmaktaydı. XVI. yüzyılda elimizdeki mevcut ilk bilgilere göre köyün nüfusu, 14 hane, 1 muaf, 1 mücerred ile toplam 16 neferdi. 1520 yılında nüfus artışı görülen köyde 26 hane, 6 mücerred, 1 kara ile toplamda 33 nefer meskûndü. 1530

²⁷⁸ BOA. TD. 45, s. 329; BOA. TD. 49, s. 864; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 292b-293a.

²⁷⁹ BOA. TD. 49, s. 810; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 282a.

²⁸⁰ TKGM., KKA. TD. 48, v. 280a-b.

²⁸¹ TKGM., KKA. TD. 48, v. 288a.

²⁸² TKGM., KKA. TD. 48, v. 270b-271b.

²⁸³ BOA. TD. 45, s. 323; BOA. TD. 49, s. 860-861; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 297b-298a.

tarihinde köydeki nefer sayısı değişmemişti ve 25 hane ile 8 mücerred bulunmaktaydı. XVI. yüzyılın ikinci yarısında nüfusunda büyük bir değişim olmayan köyde 2 çift, 12 nim çift, 9 bennak, 9 kara ve 3 muaf kayıtlı toplam 35 nefer kayıtlıydı. Köyde buğday, arpa, burçak, yulaf, üretilmekteydi.

Yuva²⁸⁴ : Akdağ eteklerinde Çivril ovasına doğru uzanan köy günümüzde aynı isimle bulunmaktadır. II. Bayezid dönemine ait mufassal defterde Yuva köyünde 27 hane, 1 mücerred meskûndü. 1520 yılında nüfus artışı görülen köyde, 28 hane, 10 mücerred, 5 kara ve 1 muaf olmak üzere toplam 44 nefer mütemekkindi. 1530 tarihli icmal defterinde ise 23 hane, 19 mücerred, 5 muaf ile toplam 47 nefer mukayyetti. 1571 yılında ise bu köyün nüfusu, 6 nim, 42 bennak, 12 kara, 3 muaf ile toplamda 63 neferden oluşmaktaydı. Bu iskân biriminde buğday, arpa, burçak, yulaf, soğan, keten ve bostan ziraati yapılmaktaydı.

XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı'nda bulunan köylerin defterlere kayıtlı nefer sayısına göre durumuna toplu olarak baktığımızda durum aşağıda bulunan tablodaki gibidir.²⁸⁵

Tablo XII: XVI. Yüzyılda Nefer Sayısı İtibariyle Şeyhlü Kazâsı Köyleri

Tarih	Hali	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161+
II. Bayezid Devri (1481-1512)	4	30	39	15	8	5	3	3					
1520-28	11	17	30	23	17	11	7	3	3		1		
1530	9	15	22	25	7	22	10	5	1	1		1	1
1571	7	19	26	14	19	10	8	18	5	5	2	2	1

Tablodan da anlaşılacağı üzere Şeyhlü Kazâsı'nda II. Bayezid devrinde toplam 101 köy bulunurken bunlardan 4 ü nüfustan hali idi. Bu dönemde toplam 79 neferin

²⁸⁴ BOA. TD. 45, s. 353; BOA. TD. 49, s. 842-843; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 297a-b.

²⁸⁵ Bu tabloya ve değerlendirmeye isimlerine sadece yaya ve müselleme defterlerinde rastladığımız köyler dâhil değildir.

olduğu Sazak köyü kazâda en çok neferin kaydedildiği köy idi. Köylerin sadece % 6 sı 50 nefer üstündeydi ve köylerin % 77 si 1-30 nefer aralığında yer almaktaydı.

1520 senesinde Şeyhlü Kazâsı 123 köy sayısına ulaşmıştı. Kazâda en çok neferin bulunduğu köy bu tarihte de toplam 121 neferin olduğu Sazak köyü idi. 11 hali köy dışında köylerin % 57 si 1-30 nefer aralığında bulunmaktaydı. 1530 senesinde ise köy sayısının 119 a düştüğü görülmektedir. Bunun nedeni ise önceki tarihte hali kaydedilmiş bazı köylerin 1530 icmalinde mezra olarak kaydedilmesidir. Bu tarihte de Sazak köyü en çok neferin mütemekkin oldu köyü idi. Köylerin %53 lük kısmı 1-30 nefer aralığında yer almaktaydı. Nihayet 1571 senesine gelindiğinde köy sayısı 136 a yükselmişti. 7 hali köyün bulunduğu bu dönemde köylerin % 42 si 1-30 nefer aralığında iken kazâ genelinde köylerin nefer sayısı artmıştı. Köylerin %23 ü 60 neferin üzerinde nüfusa sahipti. 1571'de 183 neferin meskûn olduğu Polat köyü kazânın en fazla nefere sahip köyüydü.

B) Köy Altı İskân Birimleri

1- Mezralar

Ali Çiftlik²⁸⁶ : II. Bayezid devrinden başlayarak XVI. yüzyıl boyunca takip edebildiğimiz iskân merkezlerindedir. Sadece ekinlik olarak değil üzerinde mütemekkin nüfusu da bulunduran mezrada II. Bayezid döneminde 4 çift, 1 nim çift, 3 bennak ve 1 karadan oluşan 9 nefer bulunmaktaydı. Mezkûr mezrada 1520'de 4 çift, 2 nim çift, 1 kara ve 3 mücerred; 1530'da 9 hane, 1 mücerred ve 1 pir mütemekkindi. 1571 senesinde ise 2 çift, 4 nim çift ve 3 bennaktan müteşekkil toplam 9 nefer ikamet etmekteydi ve ayrıca 10 zemin kayıtlıydı. Mezrada yetiştirilen ürünler arasında buğday, arpa, yulaf, burçak, bostan bulunmaktaydı.

Çatakalanı²⁸⁷ : II. Bayezid döneminde tespit edemediğimiz mezra 1520, 1530 ve 1571 tarihlerinde nüfus hali ekinlik olarak kullanılan bir iskân birimiydi. Mezranın hâsılı toplu kaydedildiğinden üretilen tarım ürünlerini hakkında bilgi sahibi olamamaktayız.

²⁸⁶ BOA. TD. 45, s. 330; BOA. TD. 49, s. 830; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 293a.

²⁸⁷ BOA. TD. 49, s. 838; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 313b.

Çerçi Mustafa²⁸⁸ : Yenice köyünde olan iskân birimi önceden Çerçi Mustafa vakfı iken nesh edilerek gelirleri tımara bağlanan eski bir vakıf arazisidir. II. Bayezid devrinde 1 nim çift, 1520’de 1 çift, 1530’da 1 hane olarak kayıtlıdır. 1571 senesinde ise 2 nim çift ve 2 kara 4 nefer mütemekkindi. Buğday, arpa yetiştirilen mezrada bağcılık da yapılmaktaydı.

Çeşme²⁸⁹ : Sadece vakıf defterlerinde kaydedilmiş bir mezra idi. İğdir köyünde bulunan bu mezranın tasarrufu II. Bayezid döneminde Bahşayış Fakih, Yavuz Sultan Selim döneminde ise Ömer Fakih adlı kişilerdeydi. Vakıf arazisi II. Bayezid döneminde 360, 1530 ve 1571’de 312 akçe gelire sahipti.

Çivrilçayırı²⁹⁰ : XVI. yüzyıla ait bütün defterlerde mevcut olan mezra hali anı’r-reayaydı. Buğday, arpa, yulaf, burçak, darı ve bostan yetiştirilmekteydi.

Doğancı²⁹¹ : Sadece 1530 ve 1571 senelerinde kaydedilmiş olan mezrada mütemekkin nüfus bulunmamaktaydı. 1571’de 15 zeminin kaydı mevcuttur.

Emircik²⁹² : 1571 tarihinde kazânın yeni kaydedilmiş nüfustan hali iskân birimlerindendi. Yaka Somak köyü yakınlarında bulunan mezra 850 akçe hâsıla sahipti.

Eyerceöyük²⁹³ : Mezra XVI. yüzyılın ilk yarısına ait bütün defterlerde mezra olarak kaydedilmişken 1571 tarihli mufassal defterin fihristinde müstakil olarak çiftlik olarak yazılmasına rağmen defter içerisinde Karamanlu köyünün vergi kalemleri içerisinde yazılmıştır. Doğancı köyü yakınlarında bulunmakta ve ekinlik olarak kullanılmaktaydı. Mezrada sadece buğday ve arpa yetiştirilmekteydi.

Göynük²⁹⁴ : Sadece vakıf defterlerinde kaydedilmiştir. Fatih döneminde Satılmış ve Yıkılmış tasarrufuna verilmiş bu durum II. Bayezid devrinde de bu durum devam etmiştir. Bu tarihte bu iki kişiyle birlikte toplam 6 nefer mezrada kayıtlıydı 1530’da Timur tasarrufunda olan vakıf arazisinde toplam 6 nefer bulunmaktaydı. 1571

²⁸⁸ BOA. TD. 45, s. 56; BOA. TD. 49, s. 823; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 306b.

²⁸⁹ BOA. MAD.. 262 s. 310; BOA. TD. 369, s. 308-309; TKGM., KKA. TD. 560, v. 276a.

²⁹⁰ BOA. TD. 45, s. 308; BOA. TD. 49, s. 818; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 276b.

²⁹¹ BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 303a.

²⁹² TKGM., KKA. TD. 48, v. 311b.

²⁹³ BOA. TD. 45, s. 56; BOA. TD. 49, s. 873; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 236b.

²⁹⁴ BOA. MAD.. 262 s. 362; BOA. TD. 369, s. 305; TKGM., KKA. TD. 560, v. 288a.

senesine gelindiğinde 15 nefer ve 9 zeminin kayıtlıdır ve 1 değirmenin bulunmaktadır. Mezrada buğday, arpa, burçak, palamud, sumak, ceviz ve bostan yetiştirilmektedir.

Hacı Cafer ve Katrançukuru²⁹⁵ : Sadece hariç ez-defter olarak 1571 tarihinde kaydedilmiş iskân birimiydi. Gömce köyünün ekinliği olan mezrada 11 zemin kaydı bulunmaktaydı.

Halil²⁹⁶ : II. Bayezid devrinde 4 çift ve 3 bennak kayıtlı toplam 7 nefer bulunmaktaydı. 1520'de hali olan mezra 1530 ve 1571 tarihlerinde de Kırka köyüyle birlikte kaydedilmişti. Mezrada buğday, arpa, burçak, pamuk ve bostan vergi kalemleri içerisindeydi.

İkizhisar²⁹⁷ : Mevcut ilk mufassal defterde nüfustan hali olan mezrada 1520'de 1 çift, 1 bennak, 1 kara, 2 mücerred toplam 5 nefer mütemekkindi. Aynı adı taşıyan İkiz Hisar (Karlu Baba) köyünde bulunan mezra, 1530 ve 1571 tarihlerinde de nüfusun bulunmadığı hariçten ekilen bir birimdi. Mezradan alınan vergi kalemleri arasında zemin resmi, buğday, arpa, nohud ve ceviz bulunmaktaydı.

İnkaya: Bkz.; İn Kaya Köyü.

Kara Bedirler²⁹⁸ : 1571 tarihli mufassal defterde hariç ez-defter olarak kayıtlı bir mezraydı.

Kara Mihmad Çayırı²⁹⁹ : II. Bayezid döneminden başlayarak XVI. yüzyıl boyunca devamlılığa sahip olan bir mezraydı. Bütün tarihlerde nüfustan hali olan mezrada buğday, arpa ve bostan yetiştirilmektedir.

Karacaöyük: Bkz; Karaca-öyük Köyü.

Keklüklübel³⁰⁰ : XVI. yüzyılın ikinci yarısında ilk kez tahrir edilmiş mezra bir derbentti. 1571 tarihli defterde 8 derbentçi kaydedilmiş ve bunların yetiştirdikleri arpa ve buğday için 4'er akçe bennak ödedikleri belirtilmiştir.

²⁹⁵ TKGM., KKA. TD. 48, v. 311a.

²⁹⁶ BOA. TD. 45, s. 335; BOA. TD. 49, s. 821; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 302b.

²⁹⁷ BOA. TD. 45, s. 324; BOA. TD. 49, s. 872; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 311a.

²⁹⁸ TKGM., KKA. TD. 48, v. 311a.

²⁹⁹ BOA. TD. 45, s. 309; BOA. TD. 49, s. 885; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 283a.

³⁰⁰ TKGM., KKA. TD. 48, v. 311a.

Kırkviran³⁰¹ : II. Bayezid devrinde bulunmayan mezra 1530 ve 1571 yıllarında nüfustan hali olarak kaydedilmiştir.

Kızılhisar³⁰² : Sadece hariç ez-defter olarak 1571 tarihinde kayıtlı olan mezra Karaca Karyesi yakınlarındadır.

Kozağaçbayırı: Bkz; Kozağaçbayırı köyü.

Mevkufcular³⁰³ : 1571 tarihinde hariç ez-defter ve hali ani'r-reaya olarak kayıtlıdır.

Mürsellü: Bkz; Mürsellü köyü.

Piroğlu: Bkz; Piroğlu köyü.

Rumbeyi³⁰⁴ : XVI. yüzyıl boyunca bütün mufassal defterlerde kaydedilmiş mezzalar arasındadır. Eymür köyünde bulunan mezzrada mütemekkin nüfus bulunmamakta ve ekinlik olarak kullanılmaktaydı. 1571 senesinde 26 zemin kaydı mevcuttu ve mezzrada yetiştirilen mahsuller içerisinde buğday, arpa, yulaf ve sumak bulunmaktaydı.

Saraycık³⁰⁵ : XVI. yüzyıla ait bütün defterlerde mevcut olan mezra hali ani'r-reaya olarak kayıtlıydı. Ayrıca 1571 tarihinde 10 zemin kaydı mevcuttu. Mezzrada buğday, arpa, darı, burçak ve bostan yetiştirilmekteydi.

Saruca veled-i Eyne Gazi³⁰⁶ : Mezzra, Sarı Seydi adıyla da bilinmekte ve Kılcan köyü sınırlarında yer almaktaydı. II. Bayezid devri ve 1520 tarihinde mezzrada nüfus bulunmazken 1571'de 1 nim, 2 bennak ve 1 karadan oluşan toplam 5 nefer mütemekkindi. Ayrıca 4 zemin kaydı da bulunmaktaydı.

Sarucalar : Bkz; Sarucalar köyü.

Savcı³⁰⁷: XVI. asrın ilk yarısında devamlılığını takip edebildiğimiz mezzra nüfustan hali ve hariçten ekilmekteydi. Vergi kalemleri içerisinde sadece buğday ve arpa bulunmaktaydı.

³⁰¹ BOA. TD. 49, s. 873; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 236b.

³⁰² TKGM., KKA. TD. 48, v. 254a.

³⁰³ TKGM., KKA. TD. 48, v. 283a.

³⁰⁴ BOA. TD. 45, s. 267; BOA. TD. 49, s. 873; BOA. TD. 438, s. 58; TKGM., KKA. TD. 48, v. 296b.

³⁰⁵ BOA. TD. 45, s. 333; BOA. MAD. 72, v. 78b; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 274b.

³⁰⁶ BOA. TD. 45, s. 335; BOA. TD. 49, s. 810; BOA. TD. 438, s. 61; TKGM., KKA. TD. 48, v. 303b.

³⁰⁷ BOA. TD. 45, s. 315; BOA. TD. 49, s. 891; BOA. TD. 438, s. 62.

Savak: Bkz.; Savak köyü.

Selmanlu³⁰⁸ : 1571 tarihinde hariç ez-defter ve hali ani'r-reaya olarak kayıtlı bir mezra idi.

Söğüdkuyu³⁰⁹ : Sadece 1530 ve 1571 senelerinde kaydedilmiş olan mezra Kozkuyu köyüyle birlikte kaydedilmişti.

Şeyh Emirhan³¹⁰ : Yaka Somak köyünde ekinlik yer olarak kullanılan mezra, sadece II. Bayezid devri kayıtlarında mevcuttur.

Yeniceöyük³¹¹ : XVI. yüzyıla ait bütün defterlerde mevcut olan mezrada mütemekkin nüfus bulunmamakta ve ekinlik olarak kullanılmaktaydı.. Mezrada yetiştirilen tarım ürünleri arasında buğday, arpa, yulaf, burçak ve keten bulunmaktaydı

Yıldanlı³¹² : Sadece hariç ez-defter olarak 1571 tarihinde kayıtlı olan mezra nüfustan hali ekinlik olarak kullanılan bir yerd.

Tablo XIII: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Mezzaları

Mezra	II. Bayezid Devri	1520	1530	1571
Ali Çiftlik	*	*	*	*
Çatakalanı		*	*	*
Çerçi Mustafa	*	*	*	*
Çivrilçayırı	*	*	*	*
Çeşme	*	*	*	*
Doğancı			*	*
Emircik				*
Eyerceöyük	*	*	*	Çiftlik
Göynük	*	*	*	*
Hacı Cafer ve Katrañçukuru				*
Halil	*	*	*	*
İkizhisar	*	*	*	*
İnkaya	Karye	Karye	*	*
Kara Bedirler				*
Kara Mihmad Çayırı	*	*	*	*
Karacaöyük	*	Karye	Karye	Karye
Mevkufcular				*
Keklüklübel				*
Kırkviran		*	*	*

³⁰⁸ TKGM., KKA. TD. 48, v. 310b.

³⁰⁹ BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 371b.

³¹⁰ BOA. TD. 45, s. 324.

³¹¹ BOA. TD. 45, s. 309; BOA. TD. 49, s. 872; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 311b.

³¹² TKGM., KKA. TD. 48, v. 303b.

Kızılhisar				*
Kozağaçbayırı	*	*	Karye	Karye
Mürsellü	Karye	*	*	Karye
Piroğlu	Karye	*	*	*
Rumbeyi	*	*	*	*
Saraycık	*	*	*	*
Saruca veled-i Eyne Gazi	*	*	*	*
Sarucalar	Karye	Karye	*	*
Savcı	*	*	*	
Savak	*	Karye	Karye	Karye
Selmanlu				*
Söğüdkuyu			*	*
Şeyh Emir Han	*			
Yeniceöyük	*	*	*	*
Yıldanlu				*

II. Bayezid devrinde kazâ dairesinde toplam 18 mezra bulunmaktaydı. Bunlardan 4 ünde mütemekkin nüfus bulunurken diğerleri sadece ekinlik olarak kullanılan arazilerdi.

Tablo XIV: II. Bayezid Devrinde Mezraların Nüfus Durumu

Mezra	Çift	Nim	Bennak	Kara	T. Nefer
Ali Çiftlik	4	1	3	1	9
Çerçi Mustafa		1			1
Çivrilçayırı					Hali
Çeşme					Hali
Eyerceöyük					Hali
Göynük					Hali
Halil	4		3		7
İkizhisar					Hali
Kara Mihmad Çayırı					Hali
Karacaöyük					Hali
Kozağaçbayırı					Hali
Rumbeyi					Hali
Saraycık					Hali
Saruca veled-i Eyne Gazi					Hali
Savcı					Hali
Savak	4	1			5
Şeyh Emir Han					Hali
Yeniceöyük					Hali

1520 senesinde köy altı iskân birimi toplam 19 mezra mevcuttu. II. Bayezid devrinde mezra olarak kaydedilen Karacaöyük ve Savak 1520 senesinde köy olarak kaydedilmişti. Bir önceki mufassal tahrirde köy olarak kaydedilen Mürsellü ve Piroğlu ise bu tarihte mezra yazılmışlardı.

Tablo XV: 1520 Senesinde Mezraların Nüfus Durumu

Mezra	Çift	Nim	Bennak	Kara	Müc.	Muaf	T. Nefer
Ali Çiftlik	4	2		1	3		10
Çatakalanı							Hali
Çerçi Mustafa	1						1
Çivrilçayırı							Hali
Çeşme							Hali
Eyerceöyük							Hali
Göynük							Hali
Halil							Hali
İkizhisar	1		1	1	2		5
Kara Mihmad Çayırı							Hali
Kırıkviran							Hali
Kozağaçbayırı	2	12	11	1	9	3	38
Mürsellü	1	5	2				8
Piroğlu							Hali
Rum Beyi							Hali
Saraycık							Hali
Saruca veled-i Eyne Gazi							Hali
Savcı							Hali
Yeniceöyük							Hali

1530 tarihli icmale göre ise Şeyhlü Kazâsı'nda 22 mezra bulunmaktaydı. Bir önceki tarihte köy kaydedilen Sarucalar ve İn-kaya bu tarihte mezra kaydedilmişlerdi. 3 mezrada mütemekkin nüfus bulunurken diğerleri nüfustan hali ekinlik alanlar idi.

Tablo XVI: 1530 Senesinde Mezraların Nüfus Durumu

Mezra	Hane	Müc.	Muaf	T. Nefer
Ali Çiftlik	9	1	1	11
Çatakalanı				Hali
Çerçi Mustafa	1	1		2
Çivrilçayırı				Hali
Çeşme				Hali
Doğancı				Hali
Eyerceöyük				Hali
Göyntük				Hali
Halil				Hali
İkizhisar				Hali
İnkaya				Hali
Kara Mihmad Çayırı				Hali
Kırıkviran				Hali
Mürsellü	3	1		4
Piroğlu				Hali
Rum Beyi				Hali
Saraycık				Hali
Saruca veled-i Eyne Gazi				Hali
Sarucalar				Hali
Savcı				Hali
Söğüdkuyu				Hali
Yeniceöyük				Hali

1571 senesine gelindiğinde ise kazâdaki mezra sayısı 27 olmuştu. 9 hariç ez-defter yeni mezra ortaya çıkarken 1530'da köy kaydedilen Mürsellü'nün tarihte köy kaydedildiği görülmektedir. Önceki tüm defterlerde mezra olarak kaydedilen Eyerceöyük ise bu tarihte çiftlik olarak kaydedilmişti. 23 mezra ekinlik arazi konumda iken 4 mezra daimi nüfusun bulunduğu iskân birimi özelliği göstermekteydi.

Tablo XVII: 1571 Senesinde Mezraların Nüfus Durumu

Mezra	Çift	Nim	Bennak	Kara	T. Nefer
Ali Çiftlik	2	4	3		9
Çatakalanı					Hali
Çerçi Mustafa		2		2	4
Çivrilçayırı					Hali
Çeşme					Hali
Doğancı					Hali
Emircik					Hali
Göyntük					Hali
Hacı Cafer ve Katraçukuru					Hali
Halil					Hali
İkizhisar					Hali
İnkaya					Hali
Kara Bedirler					Hali
Kara Mihmad Çayırı					Hali
Mevkufcular					Hali
Keklüklübel			8		8
Kırıkviran					Hali
Kızılhisar					Hali
Piroğlu					Hali
Rumbeyi					Hali
Saraycık					Hali
Saruca veled-i Eyne Gazi		1	2	1	4
Sarucalar					Hali
Selmanlu					Hali
Söğüdkuyu					Hali
Yeniceöyük					Hali
Yıldanlı					Hali

2- Çiftlikler

Şeyhlü Kazâsı'nda köy altı iskân birimlerinden olan husui çiftliklerin durumuna baktığımızda kazâ genelinde çok sayıda vâkıfa tahsis edilmiş çiftlik olduğu görülmektedir. II. Bayezid devrinde tımara tahsis edilmiş sadece 3 çiftlik bulunurken vakıf arazisi olan 44 çiftlik bulunmaktaydı. Bunlardan 11'i zaviyelere ait çiftliklerdi.

Mufassal tahrir defterinde rastladığımız ilk çiftlik Doğancı Halil'dir. Eski bir vakıf arazisi olduğu ve beratı yenilenmediği için tımara verildiği anlaşılan çiftlikte 1 çift ve 320 akçe hâsıl yekûnu kayıtlıydı.³¹³ Küçüköyük köyünde bulunan Sarı Yahşi çiftliği ise eski bir müselleme çiftliği olup bu dönemde tımara tahsis edilmiş bir birimdi. Nüfustan hali olan bu çiftlik hariçten ekilmekteydi ve 197 akçe gelire sahipti.³¹⁴ Döğere adındaki üçüncü tımar çiftliği ise Mancalu köyünde bulunmaktaydı. Hariçten ekilen Döğere çiftliğinin 600 akçe hâsıl yekûnu bulunmaktaydı.³¹⁵

Vakıf çiftlikleri özellikle de ayende ve revendeye hizmet eden zaviyeleri bünyesinde barındıran çiftlikler birer önemli iskân sahası idi. II. Bayezid döneminde vakıf çiftliklerinde ve zaviyelerde 62 *sahib-i berat* bulunmaktaydı. Ayrıca Şeyh Dursun çiftliğinde 4 nim çift, 3 bennak, Alioğlanları çiftliğinde 1 nim çift, 2 bennak raiyyet mütemekkindi.

³¹³ BOA. TD. 45 s.57.

³¹⁴ BOA. TD. 45 s.334.

³¹⁵ BOA. TD. 45 s.335.

Tablo XVIII: II. Bayezid Dönemi Vakıf Çiftlikleri

	Çiftlik	Bulunduğu Köy	Hâsıl		Çiftlik	Bulunduğu Köy	Hâsıl
1.	Mansur Bey	Akçaşehir	110	23.	Dülbendlü Baba Zaviyesi	İnci	170
2.	Ahmed Fakih	Akpınar	460	24.	Şeyh Erbasan	Kemaleddin	160
3.	Ahi İlyas	Akpınar		25.	Kırak Ahisi Tekyesi	Kırak	375
4.	Şeyh Halil	Akpınar	460	26.	Ahmed Fakih	Kıskamış	347
5.	Şeyh Dursun	Akpınar	580	27.	Habib Fakih	Kıskamış	750
6.	İvaz	Balçıkhisar	970	28.	Şeyh Ebri	Koçak	745
7.	Hacı Mustafa oğlu Mehmed	Balçıkhisar	470	29.	Şeyh Ali Çiftliği	Kozkuyu	560
8.	İmam Eyne oğlu Bayezid	Balçıkhisar	535	30.	Şeyh Ali	Kozkuyu	-
9.	Ahi Seydi Zaviyesi	Bey	460	31.	Sarukoca	Milhan/Kalhan	570
10.	Mevlana Kavak	Bulgurlar	1040	32.	Safa Dede Zaviyesi	Miraç	155
11.	Dede Bali	Bulgurlar	350	33.	Abdullah Fakih	Otaz	660
12.	Habib Hacı Zaviyesi	Çivril	1744	34.	Şeyh İlyas veled-i Şeyh Hasan	Otaz	690
13.	İsmail Fakih oğlu Seyyid Fakih	Derecik	360	35.	Hüseyin Fakih oğlu Hasan Fakih	Otaz	610
14.	Danişmend	Emir Alilü	170	36.	Şeyh Tur Bey	Saraycık	181
15.	Ahi İvaz Zaviyesi	Haydan	1080	37.	Kızıl Şeyh Tekyesi Çiftliği	Servanşah	254
16.	Şeyh Yunus Zaviyesi	Haydan	571	38.	Şeyh Manend/Şeyh Ahmed Fakih	Sökmen	166
17.	Halil Fakih	İğdir	601	39.	Umur Fakih oğlu İvaz	Tatar	258
18.	Ahi Bayezid Zaviyesi	İğdir	300	40.	Umur Fakih İmam	Umur Fakilü	235
19.	Şeyh Halil Çiftliği	İkizhisar	522	41.	Taşlu Fakih	Yaka Somak	260
20.	Karlu Baba Çiftliği	İkizhisar	415	42.	Yusuf veled-i Mestan /Halil	Yaka Somak	650
21.	Saraycık	İkizhisar	412	43.	Ali Fakih	Yenice	620
22.	Şeyh Ali Çiftliği	İkizhisar	260	44.	Hüseyinoğlu	Yuva	660

Kanuni döneminde 1520-1530 tarihleri arasında kazâ genelinde tımara tahsis edilmiş 7 çiftlik, geliri vakfa giden 50 çiftlik bulunmaktaydı. Tımara tahsis edilen tüm çiftlikler hariçten ekilmekteydi. Bu dönemde vakıf çiftliklerinde sahib-i berat olarak bu çiftliklerde iskân eden ve geçimini sağlayan 97 nefer bulunurken, İkizhisar köyünde bulunan Şeyh Cüneyd çiftliğinde 1 çift, 3 nim çift toprak tasarruf eden toplam 4 vakıf reayası kayıtlıydı.³¹⁶

³¹⁶ 1520 senesine ait elimizde sadece mufassal defter bulunmaktadır. 369 numaralı ve 1528 tarihli mufassal evkaf defteri bu döneme en yakın kayıtları içerdiğinden bu dönem 1520-1530 arası Kanuni dönemi olarak ele alınmıştır.

Tablo XIX: 1520 Senesinde Tımara Tahsis Edilen Çiftlikler

Çiftlik	Köy	Hâsıl
Sarı Yahşi	Küçüköyük	200
Doğancı Halil		450
Yaya Hasan	Doğancı	240
Döğere	Mancalu	-
Doğancı	Otaz	540
Yaya Boyacı		540
Yaya Halil	Yaka Somak	540

Tablo XX: 1520 Senesinde Vakıf Çiftlikleri

	Çiftlik	Bulunduğu Köy	Hâsıl		Çiftlik	Bulunduğu Köy	Hâsıl
1.	Şeyh Mansur	Akçaşehir	249	26.	Safa Dede Zaviyesi	Karaca	138
2.	Şeyh Dursun	Akpınar	209	27.	Menteşe	Kayran	200
3.	Ahmed Fakih	Akpınar	450	28.	Ahi Kırak Zaviyesi	Kayran	117
4.	Durak	Akpınar	300	29.	Şeyh Erbasan	Kemaleddin	227
5.	Derviş Mustafa	Akpınar	250	30.	Halil Fakih	Kıskamış	414
6.	Zeynep	Akpınar	300	31.	Küçük	Kıskamış	450
7.	Hacı Mustafa Zaviyesi	Balçıkhisar	550	32.	İmam	Kıskamış	100
8.	Zehrab Zaviyesi	Balçıkhisar	450	33.	Şeyh Ebri	Koçak	480
9.	İmam Eyne oğlu Bayezid	Balçıkhisar	211	34.	Şeyh Ali Çiftliği	Kozkuyu	255
10.	Ahi Seydi Zaviyesi	Bey	552	35.	Sarukoca	Milhan	225
11.	Şeyh Emirhan Zaviyesi	Bey	262	36.	Ayda/İde Vakfı	Miraç	125
12.	Dede Bali	Bulgurlar	552	37.	Hüsam dede zaviyesi	Miraç	138
13.	Mevlana Kavak	Bulgurlar	240	38.	Şeyh Ali Zaviyesi	Mükrimin	250
14.	Habib Hoca Zaviyesi	Çivril	390	39.	İmam Abdullah Fakih	Otaz	150
15.	İsmail Fakih oğlu Seyyid Fakih	Derecik	400	40.	Şeyh İlyas	Otaz	250
16.	İmam Bali Fakih	Eymircik	350	41.	İmam Hüseyin Fakih oğlu Hasan Fakih	Otaz	200
17.	Ahi İvaz Zaviyesi	Haydan	300	42.	Şeyh Manend Şeyh Ahmed	Sökmen	192
18.	Ahi Bayezid Zaviyesi	İğdir	430	43.	Umur Fakih oğlu	Tatar	400
19.	Halil Fakih	İğdir	150	44.	Umur Fakih	Umur Fakilü	211
20.	Karlu Baba	İkizhisar	542	45.	Şeyh Eşref	Yağlık	139
21.	Saraycık	İkizhisar	215	46.	Şeyh Halil/Kara Halil	Yaka Somak	635
22.	Şeyh Cüneyd	İkizhisar	1000	47.	Şeyh Emirhan Zaviyesi	Yaka Somak	215
23.	Şeyh Halil	İkizhisar	350	48.	Taşlu	Yaka Somak	250
24.	Dülbend Baba Zaviyesi	İnci	310	49.	Ali Fakih	Yenice	650
25.	Şeyh Dur Bey	Karaca	500	50.	Hüseyin oğlu	Yuva	258

1571 senesinde ise vakıf çiftliği sayısı 56'ya yükselmişti. Geliri tımara tahsis edilmiş ve hariçten ekilen 11 çiftlik bulunmaktaydı. Bu tarihte vakfa tahsis edilmiş çiftlik ve zaviyelerde 132 sahib-i berat bulunmaktaydı.

Tablo XXI: 1571 Senesinde Tımara Tahsis Edilen Çiftlikler

Çiftlik	Köy	Hâsıl
Üç kuyu	Sakarı Gömü	150
Eyerceöyük	-	-
Yaya Hasan	Doğancı	400
Sarı Yahşi	Küçüköyük	-
Doğancı Halil	Otaç	400
Yaya Boyacı	-	510
Gördük ve Palamud	Miraç	250
Sarı	-	200
Karacaöyük	-	600
Taceddin	-	600

Tablo XXII: 1571 Senesinde Vakıf Çiftlikleri

	Çiftlik	Bulunduğu Köy	Hâsıl		Çiftlik	Bulunduğu Köy	Hâsıl
1.	Mansur Bey Çiftliği	Akçaşehir	247	29.	Menteşe	Kayran	200
2.	Ahmed Fakih Çiftliği	Akpınar	450	30.	Ahi Kıran Zaviyesi	Kayran	117
3.	Şeyh Dursun	Akpınar	290	31.	Şeyh Erbasan	Kemaleddin	227
4.	Ahi İlyas	Akpınar	260	32.	Küçük Çiftliği	Kıskamış	450
5.	Durak	Akpınar	300	33.	Halil Fakih	Kıskamış	414
6.	Derviş Mustafa	Akpınar	250	34.	İmam	Kıskamış	100
7.	Zeyneb	Akpınar	300	35.	Kadimözü	Kızılcayer	400
8.	İmam Eyne oğlu Bayezid	Balçıkhisar	211	36.	Ebri Çiftliği	Koçak	480
9.	Hacı Mustafa Zaviyesi	Balçıkhisar	500	37.	Şeyh Ali Çiftliği	Kozkuyu	255
10.	Zehrab Zaviyesi Çiftliği	Balçıkhisar	450	38.	Sarukoca Çiftliği	Milhan/Kalhan	225
11.	Ahi Seydi Zaviyesi	Bey	452	39.	İde Vakfi	Mirac	125
12.	Şeyh Emirhan Tekke	Bey	232	40.	Hüsam Dede zaviyesi	Mirac	138
13.	Dede Bali	Bulgar	700	41.	Şeyh Ali Zaviyesi	Mükrimin	250
14.	İmam Kavak Fakih	Bulgurlar	240	42.	İdris Fakih Çiftliği	Orta	250
15.	Habib Hacı Zaviye	Çivril	1000	43.	İmam Hüseyin Fakih	Otaç	200
16.	İsmail Fakih	Derecik	400	44.	İmam Abdullah Fakih	Otaç	150
17.	Çakırlukuyu	Eymir Ali	210	45.	Şeyh İlyas	Otaç	250
18.	İmam Bali Fakih	Eymürcük	350	46.	İne Gâzi Çiftliği	Saray	350
19.	Ahi İvaz Zaviyesi	Haydan	300	47.	Şeyh Manend	Sökmen	192
20.	Ahi Bayezid Zaviyesi	İğdir	-	48.	Şeyh Ebri Çiftliği	Koçak	480
21.	Halil Fakih Yeri	İğdir	150	49.	Umur Fakih oğlu	Tatar	400
22.	Karlu Baba Çiftliği	İkizhisar	542	50.	Umur Fakih Çiftliği	Umur Fakılı	211
23.	Saraycık Çiftliği	İkizhisar	215	51.	Şeyh Eşref	Yağlık	139
24.	Şeyh Cüneyd Çiftliği	İkizhisar	1000	52.	Şeyh Emirhan Zaviyesi	Yaka Somak	215
25.	Şeyh Halil Çiftliği	İkizhisar	350	53.	Kara Halil Yurdu	Yaka sumak	635
26.	Dülbend Baba Zaviyesi	İnci	310	54.	Taşlu Fakih	Yaka sumak	250
27.	Şeyh Durbey Çiftliği	Karaca	500	55.	Ali Fakih Çiftliği	Yenice	650
28.	Safa Dede Zaviyesi	Karaca	138	56.	Hüseyinoğlu	Yuva	258

III. ŞEYHLÜ KAZÂSI PİYADE VE MÜSELLEM TEŞKİLATI (PİYADE VE MÜSELLEM ÇİFTLİKLERİ)

Orhan Bey zamanında kurulduğu bilinen Yaya ve Müsellem teşkilatı ilk zamanlarda hizmetleri karşılığında ulufe alan askerlerin teşkil ettiği bir yapılanmaydı. Yaya ve müsellem askerleri gönüllü Türk köylüleri ve Yörüklerden oluşturmaktaydı. Devletin askeri anlamda merkezi gücünü oluşturan bu askerlere zaman içerisinde hizmetleri karşılığında çiftlikler tahsis edilmiş, yaya ve müsellemler bu çiftlikleri tasarruf etmeye başlamışlardır. Görev harici bu çiftlikler ile ilgilendikleri için artık eyalet askeri haline gelmeye başlamışlardı. Muharip güç olarak kullanılan yaya ve müsellemler, askeri sistemin değişmesi ve kapıkulu askerlerinin sisteme dâhil edilmesiyle bu özelliklerini yitirmişlerdir. Yeniçeri ocağının kurulup güçlenmesiyle yaya ve müsellemler artık maden, tersane, yol, inőaat ve köprü yapımı gibi geri hizmet olarak adlandırılan hizmetlere görevlendirilmişlerdi. Yaya ve müsellemler ocak esasına göre teőkilatlanmış olup, vergiden muaf olarak askeri statü içerisinde yer almaktaydı. Piyadeler adından da anlaşılacağı üzere göreve yaya olarak iőtirak etmekteydi. Müsellemler ise atlı birlikler olup, görev açısından yayalarla aynı statüde idi.³¹⁷

İdari bakımdan tımar sistemi içerisinde Anadolu Eyaleti her birinin başında Sancakbeyi bulan sancaklara ayrıldığı gibi yaya ve müsellem teşkilatına göre de aynı şekilde teşkilatlanmıştı. XVI. asırda Anadolu Eyaleti'nde başında Yaya Sancakbeyi bulunan 12 yaya sancağı mevcuttu. Şeyhlü ise Kütahya Yaya Sancağı'na bağlı idi.³¹⁸ Müsellem sancakları ise Anadolu'da dört grup altında toplanmıştı. Şeyhlü Nahiyesi, Kütahya- Karahisar-ı Sahip-Hamid Müsellem Sancağı'na bağlı idi.³¹⁹

³¹⁷ Yaya ve Müsellem teşkilatı için bkz.; Muzaffer Arıkan, *XV. Asırda Yaya ve Müsellem Ocakları (Toprak Tasarrufu, Vergi Muafiyetleri ve Hizmet)* Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1966; Halime Doğru, *Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı (XV. ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)*, İstanbul 1990, s. 1-5.

³¹⁸ Mustafa Çetin Varlık, "XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", s. 228.

³¹⁹ Turan Gökçe, "XV-XVI. Yüzyıllarda Uşak Kazâsi Piyade ve Müsellem Teşkilatı", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. IV, (2000), s. 114.

A) Şeyhlü Kazâsı Piyade Teşkilatı ve Çiftlikleri

Kütahya Sancağı'na bağlı Şeyhlü Kazâsı'na ait piyade teşkilatı ve yaya çiftlikleri hakkında bilgi edinebileceğimiz en eski tarihlisi 1466 tarihli sırasıyla 1530, 1571 ve 1582 tarihlerine ait dört piyade tahrir defteri bulunmaktadır. Taksimat kısmında belirttiğimiz gibi XVI. yüzyıla ait tapu tahrir defterlerinde Şeyhlü Kazâsı alt birim olarak herhangi bir nahiyeye sahip değildi. Mevcut ilk piyade defterinde ise Kütahya Yaya Sancağı 33 üniteden oluşmaktaydı ve Şeyhlü bu ünitelerden birisi iken kazânın kapsadığı coğrafyada yer alan Çal-ili ise ayrı bir birim olarak teşkilatlanmıştı. Yani XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı'nın kapsadığı alan piyade çiftliklerinin taksiminde Şeyhlü ve Çal-ili adında iki nahiyeye ayrılmıştı. Çal-ili Nahiyesi altında yazılan köy ve çiftliklere baktığımızda Şeyhlü kazâ coğrafyasına ait köylerin yanı sıra Uşak kazâsına ait bazı köyleri de kapsadığı görülmektedir. Kara Halillü, Buğdaylu, Dumanlu, Çat, Kaykılı, Söğüdü, gibi köyler mufassal tahrir defterlerinde Uşak kazâsına bağlı köylerdir.³²⁰ 1530 ve 1571 tarihli piyade defterlerinde de bu köylerin bazılarında *tabi-i Uşak* kaydı düşülmüştür. Bu zikredilen iskân birimleri Uşak ve Şeyhlü Kazâsı arasındaki sınır köylerdir. Ayrıca 1530 ve 1571 tarihli defterlerde yaya ve yamaklara *der karye-i* şeklinde notlar düşülmüştür. Bu notlardan Uşak kazâsına bağlı olarak zikrettiğimiz köydeki yaya ve yamakların büyük çoğunluğunun Şeyhlü Kazâsı'na bağlı köylerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Hangi kazâyâ bağlı olduğunu tam olarak belirleyemediğimiz köyleri ve çiftlikleri ayırtırmada karışıklık oluşacağından ve yaya ile yamakların büyük çoğunluğunun Şeyhlü Kazâsı içerisinde ikamet etmesinden dolayı Çal-ili piyadelerinin tümünü Şeyhlü Kazâsı dairesi içerisinde değerlendireceğiz.

Tablo XXIII: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Piyade Çiftlikleri

	1466		1530				1571			
	Köy	Çiftlik	Köy	Çiftlik	Dönüm	Hâsıl	Köy	Çiftlik	Dönüm	Hâsıl
Şeyhlü	29	88	28	71	7612	10065	29	70	6194	9380
Çal-ili	20	56	25	57	11683	15665	25	57	9434	12985
Toplam	49	144	53	128	19295	25730	54	127	15628	22365

³²⁰ Bu köyler için bkz.; Turan Gökçe, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Uşak Kazâsı: Kır İskân Yerleri ve Nüfus", *XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III/Kısım III*, Ankara 2002, s. 1367-1374.

Tabloda görüldüğü üzere 1466 senesinde kazâ genelinde 144 piyade çiftliği mevcut iken XVI. asırda bu sayı 130'un altına gerilemişti. Çal-ili Nahiyesi'nde çiftlikleri bünyesinde barından köy sayısı artarken çiftlik sayısında önemli bir değişim olmamıştı.

1466 tarihli defterde sadece Şeyhlü Nahiyesi'ne bağlı Yaka Somak köyündeki Yaya İshak çiftliğinde 2 yaya mevcut iken Şeyhlü ve Çal-ilindeki diğer tüm çiftliklerde birer yaya kayıtlı idi. Aşağıdaki tabloya da yansıdığı üzere kazâ genelindeki toplam yaya sayısı 143 idi. Şeyhlü Nahiyesi'nde 7, Çal-ili Nahiyesi'nde 34 olmak üzere bu tarihte kazâ genelinde toplam 41 yamak kaydedilmişti. Şeyhlü'de 2 çiftlikte 1 yaya, 2 yamak kaydedilmişken Çal-ili'nde 4 çiftlikte 1 yaya 2 yamak, 1 çiftlikte 1 yaya 3 yamak ve Gömce köyündeki Çıtak çiftliğinde ise 1 yaya ile 6 yamak birden kaydedilmişti. Hizmete erişebilecek durumda olup *mukarrer* kaydedilmiş olanlar bu tarihte esas çoğunluğu teşkil etmekteydi. Hemen hemen bütün çiftlikte bulunan mukarrerlerin sayısı 1 ile 9 arasında değişmekteydi. Mukarrerlerin ardından hizmet göremeyecek yaşta olduklarından dolayı mücerred kaydedilmiş neferlerin sayısı dikkat çekmektedir. Mücerredler, 1466 tarihinde çiftliklerde kaydedilen toplam nefer sayısının % 28'sini teşkil etmekteydi. Bunların sayıları Çal-ili Nahiyesi'nde 1-12 arasında değişirken, Şeyhlü Nahiyesi'nde 1 ile 5 arasında idi.

Tablo XXIV: 1466 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Piyadeleri

	Yaya	Yamak	Mukarrer	Mücerred	Mukaddem	İmam Derviş	Pir, Malul vb.	Gaib	Mürd
Çal-ili	54	34	188	109	1	3	31	5	66
Şeyhlü	89	7	186	158	2	1	25	64	95
Toplam	143	41	374	267	3	4	56	69	161

Tablo XXV: 1530 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Piyadeleri

	Yaya	Yamak	Na-reside	Pir, Malul vb.	Derbentci	Gaib Atik	Gaib Cedid	Mürde Atik	Mürde Cedid
Çal-ili	56	323	105	27		19	73	188	221
Şeyhlü	71	326	123	29	2	20	13	196	225
Toplam	127	649	228	56	2	39	86	384	446

Tablo XXVI: 1571 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Piyadeleri

	Yaya	Yamak	Na-reside	Pir, Malul vb.	Derbentci	Gaib Atik	Gaib Cedid	Mürde Atik	Mürde Cedid	Yaya
Çal-ili	56	499	140	3		15	27		304	159
Şeyhlü	70	474	231	7	12	2	4		380	280
Toplam	126	973	371	10	12	17	31	0	684	439

1530'da her çiftlikte birer yaya bulunmaktaydı. Çal-ili'ndeki çiftliklerde yamak sayısı 4 ila 15 arasında değişirken Şeyhlü'deki birimlerde 3 ila 11 arasındaydı. 1571 senesine gelindiğinde ise yamak sayısında %50 oranında bir artış yaşanmıştı. Bu dönemde Çal-ili Nahiyesi'nde yamak sayısı genel olarak 5 ve 17 arasında değişirken Orta köyündeki Kıroğlu çiftliğinde 31 yamağın kaydedildiği görülmektedir. Şeyhlü Nahiyesi'nde ise genel olarak 4 ila 12 arasında değişmekteyken Yaka Somak köyünde bulunan Yaya İshak çiftliğinde 23 yamak kaydedilmişti.

XVI. asır piyade defterlerinde dikkat çeken önemli bir nokta ise *na-reside* kaydedilmiş olan çocuklardır. Piyade çiftliklerinde yaşayan toplam nefer sayısında yamaklardan sonra önemli çoğunluğu oluşturan bu zümrenin sayıları ve yaş aralıkları aşağıda verilen tablodaki gibiydi.

Tablo XXVII: 1530 Senesinde Na-reside Yaş Grupları

	Sağır	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Çal-ili					1	9	4	4	5					7	93	12
Şeyhlü				3	12	13	15	5	15	1	1			12	43	2
Toplam				3	13	22	19	9	20	1	1			19	136	14
Yüzdellik Dilim				1,2	5,1	8,6	7,4	3,5	7,8	0,4	0,4			7,4	52,9	5,4

Tablo XXVIII: 1571 Senesinde Na-reside Yaş Grupları

	Sağır	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Çal-ili	8	11	18	25	22	11	7	9	6	5	7	3	5	2	1
Şeyhlü	21	29	29	24	23	33	21	27	4	5	19	3	5	1	
Toplam	29	40	47	49	45	44	28	36	10	10	26	6	10	3	1
Yüzdellik Dilim		11,3	13,2	13,8	12,7	12,4	7,9	10,1	2,8	2,8	7,3	1,7	2,8	0,8	0,3

Kazâ genelinde 1530 senesinde na-residelerin 13-15 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. 1571 senesinde ise oldukça farklı bir dağılım söz konusuydu ve 10 yaş üstü çocuk sayısı çok az iken 0-8 yaş arası dengeli bir dağılım mevcuttu.

Çiftliklerde yaşayan yaya, yamak, sağır ve na-reside grupları haricinde tahrirlerde bulanamadığı için *gaib*, ölmüş oldukları için *mürde* kaydedilmişlere de değinmek gerekir. 1466 senesinde 69 gaib kaydedilmiş olmakla birlikte atik ve cedit olarak ikiye ayrıldığı 1530'da toplam 125 gaib kaydedilmişti. Tahrir sırasında kayıp kişilerin sayısının bu denli fazla olması ocak nizamının XVI. yüzyılda bozulmaya başlamasındaki göstergelerden birisiydi.

1571 senesine gelindiğinde ise eski gaib 31 nefer dışında hiç yeni kayıp kişinin bulunmaması kazâ bünyesinde bulunan yaya çiftliklerindeki bu sorunun ortadan kalktığını göstermektedir. Bundan başka ocakta yamak kaydedilmiş olanlar arasındaki irsi ilişkiyi göstermesi bakımından mürd ve mürde kaydedilmiş kişilerdir. 1466'da 161 kişi olarak tek kalemde kaydedilmiş mürdler XVI. asır defterlerinde atik ve cedit ayrımıyla kaydedilmiştir. 1530'da 384 atik, 446 cedit mürde bulunurken 1571'de ise 684 eski mürde, 439 yeni mürde kaydedilmişti. Mürdelerin kaydedilme amacı irsi münasebeti belirleme hassasiyetinden ileri gelmekteydi. Çünkü 1571 tarihli defterde yamaklara sık sık "*mezkuran yine bu ocağın evlad-ı piyadesinden olmağın haliya kaydedildiler*" ibaresi düşüldüğü ve bunun takibinin yapıldığı görülmektedir.

B) Şeyhlü Kazâsı Müsellem Teşkilatı ve Çiftlikleri

Tablo XXIX: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Müsellem Çiftlikleri

	1457		1489		1520		1545		1560		1571	
	Köy	Çiftlik	Köy	Çiftlik	Köy	Çiftlik	Köy	Çiftlik	Köy	Çiftlik	Köy	Çiftlik
Şeyhlü	23	37	14	27	14	28	13	27	13	27	13	27
Ova			5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kızıldepe			4	5	4	4	4	4	4	4	4	4
Toplam	23	37	23	37	23	37	22	36	22	36	22	36

	1520		1545		1560		1571	
	Dönüm	Hâsıl	Dönüm	Hâsıl	Dönüm	Hâsıl	Dönüm	Hâsıl
Şeyhlü	9076	18436	8516	10186	4848	6980	4848	6980
Ova	942	1825	1287	1625	690	1200	690	1200
Kızıldape	950	1250	950	1250	650	950	650	950
Toplam	10968	21511	10753	13061	6188	9130	6188	9130

Tablodan takip edileceği üzere, müsellemlerin sayısında XV. asır ile XVI. asır arasında büyük bir değişim olmamıştı. 1545 senesinde Akpınar köyünde yer alan Saraç çiftliğinin eksilmesiyle birlikte kazâ dairesinde yer alan müsellemlerin sayısı 36 olmuştu ve kazâ dairesindeki çiftlerin %75'i Şeyhlü Nahiyesi'nde bulunmaktaydı.

Sadece müsellemler ve yamakların kaydedildiği 1457 senesinde 37 çiftlikte 38 müsellemler ve 220 yamaktan oluşan toplam 258 nefer kayıtlı idi. 1489 tarihinde ise defterde mücerred, gaib ve mürdelerin de yazıldığı görülmektedir. Bu tarihte ise çiftliklerde 37 müsellemler, 291 yamak, 23 mücerredten oluşan toplam 351 nefer bulunmaktaydı.

1457 senesinde Akpınar köyündeki Saraç çiftliğinde 2 müsellemler bulunurken diğer çiftliklerde birer müsellemler kaydedilmişti. Çiftliklerdeki yamak sayıları ise 2 ile 15 arasında değişmekteydi. 1489 tarihinde ise her çiftlikte birer müsellemler kayıtlıydı ve çiftliklerdeki yamak sayıları ise 5 ile 22 arasında değişiklik göstermekteydi.

Tablo XXX: 1489 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Müsellemleri

	Müsellemler	Yamak	Mücerred	Gaib	Mürde
Şeyhlü	27	215	17	1	37
Ova	5	35			12
Kızıldape	5	41	6		8
Toplam	37	291	23	1	57

XV. yüzyıldaki iki müsellemler defterine göre durum yukarıda zikrettiğimiz gibi iken XVI. asra ait ilk müsellemler kayıtları 1520 senesine aitti. Bu tarihte müsellemler çiftliklerinin daha tafsilatlı kaydedildiği görülmektedir. Müsellemler, yamak ve

mücerredlerin yanı sıra na-reside grupları yaşlarıyla birlikte kaydedilmişti ve gaib ile mürdeler atik ve cedit şeklinde ayrıma tabi tutulmuştu. Ova Nahiyesi'ne bağlı Bekiroğlu çiftliğinde 3 müselleme, Şeyhlü Nahiyesi'ne bağlı Bey, Ali Şah ve Develi çiftliklerinde 2 müselleme bulunmaktaydı. Diğer çiftliklerin her birinde ise birer müselleme kaydedilmişti. Çiftliklerde bulunan yamakların sayıları ise 5 ila 41 arasında değişiklik gösteriyordu. Ayrıca yamaklar, çiftliklerde yaşayan toplam 722 neferin %46'sını teşkil etmekteydi. Müselleme çiftliği sayısının bir eksildiği 25 yıl sonrasına ait 1545 tarihli defterde ise çiftliklerde yaşayan nefer sayısında azalma görülmektedir. 1545 senesinde 36 çiftlikte toplam 655 nefer yaşamaktaydı. Nefer sayısındaki bu azalmanın sebebi 1545 senesinde mücerredlerin yazılmayışın dolayı olmalıdır. Bu tarihte sadece Şeyhlü Nahiyesi'ne bağlı Kızıldağ köyündeki Develi çiftliğinde 2 müselleme kayıtlı iken diğer çiftliklerde birer müselleme bulunmaktaydı ve yamak sayıları 5 ila 37 arasında değişmekteydi. 25 sene öncesine göre çiftliklerdeki toplam yamak sayısı %21 artarken, na-residelerin sayısı %25 azalış göstermişti.

Tablo XXXI: 1520 Senesinde Şeyhlü Kazası Müsellemleri

	Müselleme	Yamak	Mücerred	Na-reside	Muhassıl	Pir, malul, a'ma	Gaib Atik	Gaib Cedit	Mürde Atik	Mürde Cedit
Şeyhlü	31	253	30	242	1	17	1	11	101	145
Ova	7	36	5	25		1			11	17
Kızıldağ	4	33	10	26		1		1	15	13
Toplam	42	322	45	293	1	19	1	12	127	175

Tablo XXXII: 1545 Senesinde Şeyhlü Kazası Müsellemleri

	Müselleme	Yamak	Müc.	Na-reside	Muhassıl	Pir, malul, a'ma	Gaib Atik	Gaib Cedit	Mürde Atik	Mürde Cedit
Şeyhlü	28	311		158	1	2	4	8	164	142
Ova	5	40		15	1	3	3		20	19
Kızıldağ	4	40		47			1		28	10
Toplam	37	391	0	220	2	5	8	8	212	171

Şeyhlü Kazâsı müsellemlerine ilişkin XVI. yüzyılın ikinci yarısındaki durumu gösteren ilk defter 1560 tarihlidir. Bu defterde de 1545 senesindeki gibi mücerredlerin kaydedilmediği görülmektedir. 1560 senesinde kazâda bulunan 36 çiftlikte birer müsellemler bulunmakta ve yamakların sayısı 5 ila 29 arasında değişmekteydi. Bu tarihte de 1545 senesindeki benzer şekilde yamak sayısının % 11 arttığı, na-reside sayısının %25 azalış gösterdiği görülmektedir.

Müsellemler çiftliklerinin 1571 senesindeki durumuna baktığımızda, Şeyhlü Nahiyesi'ndeki Develi çiftliğinde 3, Kızıldağ Nahiyesi'ndeki Oynaş çiftliğinde 2 müsellemler bulunurken diğer çiftliklerde birer müsellemler kayıtlıydı. Çiftliklerdeki yamak sayıları ise 7 ve 30 arasında değişiklik göstermekteydi. Bu tarihte na-reside sayısı bir önceki tarihe göre azalış değil %34'lük bir artış göstermişti.

Tablo XXXIII: 1560 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Müsellemleri

	Müsellemler	Yamak	Na-reside	Pir, malul, a'ma	Gaib Atik	Gaib Cedid	Mürde Atik	Mürde Cedid
Şeyhlü	27	327	136	2	27		142	235
Ova	5	49	11	1			19	38
Kızıldağ	4	58	18		1	1	10	33
Toplam	36	434	165	3	28	1	171	306

Tablo XXXIV: 1571 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Müsellemleri

	Müsellemler	Yamak	Müc.	Na-reside	Muhassıl	Pir, malul a'ma	Gaib Atik	Gaib Cedid	Mürde Atik	Mürde Cedid
Şeyhlü	29	380	11	181		3	1		233	182
Ova	5	54		19	1				38	18
Kızıldağ	5	59	2	21			1		33	20
Toplam	39	493	13	221	1	3	2	0	304	220

XV. asır defterlerinde kaydedilmemekle birlikte XVI. yüzyıl müsellemlerinde defterlerinde dikkat çeken önemli bir nokta ise *na-reside* kaydedilmiş olan çocuklardır. Piyade çiftliklerinde olduğu gibi müsellemler çiftliklerinde de toplam nefer sayısında yamaklardan sonra önemli çoğunluğu oluşturan bu zümrenin sayıları ve yaş aralıkları aşağıda verilen tablodaki gibiydi.

Tablo XXXV: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı Müsellemler Çiftliklerinde Bulunan Na-residelerin Yaş Grupları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1520			70	33	29	12	20	37	18	18	16	21	14	3	2	293
%			23,9	11,3	9,9	4,1	6,8	12,6	6,1	6,1	5,5	7,2	4,8	1,0	0,7	
1545	33	26	31	24	30	5	28	24	9	8	1	3	0	2	0	224
%	15,1	11,9	14,2	11,0	13,7	2,3	12,8	11,0	4,1	3,7	0,5	1,4	0,0	0,9	0,0	
1560	23	20	31	24	22	16	15	6	0	3	0	1	0	1	0	162
%	14,2	12,3	19,1	14,8	13,6	9,9	9,3	3,7	0,0	1,9	0,0	0,6	0,0	0,6	0,0	
1571	25	32	21	27	37	22	11	6	4	19	9	13	2	1	0	221
%	10,9	14,0	9,2	11,8	16,2	9,6	4,8	2,6	1,7	8,3	3,9	5,7	0,9	0,4	0,0	

IV. KONAR-GÖÇER ZÜMRELER: YÖRÜKLER

Osmanlı toplum yapısını oluşturan unsurlar içinde şehirli ve köylülerin yanısıra konar-göçer hayat süren kısmen de toprağa bağlı olan Türkmenler önemli yer tutmaktaydı. Konar-göçerler yerleşik hayatı tamamlayan iktisadi faaliyetleriyle Osmanlı ekonomisi içerisinde ödedikleri vergiler bakımından şehirli ve köylüler gibi önemli bir konuma sahiptirler.³²¹

XVI. yüzyıl Osmanlı kayıtlarında, Kızılırmak'ın batısında konar-göçer olarak yaşayan gruplar Yörük olarak anılırken; Kızılırmak'ın doğusu ve güneyinde kalan yeni fethedilmiş bölgelerdeki gruplara Türkmen denilmiştir. Osmanlılar kendi konar-göçerlerini rekabet halinde oldukları Türkmen beyliklerinin tebaasından ayırmak için “Yörük” olarak adlandırmışlardır.³²²

³²¹ Tufan Gündüz, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, İstanbul 2009, s. 67.

³²² Orhan Sakin, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, İstanbul 2010, s. 23.

Konar-göçerler yaşadıkları hayat tarzından dolayı yerleşik reayadan farklı bir idari ve sosyal yapıya sahiptiler. Konar-göçerlerde yapı bakımından görülen en üst birim boy veya taifedir. Boy teşkilatı, aşiretleri bir arada tutmasından dolayı konar-göçerlerin denetimini kolaylaştırmıştır.³²³

Aşiretlerin bir sancağa bağlı olmasındaki temel kıstas, yaylak ve kışlaklarının o sancak dâhilinde yer almasıydı. Ancak bazen yaylak ve kışlak yerleri, farklı sancaklar içinde olabilmekteydi. Bu durumda genellikle idari bakımdan bağlı oldukları yer, kışlak yerlerinin bulunduğu sancak olmaktadır. Konar-göçerlerde idari ve sosyal birim olan cemaatlerin başında ise kethüda bulunmaktaydı. Kethüda olan kimse, merkezden veya dışarıdan gelen değil idarecisi olduğu cemaat içerisinden seçkin bir aileye mensuptu. Bu makam çoğu kez babadan oğla geçmekteydi.³²⁴

Tımar reayası olan konar-göçerler, mali bakımdan vergilerini tımar sahibi olan kimselere vermekle mükelleftiler. Bu şekilde küçük ve perakende gruplar tımar, nüfusça büyük gruplar ise gelirlerinin fazlalığı sebebiyle sancakbeyi, beylerbeyi, şehzade veya padişahların hassı olarak kaydedilebilmekteydi.³²⁵

XVI. asırda Kütahya Sancağı içerisinde Yörüklerin oldukça fazla olduğu bilinmektedir.³²⁶ Söz konusu sancağa bağlı Şeyhlü Kazâsı'nda bulunan Yörük cemaatleri üzerine değerlendirme yapmadan önce bunları tek tek ele almak faydalı olacaktır.

Cemaat-i Ali Haddad³²⁷ : Çalışmamızda kullandığımız bütün mufassal tahrir defterlerinde bulunmaktadır. II. Bayezid döneminde 150 hane, 11 mücerred ve 1 imamdan oluşan cemaatte toplam 162 nefer bulunmaktaydı ve vergi hâsılı 2500 akçe idi. 1520'de 99 hane, 78 kara, 21 mücerred ve 8 muaftan oluşan toplam 206 nefer kayıtlı idi. Bu tarihte nefer sayısı gibi geliri de artan cemaatin yekûn hâsılı 5228 akçe kaydedilmişti. 1530'da ise 55 hane, 10 mücerred ve 2 muafla sadece 67 nefer

³²³ Tufan Gündüz, *age.*, s. 20.

³²⁴ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul 1987, s.14-15; İlhan Şahin, *Osmanlılar Döneminde Konar-Göçerler*, İstanbul 2006, s. 176, 177.

³²⁵ Tufan Gündüz, , "Konar -Göçer", *DİA*, C. XXVI, İstanbul 1998, s.161.

³²⁶ Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar/Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre*, İstanbul 1979; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teskilatı-Destanları*, İstanbul 1992, s. 297-311.

³²⁷ BOA. TD. 45, s. 109; BOA. TD. 49, s. 869-871; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 262b-263a.

kaydedilmişti ve sadece 551 akçe hâsıla sahipti. Nefer sayısındaki bu düşüşün sebebi bu tarihten itibaren Ali Haddad Cemaatine bağlı Hoca Fakihli Yörüklerinin ayrı yazılmasıdır. Hoca Fakihli Cemaatinin bu tarihteki nefer sayısı 168 kişi idi. 1571 senesine gelindiğinde ise önceki tarihte 67 olan nefer sayısı yüzde yüz oranında bir artış göstermiş ve 135 olmuştur.

Cemaat-i Bursa³²⁸: Buldukları yerler Bursa'ya uzandığı için bu ismi aldığı düşünülen Yörük cemaati XVI. asırda her tarihte kazânın en büyük Yörük teşekkülü olmuştu. Yörükân-ı Bursa'da II. Bayezid devrinde 181 hane, 21 mücerred, 3 imam ve 1 kethüdadan müteşekkil 206 nefer mukayyetti. 1520'de 197 hane, 37 mücerred ve 3 muaf ile toplam 237; 1530'da 250 hane, 42 mücerred, 8 muaf toplam 300 nefer bulunmaktaydı. 1571' de ise 12'si muaf toplam 360 nefer bulunmaktaydı.

Cemaat-i Çivril³²⁹ : Şeyhlü Kazâsı'nın Çivril Köyü ile aynı adı taşıyan bu cemaat adını ya bu köyden almış olmalıdır. Bu Yörükler konargöçer hayatın yanı sıra ziraatla da meşgul olmaktadır. II. Bayezid devrinde 14 göçer kara, 6 göçer, 2 çift, 3 nim çift ve 2 bennaktan oluşan toplam 27 nefer bulunmaktaydı. 1520'de 1 çift, 10 nim çift, 5 kara ve 9 göçer toplam 29 nefer mukayyetti. 1530'da 26 hane, 5 mücerreden oluşan toplam 32 nefer; 1571'de ise 39 nefer bulunmaktaydı. II. Bayezid devrinde az sayıda nefere sahip bu Yörük cemaatinin vergi kalemleri arasında buğday ve arpada kaydedilmişti.

Cemaat-i Harhır³³⁰: Mevcut ilk mufassal tahrirde 24 çift, 33 nim çift, 23 bennak, 11 kara ve 4 göçerin olduğu cemaatin koyunlarının bir sebepten kırıldığı sebepten ziraatla uğraştıkları anlaşılmaktadır. Bu durum tahrir defterinde *“mezokurların koyunları olmadığı sebepten oturup Şeyhlü ovasında çift sürerler imiş ... ziraat ettükleri yerin sipahisine öşr vireler ... ”* şeklinde yansımıştır. 1520'de ise 22 çift, 29 nim çift, 23 bennak, 12 kara, 27 mücerred ve 29 göçer toplam 142 nefer mukayyetti. 1530'da 124 hane, 47 mücerred ve 9 muaf ile toplam 180; 1571'de ise 26 nim, 3 dönüm resmi ödeyen nefer ve İshak Paşa köprüsünde görevli 6 meremmetçi dâhil olmak üzere toplam 224 nefere sahipti.

³²⁸ BOA. TD. 45, s. 310; BOA. TD. 49, s. 882-885; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 309a-310b.

³²⁹ BOA. TD. 45, s. 250; BOA. TD. 49, s. 882; BOA. TD. 438, s. 62; TKGM., KKA. TD. 48, v. 301b.

³³⁰ BOA. TD. 45, s. 306; BOA. TD. 49, s. 888; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 252b-253b.

Cemaat-i Hoca Fakihli³³¹: İlk iki defterde rastlamadığımız bu cemaat Ali Haddad Yörüklerine bağlı idi. 1530 icmalinde bu durum belirtilerek ayrı olarak kaydedilmişti. Bu tarihte Hoca Fakihli 168 nefere sahip iken 1571’de bu sayı 110’a düşmüştü. 1530’da 6675, 1571’de ise 6575 akçe idi.

Cemaat-i Kara Polad³³² : II. Bayezid devrinde Kara Polat olarak kaydedilen Yörük teşekkülü diğer defterlerde sadece Polad şeklinde kaydedilmişti. Mevcut ilk tahrirde 3 çift, 3 nim çift, 4 bennak, 1 göçer, 1 mücerred toplam sadece 12 nefer bulunduğu cemaatin ziraatle uğraştığı anlaşılmaktadır. Bu cemaat XVI. yüzyıl boyunca kazâ genelinde en az nefere sahip cemaatti. 1520’de 19, 1530’da 22, 1571’de ise 16 neferlik bir gruptu.

Cemaat-i Kızılidepe³³³: Şeyhlü Kazâsı’nda bulunan aynı ismi taşıyan köyün kurucuları olan bu Yörükler II. Bayezid devrinde 14 çift, 3 nim çift, 2 bennak, 3 kara, 4 mücerred ve 1 muaftan oluşan toplam 27 nefere sahipti. 1520’de (7 çift, 17 nim çift, 13 kara, 7 mücerred, 1 imam) 45’e yükselen nefer sayısı 1530’da ise 64 olmuştu. 1571 tarihinde ise Kızılidepe Cemaatine kayıtlı 76 nefer bulunmaktaydı.

Cemaat-i Vassallu³³⁴: Sadece II Bayezid devrinde rastladığımız Yörük Cemaatinde bu dönemde 24 nefer kaydedilmişti ve 496 akçe hâsıl yekûnu bulunmaktaydı. 12 çift, 1 nim, 7 bennak, 1 kara, 2 mücerred ve 1 muaftan oluşan bu neferlerin defterde Ilıpınar köyüne geçtikleri ve burada toprakla uğraştıklarından dolayı çift, nim çift ve bennak kaydedildikleri zikredilmiştir. Diğer tarihlerde rastlamadığımız bu cemaat tamamen yerleşik hayata geçmiş olmalıdır.

II. Bayezid döneminde Şeyhlü Kazâsı’nda 7 Yörük cemaati bulunurken 1520’de Vassallu’nun düşmesiyle bu sayı 6’ya inmişti. 1530’da Hoca Fakihli Yörüklerinin müstakil olarak kaydedilmesiyle bu sayı tekrar 7 olmuştu. Cemaat isimlerine baktığımızda Çivril, Polad ve Kızıl Depe isimlerinin Şeyhlü Kazâsı’nda bulunan köylere de ait olduğu görülür. Bu isimlere sahip Yörük gruplarına baktığımızda büyük çoğunluğunun ziraatla iştigal olduğu görülmektedir. Tamamen konargöçer yaşantıya sahip olan cemaatler ise Ali Haddad, Bursa ve Hoca Fakihli Yörükleriydi. Bursa

³³¹ BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 264b.

³³² BOA. TD. 45, s. 344; BOA. TD. 49, s. 887; BOA. TD. 438, s. 59; TKGM., KKA. TD. 48, v. 299a-b.

³³³ BOA. TD. 45, s. 319; BOA. TD. 49, s. 839-840; BOA. TD. 438, s. 60; TKGM., KKA. TD. 48, v. 260b.

³³⁴ BOA. TD. 45, s. 319.

Cemaati her tarihte en fazla nefere sahip iken Polad Cemaati ise en az nefere sahip Yörük grubuydu. II. Bayezid döneminde Şeyhlü Kazâsı'nda bulunan Yörükler toplam 560 neferdî. Bu dönemden 1571 senesine gelinceye dek nefer sayısı %71'lik artış göstererek 960 olmuştur.³³⁵

Temel geçim kaynakları hayvan yetiştiriciliği olan bu Yörüklerle ait hayvan sürülerinin sayısını hâsılları toplu kaydedildiği için tespit edememekteyiz.

Tablo XXXVI: XVI. Yüzyılda Şeyhlü Kazâsı'nda Bulunan Yörük Cemaatleri ve Nefer Sayıları

Cemaat	II. Bayezid Devri	1520	1530	1571
Ali Haddad	162	206	67	135
Burusa	206	237	300	360
Çivril	27	29	32	39
Harhır	102	142	180	224
Hoca Fakihli	-	-	168	110
Kara Polad	12	19	22	16
Kızıldepe	27	45	64	76
Vassallu	24	-	-	-
Toplam	560	678	833	960

³³⁵ Ayrıca Bkz., Sadullah Gülten, "XVI. Yüzyılda Kütahya Sancağı'nda Yörükler", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 28, (2010), s. 186.

V. KAZÂNIN GENEL NÜFUS DURUMU

Şeyhlü Kazâsına ait yerleşmeler ve nüfus durumları hakkında verdiğimiz bilgilerden sonra kazânın toplam nüfusu hakkında tahmini rakamlara ulaşmamız mümkündür.

Tablo XXXVII: XVI. Yüzyılda Kazâda Bulunan Zümrelerin Nefer Sayıları

	II. Bayezid Devri				1520			
	Hane	Muaf	Mücerred	Nefer	Hane	Muaf	Mücerred	Nefer
Şehirli	115	17	17	149	138	31	43	212
Çiftçi	1625	208	332	2165	2140	398	888	3426
Konar-göçer	507	7	46	560	569	12	97	678
Yaya, müselleme, yamak	886	60	267	1214	1142	76	45	1263
Toplam	3133	292	662	4088	3989	517	1073	5579

	1530				1571			
	Hane	Muaf	Mücerred	Nefer	Hane	Muaf	Mücerred	Nefer
Şehirli	160	24	36	220	216	11	-	227
Çiftçi	2448	336	1006	3790	4222	449	1033	5704
Konar-göçer	642	84	157	883	930	30		960
Yaya, müselleme, yamak	1142	76	45	1263	1642	31	26	1700
Toplam	4392	520	1244	6156	7010	521	1059	8591

Yukarıda verdiğimiz tablolardan her ne kadar kazânın nüfus durumu hakkında fikir edinilebilse de nüfusu hesaplaya bilmemiz için kasaba nüfusu hesaplarken yaptığımız gibi hane ve muafı toplayarak 5 ile çarpmamız gerekmektedir.

Tablo XXXVIII: XVI. Yüzyılda Kazânın Genel Nüfus Durumu

	II. Bayezid Devri	1520		1530		1571	
	Nüfus	Artış	Nüfus	Artış %	Nüfus	Artış	Nüfus
Şehirli	660	28,0%	845	8,9%	920	23,4%	1135
Çiftçi	9165	38,5%	12690	9,7%	13920	67,8%	23355
Konar-göçer	2570	13,0%	2905	25,0%	3630	32,2%	4800
Yaya, müselleme, yamak	4730	28,8%	6090	0,0%	6090	37,4%	8365
Toplam	17125	31,6%	22530	9,0%	24560	53,3%	37655

Tablo XXXIX: Zümrelerin Genel Nüfusa Oranı

	II. Bayezid Devri	1520	1530	1571
Şehirli	%3,9	%3,8	%3,7	%3,0
Çiftçi	%53,5	%56,3	%56,7	%62,0
Konar-göçer	%15,0	%12,9	%14,8	%12,7
Yaya, müselleme, yamak	%27,6	%27,0	%24,8	%22,2

Yukarıdaki tablolarda takip edilebileceği üzere kazâ nüfusu sürekli artış göstermiştir. XVI. yüzyılda şehirli nüfus her tarihte nüfus içerisindeki en ufak kesiti oluşturmaktaydı. Çiftçi-köylü nüfus ise her tarihte kazâ nüfusunun yarısından fazlasını oluşturmaktaydı. Bu oranın en yüksek olduğu 1571 senesinde toplam nüfusun %67,8'i çiftçi-köylü nüfustan oluşmaktaydı. Çiftçi-köylülerden sonra nüfusun ikinci büyük kesitinde piyade, müselleme ve yamaklar yer almaktaydı. Bu zümrenin nüfusu II. Bayezid devrinden 1571 senesine kadar sürekli nüfus artışı göstermiş olsa da toplam nüfus içerisindeki oranı düşüğe olsa hep azalmıştır. 1530'dan 1571 senesine kadar %53,3 oranında artışı görülen kazâ nüfusu, II. Bayezid devrinden 1571'e gelinceye dek ise %119'luk bir yükseliş göstermişti. Son olarak ise XVI. yüzyıl boyunca Şeyhlü Kazâsı'nda bulunan toplam nüfusun %96-97'sinin kırsal kesimde yaşadığını dikkati çekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYHLÜ KAZÂSÎ'NDA ZİRAÎ HAYAT

I. ÇİFTÇİ RAIYYET VE ZİRAÎ ALAN

Bilindiği üzere Osmanlı toplumu kanunnamelerde de açıkça belirtildiği gibi askeri ve reaya olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Askeriler devletin otoritesini temsil eden ve kamusal hizmetler ifa eden kimseler olarak vergilerden muaf sınıftı. Reaya ise üretici faaliyetlerde bulunan ve vergi mükellefi olan şehirliler, köylüler ve konar-göçerlerdi. Reaya, dar anlamda ise çiftçi sınıfı ifade ederdi.³³⁶

Çiftçi reaya, tahrir defterlerinde işledikleri toprak miktarı ve medeni durumlarına göre hane ve mücerred olarak kaydedilmişlerdir. Şeyhlü Kazâsî'na ilişkin incelediğimiz tahrir defterlerindeki kayıtlardan anlaşıldığı üzere, XVI. yüzyılda çiftçi reaya, tasarruf ettiği toprak miktarına göre *çift*, *nim-çift*, *bennak* ve *kara* olarak kaydedilmiştir. Osmanlı kanunnamelerinde çift veya çiftlik, genel anlamda bir çift öküzle sürülebilen ziraat alanı olarak tanımlanır. Genel manada bu şekilde tarif edilen çiftliğin büyüklüğü, toprağın verimine ve bulunduğu bölgenin özelliklerine göre farklılıklar arz etmekteydi. Kanunnamelerde tarım arazileri verim durumuna göre, *âlâ* (verimli), *evsât* (orta halli) ve *ednâ* (kıraç) olarak tasnif edilmişti.³³⁷ Kütahya Sancağı'nda ise *âlâ* yer 60 dönüm, *evsât* yer 80 dönüm, *ednâ* yer 120 dönüm, *be-gayet ednâ* yer ise 150 dönümdü. Çiftlik ölçüsü olarak kullanılan dönüm, Kütahya Sancağı kanunnamesinde normal yürüyüş ile eni ve boyu 40'ar adım olan yer olarak tarif

³³⁶ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Çiftçi Sınıflarının Hukukî Statüsü", *Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler 1*, İstanbul 1980, s. 726-727; Halil İncelik, "Köy, Köylü ve İmparatorluk", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1993, s. 1; Gül Akyılmaz, "Osmanlı Devleti'nde Reaya Kavramı ve Devlet-Reaya İlişkileri", *Osmanlı*, C. IV. Ankara 1999, s. 41.

³³⁷ Barkan, "Çiftlik", *İA.*, C. III, s. 393.

edilmektedir.³³⁸ Belirtilen bu ölçüler çerçevesinde çiftçi-köylü reaya içerisinde bütün çiftliğe mutasarrıf olanlar *çift*, onun yarısı kadar araziye işleyenler ise *nim-çift* olarak kaydedilmişlerdi. Çift veya çiftlik olarak tanımlanan büyüklükteki araziye mutasarrıf olanlar, *resm-i çift* ödemekle mükelleftiler. Çift resmi, çiftçi ailenin ödemekle mükellef olduğu bir hane vergisiydi. Yani şahsi bir vergi olmaktan ziyade hane adı verilen ünitenin tümüyle vergilendirilmesi için düzenlenmiş kombine bir vergi idi.³³⁹

Yılda bir defa olmak üzere nakit olarak tahsil edilen çift resmi, 1530 ve 1571 tarihli Kütahya Sancağı kanunnamelerinde “*resm-i çift otuz iki nim bi-hesabihi*” şeklinde kaydedilmiştir.³⁴⁰ Buna göre çift kaydedilmiş olan raiyyet 32, nim-çift kaydedilenler ise 16’şar akçe ödemekteydi.

Defterlerde *bennak* olarak kaydedilenler, nim-çiftten az yer tasarruf eden veya hiç yer tasarruf etmeyen evli raiyyeti temsil etmektedir. Bazı sancaklarda nim çiftten az tasarruf eden bennaklar, *ekinli bennak*, hiç yeri olmayanlar da *caba bennak* olarak kaydedilmiş ve vergi miktarları da buna göre belirlenmişti. Kütahya Sancağı’nda ise buna benzer bir ayırım söz konusu değildir. Sancak kanunnamesinde sadece bennak resminin 12 akçe olduğuna ilişkin bilgi bulunmaktadır.³⁴¹

Defterlerde rastladığımız diğer bir grup ise *kara* olarak kaydedilmiş reayadır. Sancak kanunnamesinde “*ez’af reayaya kara tesmiye olunur resm altı akçadur*” şeklinde tanımlanmışlardır.³⁴² Belirtilmesi gereken bir diğer zümrede çift-hane sisteminin en aşağı basamağında yer olan *mücerred* olarak kaydedilmiş kişilerdir. Ergenliğe erişmiş ve henüz evlenmemiş bekârlar olan mücerredler bazı bölgelerde vergiye tabi tutulurken bazı bölgelerde 6 akçalık *resm-i mücerred* ödemekteydiler.³⁴³ Kütahya Sancağı’nda ve buna bağlı Şeyhlü Kazâsı’nda mücerredlerden vergi alınmamaktaydı.³⁴⁴

XV. ve XVI. asırdaki mufassal tahrir defterlerini incelediğimizde Kütahya Sancağı genelinde “kara” kayıtların ilişkin belirsizlik göze çarmaktadır. Sancak

³³⁸ TKGM., KKA. TD. 48, v. 3a.

³³⁹ İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü”, s. 583.

³⁴⁰ TKGM., KKA. TD. 48, v. 3a.

³⁴¹ TKGM., KKA. TD. 48, v. 3a.

³⁴² İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü”, s. 589; Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler” s. 504.

³⁴³ İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü”, s.587.

³⁴⁴ TKGM., KKA. TD. 48, v. 3a.

kanunnamesinde sadece ez'af reaya olarak nitelenen her bir kara II. Bayezid dönemi defterinde “hane” olarak kaydedilmişti. 1520 tarihli mufassalda ise karalar hane olarak kabul edilmemişler ve mücerredlere gibi ayrı yazılmışlardır. 1571 senesi mufassalı hane esaslı tutulmadığı için bu tarihte de durum belirsizdir. Aydın Sancağı'nda mücerredlik yani vergiden muaf olma yaş ile sınırlanmıştır. Yirmi yaşına gelmiş olan mücerred hala babasının yanında bulunuyorsa kisbe kadir olarak kabul edilmekteydi. Buna biana 6 akçalık *resm-i karayı* ödemekle mükellef tutulmaktaydı.³⁴⁵ Karaman kanunnamesinde de benzer bir durum “*caba mücerred olan fukara-i reaya ve babasıyla olub müstakil kisb eden mücerrede derler, müstakil kisbi olmayana mücerred derler, kat'a resm alınmaz*” şeklinde belirtilmiştir.³⁴⁶ Buradaki benzer durumlardan hareketle Kütahya Sancağı'ndaki karaların ailesiyle yaşayan iş sahibi mücerredler olduğunu kabul edebiliriz.

Tapu resmi ile toprağı işleme hakkını elinde bulunduran reaya yukarıda özetlediğimiz şekilde ilgili vergileri ödemekteydi.³⁴⁷ Bunun haricinde defterlerde işlenen toprak miktarıyla alakalı bir diğer vergi olarak *resm-i zemin* karşımıza çıkmaktadır. Nim-çiftten az olan topraklar defterlerde *zemin* olarak kaydedilmiştir ve zemin resmi ödeyen reaya *hariç raiyyet* adıyla anılmıştır. Reayanın hariç raiyyet olarak adlandırılması için iskân ettiği köy dışında zemin tasarruf etmesi şartı bulunmamaktaydı.³⁴⁸ Öyle ki Kütahya kanunnamesinde belirtilen “*elinde çiftlikden ziyade yer alan kimesne ziyadeye nisbet hariç re'aya gibidür*” şeklinde belirtilen açıklamada bunu doğrulamaktadır.³⁴⁹ Genel olarak zeminler, ya bennak ve kara statüsünde olup hiç yeri olmayan, ya da çift veya nim-çiftten daha fazla miktarda toprağı tasarruf eden çiftçi reaya tarafından işlenmektedir.³⁵⁰

Şeyhlü Kazâsı'nda *zeminler*, II. Bayezid dönemi ve 1520 tarihli defterlerde hâsıl kısmında *resm-i zemin* altında toplu olarak kaydedilmiştir. 1571 senesine ait mufassal defterde ise “*zemin-i ...*” şeklinde her bir zemin ayrı ayrı kaydedilmiştir. Ayrıca söz konusu son defterde bazı çift, nim-çift, bennak kayıtlı reayanın altına “*resm ...*” akçe

³⁴⁵ Cahit Telci, *agt.*, s. 231

³⁴⁶ Barkan, *Kanunlar*, s. 47; İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü”, s. 586.

³⁴⁷ İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü”, s. 592.

³⁴⁸ Oktay Özel, “XV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunda Hariç Raiyyet”, *TD.AD*, S.43, s.159-165.

³⁴⁹ TKGM., KKA. *TD*. 48, v. 3b.

³⁵⁰ İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü”, s. 593.

şeklinde ilave vergiler kaydedilmiştir. Bu resm kayıtları köylerin hâsıl kısmında resm-i zemin kalemi içerisinde toplanmıştır. Resm-i zemin miktarı, Kütahya Sancağı'nda verimli arazide iki dönüme bir akça, orta halli arazide üç dönüme bir akça ve kıraç yerde dört beş dönüme bir akça olarak tayin edilmiştir.³⁵¹

Çiftçi raiyyete ilişkin bu kısa izahlardan sonra XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı'ndaki çiftçilerin dağılımına baktığımızda belirttiğimiz statülere göre durum şu şekildedir.

Tablo XL: Çiftçi Reayanın Statülere Dağılımı

Sene	2 Çift	1,5 Çift	Tam Çift	Nim Çift	Bennak	Kara	Mücerred
II. Bayezid			779	419	456	103	233
1520			617	790	670	284	587
Artış/Azalış			-20,8%	88,5%	46,9%	175,7%	151,9%
1571	6	17	329	1411	2215	840	195
Artış/Azalış			-46,7%	78,6%	230,6%	195,8%	-66,8%

Tabloda görüldüğü üzere kazâ genelinde tam çift sayısı sürekli bir düşüş gösterirken diğerleri sürekli artış göstermiştir. II. Bayezid devrinden 1571 senesine gelinceye dek yaşanan düşüş %50'nin üzerindedir. II. Bayezid devrinden 1520'ye kadar olan süreçte oransal olarak en büyük artış topraksız ez'af reaya statüsündeki karalar ile mücerredlerde olmuştur. 1520 ve 1571 tarihleri arasında ise mücerred sayısı azalmış iken kara kayıtlı kişi sayısı neredeyse 3 kat artmıştır. Bennakların sayısı ilk tarih aralığında artış gösterse de büyüme oranı diğerlerine göre daha azdır. 1520'den 1571'e kadar olan süreçte ise bennaklar en büyük artışa sahip zümredir.

Yukarıda belirttiğimiz artış ve azalış oranlarının daha fazla anlam ifade etmesi için öncelikle kazâ genelindeki zemin miktarlarını ortaya koymamız gerekmektedir. Zeminler özellikle çift sayısındaki azalış ve bennak sayısındaki artışın anlamlandırılması açısından büyük önem arz etmektedir. Zeminler, II. Bayezid ve 1520 tarihinde vergi hâsılinda toplu olarak resm-i zemin adı altında verildiğinden bu toprak parçalarının kaç adet olduğu ve büyüklüğü hakkında bilgi sahibi olamamaktayız.

³⁵¹ TKGM., KKA. TD. 48, v. 3b.

Tablo XLI: II. Bayezid Dönemi Şeyhlü Kazâsı Zeminleri

R. zemin	Dönüm	Köy Âdeti	R. zemin	Dönüm	Köy Âdeti
4	12	1	60	180	4
6	18	1	69	207	1
10	30	1	79	237	1
20	60	2	84	252	1
32	96	4	100	300	2
35	105	1	132	396	1
36	108	1	150	450	1
40	120	1	250	750	1
49	147	1	350	1050	1
50	150	1	Toplam	Toplam	Toplam
			1952	5856	27

I. Bayezid devrinde 27 köyde, toplam 1952 akça resm-i zemin vergisi mevcuttur. Resm-i zeminin evsat araziden üç dönümüne bir akça alındığından hareketle hesaplama yaptığımızda zemin miktarı 5856 dönümdür. 27 köy içerisinde zemin olarak tasarruf edilen en çok arazi Mentеше köyünde idi. Bu köyde 1050 dönüm arazi zemin olarak tasarruf edilirken en az zemin 12 dönüm ile Çomar köyündeydi. Resm-i zemin miktarı 100 ve üzeri olan 6 köy, genel zemin yekûnun %80 ine sahipti.

II. Bayezid devrinde resm-i zemin yekûnu toplam 1952 akça iken 1520'de % 232,6 oranında artarak 6493 akça olmuştur. Zeminlerin bu tarihteki dönüm miktarı 19479'dur. Toplam 59 köyde resm-i zemin kaydı mevcuttur ve bu köylerin yarısından fazlası 100 akça üstü zemin vergisi ödemektedir. 200 akça ve üstü zeminler ise toplam yekûnun %34,7 sini oluşturmaktadır. Bu tarihte en fazla zemin resmi ödeyen köy 550 akça ile Tatar'dır. II. Bayezid dönemi ve 1520 tarihli defterlerde mezra hâsılları toplu kaydedildiği için buradaki zemin miktarlarını tespit edememekteyiz. Bu sebepten yaptığımız tahmini hesaplama zeminlerin olabileceği en az miktarı yansıtmaktadır.

Tablo XLII: 1520 Senesi Şeyhlü Kazâsı Zeminleri

R. zemin	Dönüm	Köy Âdeti	R. zemin	Dönüm	Köy Âdeti
17	51	1	130	390	1
30	90	7	150	450	4
32	96	3	151	453	1
39	117	1	160	480	1
40	120	2	180	540	1
50	150	5	200	600	4
60	180	1	250	750	1
70	210	1	300	900	1
80	240	3	350	1050	1
90	270	1	550	1650	1
92	276	2	Toplam	Toplam	Toplam
100	300	12	5431	19479	59
120	360	3			
126	378	1			

Zemin vergisinde 1520'den 1571'e gelince dek yaşanan artış % 430 oranındadır ve 1571 senesinde toplam zemin vergisi 34419 akçadır. II. Bayezid dönemiyle, 1571 tarihi arasındaki fark ise %1500 ün üzerindedir. 1571 tarihli mufassalda zeminler tek tek kaydedilmiştir ve bu tarihte kazâ genelinde 1249 zemin kaydı mevcuttur. Bu tarihte 123 köyde resm-i zemin kaydı mevcuttur. Bu tarihte mezra hâsılları öncekiler gibi toplu olarak verilse de zeminler ayrı ayrı kaydedildiği için 25 mezrada tasarruf edilen zemin miktarını tespit edebilmekteyiz. 25 mezradaki zeminler ise toplam 2548 akça yani 7644 dönüm yapmaktadır. Bu tarihte en çok resm-i zemin vergisinin kayıtlı olduğu köy 1273 akça ile Timur'dur. Tatar ve Ilıpınar köylerinde de resm-i zemin miktarı 1000 akçanın üzerindedir.

1571'de deftere bennak kaydedilip ayrıca yanına zemin resmi eklenmiş nefer sayısı ise 114'tür. Bu bennakların ödediği resm-i zemin miktarı 701 akçadır. Çift kayıtlı 1 kişi ve 10 nim-çift ise ayrıca zemin tasarruf etmekteydi ve ödedikleri resm-i zemin miktarı 70 akçadır.

1571'de 1249 farklı zemin içerisinde en çok 30 dönümlük zemin bulunurken bunu, 131 adetle 32 dönümlük, 125 adet ile de 10 dönümlük zeminler takip etmekteydi.

1249 zeminin % 90 lık kısmı 60 dönüm ve altı arazilerden oluşmaktaydı. 1249 zemin kaydının tam dağılımı ise şu şekildedir.

Tablo XLIII: 1571 Senesi Şeyhlü Kazâsı Zeminleri

R. zemin	Dönüm	Köy Âdeti	Yüzelik Oran	R. zemin	Dönüm	Köy Âdeti	Yüzelik Oran
1	3	16	1,28	25	75	34	2,72
2	6	45	3,60	26	78	2	0,16
3	9	61	4,88	28	84	1	0,08
4	12	70	5,60	30	90	19	1,52
5	15	125	10,01	32	96	75	6,00
6	18	64	5,12	34	102	1	0,08
7	21	40	3,20	35	105	10	0,80
8	24	93	7,45	36	108	2	0,16
9	27	16	1,28	38	114	1	0,08
10	30	135	10,81	39	117	12	0,96
11	33	6	0,48	40	120	1	0,08
12	36	33	2,64	48	144	2	0,16
13	39	9	0,72	49	147	7	0,56
14	42	6	0,48	52	156	1	0,08
15	45	75	6,00	60	180	1	0,08
16	48	131	10,49	64	192	3	0,24
17	51	92	7,37	65	195	1	0,08
18	54	7	0,56	75	225	1	0,08
19	57	1	0,08	80	240	3	0,24
20	60	39	3,12	96	288	2	0,16
22	66	3	0,24	120	360	1	0,08
24	72	2	0,16				

Çiftçi raiyyete ilişkin tahrir defterlerinden elde ettiğimiz bu verilerden hareketle Şeyhlü Kazâsı'nda ziraat yapılan arazi miktarını XVI. yüzyıl boyunca takip edebilmek mümkündür. Bölgeye ait elimizdeki ilk mufassal defter II. Bayezid dönemine aittir. Aynı döneme ait mufassal evkaf ile piyade ve müselleme defterleri de mevcuttur. Fakat bu piyade ve müselleme defterlerinde çiftliklerin dönüm miktarları kayıtlı değildir.

Bundan dolayı II. Bayezid devrinde kazânın genel durumu hakkında tahmini de olsa fikir edinebilmek için 1520 tarihli müselleme ve 1530 tarihli piyade defterlerindeki verileri kullanacağız.

Tablo XLIV: II. Bayezid Döneminde Ziraat Yapılan Arazi Miktarı

	Tam Çift	Nim Çift	Reaya Çiftliği	Hususi Çiftlik	Toplam Dönüm	Zemin	Piyade Çiftlikleri	Müsellem Çiftlikleri	Toplam
Adet	779	419	989	48					
Dönüm	62320	16760	79080	3596	82676	5856	19295	10968	118795

II. Bayezid döneminde Şeyhlü Kazâsı'nda ziraat sahası olarak kullanılan toprak miktarı dönüm olarak yukarıdaki tabloda belirtilmiştir. Bu tablo hazırlanırken defterlerde kayıtlı çift ve nim-çift sayıları üzerinden toplam çiftlik sayısı tespit edilmiştir. Bu çiftlik sayısına ayrıca, köy ve mezralardan ayrı bir ünite olarak kaydedilen hususi çiftlikler eklenmiştir. Toprağın verim durumuna göre her bir çiftliğin kaç dönümden oluştuğunu tespit etmemize imkân olmadığından tüm çiftlikler evsât yer olarak kabul edilmiş ve 80 dönüm üzerinden hesaplanmıştır. Zeminlerin dönüm miktarları ise hâsıl kısmında *resm-i zemin* olarak kaydedilen vergi miktarı üzerinden tespit edilmiştir. Kütahya Sancağı Kanunnamesinde *resm-i zemin* vasat yerden üç dönüme bir akçe olarak belirtilmiştir. Buradan hareketle toplam *resm-i zemin* üç ile çarpılarak bu toprak parçalarının toplam dönüm miktarı hesaplanmıştır. Ocak nizamı içerisinde işletilen yaya ve müselleme çiftliklerinin eklenmesiyle birlikte Şeyhlü Kazâsı'nda II. Bayezid döneminde 118795 dönüm arazinin ziraat sahası olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

	Dönüm	Yüzdellik Dilim
Çift	62320	52,5
Nim Çift	16760	14,1
Hususi	3596	3,0
Zemin	5856	4,9
Piyade	19295	16,2
Müsellem	10968	9,2
Toplam	118795	

Kazâda zirai alan olarak kullanılan arazilerin tespiti hususunda kullanabileceğimiz ikinci mufassal defter 1520 tarihlidir. Kazânın genel durumunu tespit edebilmek için aynı tarihli müselleme defteri ile 1528-30 senesine ait vakıf ve piyade defterlerini kullanacağız.

Tablo XLV: 1520-28 Senesinde Ziraat Yapılan Arazi Miktarı

	Tam Çift	Nim Çift	Reaya Çiftliği	Hususi Çiftlik	Zemin	Piyade Çiftlikleri	Müselleme Çiftlikleri	Toplam
Adet	617	790	1012	52				
Dönüm	49360	31600	80960	3916	19479	19295	10968	134618

Bu döneme ait dönüm miktarı bir önceki rakamlar ile mukayese edildiğinde kazâ genelinde zirai alan olarak kullanılan arazi 15823 dönüm artmıştır. Toprakların tasarruf şekline göre ise genel durum şu şekildedir.

	Dönüm	Yüzdeler Dilim
Çift	49360	36,7
Nim Çift	31600	23,5
Hususi	3916	2,9
Zemin	19479	14,5
Piyade	19295	14,3
Müselleme	10968	8,1
Toplam	134618	

Önceki tahrirde olduğu gibi çift olarak tasarruf edilen araziler, yüzdesel olarak yine en büyük kesimi oluşturmaktadır. Fakat çift araziler %20,8 azalarak 49360 dönüme düşmüştür. Nim-çift olarak tasarruf edilen araziler ise %88,5 oranında yükselmiştir. Burada en dikkat çekici artış zemin miktarındadır. Bir önceki tarihe göre zeminler %232,6 oranında artarak 19479 dönüm olmuştur. Hususi çiftlikler ise %8,9 luk artış göstermiştir. Her iki tarihte de aynı piyade ve müselleme defterleri kullandığımız için doğal olarak piyade ve müselleme çiftliklerinin dönüm miktarındaki artış ve azalışı tespit etmemiz mümkün olmamıştır. Kazâ genelinde ziraat yapılan

toprak miktarının artması neticesinde piyade ve müselleme çiftliklerinin genel tasarruf içerisindeki payı düşüş yaşamıştır.

Zemin olarak tasarruf edilen topraklardaki 13623 dönümlük artış, kazâ genelindeki 15823 dönümlük artışın %86,1 ini oluşturmaktadır. Çift ve nim-çiftlerin oluşturduğu reaya çiftlikleri ise 1880 dönüm artış göstermiştir ve bu rakam genel artışın %11,8 ini teşkil etmektedir. Elbette nim-çiftlerdeki büyük artışa yeni zirai alanların oluşması belirli ölçüde etki etmiştir. Fakat nim-çift arazilerin asıl artış nedeni çift olarak tasarruf edilen toprakların bölünmüş olmasıdır.

	II. Bayezid	1520-28	Artış/Azalış
Çift	62320	49360	-20,8%
Nim Çift	16760	31600	88,5%
Hususi	3596	3916	8,9%
Zemin	5856	19479	232,6%
Piyade	19295	19295	0,0%
Müselleme	10968	10968	0,0%
Toplam	118795	134618	13,3%

XVI. yüzyılda kazâ dairesinde zirai alan olarak kullanılan toprakların miktarını tespit edebileceğimiz son mufassal defter 1571 tarihine aittir. Aynı tarihli vakıf, piyade ve müselleme defterleri bulunduğundan önceki değerlendirmelere göre daha gerçeğe yakın sonuçlar elde etmek mümkündür.

Tablo XLVI: 1571 Senesinde Ziraat Yapılan Arazi Miktarı

2 Çift	1,5 Çift	Çift	Nim	Reaya Çiftliği	Hususi Çiftlik	Zemin	Piyade	Müselleme	Toplam
6	17	329	1411	1072	64				
960	2040	26320	56440	85760	4846	103257	15628	6188	215679

Bir önceki tahrirle karşılaştırıldığında yaklaşık 50 senelik süreçte kazâ genelinde ziraat yapılan arazi miktarı %60,2 nispetinde artarak 215679 dönüm olmuştur. Toprağın tasarruf şekline baktığımızda zeminler % 47,9 ile ilk sırada yer

alırken, nim-çiftler ise % 26,2 lik oran ile ikinci sıradadır. XVI. asrın başından sonuna doğru çift olarak tasarruf edilen araziler azalırken nim-çiftler ve çoğunlukla bennakların tasarrufunda olan zeminler büyük oranda artmıştır. Ziraat yapılan arazi miktarı sürekli artış gösterse de kır kesiminde yaşanan nüfus artışı her bir köylünün çift veya nim-çift miktarı toprağı işlemesini sağlayacak miktarda olmamıştır. Bu durum yeni ziraat sahalarının zemin şeklindeki parça topraklardan oluşmasına ve çiftliklerin bölünmesine neden olmuştur.

	Dönüm	Yüzdelerik Dilim
2 Çift	960	0,4
1,5 Çift	2040	0,9
Çift	26320	12,2
Nim Çift	56440	26,2
Hususi	4846	2,2
Zemin	103257	47,9
Piyade	15628	7,2
Müsellem	6188	2,9
	215679	

Tablo XLVII: Ziraat Yapılan Arazi Miktarının 1520-28 ve 1571 Arası Değişim Oranı

	1520-28	1571	Artış/Azalış
2 Çift		960	
1,5 Çift		2040	
Çift	49360	26320	-46,7%
Nim Çift	31600	56440	78,6%
Hususi	3916	4846	23,7%
Zemin	19479	103257	430,1%
Piyade	19295	15628	-19,0%
Müsellem	10968	6188	-43,6%
Toplam	134618	215679	60,2%

II. ALINAN VERGİLERE GÖRE YETİŞTİRİLEN MAHSULLER

A) Hububat ve Bakliyat

Bilindiği üzere XVI. asır Osmanlı taşra ekonomisinin temelini ziraat oluşturmaktaydı ve devlet, her çeşit toprak mahsulünden ve toprakla ilgili diğer her türlü gelirden öşür almaktaydı. Öşür, “onda bir “manasına gelmekle birlikte her sancakta tarım ürünlerinden alınan öşür nisbeti farklı olabilmekteydi.³⁵² Kütahya Sancağı’nda hububat için öşür miktarı 1/8 oranındadır. Bu husus sancak kanunnamesinde “*hububatdan öşr-i şer’i ile yemlik alınır cümlesi sekizde bir olur*” şeklinde açıkça belirtilmişti.³⁵³ Sancak coğrafyasında hububatın yanı sıra başka tarım ürünleri de yetiştirilmekteydi ve bu ürünlerin öşür nisbeti sancak kanunnamesinde belirtilmemişti. I. Selim dönemine ait umumi kanunname ise “*baki hububatdan nohud ve mercüme ve bakla ve penbe ve keten bunlardan onda bir ‘öşr alınur*” şeklinde belirtilmiştir. Buna göre bakliyat türü mahsuller için öşür miktarı 1/10 oranındadır.³⁵⁴ Dolayısıyla tahrirlerde belirtilen ürün miktarları gerçek üretimi değil, vergiye esas olan miktarı belirtmektedir. Tahrir defterlerinde hububat ve bakliyat türü mahsuller, müd veya kile olarak belirlendikten sonra cari fiyatlar göz önüne alınarak nakdî karşılığı yani “*tahrir kıymeti*” tespit edilip deftere hâsıl miktarları yazılmıştır.³⁵⁵

Tablo XLVIII: Hububat ve Bakliyatın Tahrir Kıymeti (Akçe)

	II. Bayezid	1520	1571
Buğday	5	6	7
Arpa	3	4	4
Yulaf	3	3	3
Burçak	3	4	3
Nohut	5	5	7
Mercimek	5	5	7
Darı	3	3	3

³⁵² Ömer Lütfi Barkan, “Öşür”, *İA.*, C. IX, s. 485-488.

³⁵³ TKGM., KKA. *TD.* 48, v. 3a.

³⁵⁴ Selami Pulaha - Yaşar Yücel, “I. Selim Kânünnâmesi (1512-1520) ve XVI. Yüzyılın ikinci Yarısının Kimi Kanunları Derbeyân-ı Kânünnâme-i Osmanî”, *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C. XII, S. 16, (1988), s. 25.

³⁵⁵ Lütfi Güçer, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu’nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, s. 58, 59; F. Emecen, *age.*, s. 240.

Defterlerdeki öşür miktarları, genel olarak üç yıllık üretimin ortalamasını temsil etmektedir.³⁵⁶ Bu rakamların bazı hesaplamalara dayandığını, kesin istatistikleri olmasa da üretimdeki tahrir yapıldığı yıldan önceki birkaç yıla ait genel eğilimleri yansıttığı varsayılmaktadır.³⁵⁷ Öşür miktarı ve nisbeti üzerinden XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı'nda yetiştirilen hububat ve bakliyat mahsullerinin üretim miktarını tahmini olarak şu şekilde tespit etmek mümkündür;

Tablo XLIX: Hububat ve Bakliyat Mahsullerinin Üretim Miktarları (Kile olarak)

	II. Bayezid		1520 -1528		Artış/ Düşüş Oram	1571		Artış/ Düşüş Oram
	Öşür Yekûnu	İstihsal Yekûnu	Öşür Yekûnu	İstihsal Yekûnu		Öşür Yekûnu	İstihsal Yekûnu	
Buğday	21537	172296	19914	159312	-7,5%	47530	380240	138,7%
Arpa	18914	151312	17989	143912	-4,9%	24727	197816	37,5%
Yulaf	182	1456	1235	9880	578,6%	2991	23928	142,2%
Burçak	377	3770	341	3410	-9,5%	3970	39700	1064,2%
Nohut	15	150	55	550	266,7%	207	2070	276,4%
Mercimek	5	50	28	280	460,0%	158	1580	464,3%
Darı	125	1250	152	1520	21,6%	336	3360	121,1%

Tablodan da takip edilebileceği üzere kazâ coğrafyasında en çok üretimi yapılan mahsul buğday ve arpadır. Tahrir defterlerinde hınta olarak geçen, halkın temel gıda maddesi olan buğday; ekmek, bulgur, nişasta ve bunun gibi pek çok yiyeceğin ham maddesidir. II. Bayezid dönemiyle kıyaslandığında 1520 senesinde buğdayın istihsal yekûnunda %7,5 lik azalış söz konusudur. İstihsal ve öşür yekûnunda aynı olarak azalış olsa da 1520 senesinde buğdayın tahrir kıymeti 5 akçeden 6 akçeye yükseldiği için buğdayın nakdi karşılığı %11 artarak 107685 akçeden 119484 akçeye yükselmiştir. 1571 senesine gelindiğinde ise öşür ve istihsal yekûnu 1520 senesine göre %138,7 lik artış göstermiştir. Tahrir kıymetinin 1571'de 7 akçe olması ve üretimin artmasına bağlı olarak alınan öşrün nakdi değeri ise %178,5 artarak 332716 akçe olmuştur.

³⁵⁶ Lütfi Güçer, *age.*, s. 44.

³⁵⁷ Öz, *age.*, s.79.

Tahrir defterlerinde Arapça ismi ile şa'ir olarak geçen arpa, unundan da istifade edilmekle birlikte daha çok havyan yemi olarak tasarruf edilen bir hububat türüdür. Buğday gibi arpanın istihsal yekûnunda da 1520 senesinde azalış görülse de 1571 senesine gelindiğinde üretim miktarı %37,5 artmıştı. II. Bayezid döneminde ve 1520'de üretim olarak buğday ile arasında ciddi bir fark söz konusu değildir. Fakat 1571 senesinde buğday üretimi %138,7 artmışken, arpa da bu oran sadece %37,5 dir.

Tablo L: Hububat ve Bakliyat Mahsullerinin Öşür Miktarları

	II. Bayezid		1520 -1528		Artış/ Düşüş Oran	1571		Artış/ Düşüş Oranı
	Kile	Akça	Kile	Akça		Kile	Akça	
Buğday	21537	107685	19914	119484	11,0%	47530	332716	178,5%
Arpa	18914	56742	17989	71956	26,8%	24727	98908	37,5%
Yulaf	182	547	341	1023	87,0%	2991	8973	777,1%
Burçak	377	1132	1235	4940	336,4%	3970	11911	141,1%
Nohut	15	75	55	275	266,7%	207	1451	427,6%
Mercimek	5	26	28	140	438,5%	158	1107	690,7%
Darı	125	375	152	456	21,6%	336	1008	121,1%

Tahmini üretim miktarını verdiğimiz hububat ve bakliyat mahsulleri tımar ve vakıf arazilerindeki durumu yansıtmaktadır. Yaya ve müsellemlerin tasarrufunda bulunan çiftliklerin hâsılları yekûn olarak toplu kaydedildiğinden bu arazilerde yetiştirilen hububatın miktarını tespit edememekteyiz.

Şeyhlü Kazâsı'na ait zirai mahsuller içerisinde zikredilmesi gereken en önemli hububat çeşitlerinden birisi de defterlerde çeltik olarak kaydedilmiş olan pirinçtir. Pirinç sürekli suya muhtaç olması nedeniyle ziraatı zor bir bitkidir. Ekiminden hasadına kadarki sürede sürekli bakım istemesinden dolayı kıymetli tahıl bitkileri arasında yer almıştır. Pirinç ziraatının yapıldığı yerler su kaynağına yakın, başka bir mahsulün ekilmediği boş toprak parçalarıydı ve buralara su kanalları yönlendirilerek

ziraata elverişli hale getirilirdi.³⁵⁸ Pirinç ziraatı yapan reaya “çeltikçi” ve “kürekçi” olarak adlandırılmaktaydı ve hususi bir yere sahip idi.³⁵⁹ Şeyhlü Kazâsı’nın dâhil olduğu Kütahya kanunnamesinde çeltik ile ilgili şu hüküm bulunmaktaydı.

*“Lazıkıyye ve Honaz nâhiyelerinde zirâ’at olunan çeltük ve susam ki, suyla hâsıl olur, tohum ve su sipâhî cânibinden olup mütekaddemden münâsafâ üzere zabtolunagelüp bu üslûb cârî olduğu der-i devlete arzolandukda vech-i meşrûh üzere mukarrer buyurulmağın münâsafâ üzere kaydolundu”*³⁶⁰

Pirinç üretiminde ekim alanının devamlı su altında bulundurulması ve bu suyun zaman zaman akıtılıp değiştirilmesi gerektiğinden suyun kullanımı ve tohum meselesi kanunnamede hükümle belirtilmiştir.

Işık Gölü ve Menderes Nehri gibi önemli su kaynaklarına sahip Şeyhlü Kazâsı’nda II. Bayezid döneminde 6 köyde, 1520’de 11 köyde, 1571 senesinde ise 14 köyde pirinç yetiştirilmekteydi. II. Bayezid devri ve 1520’de 2 köyde çeltik argı mevcutken 1520 ve 1571 tarihlerinde toplam arg sayısı 6’dır.

Işık Gölü’nün kenarında, Kufi çayına yakın olan Bucak köyünün halkı çeltikçi olarak kaydedilmişti. Köyde bulunan argla ilgili “*bir çeltük argı var on sekiz erlikdir otuz dört müd tohum ekilür deyü defter-i kadime kayd olunmuş şimdiki halde on beş erlikdir otuz müd tohum çeltük ekilür*” kaydı düşülmüştür.³⁶¹ II. Bayezid devrinde ekilen 30 müd tohumdan 7700 akça kıymetinde 70 müd pirinç üretimi gerçekleştirilmişti. Bu tarihte ayrıca 220 akça kıymetinde Bu argda üretim 1520’de 80 müde çıkmıştı. Fakat akça kıymeti kaydedilmemiştir. 1571 senesinde ise 11400 akça değerinde 95 müd pirinç üretimi mevcuttu.

Ilıpınar köyünde bulunan çeltik argına ise 20 müd tohum ekilmekteydi. Bu üretim sahasında II. Bayezid döneminde 5600 akçe kıymetinde 56 müd, 1520’de 7825 akça kıymetinde 70 müd pirinç hâsıl olmaktadır. 1571’de ise 20 müd tohumdan 65,5 müd hâsıl kaydedilmişti. Fakat bunun akça değeri defterde yazılı değildir. Ayrıca II. Bayezid döneminde bulunmayan sadece 1520 ve 1571 tahrirlerinde mevcut olan 4 arg

³⁵⁸ F. Emecen, “Çeltik” *DİA.*, C.8, İstanbul 1993, s. 265.

³⁵⁹ Bkz., Halil İnalçık, “Rise Cultivation and Çeltukci-re’aya System in the Ottoman Empire” *Turcica*, S. XIV (1982), s. 59-141.

³⁶⁰ TKGM., KKA. *TD.* 48, v. 3-b.

³⁶¹ BOA. *TD.* 45, s. 313.

daha vardır. Kazâ genelinde bulunan çeltik arklarına baktığımızda durum şu şekildedir.

Tablo LI: Şeyhlü Kazâsı Çeltik Argları

Bulunduğu Köy	II. Bayezid			1520			1571		
	Tohum müd	Hâsıl müd	Akça	Tohum müd	Hâsıl müd	Akça	Tohum müd	Hâsıl müd	Akça
Bucak	30	70	7700	30	80		30	95	11400
Ilıpınar	20	56	5600	20	70	7825	20	65,5	
İnci					32		18	52	
Servan Şah						9000		86	12900
Ömeroğlu					32			65	
Yalınlı					70			190	28500

Çeltik argları dışında *öşr-i çeltik* ödeyen köyleride hesaba kattığımızda kazâ genelinde II. Bayezid zamanında 6 köyde pirinç yetiştirilmekteydi. 1520’de 11 köyde 1571 senesinde ise 14 köyde pirinç ziraatı yapılmaktaydı.

Tablo LII: Çeltik Üzerinden Alınan Öşür Miktarı

	II. Bayezid			1520			1571		
	Müd	Kile	Akça	Müd	Kile	Akça	Müd	Kile	Akça
Bucak	2		220						
Sarı İsa			710	3				20	120
Oynağan			100		5		1,5		180
Hızırlı			10						
Kara Mihmadlı			50					12	72
Karamanlı				1	10		1	13	198
Kutluca					5		2	15	330
Sökmen						505			
İnci				2				15	
Göçbeyi				5			1		150
Kayran								10	75
Kıskamış							3	5	390

Yukarıdaki tablolardan anlaşılacağı üzere çeltik hâsılları ve öşür miktarlarının yazımında farklılıklar söz konusudur. Sadece 1571 senesinde 1 kile pirinç öşrünün tahrir kıymetinin 6 akça olduğu kesindir. Bilgilerin eksik oluşu ve tahrir

kıymetlerindeki farklılık pirinç üretiminin miktarını gerçeğe yakın bir biçimde ortaya koymamıza engel teşkil etmektedir. Buna rağmen sadece akça değeri verilenleri tahrir kıymeti en az olan köye göre esas aldığımızda en az üretim miktarına dair sonuca ulaşabiliriz.

Tablo LIII Pirinç Üretim Miktarı (Kile)

Köy	II. Bayezid	1520	Artış/Azalış	1571	Artış/Azalış
Bucak	1800	1600	-11,1%	1900	18,8%
Ilıpınar	1120	1400	25,0%	1310	-6,4%
Sarı İsa	1420	600	-57,7%	200	-66,7%
Oynağan	200	50	-75,0%	300	500,0%
Hızırlı	20				
Kara Mihmadlu	100			120	
Karamanlı		100		330	230,0%
Kutluca		50		550	1000,0%
Sökmen		1010			
İnci		1040		1190	14,4%
Göçbeyi		1000		200	-80,0%
Kayran				100	
Kıskamış				650	
Servan Şah		1800		1720	-4,4%
Ömeroğlu		640		1300	103,1%
Yalınlı		1400		3800	171,4%
Toplam	4660	10690	129,4%	13670	27,9%

XVI. asır boyunca kazâ coğrafyasında pirinç ziraatı yapılan köy sayısı ve üretim miktarı sürekli olarak artış göstermiştir. Özellikle 1520 senesinde önceki tarihe göre iki kattan daha fazla artış söz konusudur. İlk tarih aralığında kazâ genelindeki buğday ve arpa miktarında ufak bir azalış bulunmaktayken pirinç üretiminde bu denli artış yaşanması dikkati çekmektedir.

B) Pamuk ve Diğer Sinâî Bitkiler

Dokuma sanayinin önemli bir hammaddesi konumunda olan pamuk, nemli, sulak ve sıcak bölgelerde yetişebilmektedir. Önemli akarsu kaynakları ile geniş çapta sulanabilir araziye bünyesinde barından Şeyhlü'de II. Bayezid devrinde 32 köyde pamuk ziraatı yapılmaktaydı. 1520'de 27 köyde, 1571'de ise 51 köyde pamuk

yetişilmekteydi. Tahrir defterlerinde *penbe* şeklinde karşımıza çıkan pamuğun üretim miktarları verilmeyip yalnızca öşrün tahrir kıymetleri kaydedilmiştir. Bu nedenle, pamuğun üretim miktarı hakkında bir bilgi sahibi olamamaktayız.

Sene	Köy Sayısı	Akça Olarak Öşür Miktarı
II. Bayezid	32	1450
1520	27	1776
1571	51	3645

II. Bayezid devrinden 1520'ye gelinceye kadar %22,5 lik bir artış var iken 1520'den 1571 senesine varıncaya kadar ise %105,2 oranında ciddi bir artış olduğu dikkati çekmektedir.

Şeyhlü Kazâsı'nda ayrıca az miktarda susam, keten, sumak, palamud ve boyalık gibi ürünlerde yetiştirilmekteydi.

Tablo LIV: Sinâi Bitkilerden Alınan Öşür Miktarları

Sene	Susam	Keten	Sumak	Palamud	Boyalık
II. Bayezid	200	6	10	150	
1520	60		164	523	70
1571	140	290	630	780	20

C) Bostan, Bağ ve Bahçe Mahsulleri

Kır kesiminde yer alan köylerin hâsılları içesinde bağ, bahçe ve bostanlar hatırı sayılır yere sahiptirler. Bunlar deftere sadece tahrir kıymetleri üzerinden yazıldığından dolayı üretim miktarına dair tahminde bulunamamaktayız. İlgili mahsullerden alınan öşrün akça kıymetleri yıllara göre şu şekildedir.

Tablo LV: Bostan, Bağ ve Bahçe Mahsullerinden Alınan Öşür Miktarları

Sene	Bağ-bahçe	Bostan	Armut	Ceviz	Soğan
II. Bayezid	3240	2531	30	174	640
1520	5620	4972	187		475
1571	15840	7340	117	180	1718

Tabloda görüldüğü üzere bağ-bahçe ve bostan başta olmak üzere kazâda ayrıca soğan, ceviz ve armut yetiştirilmekteydi. Bu tabloya göre bağ-bahçe ve bostandan alınan öşür miktarları süreklilik göstermektedir. Özellikle 1520 ve 1571 arasında bağ-bahçe öşrü %181,9 oranında artmıştı. Defterlerde bağ ve bahçe öşrü *haraç-ı bağ ve bahçe* şeklinde birlikte yazıldığından bunları ayırt etmek mümkün olmamıştır. Yine de bu rakamlardan kazâda önemli miktarda üzüm üretildiği anlaşılmaktadır. Vergi kalemleri içerisinde bulunan kuru üzüm ve pekmez de bunu desteklemektedir. Kuru Üzüm ve pekmezden alınan öşür toplamaları her tarihte bostan, bağ ve bahçeden alınan öşürün toplamından yüksektir. Üzümün işlenmesiyle elde edilen kuru üzüm ve pekmezden alınan öşür miktarları XVI. yüzyıl boyunca sürekli artış göstermiştir.

Tablo LVI: Kuru Üzüm ve Pekmezden Alınan Öşür Miktarı

Sene	Kuru Üzüm (Akça)	Pekmez (Akça)
II. Bayezid	18374	1765
1520	20354	8765
1571	24527	9853

III. DEĞİRMENLER VE PAZARLAR

Zirai ekonominin hâkim olduğu kır kesiminde tahılın öğütülüp un haline getirildiği değirmenler önem taşımaktadır. Tahrir defterlerinde her bir köyde bulunan değirmen adedi, ne kadar süre faaliyette olduğu ve ne kadar vergiye tabi olduğu kaydedilmiştir. Her değirmen “*bab*” yani işleyen bir değirmen taşı olarak kabul edilmiş ve vergi de bab hesabı üzerinden almıştır. Suyun yeterli ve düzenli aktığı nehirler çevresinde değirmen sayısı fazla olmuştur. Suyun çokluğu ve azlığına göre değirmenlerdeki bab sayısı da değişmektedir.³⁶²

³⁶² Ahmet Yiğit, “XIV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe Livasında Değirmenler” *M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, S: 18, (2007) s.105.

Defterlerde hâsıl kısmında *resm-i asiyab* olarak kaydedilen değirmenlerden alınan vergi miktarı konusunda sancak kanunnamesinde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kanunnamede sadece Mart ayında alınmasını gerektiği belirtilmiştir.³⁶³ Umumi kanunnamelerde ise, tüm yıl çalışan değirmenlerden 60, altı ay çalışanlardan 30 ve üç ay faaliyet gösterenlerden 15 akça alınması hükmüne bağlanmıştır.³⁶⁴

XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı kır iskân birimlerinde bulunan değirmen âdetini tespit etmek gerekirse karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

Tablo LVII: XVI. Asırda Şeyhlü Kazâsı'nda Bulunan Değirmenler

Sene	Su Değirmeni			Ding Değirmeni		
	Köy Sayısı	Değirmen Sayısı	Resm Miktarı Akça	Köy Sayısı	Değirmen Sayısı	Resm Miktarı Akça
II. Bayezid	12	28 (4 vakıf)	1290	2	2 (1 vakıf)	30
1520-28	16	37(10 vakıf)	2020	2	2 (1 vakıf harab)	30
1571	26	85(18 vakıf)	4925	2	2 (1 vakıf harab)	30

Önemli su kaynaklarına sahip olan Şeyhlü Kazâsı kır iskân sahalarında özellikle XVI. asrın ikinci yarısında önemli sayıda değirmen bulunuyordu. Değirmenleri bünyesinde barındıran köyler, çevredeki iskân birimlerinin de değirmen ihtiyaçlarını karşılıyordu. Tabloda görüldüğü üzere II. Bayezid devrinden 1571 senesine gelinceye dek su değirmeni sayısı üç misli artmıştır. Değirmenlerin bulunduğu köy sayısı da iki kat artmıştır. Hiç şüphesiz hububat ziraatında yaşanan artış yeni değirmenlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca 1571 senesinde Ilıpınar köyünde *resm-i senk-i asiyab* adı altında alınan 85 akçalık vergiden değirmen taşı üretiminin vergilendiğini görmekteyiz.

Değirmenlerin çalışma sürelerine baktığımızda ise durum aşağıda bulunan tablodaki gibidir.

³⁶³ TKGM., KKA. TD. 48, v. 3b.

³⁶⁴ Turan Gökçe, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazâsı*, s. 384.

Tablo LVIII: Değirmenlerin Çalışma Süreleri

Sene	Değirmen Sayısı	3 ay	6 ay	1 yıl
II. Bayezid	28		7	21
1520-28	37		8	29
1571	85	1	10	74

Defterlerde *asiyab-ı ding* şeklinde kaydedilmiş olan değirmenler ise çeltiğin kabuğundan ayrılması için kullanılmaktaydı.³⁶⁵ Bu tür değirmenlerden kazâ genelinde söz konusu her tarihte Ilıpınar ve Karamanlı köylerinde birer adet mevcuttu. Karamanlı köyünde yer alan değirmen, Gedik Ahmet Paşa'nın vakıfları içerisindeydi ve geliri Karahisar'daki imarete aitti. 1528 ve 1571 senesinde *harab* olarak kayıtlıdır. II. Bayezid döneminde ise vakıf gelirleri toplu kaydedildiğinden bu değirmenden gelen gelir miktarı tespit edilememektedir.³⁶⁶

Kır kesminde üretilen mahsuller, sipahi tarafından aynı olarak alındığı için sipahinin bunların bir kısmını nakde çevirmesi gerekmekteydi. Ayrıca köylüler de nakdi vergilerini ödeyebilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için elinde kalan ürünü satmak zorundaydı.³⁶⁷ Bu sebeple sadece kazâ merkezlerinde değil kır kesiminde haftada bir gün kurulan mahalli pazarlarda alışverişte bulunulurdu.³⁶⁸

Şeyhlü'nün kır kesminde II. Bayezid devrinde ve 1520'de Çal-ilinde bulunan Saraycık köyü yakınlarında bir pazar bulunmaktaydı. Zeamet gelirleri içerisinde yer alan bu pazarın bac-ı bazar hâsılı her iki tarihte de 800 akça idi. Piri Mehmet Paşa vakfına ait olan Kavak köyünde bulunan kır kesmindeki önemli bir pazardı. Kavak pazarının ihtisabı 400 akça idi.³⁶⁹ 1571 senesine gelinceye dek ise 4 pazar daha ortaya çıkmıştı. Medele köyünde kaydedilen pazarın ihtisab ve ihzariyesi 900 akçe idi.

³⁶⁵ Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, s. 260.

³⁶⁶ BOA. MAD. 262, s. 330.

³⁶⁷ Emecen, *age.*, 268.

³⁶⁸ S. Faroqhi, "XVI. Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Kısa Aralıklarla Kurulan Pazarlar" s. 43.

³⁶⁹ Tuncer Baykara, *Selçuklular ve Beylikler Çağında Denizli, 1070-1520*, İstanbul 2007, s. 260.

Aşağı Yaka Somak köyünün hâsılında birlikte kaydedilen Söğüd, Çerkes, Köprübaşı, Bulgar pazarlarının toplam bac-ı bazar miktarı sadece 250 akça idi.

IV. HAYVANCILIK

Konargöçerlerin temel geçim kaynağının koyun yetiştiriciliği olduğunu ve Yörük cemaatlerine ait hayvan sayılarını hâsıllar toplu kaydedildiği için tespit edemediğimizi ilgi kısmında belirtmiştik. XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı'nda köylü reayanın hayvancılık faaliyetlerini tahrir defterlerindeki *resm-i ganem* ve *öşr-i kovan* kayıtlarından tespit edebilmekteyiz. Bu kayıtlardan anlaşıldığı üzere kazânın kır iskân birimlerinde koyun yetiştirilmekte ve arıcılık yapılmaktaydı. Defterlerde koyunlardan alınan vergi *resm-i ganem* ve *adet-i ağnam* şeklinde kaydedilmiştir. Vergi miktarı ise kanunnameye “*yerlüde ve yörükte resm-i ganem iki koyuna bir akçadır*” şeklinde belirtilmiştir.³⁷⁰ Bu bilgilerden hareketle XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı köylerinde bulunan koyun sayıları ve vergi miktarları aşağıda bulunan tabloda gösterilmiştir.

Tablo LIX: Köylerde Bulunan Koyun Sayıları

Sene	Köy Sayısı	Vergi Miktarı	Koyun Sayısı
II. Bayezid	55	7165	14330
1520	70	11569	23138
1571	100	11120	22240

Kazânın köylerinde II. Bayezid döneminden 1520 senesine gelinceye dek koyun sayısı %61,5 oranında artmıştır. 1520 senesinden sonra koyun yetiştirilen köy sayısı artmasına rağmen koyun sayısı % 4 gerileme yaşamıştır. Defterlerde koyun sayısının azalmasına ilişkin bilgiler olmadığından bu azalışın nedenini kesin olarak tespit edememekteyiz. 1520'den 1571 senesine gelinceye dek nüfus, ziraat yapılan toprak miktarı ve hububat mahsullerinin büyük oranda arttığını daha önce tespit etmiştik.

³⁷⁰ TKGM., KKA. TD. 48, v. 3a.

Buradan hareketle kazâ kırlarında ziraat sahası ve mahsul miktarı önemli ölçüde artarken hayvancılık faaliyetleri aynı yükselişi göstermemiştir.

II. Bayezid devrinde toplam 55 köyde koyun kayıtlıydı. En çok koyun 1750 adet ile Sazak köyünde iken bunu 1264 koyun sayısı ile Tatar köyü takip etmekteydi. Sazak ve Tatar köyü 1520 senesinde de en çok koyun sayısına sahip köylerdi ve koyun adetleri sırasıyla 1800 ile 1040'dı. 1571 senesine gelindiğinde ise diğer iki tarihte üçüncü sırada yer alan Emir Alili köyü 800 adetle en çok koyunun olduğu köy konumuna yükselmiştir. Bu tarihte de Tatar köyü 740 koyun ile ikinci sıradayken ilk iki tarihte en çok koyuna sahip olan Sazak köyü 600 koyunla onuncu sırada kalmıştır.

XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı'nda köylerinde bulunan koyun sayılarının köylere göre dağılım aralığına baktığımızda durum şu şekildedir.

Tablo LX: Koyun Sayılarının Dağılımı

	1000+	1000-750	750-500	500-250	250-100	100-50	50 altı	Toplam Köy
II. Bayezid	2	2	5	8	18	7	13	55
1520	3	1	2	34	16	9	5	70
1571		1	11	17	32	17	22	100

Görüldüğü üzere 1571 tarihine gelindiğinde koyun yetiştirilen köy sayısı artarken köylerdeki koyun sürüleri küçülmeye başlamıştır.

Tahrir defterlerinde tespit edebildiğimiz kadarıyla kazâ köylerinde en yaygın olan ikinci hayvancılık faaliyeti ise arıcılık idi. Defterlerde *resm-i kovan* şeklinde kaydedilmiş olan vergi miktarlarından köylerdeki kovan sayılarını belirleyebilmekteyiz. Kanunnameye zikredilen “*kovandan kovana iki akça kaydolunmuştur*” hükmünden hareketle Şeyhlü Kazâsı köylerinde bulunan kovan sayıları tablodaki gibidir.

Tablo LXI: Köylerde Bulunan Kovan Sayıları

Sene	Köy Sayısı	Vergi Miktarı	Kovan Sayısı
II. Bayezid	13	504	252
1520	39	1880	940
1571	70	2242	1221

Arıcılık yapılan köy sayısı ve kovan sayısı sürekli artış göstermiştir. 1520 ve 1571 arasında toplam kovan sayısındaki artış oranı daha küçük nispettedir. XVI. yüzyıl boyunca koyun yetiştiriciliğinin aksine arıcılık istikrarlı gelişme göstermiştir.

Bilindiği üzere tahrir defterlerinde büyükbaş hayvanlar ile kümes hayvanlarına dair bilgiler mevcut değildir. Fakat balıkçılığa dair vergiler birçok kazâda mevcuttur. Sınırları içerisinde Işıklı Gölü ve Menderes Nehri'ni barındıran Şeyhlü Kazâsına ait defterlerde balıkçılığa ilişkin bilgi bulunmamaktadır.

SONUÇ

Milattan önceki yıllardan itibaren yerleşime sahne olan Şeyhlü, Miryokefalon Savaşı sonrasında kesin olarak Türk hâkimiyetine girmiştir. 1429'da Germiyanogulları topraklarının nihai olarak Osmanlı egemenliğine girmesiyle de Osmanlı idari yapılanmasında Kütahya Sancağı'na bağlı bir kazâ olmuştur. Kazâ merkezini oluşturan nefs-i Şeyhlü II. Bayezid devrinde 7, 1520'den itibaren ise XVI. asır boyunca 6 mahalle yerleşimine sahipti. Kazâ merkezi, II. Bayezid devrinde tahmini 660 kişinin, 1571 tarihinde ise tahmini 1135 kişinin yaşadığı küçük bir kasaba konumundaydı. Önemli yol ağlarının uzağında kalan XVI. yüzyılda Şeyhlü kasabası, çevresinde yer alan kazâ merkezleri içerisinde en az nüfusa sahip merkezdi.

XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı ise günümüzdeki Çivril, Çal, Bekilli ve Baklan ilçelerini kapsayan geniş bir coğrafyayı kapsamaktaydı. Kır iskân birimlerinin büyük çoğunluğu, bu geniş coğrafya içerisindeki ovalarda ve su kaynaklarının çevresinde yer almaktaydı. II. Bayezid döneminde 123 köy ile 66 köy altı iskân birimi bulunmaktaydı. XVI. asır sonlarına doğru köy sayısı 154'e yükselirken köy altı iskân birimlerinin sayısı da 91 olmuştu.

Şeyhlü kazâ merkezi ve kırlarında söz konusu asır boyunca zaviye sayısı 30'un üzerindeydi. Şeyh unvanı taşıyan birçok kişiye ait vakıf çiftlikleri bulunmaktaydı. Bu durum sadece kazâ merkeznin değil kazâ dairesinin her köşesinin ismiyle müsemma olduğunu göstermektedir.

Kazâ nüfusu şehirliler, köylüler, yörükler, piyadeler ve müsellemlerden müteşekkildi. XVI. yüzyıl boyunca toplam kazâ nüfusunun %96-97'si kır iskân birimlerinde yaşamaktaydı ve kazâ genelinde gayr-i müslim nüfus bulunmamaktaydı. Köylü nüfusu oluşturan çiftçiler yüzyıl boyunca kazâ nüfusunun en büyük kesitini oluşturmuşlardı. Kazâ genelinde XVI. asır başlarında 17125, 1520'de 22530, 1530'da 24560 kişi yaşamaktaydı. 1571'de ise toplam kazâ nüfusu 37655'e yükselmişti.

Çarşı ve pazarın bulunduğu kazâ merkezinde sabunhane, değirmen gibi küçük işletmeler de mevcuttu. Kazâ topraklarının önemli yol güzergâhlarından uzak kalmasından dolayı kasaba ve köylerin ticari hacmi kendine yetecek düzeydeydi.

Kazânın kır kesimlerinde ise başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktı. XVI. asırda Şeyhlü Kazâsı verimli arazilere sahip olmasına rağmen bünyesinde büyük nüfus barındırmayan kır iskân sahalarından oluşmaktaydı. XVI. asrın başından sonuna doğru ziraat yapılan arazi miktarı nüfusla paralel şekilde artmıştı. Bu durum yeni ziraat sahalarının zemin şeklindeki parça topraklardan oluşmasına ve çiftliklerin bölünmesine neden olmuştur. Kazâ genelinde buğday, arpa yulaf, burçak, darı, mercimek, nohud, pirinç, pamuk ve susam gibi ürünlerin ziraati yapılmaktaydı. Bağcılık önemli bir yere sahipti ve buna bağlı olarak ciddi miktarda kuru üzüm ve pekmez üretiliyordu. II. Bayezid dönemi ve 1520 arasında buğday ile arpanın üretim miktarında düşüş yaşanırken pirinç üretimi ve hayvancılıkta büyük bir artış söz konusudur. 1520 ve 1571 tarihleri arasında ise temel hububat mahsullerinin üretimi ciddi miktarda artmıştı. Kazâda arıcılık, koyun yetiştiriciliğinin aksine yüzyılın ikinci yarısında artmaya başlamıştı.

XVI. yüzyılda Şeyhlü Kazâsı verimli fakat önemli yol ağlarından uzak topraklarda bulunmasından dolayı şehirleşmeden uzak nüfus bakımından küçük ve orta ölçekli kırsal yerleşmelerin bulunduğu bir idari birimdi.

KAYNAKLAR

438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530) I. Kütahya, Karahisar-i Sahib, Sultan-önü, Hamid ve Ankara Livaları, Ankara, 1993.

Abay, Eşref, “Tarih Öncesi Dönemlerde Işıklı”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul, 2011, s. 13-18.

-----, “Tarih Öncesi Dönemlerde Işıklı”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 5-14.

Afyoncu, Erhan, “Türkiye’de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. 1, (2003), s. 267-286.

Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri* II, (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1973.

Akyılmaz, Gül, “Osmanlı Devleti’nde Reaya Kavramı ve Devlet-Reaya İlişkileri”, *Osmanlı*, C. IV. Ankara 1999, s. 40-54.

Arıkan, Muzaffer, *XV. Asırda Yaya ve Müsellem Ocakları (Toprak Tasarrufu, Vergi Muafiyetleri ve Hizmet)*, Doçentlik Tezi, Ankara 1966.

Atalay, İ., “Türkiye’de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerine Etkileri” *Coğrafya Araştırmaları*, S.1, (1989), s. 91-101.

Barkan, Ömer Lütfi, Çiftlik”, *İA.*, C. III, s. 392-397.

-----, “Osmanlı İmparatorluğunda Çiftçi Sınıflarının Hukukî Statüsü”, *Türkiye’de Toprak Meselesi, Toplu Eserler 1*, İstanbul 1980, s. 743-788.

-----, “Öşür”, *İA.*, C. IX, s. 485-488.

-----, “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *TM*, C. X, (1953), s. 1-26.

-----, “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Arazi ve Nüfus Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (I)”, *İFM*, C. 2, S.1 (1941), s. 29-59.

Baykara, Tuncer, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Ankara 1985.

- , *Denizli Tarihi, İkinci Kısım 1070-1429*, İstanbul 1969.
- , *Selçuklular ve Beylikler Çağında Denizli, 1070-1520*, İstanbul 2007.
- Beyazıt, Yasemin, “XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Şeyhlü Kazâsı ve Vakıf Kurumları”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 299-322.
- Braudel, Fernard, *II. Philip Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul 1989.
- Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (çev. Erol Üyepazarcı), İstanbul 2012.
- Ceylan, Mehmet Akif, *Baklan-Çivril Havzası ve Yakın Çevresinin Hidrojeomorfolojik Etüdü*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, C. 2, (çev. Ali Suat; Latin Harflerine Aktaran: Kâzım Yaşar Koprıman), Ankara 2002.
- Cirtıl, Saim, “Işıklı (Şeyhlü) Türk Dönemi Eserleri”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 191-212.
- Çamdere, Mehmet Ali, *6360 Sayılı Kanununun Kamu Hizmetlerinin Sunumuna Etkisi: Denizli Büyükşehir Belediyesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2017.
- Çivril Kaymakamlığı, *Bütün Yönleriyle Çivril*, Çivril 1985.
- Çorbacıoğlu, Nuri, *Çivril’de Eğitim Coğrafya İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2007.
- Darkot, Besim, “Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri Hakkında” *Türk Coğrafya Dergisi*, S.13-14, (1955), s. 141-149.
- Darkot, Besim- Tuncel Metin, *Ege Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul 1978.
- Doğru, Halime, *Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı (XV. ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)*, İstanbul 1990.
- Drew-Bear, Thomas, “Eumeneia’da Bir Bizans Kalesi” *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 149-152.
- Emecen, Feridun M., *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2012.

- , *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara 2013.
- , “Çeltik” *DİA.*, C.8, İstanbul 1993, s. 265-266.
- Ergenç, Özer, “Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlevi ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları*, S. 4, (1984), s. 69-78.
- Ertaş, Mehmet Yaşar, “Avarız Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Şeyhlü (Işıklı) Kazâsı”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 253-298.
- Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, IX. *Kitap*, (haz. Yücel Dağlı vd.), İstanbul 2005.
- Faroqhi, S., *Osmanlıda Kent ve Kentliler*, (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), İstanbul 2000.
- Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-selâtin*, C. I, İstanbul 1275.
- Gökçe, Turan, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazâsı*, Ankara, 2000.
- , “XV-XVI. Yüzyıllarda Uşak Kazâsı Piyade ve Müsellem Teşkilâtı”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 4, (2000), s. 91-157.
- , “XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Tespitler”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 213-251.
- , “Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Honaz Kazâsında Nüfus ve Yerleşme”, *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir 1999, s. 317-348.
- , “Müstakil Bir İdari Birim Olarak Çal Kazâsı'nın Öncüsü: XV ve XVI. Yüzyıllarda Kütahya Sancağı Piyâde Teşkilâtında Çal-ili Nâhiyesi”, *21. Yüzyıla Girerken Geçmişten Günümüze Çal Yöresi Baklan Çal Bekilli, Çal Sempozyumu (01-03 Eylül 2006, Denizli) Bildirileri*, Denizli 2007, s. 240-257.
- , “Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Uşak”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu (25-27 Ekim 2001 Uşak) Bildirileri, I*, İstanbul 2001, s. 201-216
- , “Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Uşak Kazâsı: Kır İskân Yerleri ve Nüfus”, *XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler, C. III/Kısım III*, Ankara 2002, s. 1367-1374.
- Gökçe, Turan -Küpeli, Özer, “Germiyanoğulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri”, *Uluslararası Batı Anadolu*

Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu III: Germiyanoğulları Beyliği, Kütahya, 8-10 Mayıs 2014, (yay. haz. Mehmet Ersan, Mehmet Şeker), Ankara 2017, s. 473-485.

Göyünç, Nejat, “'Hane' Deyimi Hakkında”, *İÜEF Tarih Dergisi*, S. 32 (1979), s. 331-348.

Gülten, Sadullah, “XVI. Yüzyılda Kütahya Sancağı'nda Yörükler”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 28, (2010), s. 171-194.

Gümüşçü, Osman, *XVI. Yüzyılda Larende (Karaman) Kazâsında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara 2011.

Gündüz, Tufan, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, İstanbul 2009.

-----, “Konar -Göçer”, *DİA*, C. XXVI, İstanbul 1998, s. 161-163.

Halaçoğlu, Yusuf, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1991.

İnalcık, Halil, *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1954.

-----, Köy, Köylü ve İmparatorluk”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1993, s. 1-14.

-----, “Murad I”, *DİA*, C. 31. İstanbul 2006, s. 156-164.

-----, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü”, *Belleten*, C. 23, S. 92, (1959), s. 575-610.

Kadıoğlu, Yahya, *Şehir Coğrafyası Açısından Çivril*, Uşak 2008.

Karaçağ, Abdullah, *Denizli - Gümüşsuyu ve Işıklı'daki Türk Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992.

Karazeybek, Mustafa, “Osmanlı Taşra Teşkilâtında Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın İdâri Yapısı”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1, (2000), s. 100-115.

Kâtip Çelebi, *Cihannümâ*, İstanbul 1145.

Kazıcı, Ziya, “Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri”, *İslam Medeniyeti Dergisi*, C. 7, S. 3, (1982), s. 29-36.

Kök, Şaban, “Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Şeyhlü ve Çevresinin Fethi”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 165-178.

Köprülü, M. Fuad, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara 2000.

- Kramers, J. H., “Mahalle”, *İA.*, C. VII, Eskişehir 1997, s. 144.
- Kuban, Doğan, “Anadolu-Türk Şehri Tarihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler”, *Vakıflar Dergisi*, S. 7, (1953), s. 53-73.
- Kurgun, Levent, *Denizli İli Yerleşim Yerleri Adları*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 1997.
- Yusuf Küçükdağ, “Konya’da Bir Mevlevî Manzumesi (Piri Mehmet Pa Zaviyesi ve Vakfiyesi)”, *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1992, s. 159-179.
- Küpelî, Özer, “XV-XVI. Yüzyıllarda Homa Kazâsı'nın İdarî, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Tarihi”, *Eskiçağdan Cumhuriyet'e Homa (Gümüşsu) Tarihi*, (Edt. Mehmet Yaşar Ertaş-Süleyman Tüzün), Gümüşsu 2009, s. 55-106.
- , “XVI. Yüzyılda Sandıklı Kasabası”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* Cilt: 25, Sayı 2, (2010), s. 503-526.
- , *Tahrir Defterlerine Göre XV. ve XVI. Yüzyıllarda Homa Kazâsı*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2000.
- Ocak, Ahmet Yaşar, “Zaviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, S. 12, (1978), s.247-271.
- Öz, Mehmet, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999.
- , "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, S. XXII, s. 429-439.
- Özel, Oktay, “Avarız ve Cizye Defterleri”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, ed. Halil İnalçık, Şevket Pamuk, Ankara 1999.
- , “XV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunda Hariç Raiyyet”, *TDAD*, S.43, s. 159-165.
- Özkaya, Yücel- Akyıldız, Ali, “Muhassıl”, *DİA*, C. 31, İstanbul 2006, s. 18-24.
- Öztaşkın, Muradiye, “Frigya (Phrygia) Bölgesi Bizans Dönemi Tarihi Coğrafyası”, *Frigya (Phrygia) Bölgesinde Bizans Dönemi Kaya Mimarisini*, (edt., B. Yelda Olcay Uçkan), Eskişehir 2010, s. 20-25.
- Pulaha, Selami-Yücel, Yaşar, “I. Selim Kânûnnâmesi (1512-1520) ve XVI. Yüzyılın ikinci Yarısının Kimi Kanunları Derbeyân-ı Kânûnnâme-i Osmanî”, *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C. XII, S. 16, (1988), s. 9-100.

Ramsay, W. M., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (trc. Mihri Pektaş), İstanbul 1961.

Sahillioğlu, Halil, “Onbeşinci Yüzyılın Sonu ile Onaltıncı Yüzyılın Başında Bursa’da Kölelerin Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri” *ODTÜ Gelişme Dergisi, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar, II*, Ankara 1981, s. 67-138.

Sakin, Orhan, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler*, İstanbul 2010.

Selen, H. Sadi, “16. ve 17. Yüzyıllarda Anadolu’nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı”, *III. Türk Tarih Kongresi, Ankara 15-20 Kasım 1943, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1948, s. 589- 598.

Sevin, Veli, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara 2013.

Söğüt, Bilal- Şimşek, Celal, “Eumenia” *Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildirileri*, Çivril 2001.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teskilatı- Destanları*, İstanbul 1992.

Şahin, İlhan, “Nahiye”, *DİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 306-309.

-----, *Osmanlılar Döneminde Konar-Göçerler*, İstanbul 2006.

Şimşek, Celal, “Eumeneia’nın Coğrafi, Tarihi ve Siyasi Yapısı”, *Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı*, (edt. Bilal Söğüt), İstanbul 2011, s. 47-60.

Taeschner, Franz, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yol Ağı*; (çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2010.

Tanoğlu, Ali, “İskân Coğrafyası Esas Fikirler, Problemler ve Metod”, *Türkiyat Mecmuası*, S. 9, (1954), s. 1-55.

Tatar, Sevgi, *Çivril Ovası ve Yakın Çevresinde Arazi Kullanımı*, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2016.

Telci, Cahit, *XVI-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazâsı*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999.

Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1984.

Türkay, Cevdet, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar/Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre*, İstanbul 1979.

- Umar, Bilge, *İlk Çağda Türkiye Halkı*, İstanbul 1999.
- , *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1937.
- Ünal, Erdal, *Eumenia Tarihi ve Sikkeleri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.
- Varlık, Mustafa Çetin, "XVI. yüzyılda Kütahya Sancağında Yerleşme ve Vergi Nüfusu", *Bellekten*, Cilt: LII, Sayı: 202, (1988), s. 132-156.
- , "XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", *Türklük Araştırmaları Dergisi* S. 2, (1989) s. 225-239.
- , *Germiyanoğulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara 1974.
- , "Kütahya", *DİA*, C. 26, İstanbul 2002, s. 580-584.
- Yakupoglu, Cevdet, "Germiyanoğulları Muhitinde Ahiler ve Zaviyeleri", *Turkish Studies*, C. 4, S. 3, (2009), s. 2264-2284.
- Yediyıldız, Bahaeddin, "Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, 11-13 Eylül 1984 Ankara*, Ankara 1984, s. 25-41.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Kütahya Tarihçesi", *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan*, İstanbul 1981, s. 32-49.
- Yınanç, Mükrim Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul 1944.
- Yücel, Yaşar, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantrilizasyona Dair Genel Gözlemler", *Bellekten*, C. 38, S. 152, (1974), s. 657-708.

EKLER

EK 1: II. Bayezid Döneminde (1481-1512) Şeyhlü Kazâsı Köyleri

Köyler	Çift	Nim	Bennak	Kara	Hane	Muaf	Müc.	T. Nefer
Akçaşehir	11	3	4		18		4	22
Akkilise	5	5	7		16	1	6	23
Alan	3	2	2		7		1	8
Aşağı Yaka Somak	2				2			2
Balçıkhisar	6	8	17		31	3	4	38
Bekir	2	1	2		5			5
Bey	2	1	1	1	6			6
Beyceöyük	14	5	11		30	3		33
Beyköy	1		1		2			2
Bölücek	3	4	1	1	9		1	10
Bucak	14	3	3		20	2	3	25
Bulgurlu	7	1	1		11		4	15
Canşa	3	1	1		6	1	1	8
Çatak					0	7		7
Çayağzı	9	6			15	3	5	23
Çivril	15	9	10	3	39			39
Çoğaşlı	7	2	3		12		3	15
Çomar	1		2		3	1	1	5
Çöplü	7	1	3		12	1	3	16
Çubuk					1		1	2
Çukurca	10	3	1	3	18		1	19
Dede	11	21	18	1	51		9	60
Delik	2	4	1		7			7
Demirciler	2	14	2	5	23		2	25
Derecik								0
Doğancı	5	1	2		8		3	11
Döğeri	4	7	2		15	1	1	17
Eğindepe	3	9	3	1	16			16
Eksenlü	2	1	2		5		3	8
Elvanoğlu	2				2			2
Emir Alili	27	5	11	7	50	4	7	61
Eskiköy	1	2	1		4		1	5
Eymürcük	5	3	3		12	1	1	14

Firuzlu	2				2			2
Gelinviran	8	1	1		10			10
Gençlü	5	4	7	3	20	1	3	23
Göçbeyi	4	1			6		2	8
Gökbaşlu	4		2		6	2	2	10
Gölcük	8	2	1		11	1	3	15
Gömce	5	2	3		10		2	12
Hamidlü	4	4	4		12		1	13
Haydan	10	5	6	1	22		5	27
Hızırlu	5	2	2		9	6	1	16
Ilıpınar	7	2	3	2	14			14
İğdir	13	9	9	4	35		2	37
İncikli	21	9	8	6	44		6	50
İnkaya					0			0
Kara Arslanlu	3	1		3	7		1	8
Kara Hasanlu	4	3	2		11	1		12
Kara Hocalu	13	5	3	1	22	1	1	24
Kara Mihmadlu	7	1	5	1	15	1	3	19
Karaca	7		1	1	10	3	6	19
Karamanlu	5	6	3	2	16		2	18
Karıtekke	14	4	8		26	6	2	34
Kavak	3	3			6			6
Kaycık	4	3	4		11		3	14
Kayı	4	5	3		13	1	3	17
Kepür					0			0
Kılcan	6	1			7			7
Kırka					0			0
Kıskamış	6	4	15	1	26	1	1	28
Kızılçasöğüd	19	14	22	7	64	1	5	70
Kızılçaşehir	3				3	1		4
Kızılçubuk		7	3	1	11	6	1	18
Kızıldepe	3	5	5		13		3	16
Kilisecik	26	7	9	1	43		4	47
Koçak	5	2	2	1	10	1	2	13

Kozavdan (Öküz Baba)			3		3	4		7
Kozkuyu	9	1	3		13		2	15
Köselü	13	6	6		25		4	29
Kutluca		1			1			1
Mahmud Gazi	2	4	5	1	12	1	1	14
Malkoç	5		2		7	2	4	13
Mamaklu	9	5	7	1	22		1	23
Mancalaşlu	9	3	3	2	18		2	20
Mancalu	16	4	10	1	33	4	4	41
Medele	2	14	14	4	34	1	1	36
Menteşe	4		3		7		1	8
Miraç/Moraca	9	2			11		4	15
Mükrimin	2	1	1		4			4
Mürsellü	8	1	7		16		5	21
Orta	13	13	11	8	46		5	51
Otaç	4	8	2		16	3	3	22
Oynağan	5	6	1	1	13		1	14
Özdemir	11	4	1		16		1	17
Piroğlu ve Karaoğlu	4	2	2		8		1	9
Polad	26	12	8	2	48	1	8	57
Saatlü	8	2	2	1	14		1	15
Sakarigözü	10	5	3		18		4	22
Salur	6	2	5	1	15	1	2	18
Saraycık	5	4	2		11		2	13
Sarı İsa	5	2	2	1	9	1	1	11
Sarucalu	3	2			5			5
Sazak	34	10	17	4	65		14	79
Sökmen	7	6	2	1	16	1	1	18
Sülemişlü	7	1	1		10		2	12
Tatar	13	11	8	2	35	2	4	41
Timur	7			1	8		3	11
Tokça/Karaağaç	1		2		3	2		5
Umur Fakılı	7	1	4		12		1	13
Ümran	14	5	9	2	30		6	36

Yağlık	4		1		5		1	6
Yaka Somak	3	6	2	3	14	1	1	16
Yanallar	2	2	5		9		2	11
Yazırlu	12	13	10	3	38		4	42
Yenice	12	8	5	3	30	1	2	33
Yuva	9	6	9	3	27		1	28

EK 2: 1520 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Köyleri

Köyler	Çift	Nim	Bennak	Hane	Kara	Mücerred	Muaf	T. nefer
Akçaşehir	6	6	8	20	3	2	4	29
Akkilise	5	8	20	33	4	7		44
Akpınar	4	21	7	32	5	6	2	45
Alan	2	3	3	8		3		11
Ardıç		3		3				3
Aşağı Yaka Somak	2	6	9	17		3		20
Balçikhisar	2	13	10	25	5	8	4	42
Bekillü	7	3	5	15	2	4	8	29
Bekir	1	2	1	4		2		6
Bey	3		2	5		1		6
Beyceöyük				25		2	3	30
Beyköy	3	5	1	9		1	1	11
Bölücek		3	4	7		5		12
Bucak	8	5	19	32	1	5	1	39
Bulgurlar	4	10		14	2	5	1	22
Çanşa	2	7	2	11		1		12
Çatak	2			2	1	1	1	5
Çayağzı	4	1	2	7	1	2	4	14
Çivril	10	14	7	31	6	4	2	43
Çoğaşlu	2	2		4	1	1		6
Çomar	1	4	3	8	3	4	3	18
Çöplü	7	4	4	15	2	6	7	30
Çubuk	6	3	1	10	1	2	1	14
Çukurca	9	10	6	25	8	7	2	42
Çukurkuyu	4	8	9	21	1	11	1	34
Dede	1	18	15	34	5	12	5	56
Delik	2		2	4				4
Derecik								0
Doğancı	3	1	4	8		3		11
Döğerili	12	2	5	19	6	10	4	39
Eğindepe	1	15	7	23	2	6	1	32
Eksenlü	1	3	3	7	1	2		10
Elvan	1	1		2				2
Eskiköy								0

Eymir Alilü	28	9	10	47	8	13	4	72
Eymürcük	3	13	12	28	4	3	1	36
Firuzlu	4		2	6	1	1		8
Gelinviranı	4	5	1	10	2	4		16
Genclü	7	10	2	19	1	9		29
Göçbeyi	2	4	2	8	1	2		11
Gökbaşlu	2	4	4	10		1	1	12
Gölcük	4	5	2	11	3	4		18
Gömce	2	5	8	15	3	7	1	26
Hamidlü				0				0
Haydan	9	11	4	24	3	5	1	33
Hızırlu	6	11	6	23	9	7	2	41
Hüsam Dede							25	25
Ilıpınar				0				0
İğdir	13	12	11	36	8	14	8	66
İn Kaya				0				0
İnci	10	11	6	27	2			29
İnciklü	7	16	18	41	6	12	1	60
Kara Arslanlu	9	8	2	19	4	7		30
Kara Hasanlu	3	3	1	7	1	1	7	16
Kara Hocalu								0
Kara Mihmadlu	4	1	5	10		2		12
Karaca	8	4	11	23	4	4	1	32
Karacaoğlu				0				0
Karacaöyük	5	3	3	11	2	4	1	18
Karamanlu	3	7	4	14	1	3		18
Karıtekye	9	7	14	30		15	13	58
Kavak	4	6	3	13	2	3		18
Kaycık	3	3	3	9	1	2	1	13
Kayı	12	11	6	29	6	10	3	48
Kayran	4	3	4	11		1	1	13
Kepür				0				0
Kılcan	4	3	1	8		2		10
Kırka	2			2			1	3
Kıskamış	3	5	22	30	4	3	1	38
Kızılcadöğüd	13	9	26	48	7	21	19	95

Kızılcaşehir	3	2		5		1		6
Kızılçubuk	2	11	4	17	5	3	1	26
Kızıldape	3	5	6	14		2		16
Kilisecik	9	16	5	30	1	5	1	37
Koçak	9	6	5	20	2	9	1	32
Kozavdan		1	2	3		1	6	10
Kozkuyu	10		1	11	1	3	2	17
Köseler	6	4	6	16	3	4	3	26
Kutluca		1	2	3		2		5
Kuyucak		22	7	29	3	9	2	43
Küçüköyük	1	9	15	25	3	4	5	37
Mahmud Gazi		9	7	16		7	6	29
Malkoç	5	2	5	12	4	6		22
Mamaklu	4	11	18	33	9	8	1	51
Mancalu	11	8	8	27	1	8	2	38
Mancaluşlu	9	5	7	21	2	5	2	30
Medele	2	22	9	33	4	12	2	51
Menteşe	5	1		6		1		7
Miraç	7	5	3	15		1	3	19
Mükremin	4	3	6	13		5	3	21
Orta	9	30	12	51	13	26	1	91
Otaz	2	7	3	12		4	7	23
Oynağan	2	4		6		3	1	10
Ömeroğlu	15			15	1	3		19
Özdemir	8	6	7	21	7	4	2	34
Polad	18	30	14	62	6	18	5	91
Saatlü	7	7	4	18	3	6	11	38
Sakarığözü	3	4	2	9	2	4	2	17
Salur	4	5	8	17		7	1	25
Saraycık	6	2	3	11	3	4	5	23
Saru İsa	3	3		6		1		7
Sarucalar				0				0
Savak	3	1	5	9	2	2	1	14
Sazak	33	18	26	77	12	26	6	121
Servanşah	7	6	8	21	3	5	11	40
Sökmen	7	3	5	15	1	3	1	20

Sülemişlü	5	4	4	13	8	2		23
Şeyh Eymir				0				0
Tatar	8	19	6	33	8	8	5	54
Timur	11	9	3	23	3	2	3	31
Timurcılar	1	11	4	16	3	5		24
Tokça	2	2	5	9		5	7	21
Umur Fakılu	5	3	2	10	2	5		17
Uzun Pınar	5	14	10	29	1	9	3	42
Ümran	10	11	13	34	6	8	5	53
Yağlık				0				0
Yaka Somak	5	14	7	26	1	6		33
Yalınlu		1	5	6	1	3	11	21
Yanallu	5	4	3	12	1	3		16
Yassıöyük	6	3	3	12		2	3	17
Yazırlu	18	13	14	45	9	15	1	70
Yenice	4	20	7	32	2	6	2	42
Yuva	5	4	19	28	5	10	1	44

EK 3: 1530 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Köyleri

Köyler	Hane	Hane-i Kürekciyan	Müc.	Muaf	T. Nefer
Akçaşehir	18		9	1	28
Akkilise	27		19	3	49
Akpınar	35		15	4	54
Alan	8		4		12
Ardıçağıl	3				3
Aşağı Yaka Somak	16		4	3	23
Balçikhisar	27		15	4	46
Bekillü	15		13	10	38
Bekir	5				5
Bey	7		2		9
Beyceöyük	19		2	0	21
Beyköy	9		3	1	13
Bölücek	8		5	2	15
Bucak	32		5		37
Bulgurlar	17		7		24
Canşa/Canaşa	13		5		18
Çatak	4			1	5
Çayağzı	11		3		14
Çivril	33		14	3	50
Çoğuşlu	5		1		6
Çomar	5		2	1	8
Çöplü	17		6	7	30
Çubuk	10		3	1	14
Çukurca	40		17	2	59
Çukurkuyu	25		15	2	42
Dede	42		18	7	67
Delik	5		1		6
Demirciler	20		6		26

Doğancı	8				8
Dögerili	28		19	3	50
Eğindepe	33		14	1	48
Eksenlü	8		3	1	12
Elvanoğlu	2		1		3
Eskiköy					0
Eymir Alilü	35		13	9	57
Eymürçük	28		6	8	42
Firuzlu	5		2		7
Gelinviran	14		2	2	18
Genclü	14		5	2	21
Göçbeyi	8		4	1	13
Gölcük	14		3	1	18
Gömce	29		12	1	42
Hamidlü					0
Haydan	27		8	6	41
Hızırlu	27		21	2	50
Hüsam Dede				23	23
Ilıpınar					0
İğdir	44		17	8	69
İnci	9	35	5	2	51
İnciklü	51		21	1	73
Kara Arslanlu	29		9	1	39
Kara Hasanlu	7		4	3	14
Kara Hocalu					0
Kara Mihmad	10		4		14
Karaca	21		6	1	28
Karacaöyük	14		8		22
Karamanlu	14		6	2	22
Karaoğlu					0
Karitekye	30		14	0	44

Kavak	16		12		28
Kaycık	11		1		12
Kayı	24		19	1	44
Kayran	9		6	2	17
Kemaleddin					0
Kepür					0
Kılcan	7		2	1	10
Kırka	5		4	1	10
Kıskamış	34		12	2	48
Kızılcasöğüd	63		14	14	91
Kızılcaşehir	6		6		12
Kızılçubuk	28		24	1	53
Kızıldape	16		4	2	22
Kilisecik	32		12	1	45
Koçak	26		11	2	39
Kozağaç	33		15		48
Kozkuyu	21		6	1	28
Kozavdan					0
Köseler	18		6	2	26
Kutluca	5		2	1	8
Kuyucak	32		20	2	54
Küçüköyük	20		7	1	28
Mahmud Gazi	16		7	20	43
Malkoçlu	11		9	1	21
Mamak	41		5	1	47
Mancalu	41		14	2	57
Mancaluşlu	31		16	4	51
Medele	43		15	1	59
Menteş	5		1	1	7
Miraç	14		9	4	27
Mükrimin	16		5	2	23

Orta	66		40	3	109
Otaz	15		8	4	27
Oynağan	5		2		7
Ömeroğlu	11		3		14
Özdemir	29		13	1	43
Polad	88		41	13	142
Saatlü	20		14	8	42
Sakarıgözü	12		7		19
Salur	19		15	1	35
Saray	20		4	1	25
Sarı İsalu	8		3	2	13
Savak	11		4		15
Sazak	107		54	8	169
Servan Şah	24	13	9	1	47
Sökmen	16			2	18
Şülemişlü	21		5		26
Tatar	42		24	9	75
Timur	23		6	2	31
Tokça	8		4	6	18
Umran	45		5	2	52
Umur Fakılı	14		4	1	19
Yağlık					0
Yalınlu	8		7	6	21
Yanallu	19		5	1	25
Yassiöyük	14		6	2	22
Yazırlu	53		14	5	72
Yenice	30		14	2	46
Yukarı Yaka Somak	25		8		33
Yuva	23		19	5	47

EK 4: 1571 Senesinde Şeyhlü Kazâsı Köyleri

Karye	2çift	1,5çift	Çift	Nim	Bennak	Kara	Müc.	Statü yok	Muaf	Yörük	T. Nefer
Akçaşehir			2	9	12	4			1		28
Akkilise			1	25	30	15	1		4		76
Akpınar		1		10	44	16	1	2	1		75
Alan			4	18	8	5	3		1		39
Ardıçağıl				3	5	3					11
Aşağı Yaka Somak			3	12	34	8	4		4		65
Balçıkhisar			3	7	17		1				28
Bayad		1	3	6	7	5	4				26
Bekillü		1	3	20	14	7	1				46
Bekir			4	5	12	4					25
Bey				7	4	3	1				15
Beyköy				2	2						4
Bölücek			2	5							7
Bucak		1	7	16	38	5	2	1	5		75
Bulgurlar	1		2	15	9	9	1		1		38
Büyük Çallu			5	23	66	21	2				117
Canaşa				3	2	2					7
Çam			1	2	2						5
Çatak				7	1						8
Çayağzı				2	6	1					9
Çivril				19	32	14	9		4		78
Çoğuşlu			2	6	13	5	1			4	31
Çomar				5	9	1					15
Çöplü			2	13	10	7	2		5		39
Çubuk	1		5	6	5	2					19
Çukurca			7	21	7	7		2			44
Çukurkuyu			2	5	28	9	3	1	1		49
Dede			1	18	46	20	1		9		95
Delik			3	3	3	2			1		12

Demirciler			1	8	19	4	3		1		36
Derecik											0
Doğancı			2	8	28		1				39
Döğere					3		1				4
Döğerili		1	2	19	21	14	1		1		59
Eğindepe				18	34	16	4		1		73
Eksenlü				3	10	3	1				17
Elvanoğlu				1	5			2			8
Engerek		1	1	11	30	9	2	1		4	59
Eskiköy											0
Eymir Alilü		1	12	48	22	4	1		4		92
Eymürcük			4	8	10	9	4				35
Firüzlü				1	3		1				5
Gelinviran			4	13	20	7					44
Gençlü			2	4	7	3	1	2			19
Gökbaşlu			1	3	3	2	1		1		11
Gölcük			6	4	32	11	2				55
Gömce			3	14	20	11	5				53
Göçbeyi				3							3
Hamid											0
Haydan			3	7	18	8	3		9		48
Hızırlu				16	12	6	2		31		67
Hüsam Dede											28
Ilıpınar			2		2						4
Işıklar				5	14						19
İğdir			1	19	79	27	12		9		147
İnci			2	1	2				5		10
İncikli			4	16	32	8	3	1	4		68
Kara Alioğlu											0
Kara Arslanlu			10	14	11						35
Kara Hasanlu				2	3			3	2		10

Kara Hocalu											0
Kara Mihmadlu			1	2	3	1			3		10
Karaca			3	10	13	4	1		2		33
Karacaöyük			8	17	37	6	1	1	1		71
Karamanlu				12	5	4			2		23
Karitekke											40
Kavak			3	6	3	1					13
Kaycık					8	3	1		47		59
Kayı		1	4	24	33	22	4		1		89
Kayran			2	5	1	4	1		1		14
Kepür			1	3	6	1	1		3		15
Kılcan			3	5	9	3					20
Kırka				1	6	2	1	1	1		12
Kıskamış			4	6	21	11	4		2		48
Kızılcaşöğüd			1	25	48	18	5	2	10		109
Kızılcaşchir				7	22	7	2		1		39
Kızılçayer	1		1	5	7	1	1	2	2		20
Kızılçubuk			1	21	37	14			2		75
Kızıldepe	1		3	4	19	3		1			31
Kilisecik	1		8	33	19	11		1			73
Koçak			6	12	23	14	3	2	2		62
Kozağaçbayırı				15	32	16	4				67
Kozavdan											28
Kozkuyu			6	9	9	10			2		36
Köseler			1	18	27	15	5		1		67
Kutluca				2	8	2					12
Kuyucak			1	25	51	24	12	1	3		117
Küçükpınarbaşı			1	20	34	13	2				70
Küçüköyük				12	20	5	1	2	1		41
Mahmud Gazi											61
Malkoçlu			2	5	11	2		1	2		23

Mamak				22	49	10	2		3		86
Mancalaşlu			2	8	23	5			3		41
Mancalu			8	14	15	1		1	1		40
Medele			4	25	57	23	7		1		117
Menteş			2	1	6	2		1			12
Mirac			2	10	11	1			3		27
Mükrimin			3	5	7	2	1				18
Mürsellü											0
Orta			1	31	65	22	14	3	8		144
Otaz			1	6	13	5	1		1		27
Oynağan				1	2	2					5
Ömeroğlu			2		2	1		1	1		7
Özdemir			7	18	43	21	5		7		101
Polad	1	3	10	72	66	25	3		3		183
Saatlü			3	11	6	3			1		24
Sakarigözü			1	8	18	4	1				32
Salur			4	14	20	9	2	1	1		51
Sandallu			11	16	17	12	2	1			59
Saray		1	3	7	7	4	3				25
Sarıklı				3	6	1			1		11
Saru Beylü					2				6		8
Saru İsalu		1	2	4	3	3					13
Sarular											0
Savak			2	6	22	6		1			37
Sazak			16	45	45	24		1	5		136
Servanşah				16	13	9	2				40
Sökmen			1	6	6	3	1		1		18
Sülemişlü			1	25	15	8	5		2		56
Tatar		2	5	33	36	16	3		3		98
Timur			1	6	3						10
Tokça											43

Uğurlu			3	7	2			2			14
Umran		1	3	13	38	16			2		73
Umur Fakılı		1	2	7	7	2			1		20
Yağlık				1	1						2
Yalunlu			2	12	12	4		2			32
Yanallu			4	5	10						19
Yassıöyük			4	9	7	3	1	1	1		26
Yavuz			1	8	11	1					21
Yazıcılar			1	9	7	3					20
Yazırlu			5	53	42	25	5				130
Yenice			2	5	23	6	3		6		45
Yeniceöyüğü											14
Yukarı Yaka Somak			2	12	9	9			3		35
Yuva				6	42	12			3		63

EK 5: BOA. TD 3m'e (1466) Göre Şeyhlü Piyadeleri

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Mukarrer	Mücerred	Mukaddem	İmam	Pir, Malul vb.	Derviş	Gaib	Mürd	Toplam
İğdir	Beyoğlu	1		2	2					1	1	7
	Yaya Hamidoğlu	1	1	2	5						2	11
	Avcioğlu	1		2	3	1		1			1	9
	Yaya Musa	1	1	2						2		6
	Yaya Eyüboğlu	1		2	2			1		1		7
	Sevinç	1		3	2							6
	Musa Beğlice	1		3	1					6	2	13
	Yaya Bekiroğlu	1		3	1			1			1	7
	Bey	1		2	4						2	9
	Yaya İshak	1		3	1	1				1		7
	Süle	1		2	1			2			1	7
	Yaya Ömer	1		3	2					1		7
Çukurkuyu	Zekarya	1	2	1	1						3	8
	Yaya Arslan	1		3	3			1				8
	Yaya İsmail	1		6	3						2	12
	Yaya Halil	1		2	1							4
	Yaya Paşa Bali	1		2	5						2	10
	Yaya Çevanoğlu Ömer	1		4							2	7
	Yaya Sevinç	1		1	1					1	1	5
	Yaya Şamlu	1		1	1					2	3	8
	Yaya Şevineç Mehmed	1		3	1			1			3	9
	Yaya Emir	1	2	1	4					1	2	11
	Eyüb	1		2	1						1	5
	Ali	1		3	1						1	6
	Yağcıoğlu	1		2								3
Kıskamış	Yaya Yahşi	1		2	3					1		7
	Yaya Hacı	1		3	2							6
	Yaya Hızır	1			1					3	1	6
	Yaya İdris	1		2	3						2	8
	Yaya Ömer	1		1	3							5
Eymürçük	Yaya Nebi Mestan	1		2	1						1	5
	Yaya Bakıcı	1		2	2						1	6
Rum Beyi	Yaya Bedir	1		3	2						3	9
Haydan	Yaya Hoca	1		2	4							7
	Yaya Rumoğlu	1		3	1			1		1	1	8
	Yaya İvaz	1		2	1			1			1	6
	Yaya İshak	1		2	2			1				6
	Yaya Beyi	1		4	1		1				1	8

	Yaya Rumoğlu	1		2	2					2	7
	Yaya Safi	1		1	2					2	6
Otaz	Yaya Savcı	1		3					1		5
Kızılcasöğüd	Yaya Murad	1		2						1	4
Yaka Somak	Yaya Otamış	1		1	3						5
	Emir Hasan	1		3	1		1			1	7
	Yaya İshak	2		4	1				2	1	10
	Yaya Bayezid Ahi	1		4	1					1	7
	Yaya İlyas	1		3	3					2	9
	Yaya Bayram	1		3						3	7
Sökmen	Yaya Şah Melik	1		4	3					2	10
	Yaya Yahşi	1		3	2				1	2	9
	Yaya Şaban	1		2	2					1	6
	Yaya Sadık	1		3	3					2	9
Çoharı/Çavdarı	Ramazan	1		2	1		1			2	7
	Yahya oğlu	1		1	2				1	1	6
	Yaya ...	1			1		1		4		7
Kutluca	Yaya ...	1		1	2				1	2	7
Bölücek	Yaya İsmail										0
	Yaya Ahmed	1	1						1	1	4
	Hacı Hızroğlu	1		1					2	1	5
	Yaya Hacı	1		2	1				5		9
Beyköy	Eyne Gazi	1		3	1		1			2	8
	Yaya Han	1		1	1		1		1	1	6
	Yaya Yezid	1							3	2	6
Çayağzı	Yaya Beyi	1			1		1		2	1	6
	Yaya Musa	1		4	3				1		9
Yenice	Ahmed	1		2	1				1		5
Akpınar	Yaya Hamzaoğlu	1		1	3				1	2	8
	Yaya Eğri Ömer	1		2						2	5
	Yaya Sevinç Bey	1		2	3						6
	Yaya Durahan	1		2	2						5
	Yaya Nebi	1		2	2					1	6
	Ahmed (mevkuf)										0
Yuvaköy	Yaya Bali	1		5			1				7
	Yaya Ömer	1		3	1		1			3	9
	İsmailoğlu	1		1			2		1	2	7
Firuz	Yakub	1			2				2	1	6
	Yaya	1			3				2		6
Beyköy	Yakub	1		1	2		1		2	2	9
Ayrıcı	Derzi Hacı	1		2	2					1	6
Kılcan	Yaya ... han	1		1	2					1	5
	Karaoğlu Hamza	1		1	2		2		1		7

Kerameddin	Kerameddin	1			5			1			2	9
Kırka	Ayrıcı	1		2	3					2		8
Çalkocalı	Yaya Caferoğlu	1		3				1				5
Doğancı	Aksakal	1		6	3							10
Tokça	Yaya Ali											0
Çubuk	Yaya Hacı (mevkuf)											0
Mürsellü	Yaya İsalu											0
Küçüköyük	Yaya ...	1		3	5					1	3	13
Ilıpınar	Yaya Ali	1								4		5
Kozkuyu	Yaya Yahyaoğlu											0
Koçak	Yaya Sefa	1		3	4						1	9
Yerköprü	Yaya ...											0
Kıskamış	Yaya Düdükçü	1		2	3							6

EK 6: BOA. TD 3m'e (1466) Göre Çal-ili Piyadeleri

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Mukarrer	Mücerred	Mukaddem	İmam	Pir, Malulvb.	Derviş	Gaib	Mürd
Kara Halil/ Kara Halillü Karahallı	Eşekci Mahmud	1		2	4			1			5
	Mahmud	1	1	1	4			1			
	Dündar	1	1	7							
	Yaya Güvenç	1	1	9	1						
Buğdaylu	Yaya Mahmud	1		2	6			1			1
	Yaya Buğdayoğlu	1		3	4			1			
	Emirhan	1	2	1						1	5
	Yaya Hisarbeyi	1		3	3			1			1
	Yaya Toy	1	2	1	4						
Kaykılı	Uğuroğlu	1	1	2	1			1	1		1
	Yaya Bahadır	1	1	1	2				1		1
	Hüseyin	1		5							1
	Adil Gazi	1		4							2
	Nacaklu	1	1	1	2			2			2
	Osman Ali										
	Yaya Çöldü	1		9	12	1		1			2
Dumanlu	Musa	1		2	2			2			
	Yaya Saruca	1		3	1			1			3
	Savcı	1		4	3						
	Yaya Bekir	1		2	5						1
	Ahmed	1	3	7	2						2
	Kıyak Hacı	1		4				1			
Köselü	Bayezid	1		4							
Kayı	Çölmelü	1		6							
	Dökdüren	1		3				2			1
Moraca	Ezansevdi	1	1	7	1			1			
	Yaya Çöge	1		4				1			1
	Yaya Musa	1		4							
	Aramaz	1	1	2	1			1			1
Deştemür	Haydar	1	1	2	1						2
	Yaya Menteşe	1	1	1	4			1			
	Yüksüz	1		4							2
	Yaya Keremeddin	1		6	2			1			1
	Ganoğlu	1	1	8	1						
	Yaya Hoca	M									
Sakarigözü	Çungara	1		3	3			2			3
	Dündar	1		3	2						2
	Ulu Halil	1	2		4			1			1
	Yaya Kara Musa	1	1	6	2						1

	Yaya Durali	1		3	3						5
Gömce	Çıtak	1	6	3				2			
Haşad	Katıkoğlu	1		2	3		1	1			1
Bekillü	Yaya Saru Haliloğlu		1	1	3			1			1
Orta	Yaya Kiroğlu	1		4				1		1	1
Develü	Armağan	1	2	2	3					1	
Kuyu	Yaya Keçilü	1		6							
Sazak	Yaya Bekir	1	1	3	1			1			2
	Yaya Saruhan	1		3	5					1	2
Ahi	Yaya Okcu	1	1	1	3						2
	Yaya Kara Cüneyd	1	1	2	2						3
Saray	Özlü Hacı	1		4	1					1	1
Çat	Oğulbeyi	1		4	1						
	Yaya Süleyman	1		3	6						
Söğütlü	İne Hoca	1	1	2	1			1			1
	Ganoğlu	1		4				1			3
	Kara Güvendik	1		5				1			2

EK 7: AK. MCY. 072'e (1489) Göre Şeyhlü Müsellem Çiftlikleri

Köy	Çiftlik	Müsellem	Yamak	Mücerred	Gaib	Mürde
Akpınar	Saraç	1	5			2
Yuva	Bekir	1	5	1		1
Kızılcaşehir	Ali	1	8			3
	Erderoğlu	1	8			2
	Enbiya	1	7	1		2
	Karaca	1	5		1	1
	Ali Bendi	1	6			2
İğdir	Ahi Süleyman	1	4			2
	İlyas	1	9			
	Mustafa	1	6			1
Dede	Ahmed	1	6			2
Akkilise	Hamza	1	9			1
	İman	1	8	1		1
	İlbasan	1	9	1		1
Kozavdan	Turud	1	8	1		1
Sakarığözü	Bey	1	10			
	Alişah	1	9	1		2
	Bubey	1	9	1		1
Daştömür	Sevdeş	1	9	2		1
	Kurmaz	1	5	1		3
Çoğaca	Mahmud	1	7			
Çay	Yaya Hacı	1	7			2
Kızıldape	Develi	1	11	4		
	İnce	1	22	2		4
Selciler	İshakca	1	7			1
	Ebrice	1	7	1		
Yahşi	Yahşi	1	9			1
Doğanöyük	İnehan	1	8			2
Kayı	Hasanoğlu	1	6			4
Umur Fakılı	Bediroğlu	1	9			3
Kızılcaşöğüd	Nalbandoğlu	1	6			1
Çeşnigir	Ali Saruhan	1	6			2
Sirendi	Arnaş	1	7	1		2
	Hoca	1	9			
Saray	Yağmur	1	9	2		2

Kozkuyu	Kazıkoğlu	1	8	2		2
Yenice	Bey	1	8	1		2

EK 8: TKGM-KKA. TD 511'e (1571) Göre Şeyhlü Piyade Çiftlikleri

Karye	Çiftlik	Yaya	Yamak	Sagir	Na-reside	Pir	Gaib atik	Gaib cedid	Mürde atik	Mürde cedid	Dönüm	Hâsl
Yuva	Bekir	1	10	1	3	1			7	4	150	250
Kızılcaşehir	Ali	1	18	1	8				8	3	150	200
	Erderoğlu	1	9	1	6				13	8	150	250
	Enbiya	1	16		3				4	8	150	200
	Karaca	1	8		3				5	8	150	250
	Ali Bendi	1	11	1	5				10	3	150	200
İğdir	Ahi Süleyman	1	14		10				3	3	91	200
	İlyas	1	11	1	9				9	1	130	250
	Mustafa	1	10	1	2				5	6	110	220
Dede	Ahmed	1	8		4				7		87	170
Akkilise	Hamza	1	10		2				1	6	150	200
	İman	1	9		3		1		3	2	80	120
	İlbasan	1	8		4				8	7	150	250
Karaca	Emir	1	11	1	3				8	5	150	270
	Turud	1	10		14				11	6	50	350
Sakarigözü	Bey	1	12		1				6	8	150	200
	Alişah	1	11		1				4	2	150	200
	Bubey	1	11		4	1			8	6	150	200
Deştemür	Sevdeş	1	25	1	10				12	10	300	400
	Kurmaz	1	15		7				9	7	150	200
Çoğaca	Mahmud	1	8		3	1			7	3	150	200
Çay	İlyas	1	12		3				8	10	150	200
Kızıldepe	Develi	3	34	2	30				21	19	450	400
	İnce	1	25		9				31	10	350	400
Yahşi	Yahşi	1	11	1	7				11	10	150	200
Selciler?	İshakca	1	27		14				9	11	400	500
	Ebrice	1	26		16				5	16	400	500
Doğanöyük	İnehan	1	13		9				12	4	150	

Kayı	Hasanoğlu	1	15		3					14	4	150
Umur Fakılı	Bediroğlu	1	10		5					4	5	150
Kızılcasöğüd	Nalbandoğlu	1	7		5	1				5	2	150
Çeşnigir	Ali ...	1	9		1					3	3	90
Sirendi	Arnaş	2	30	1	16			1		8	7	300
Saray	Yağmur	1	11	1	2					6	1	150
Kozkuyu	Kazıkoğlu	1	9							10	7	130
Yenice	Bey	1	9		3					9	5	70

EK 9: TKGM-KKA. TD 510'a (1571) Göre Şeyhlü Piyade Çiftlikleri

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Na-reside	Sağır	Pir malul ama	Hatib	Derbentci	Gaib atik	Gaib cedid	Mürde atik	Mürde cedid	Dönüm	Hâsl
İğdir	Beyoğlu	1	6	4	1						5	1	97	180
	Hamidoğlu	1	6	1				1			8	10	88	180
	Avcıoğlu	1	6	5							10	6	80	175
	Musaca	1	7	2	1						7		57	240
	Eyüboğlu	1	8	9							5	2	100	130
	Sevinç	1	10	4							3	9	48	150
	Musa Beylice	1	6	1	1						4	3	72	120
	Veled-i Yaya Bekir	1	9	2		1					5	3	78	120
	Bey	1	7	2							7	1	80	170
	Yaya İshak	1	10	4	3						7	7	130	170
	Yaya Ömer	1	7	2							9	5	100	150
Çukurkuyu	Zekerya	1	4	2					1		1	3	150	200
Balçıkhisar	Arslanoğlu	1	5	4							5	2	100	150
	İsmail	1	5	2							3	2	69	100
Bölücek	Yaya Demirci	1	9	3			1				5	1	60	100
	Yaya Paşa Bali	1	5	2	1						3	5	100	150
	Çevanoğlu Ömer	1	9		1						1	1	90	130
	Yaya Şamlu	1	6	2							4	1	100	190
Balçıkhisar	Yaya Şeyh Mehmed	1	5	1					1		2	2	100	130
	Yaya Emir	1	4	3							3	4	46	90
	Eyüb	1	4			1					4	4	80	120
Kıskamış	Yaya Hamid	1	4	3							5	3	70	200
Balçıkhisar	Yağcıoğlu	1	5	3	2						4	2	40	80
	Yaya Yahşi	1	6	3							4	3	100	150
	İdris	1	8								4	1	70	150
	Yaya Ömer	1	5								5	1	90	130
Eymürçük	Mestan	2	10	3							8	6	70	100

	Yenice	1	12	1							5	1	75	100
Rumbeyi	Bedir	1	6	2	1						6	1	54	100
Haydan	Yaya Hoca	1	6	1							7		70	160
	Yaya İvaz	1	4	1	1						7	2	70	150
	Yaya İshak	1	4	1							5	1	70	120
	Rumoğlu	1	7	6							5	1	70	100
Yenice	Yaya Safi	1	5	3	1						6	4	70	90
Tokça	Ali	1	5	4	1						6	5	80	130
Yenice	Yaya Salih	1	7	7							5		41	80
Kızılçasöğüd	Yaya Murad	1	4	2				6			5	2	70	120
	Yaya	1	11	2	1						7	3	150	160
Yaka Somak	Yaya İshak	1	23	12							28	10	180	200
Tokça	Yaya Çakır	1	10	14							5	1	300	600
Kızılçasöğüd	1	6	3							5	1	100	120
Yaka Somak	Yaya İlyas	1	9	6	1						5	1	145	120
Sökmen	...	1	7	7							6	6	100	150
	...	1	7	2	1						6	1	100	120
	Yaya Sadık	1	8	2							6	3	150	200
Çomar	...	1	4	3							6	3	51	100
	Yaya Turgud	1	4	2							6	4	100	100
Bölücek	Yaya Ahmed	1	8	2		1					3	8	150	250
	Ayrı Hoca	1	3	3	1						7	3	100	130
Bey	Turhan	1	5	2							2	4	120	150
Çayağzı	Yaya Bey	1	9	12		3					11	2	174	200
Yuva	Yaya Ömer	1	6	2							3	5	45	85
	1	5								4		60	90
Bey	Emin Yakub	1	5	6							4	3	100	150
Akpınar	Savcı	1	7								2	3	75	130
	Yaya Durhan	1	10	7							5	2	70	100
Yaylakçı	Ahmed	1	5	3							6	3	150	120
	Eğri Ömer	1	7	1							5	5	86	180

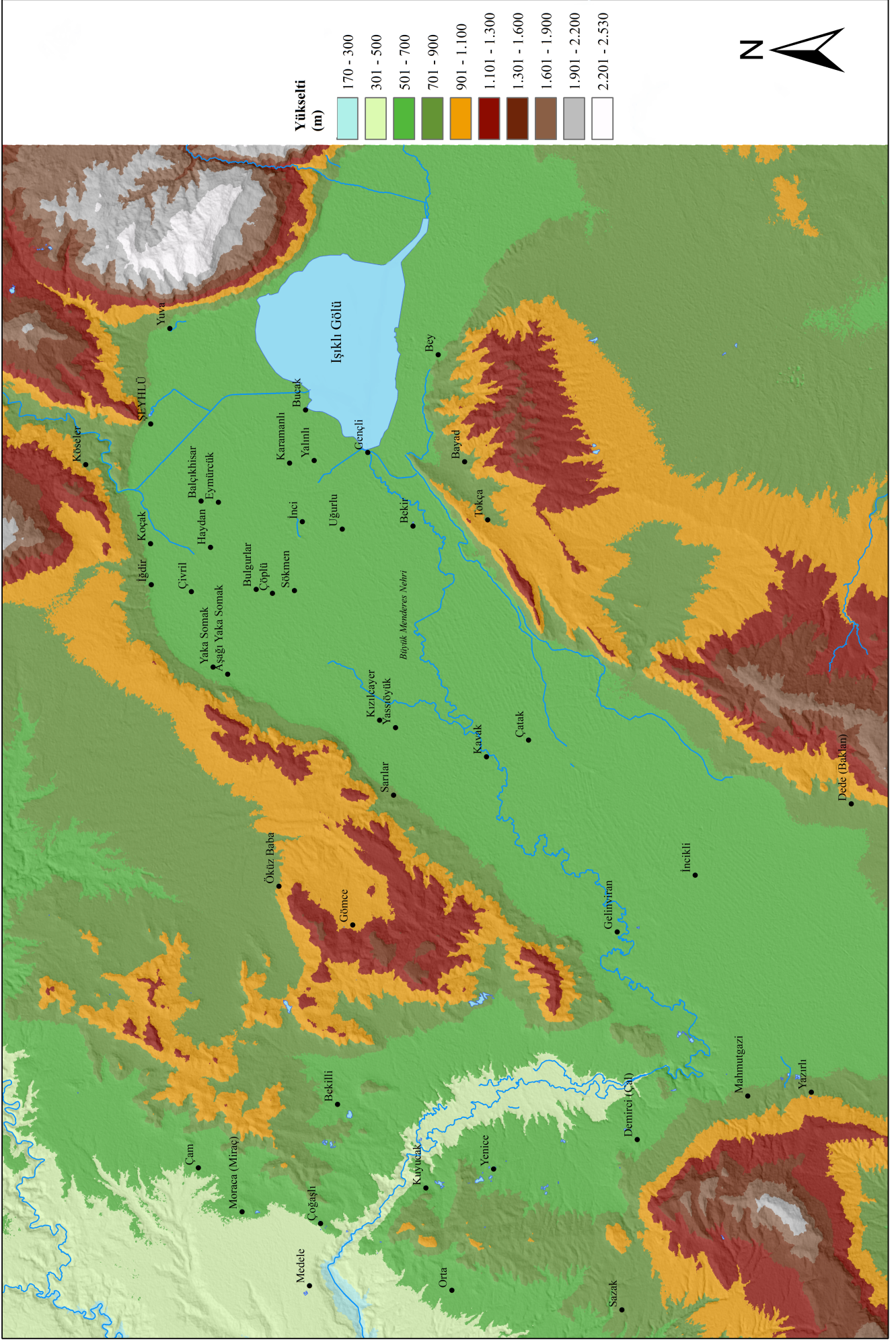
	Ömeroğlu	1	6	1							1	1	88	100
Çubuk	Selman	1	8	4							5	2	150	200
Kırka	Ayrıcı	1	12	4							15	9	240	300
Malkoç	Hızroğlu	1	6	2	1							6	85	100
Eyerce	Durud Hacı	1	8	5					2		2	3	150	130
Kılcan	Hamza Kara	1	6								7	1	150	120
Küçüköyük	Dolab	1	6	2							6	1	120	80
Bucak	Yaya ...	1	5	5	1			5			3	4	85	100
İlipınar	Yaya Ali	1	5		1						3		150	190
Kıskamış	Düdükcüoğlu	1	4								5	1	75	150
İn	Kefere	1	7	1		2					7	3	150	180
Avşar	Yaya Savcı		6								6	1	70	100

EK 10: TKGM-KKA. TD 510'a (1571) Göre Çal-ili Piyade Çiftlikleri

Köy	Çiftlik	Yaya	Yamak	Na-reside	Pir malul	Diğer	Gaib atik	Gaib cedid	Mürde atik	Mürde cedid	Dönüm	Hâsıl
Kara Halil	Eşekci Mahmud	1	5	4			1		11	6	150	200
	Mahmud	1	7	4					5	2	150	200
	Dündar	1	14	1			4			5	250	280
	Yaya Güvenç	1	4	1					5	2	100	150
Buğdaylı	Yaya Mahmud	1	7	5					6	6	150	200
	Yaya Buğdayoğlu	1	12						3	4	350	250
	Hisarbeyi	1	9	3		1			6	3	140	210
	Yaya Toy	1	5						1	1	150	200
Kaykılı	Uğuroğlu	1	13	1		2			6	2	200	280
	Yaya Bahadır	1	9	3					3	7	150	200
	Hüseyin	1	8						4	1	150	200
	Adil	1	8	5					2	2	150	200
	Nacaklu	1	6	3					3	1	150	200
Dumanlı	Musa	1	6	3		3			5	1	150	200
	Yaya Saruca	1	7				4				140	290
	Savcı	1	4	9	1	4			6		150	200
	Yaya Bekir	1	8	2		3			5	5	140	255
	Ahmed	1	14						9	3	200	250
	Kınk Hacı	1	5	3					6	5	150	250
Depecikoğlu	Âşık İbrahim	1	17	8					13	4	200	280
Köselü	Bayezid	1	11	4					5	2	150	200
Kayı	Çivitli	1	6				10				150	200
	Dökdüren											150
Moraca	Ezansevdi	1	17	5					8	6	300	400
	Çögür	1	5	1		1			7	4	150	200
	Musa	1	8	2					6	3	150	200
	Aramaz	1	9	4	1				3		150	200

Deştemür	Haydar	1	5					6	3	150	200
	Menteşe	1	7	1				7	4	100	160
Sakarigözü	Çungara	1	9	2				9	2	150	200
	Dündar	1	9	1		1		2	5	150	200
	Ulu Halil	1	7					4	1	150	200
	Kara Musa	1	12	3	1			2	2	150	200
	Durali	1	15	1				3	8	450	480
	Öksüz	1	6	5				6	5	150	200
Akkilise	Keremeddin	1	6	4				8	2	150	200
	Yamakoğlu	1	8	3				6	3	150	200
Gömce	Çıtak	1	7	4				11	4	120	200
Haşad	Kondokoğlu	1	8	2				1		150	200
Bekillü	Saru Halil	1	5	2				5	8	180	250
Kara Arslanlu	Karaarslanlu	1	9					9	2	140	220
Orta	Kıroğlu	1	31	12				11	7	180	450
Develü	Armağanoğlu	1	6					7	1	150	200
Kımk	Kutlu/Keçilü	1	7	2				1	1	150	200
Çorlu	Salih	1	8	3				6	4	84	150
Sazak	Yaya Bekir	1	5	2				6	1	100	150
	Yaya Saruhan	1	7	1				2	2	170	250
Ahi	Yaya Okcuoğlu	1	8	1				3	2	150	250
	Yaya Kara Cüneyd	1	15	3				9	1	230	280
Saray	Özlu Hacı	1	8	1				5	4	150	250
Çat	Oğulbeyi	1	6					9		150	200
	Süleyman	1	10	1				12		150	250
Söğütü	İne Hoca	1	10	1				6	1	150	250
	Gan?	1	19	9				5	6	290	350
	Kara Güvendik	1	7			7					
Keremeddin	Keremeddin	1	7					7		150	200
	Emirhan	1	8	1				8	4	150	200

EK 11: Harita

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Doğum Tarihi ve Yeri: 02.10.1990 ÇORUM-Sungurlu

Eğitim Bilgileri:

Derece	Program	Üniversite	Yıl
İlköğretim		ANKARA KEÇİÖREN Kocatepe İlkokulu	2004
Lise		ANKARA KEÇİÖREN Bekir Gökdağ Lisesi	2007
Lisans	Tarih Bölümü	Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi	2012
Yüksek Lisans	Tarih Anabilim Dalı	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	2015-2018

İş Tecrübesi:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Arş. Gör.	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü	2015

Yayımlar:

Uluslararası Toplantılarda Sunulan Bildiriler

“Osmanlıların Trakya’da Köprü Üzerine Oluşturdukları Bir Şehir: Uzunköprü”, *II. Uluslararası Anadolu Uygarlıkları Sempozyumu (27-28 Nisan 2017, Çorum)*.

Kitap Tanıtımları

“Özlem Kumrular, Kösem Sultan: İktidar, Hırs, Entrika”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı I/2 – Aralık 2015, 165-168.

“Ayşe Kayapınar-Emine Erdoğan Özünlü, Mihaloğulları’na Ait 1586 Tarihli Akıncı Defteri,” *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, Sayı I/2- Kış 2015.

“Antonello Folco Biagini, İtalyan Raporlarında Balkan Savaşları 1912-13”, *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, Sayı II/1- Yaz 2016.